fondată în 1895
bpt
serie nouă

blasco ibáñez

casa blestemată

VICENTE BLASCO IBÁÑEZ

CASA BLESTEMATĂ

ROMAN

Traducere de Oana Busuioceanu
Prefață de Ion Oprescu

EDITURA PENTRU LITERATURĂ
1969

VICENTE BLASCO IBÁÑEZ
Obras completas, t. I
Madrid, Aguilar, 1958

CUPRINS

Prefață
TABEL CRONOLOGIC
CĂTRE CITITOR
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X

Prefață

Vicente Blasco Ibáñez, prin existența sa pare un personaj picaresc modern, un fel de Lazarillo de Tormes real, al vremurilor mai noi, traversând meridiane şi țări, medii şi societăți, vârste şi idei.

„Am fost – după cum mărturiseşte într-o scrisoare – *agitator politic, am petrecut o parte din tinerețe în închisoare (am fost arestat de 30 de ori!), m-au rănit grav în lupte crunte; cunosc toate privațiunile fizice pe care un om le poate îndura, inclusiv cea a unei sărăcii absolute, şi în acelaşi timp am fost deputat până am obosit (7 ori), am fost prieten intim al unor şefi de state, l-am cunoscut personal pe sultanul Turciei, am locuit în palate; într-o perioadă a vieții am fost om de afaceri şi am mânuit milioane; în America am înființat aşezări omeneşti. Cu aceasta vreau să arăt, că aş fi dorit mai mult să fac romane în realitate decât să le scriu."*

Apt până la incredibil de faptă, V. Blasco Ibáñez este unul dintre acei oameni care vor să transforme locul în care trăiesc, să-i creeze noi coordonate, noi principii de existență. Prin multiplele posibilități de a se manifesta în orice condiții, concentrează umanitatea plină de invenție şi neastâmpăr. V. Blasco Ibáñez a avut norocul de a trăi zeci de vieți într-una singură. Nu e vorba numai de acea trăire cu totul specială pe care o încearcă un artist plăsmuindu-şi opera. Nu e vorba numai de acea emoție mărturisită de Balzac – care avea stări de rău fizic când unul dintre personagiile sale suferea – nici

de pasiunea pe care o punea Caragiale în ura pentru eroii lui, deci nu e vorba numai de trăirea pe planul creației.

Exprimarea dorinței de a crea romane în realitate, nu e o exagerare stilistică. Dovada o constituie înființarea coloniilor „Nueva Valencia" şi „Cervantes" (sugestia numelui, ca simbol al unei înalte umanități). Ca marii socialişti utopici, a vrut să creeze o lume nouă a muncii, a armoniei, în care omul să trăiască demn, dar cum era şi firesc, încercarea a eşuat pentru că acea societate nu permitea să se planteze insule de egalitate în sânul ei. Mai degrabă în lava răcită a vulcanului înfloreşte ginestra, decât într-o lume otrăvită de contraste, un lăcaş al păcii şi armonici.

De la un capăt la altul, existența lui este numai zbucium şi inedit; a trăit zile de sărăcie şi apoi amețeala bogăției de vis oriental, un balans capricios între închisori şi suave grădini de trandafiri, între întruniri electorale, lupte politice, sfâşieri din lumea presei şi susur de fântâni arabe, nostalgii călătoare pe mări...

Ce este Vicente Blasco Ibáñez, aventurier stăpânit de un neastâmpăr banal, sau erou împins de aspirația către mai bine pentru toți? Şi una şi alta, în doze îmbinate de propria-i natură, ca de un malițios alchimist.

La romanele pe care le-a scris, s-ar mai putea adăuga unul – acela pe care l-a creat în fiecare zi a vieții, trăind. Un roman complex, cu un personaj cuceritor, uneori bizar, alteori terestru, dar animat mereu de o mare generozitate.

Vicente Blasco Ibáñez creează, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea, când faima de imperiu în care soarele nu apune niciodată, fabuloasa bogăție care-l făcuse pe Cervantes să spună la mormântul lui Filip al II-lea: *„Voto a Dios que me espanta esta grandeza"... („Jur pe Dumnezeu, mă sperie aceasta măreție..."),* deveniseră pentru Spania doar umbrele palide ale unui incomparabil trecut.

Râul de aur al coloniilor nu mai era decât o albie seacă ce adăpostea amintirea gloriilor apuse. Coloniile, încercând să-şi câştige independența, se fărâmițau, scăpau din mâna

stăpânilor sau treceau sub alte pavilioane.

În interior, Spania secolului al XIX-lea apare încă puternic încătuşată de relaţiile feudale şi, comparativ cu alte state europene, se găseşte cu o treaptă în urma lor. Deşi evoluţia socială se percepe greu în teritoriul hispanic, totuşi nevoia unor primeniri, a unor schimbări fundamentale se face simţită. Semnalul revoluţiilor burgheze îl constituie războiul de independenţă din 1808 împotriva lui Napoleon. Instituţiile medievale se dovedesc strâmte, necorespunzătoare, iar istoria secolului al XIX-lea şi al XX-lea însumează efortul poporului spaniol pentru transformarea acestor instituţii, pentru adaptarea lor la cerinţele timpului.

Secolul al XIX-lea spaniol e contorsionat de războaie civile, schimbări de dinastii, lovituri de stat; partidul liberal şi cel conservator îşi smulg unul altuia puterea, iar constituţia – dreptul sfânt al poporului – e modificată frecvent urmând bunul plac al conducătorilor.

Cercurile clerical-reacţionare şi liberal-progresiste se încleştează în nesfârşite războaie carliste, cu răbufniri şi retrageri care sfâşie Spania.

Feudalismul încă destul de puternic nu cedează decât în parte în faţa imperativelor timpului, iar burghezia acceptă colaborarea într-un bloc burghezo-moşieresc pentru conducerea vieţii politice, economice şi sociale a Spaniei.

Acest bloc va constitui puternicul sprijin al restaurării monarhiei. După exilul Isabelei a II-a, în urma scandaloasei ei domnii, noul rege, Amedeo de Savoia, abdică în 1872. În 1873 are loc eşecul primei Republici Spaniole, pentru ca în anul următor generalul Martínez Campo să proclame rege pe Alfonso al XII-lea, fiul reginei exilate. În acest moment, Spania intră pe făgaşul Restauraţiei. De acum încolo, constituţia va fi considerată de rege (la sfatul maeştrilor politicieni Cánovas şi Sagasta) doar o simplă formalitate.

Pe plan economic, Spania merge pe calea unui progres extrem de lent. Industria şi căile de comunicaţie cunosc o oarecare dezvoltare, dar nu prin efortul special al vreunei

instituții sau al vreunui partid, ci mai mult în virtutea legilor generale de înaintare.

Acea furtunoasă Spanie, pe plan politic, e apatică în economie şi industrie: *„Nimeni nu privea mai departe. Inconştiență şi optimism. Copilul mare care era Spania îşi pierdea timpul discutând despre crima din strada Fuencarral sau, puțin mai târziu, despre submarinul inventat de Isaac Peral”.* (Lain Entralgo, *La generación del ’98.)*

Chiar în momentul trecerii spre imperialism – adică în ultima treime a secolului al XIX-lea, Spania păstrează încă unele caracteristici medievale.

Replica ei în dialogul reîmpărțirii lumii e foarte slabă, iar America de Nord reuşeşte să-şi impună interesele, smulgând Spaniei multe din coloniile sale. Din vechiul imperiu mai rămân sub dominație spaniolă doar Cuba, Puerto Rico, Filipinele, Insulele Caroline şi Mariane. Dar nici aceste teritorii nu vor mai aparține Coroanei hispanice multă vreme.

După ultimul război Imperialist al Spaniei prin Tratatul de la Paris (1898), Puerto Rico şi Insulele Filipine trec sub protecția S.U.A. iar Cuba, prețioasa captivă, devine independentă. Aşa cum, în cealaltă extremă a Europei, căderea Sevastopolului marcase lipsa de vigoare a țarismului, rezultatul acestei ultime înfruntări denunță bătrânețea regimului monarhic spaniol, ascuțind totodată toate contradicțiile sociale.

Aceste evenimente au însemnat pentru poporul spaniol, şi mai ales pentru clasa muncitoare în formare, un prilej de cristalizare a conştiințelor. În 1880 luase ființă „Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol” care aderă la mişcarea socialistă internațională. Acest prim partid muncitoresc inițiază „Uniunea generală a muncitorilor” cu scopul de a introduce în rândurile clasei muncitoare ideologia marxistă. De remarcat modul activ în care protestează proletariatul, organizându-se şi înarmându-se cu o ideologie robustă, pe când intelectualității îi vor mai trebui încă aproape două decenii ca să-şi dea seama de starea de destrămare a Spaniei.

În timp ce muncitorii se organizează într-un front de luptă, intelectualitatea va protesta refugiindu-se în visare şi lamentări.

După ce Spania pierde şi ultimele colonii, literele spaniole înregistrează apariția *„grupului de la ’98”.* Această mişcare cunoscută şi sub plastica denumire de *„generación de la catástrofe”* (generația catastrofei) îşi avea rădăcinile ideologice în „Instituto de la libre enseñanza” (Institutul de învățământ liber).

Institutul, creat în 1875 de un grup de profesori universitari care fuseseră scoşi de la catedrele lor de către guvernul reacționar deoarece protestaseră împotriva abolirii dreptului de liberă expunere, îşi propune, sub conducerea lui Don Francisco Giner de los Rios, să regenereze cultura spaniolă.

Don Francisco preconiza înflorirea Spaniei numai prin unirea instrucției cu educația. Socotea că e necesar să se pună capăt mizeriei celor ce muncesc, sa se curețe administrația de stat de clementele necorespunzătoare, cerea limitarea puterii bisericii, laicizarea învățământului, precum şi trimiterea de spanioli în străinătate.

Don Francisco Giner de los Ríos, Julián Sáinz del Río, Ángel Ganivet şi Joaquín Costa, sunt precursori ai „generației *de la ’98”.* Cei care au format *„grupul de la ’98”* – Miguel de Unamuno, Azorín Pío Baroja, Antonio Machado, Ramón del Valle Inclán – fuseseră educați în „Institutul de învățământ liber”, preluând ideile înaintaşilor lor. Ceea ce-i caracterizează este un individualism cu teorii şi criterii personale, unindu-i totuşi, câteva idei: revalorificarea marilor simboluri naționale – *El Cid, Don Quijote* – o mare prețuire a poeților clasici: Gonzalo de Berceo, Jorge Manrique, Garcilaso, Quevedo etc., anularea izolării culturale a țării, reluând concepțiile unor scriitori ca Feijóo, Cadalso, Larra, care propuneau europenizarea Spaniei fără să se renunțe la caracteristicile naționale.

Grupul se face cunoscut prin articole în care-şi susține

ideile şi prin cele două mari manifestări colective – vizita la mormântul lui Figaro[1] şi sărbătorirea fastuoasă a lui Pío Baroja. De asemenea, şi prin atitudinea de frondă față de teatrul lui Echegaray[2].

Cu toată componența eterogenă a grupului, pe toți îi unea neliniştea pentru viitorul Spaniei, fără a reuşi să propună soluții concret realizabile pe măsura realităților sociale. Acțiunile acestei generații, animată de bune intenții şi de idealuri patriotice, dar neînțelegând desfăşurarea dialectică a lucrurilor, rămân inoperante.

„Generația de la ’98” s-a închis într-un individualism uneori de tip anarhizant, plângând pierderile Spaniei, contemplând Castilia (Azorín) sau creând un anume fel de romane – nivole – care aveau o legătură foarte îndepărtată cu realitatea (Unamuno).

Contemporan cu scriitorii *„generației de la ’98”*, preocupându-se de destinele țării, ca şi aceştia, Vicente Blasco Ibáñez are un ascendent asupra lor. Cu un penetrant simț al realității, vede adevărata situație a Spaniei şi, pentru că nu-şi face iluzii, e socotit „radical” şi situat în afara grupului.

„Spania era într-o situație ruşinoasă iar eu am atacat cu asprime anumite manifestări ale vieții leneşe ale țării noastre, crezând că acest lucru putea să servească drept reactiv”, spune Vicente Blasco Ibáñez. Atitudinea sa, contrară evadării prin visare, provoacă un curent general de ostilitate, de negare totala a talentului său.

María Tereza León redă foarte plastic într-o prefață modul în care Vicente Blasco Ibáñez abordează viața, spre deosebire de scriitorii contemporani lui: *„Dacă Valle Inclán priveşte viața spaniolă aşezat la o masă de cafenea, Baroja de la masa lui de lucru, Ortega y Gasset de la fereastră, iar Unamuno din turnul înțelepciunii sale, Vicente Blasco Ibáñez o trăieşte, o pipăie, o frământă, o mânie, o modulează, o povesteşte, îi adaugă ceea ce-i lipseşte”.*

*

Ramón Menendez Pidal în *Introducción a la Historia General de las Literaturas Hispánicas*[3] *(Introducere la istoria generala a literaturilor hispanice),* arată că, odată încheiat evul mediu în Europa, genuri literare ca epopeea, cronicile etc., care s-au bucurat de o mare longevitate sunt înlocuite cu altele. În Spania însă, anumite genuri literare vechi au putut înflori târziu, în secolele în care se manifestă Renaşterea, dând opere tardive Ramurile literare, bătrâne şi uscate în restul Europei – spune Ramón Menendez Pidal în teoria *„fructelor târzii"* –, sunt cele mai fecunde în Spania Secolului de Aur, dau roade prețioase şi originale ca romanul cavaleresc, *romancero,* poezia mistică, comedia, romanul picaresc.

E remarcabil faptul că Spania reacționează întotdeauna mai târziu, față de alte țări, la înnoirile culturale. Epoca de înflorire, Secolul de Aur (în realitate aproape un secol şi jumătate) adică Renaşterea Spaniolă –, se desfăşoară în peninsula Iberică cu un secol mai târziu decât în restul Europei, iar secolul luminilor şi romantismul urmează aceeaşi cronologie întârziată. Treptat, acest decalaj în timp se reduce, dar nu atât încât Spania să fie în pas cu țările focare de cultură din occidentul Europei. Aşa se explică de ce la sfârşitul secolului al XIX-lea în spațiul spaniol se iveşte un autor oarecum întârziat ca Vicente Blasco Ibáñez care îşi prelungeşte creația – amestec de realism critic şi naturalism –, peste limitele istorico-literare ale acestor modalități de creație. Opera lui apare ca un ecou al unor crezuri estetice care-şi dăduseră deja măsura.

Émile Zola este precursorul recunoscut al lui Vicente Blasco Ibáñez şi al Emiliei Pardo Bazán[4] dar niciunul dintre ei nu rămâne discipolul fidel al acestuia. De altfel romancierul spaniol, deşi admirator al lui Zola, e împotriva tuturor acelora care îl consideră pentru totdeauna un naturalist, un „Zola spaniol": „Cei *ce afirma asta nu-i cunosc nici pe Zola, nici pe mine… Zola şi-a bazat toată opera în mod exagerat pe teoria*

ştiinţifică a fiziologiei… şi cu cât caut mai mult, cu atât găsesc mai puţine relaţii cu cel care a fost socotit părintele meu literar. Nici prin metoda de lucru nici prin stil nu avem nici cea mai mică asemănare. Zola era un reflexiv în literatură, eu sunt un impulsiv. El ajungea la rezultatul final încet, prin forare, eu procedez prin explozie, violent şi zgomotos" (Scrisoarea către Cejadór, 1918). Emilia Pardo Bazán aduce în literatura spaniolă naturalismul bazat pe izvoarele realismului autohton adaptat însă concepţiilor ei religioase şi de clasă. Opera lui Vicente Blasco Ibáñez e mai bogată în elemente realiste decât cea a ilustrei sale contemporane. Scriitorul include în romanele şi povestirile sale în mod abundent chestiuni politice şi sociale deşi coboară şi în domeniul problemelor biologice, remarcându-se prin descrieri naturaliste. Evitând în general licenţiosul, Vicente Blasco Ibáñez nu insistă ca Zola în probleme de tip patologic sau de creditate. Creaţiile sale cele mai reuşite – *La Barraca (Casa blestemată), El Intruso (Intrusul)* – descind din realismul critic inaugurat în literatura spaniolă Le către Benito Pérez Galdos[5].

*

„M-am născut în Valencia (spune Vicente Blasco Ibáñez în scrisoarea autobiografică adresată în 1927 la Paris lui Isidro López Lapuya), *patria lui Sorolla*[6] *şi Benlliure*[7] *şi sunt fiul unui comerciant dintr-o familie aragoneză ca şi însuşi Sorólla.*

Dacă ar trebui să se vorbească despre influenţa araba în originea mea, atunci aceasta ar trebui căutată mai ales prin părţile Aragonului, nu prin Valencia. La 12 ani a început să mă intereseze arta scrisului iar la 14 scrisesem deja un roman de capă şi spadă. Asta s-a întâmplat pe când am venit la Madrid, fugind din casa părintească.

Am suferit de foame şi mizerie, dar l-am întâlnit pe bătrânul romancier don Manuel Fernández y Gonzales care m-a angajat ca secretar. Am colaborat cu el la ultimele sale opere, adică scriind unele capitole în conformitate cu planul trasat de

maestru.

La intervenția familiei, poliția mă căuta şi de aceea după vreo şase luni m-am întors în Valencia unde am luat parte activă la politica republicană. Am studiat în acelaşi timp la Universitate cu atât de puțin zel, încât m-au exmatriculat, ceea ce nu i-a împiedicat până la urma să-mi acorde diploma de avocat.

Dorința mea ar fi fost să intru în marina de război dar din voința mamei a trebuit să-mi continui cariera, mai paşnică, de om de drept.

Primele studii le-am făcut într-un colegiu de preoți, primind o educație strict religioasă. Prin lecturi, mi-am format însă încetul cu încetul o mentalitate foarte diferită de aceea a mediului în care trăiam, Având pasiunea lecturii, citeam orice îmi cădea în mână: Viața lui Iisus *de E. Renán precum şi volumele lui Pi y Margall*[8]*, viitorul meu şef…"*

Începuturile lui scriitoriceşti nu au loc sub auspiciile cele mai fericite. Pe la 16–17 ani e judecat pentru o poezie şi numai vârsta îl scuteşte de pedeapsa celor şase luni de închisoare. Cu toate astea nu abandonează politica. Valencia era prin 1889 scena unor frecvente tulburări, iar tânărul scriitor se manifestă de la început activ: actor, nu spectator în agitația vieții politice.

Cutreierat de morbul neliniştii, al schimbării şi al călătoriei, dar urmărit şi de pedepse politice, scriitorul fuge la Paris unde, timp de 18 luni, trăind în Cartierul Latin, scrie cu febrilitate pentru a-şi câştiga existența, frecventează cercuri politice, studiază cu nesaț pe Balzac şi Zola. Cu o deosebită elecție spre personalități şi evenimente, cunoaşte pe Naquet, Vacquerie, Lockroy[9] şi chiar pe Clemenceau[10]. Dar ceea ce a agonisit mai cu spor în aceste luni pariziene, este studiul temeinic al literaturii franceze. Disponibilitățile lui de creație se îmbogățesc sub influența fertilizatoare a vieții literare a Parisului. Cunoaşterea profundă a lui Zola îşi va pune pecetea pe opera acestui spaniol, îi va inspira unele coordonate dar nu într-o măsură hotărâtoare.

În scrisoarea sa din 1918 către scriitorul Cejador, Vicente Blasco Ibáñez amintindu-şi despre ucenicia la şcoala naturalistă, spune: *„Este neîndoios că la început toți suferim influența maeştrilor care se bucură în acele momente de un succes universal... Eu, în primele mele romane, am suferit considerabil influența lui Zola şi a şcolii naturaliste, pe atunci în plin triumf... Apoi se formează încet-încet adevărata personalitate a fiecăruia".*

Cu ocazia unei amnistii, se întoarce în Spania şi în acelaşi an se căsătoreşte.

De acum începe adevărata sa viață literară şi politică. Înființează ziarul *El Pueblo (Poporul),* ziar cu un destin asemănător celui al scriitorului, prin nenumăratele suspendări pe care le va număra existența sa.

„Îmi luasem – spune el – *dificila obligație de a susține un ziar de propagandă revoluționară, care, lipsit de veniturile «micii publicități», nu conta pe altceva decât pe cei cinci bani dați de cititor; cum ziarul nu-şi acoperea cheltuielile, am pierdut, susținându-l, toată modesta avere moştenită de la părinții mei, ajungând într-o stare de sărăcie vecină cu mizeria. Şi ca şi cum asta nu ar fi fost de ajuns, republicanismul meu romantic şi temerar mă făcea ca, aproape în fiecare lună, sa fin pasibil de procese şi de închisoare."*

Vicente Blasco Ibáñez a nutrit aceeaşi ambiție balzaciană care, în literatura română, a alimentat şi opera lui Cezar Petrescu, aceea de a scrie o istorie a epocii, în monografii ale diverselor medii.

Desigur că materia vie a unei cărți refuză etichetarea strictă, totuşi, considerând importanța pe care o au în romane anumite probleme, s-a ajuns la o compartimentare destul de judicioasă.

Debutul ca scriitor îl constituie romanele şi povestirile valenciene, dedicate pământului natal. Pline de culoare, nuanță, amănunt, acestea constituie într-adevăr monografia romanesca a câmpiei Valencicne. Scriitorul îl dublează pe Sorolla, pictând cu mijloacele romancierului peisajul

valencian. Din acest ciclu fac parte volumul de *Povestiri valenciene*, 1893 urmat de *Arroz y tartana (Orez şi tartana*[{11}]*),* 1894, *Flor de Mayo (Floare de Mai),* 1895, *La condenada y otros cuentos (Condamnata şi alte povestiri),* 1896, *La Barraca (Casa blestemată),* 1898, *Entre naranjos (Printre portocali),* 1900, *Sónnica la Cortezana (Curtezana Sónnica),* 1901, *Cañas y barro (Trestii şi noroi),* 1902.

În general acest prim ciclu are pe lângă pregnanta coloratură socială şi valoare costumbrista de ilustrare a vieții valenciene de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea.

Romanele din ciclul valencian sunt scrise în zgomotul şi agitația ziarului, scriitorul întrerupându-se la tot pasul spre a da dispoziții şi informații. Romanele *Floare de Mai*, *Casa blestemata, Curtezana Sónnica* şi *Printre portocali* apar, la început, în foileton de ziar, Trăind o perioadă de mare sărăcie, scrie în condiții grele, de la o zi la alta, numai atât cât să acopere coloanele ziarului.

Printre portocali este romanul dragostei învinse de aspirațiile către o viață parlamentară. Cariera politică zdrobeşte dragostea şi, prin asta, zdrobeşte însăşi viața. În *Trestii şi noroi* procesul dezumanizării provocat de motive sociale e dus mai departe. Eroina, ca să-şi mențină starea socială la care ajunsese (stăpânea o cârciumă) nu se dă în lături nici de la pruncucidere.

De la şcoala naturalistă învață să se documenteze şi pregătirile pe care le face în vederea elaborării romanului *Curtezana Sónnica* demonstrează acest lucru. Se percepe acum la fostul student, atât de indiferent față de cursurile universitare, o mare sete de cunoaştere. Viața îl interesează sub toate aspectele, atât cea de fiecare zi, pe care o poate cerceta cu propriii lui ochi, cât *şi* cea abstractizată în tratate sau cea condensată în cărțile de istorie. Deoarece acțiunea romanului se desfăşoară într-un trecut îndepărtat, scriitorul, pentru fidelitate față de adevărul istoric, face vaste şi monotone studii, reînvățând latineşte spre a putea citi operele

antice care se refereau la eroica rezistență şi la distrugerea cetății Sagunto.

Romanul nu este inspirat de *Salambó* al lui Flaubert, aşa cum au considerat unii critici, ci îşi are rădăcinile în opera scriitorului latin Silvio Italico.

În acelaşi an în care apar *Povestirile valenciene* se îmbarcă la Valencia pentru un pelerinaj la Roma 18.000 de spanioli. Evenimentul produce o adâncă tulburare în rândurile populației ce nu vede cu simpatie această pompă catolică. Manifestația de protest e organizată de Vicente Blasco Ibáñez care va fi arestat la Sabadell{12} unde fusese trimis de Pi y Margall în calitate de candidat la deputăție. Trecând pe străzile Barcelonei, încadrat de jandarmi, scriitorul e luat drept un anarhist francez, mai cu seamă că, înainte cu o săptămână se aruncase o bombă la Teatru. *„M-au bătut cu pietre în chip înverşunat*" spune Vicente Blasco Ibáñez, obişnuit să trăiască evenimente foarte contradictorii. Curând însă este eliberat pentru a participa la alegeri.

Mai târziu, e nevoit să fugă din Valencia, deoarece, politician incorigibil, participase la o manifestație împotriva războiului pe care Spania îl ducea în colonii. Ajungându-se la o ciocnire cu forța publică şi urmărit de autorități ca presupusul autor al incidentului, se ascunde aşteptând să se îmbarce în secret pentru Italia în timpul celor câteva zile cât stă ascuns scrie o povestire *Venganza moruna (Răzbunare maură),* care va constitui nucleul viitorului roman *Casa blestemată*.

Deghizat ca marinar, fuge în Italia îmbarcat pe un vas cu pânze.

Publicarea cărților de călătorie *En el pais del Arte (În țara artei), Cuatro meses en Italia (Patru luni în Italia)* precum şi ziarul *El Pueblo* unde-şi publicase unele opere în foileton, îi fac oarecare popularitate şi în afara Valenciei.

Odată spiritele potolite se întoarce în țară, dar este eroul unei întâmplări nenorocite. Cineva trage fără rost într-un jandarm din „Guardia civil" şi, deşi nu are niciun amestec în

acțiune, Vicente Blasco Ibáñez e dus din nou la închisoare, deoarece, după părerea unui general, „nicio frunză nu se mişca în Valencia” fără ca romancierul să ordone. E trimis în fața unui extrem de sever Consiliu de război care cere pentru acuzat o pedeapsă la 14 ani închisoare. Pedeapsa se reduce la 4 ani din care execută doar 14 luni. Pentru a-l aduce pe calea înțelepciunii, se încearcă intimidarea revoluționarului – sentința i se citeşte între baionete la miezul nopții, în curtea cazărmii, la lumina unui felinar.

Zilele de închisoare sunt sinistre. Într-un spațiu destinat unui număr de trei sute de deținuți, erau îngrămădiți peste o mie. Aproape că îşi pierde numele devenind un simplu număr. E tuns la piele şi uniforma de rigoare îi dă fizionomia unui puşcăriaş. Totuşi, o parte din recluziune o petrece, prin favoarea administratorului, într-un loc... mai agreabil, şi anume, la infirmerie unde, printre cadavre şi tuberculoşi, scrie *El despertar de Buda (Trezirea lui Buda).* Puşcăriaşii îl tratează cu respect. După propria-i mărturisire ajută unui condamnat la moarte să evadeze.

Curând este reales deputat al republicanilor. Eliberat, participă intens la viața politică (creează partidul Blaschist – o fracțiune a partidului republican).

Mereu curios şi hoinar, face un voiaj în Orient echivalent tul literar constituindu-l volumul *Oriente (Orient).*

Scriitor realist, Vicente Blasco Ibáñez abordează în romanele de *revoltă* sau *sociale*, după cum singur le clasifică, aspecte atât de des întâlnite – mizeria, foamea, promiscuitatea.

La Catedral (Catedrala, 1903) este romanul care, poate, evidențiază cel mai bine erorile ideologice ale autorului. Deşi lucrat cu mijloacele celui mai stringent realism, romanul conduce la concluzii absolut greşite prin felul în care scriitorul pune problema revoluției. Anarhistul Gabriel (în intenția creatorului lui, un revoluționar înaintat, aducător de lumină), după o viață de lupte şi peregrinări se retrage la fratele său care lucra şi locuia la o catedrală. Gabriel îşi evocă

amintirile în fața mărunților slujbaşi ce trăiau în umbra catedralei, îndeplinind tot felul de oficii, de la întreținerea podoabelor până la măturat. Ideile scapără, aprind mințile, hotărăsc la acțiune, dar înțelegerea e spinoasă şi calea între ce spune Gabriel şi ce pricep ceilalți, e tare lungă. Rezultatul acestei „educații ideologice" e deplorabil. Slujbaşii, aparent cu complicitatea lui Gabriel, convinşi că ceea ce fac e plin de justețe, jefuiesc catedrala, iar eroul moare cu amărăciunea de a nu fi fost înțeles. Concluzia este aceea că învățăturile revoluționare nu pot fi date pe mâna oricui.

În *El Intruso (Intrusul,* 1904) autorul nu mai falsifică datele problemei. Dimpotrivă, cu o rară ştiință a subtilității, descrie intoxicarea sufletului omenesc prin opera iezuitismului rafinat, iar concluziile drepte sunt spuse răspicat. Iezuitismul nu e decât un intrus în viața oamenilor pe care-i domină în scopurile cele mai terestre, pentru a se folosi de bunurile lor materiale. Țintind curajos această plagă a vieții spaniole, Vicente Blasco Ibáñez face o operă de asanare socială. Alături de *Casa blestemată, Intrusul* este unul dintre cele mai valoroase romane ale scriitorului.

În 1905 apar *La Horda (Hoarda)* şi *La Bodega (Crama),* amândouă cu o pregnantă tematică socială. Îngustimea ideologică se percepe şi aci, deoarece conflictul se soluționează prin emigrarea eroilor în America de Sud *(Crama).*

În *Hoarda,* Vicente Blasco Ibáñez tratează problema condiției intelectualului spaniol. Isidro Maltrana, intelectual provenit dintre muncitori, dezrădăcinat din câmpul strămoşilor lui, foarte capabil dar lipsit de perseverența necesară străbaterii deşertului social, este un înfrânt. Confuzia stăpâneşte creierul lui aburit de foame şi nu vede în cei ce se răscoală decât o „hoardă". Pentru fiul lui doreşte un loc în mijlocul celor bogați, perspectiva şi conştiința clasei lipsind cu desăvârşire acestui om de carte. În multe locuri identificarea dintre erou şi autor este evidentă, astfel că reproşurile pe care le putem adresa lui Maltrana se cuvin în

parte însuşi creatorului său.

Opera lui Vicente Blasco Ibáñez cuprinde şi romane psihologice din care cel mai cunoscut e *Sangre y arena (Sânge şi nisip,* 1908), Tot din această categorie fac parte şi *La maja deznuda (Femeia goală,* 1906), *Los muertos mandan (Morții poruncesc,* 1909), *Luna Benamor (Luna Benamor,* 1909), *Cuentos (Povestiri,* 1909), *Bocetos y apuntes (Schițe şi însemnări*, 1909).

Călătoria pe care o făcuse în insulele Mallorca şi Ibiza îşi are recolta sa artistică, inspirând romanul *Morții poruncesc*. Mereu atent la viața din jurul său, scriitorul cercetează şi recreează în planul operei obiceiurile şi tradițiile acestui popor de marinari şi agricultori, aflat de 1500 de ani într-o luptă neîncetată cu toți pirații din Mediterana.

Romanul *Sânge şi nisip* s-a bucurat de un mare succes datorită descrierii pitoreşti a vieții toreadorilor şi culiselor tauromachiei. Marele succes al cărții a dus la ecranizarea ei, eroul principal fiind interpretat de Rudolf Valentino.

Acest roman reprezintă un moment important în opera lui Vicente Blasco Ibáñez deoarece cuprinde protestul împotriva unui obicei crud şi violent care, în niciun chip nu se poate armoniza cu conceptul de civilizație modernă. Un „sport" care nu cere sacrificii omeneşti, care cultivă în popor sentimente primitive şi sălbatice nu poate fi acceptat.

În 1909 războiul imperialist dus de Spania în Maroc nemulțumeşte poporul care, protestând, este crunt reprimat la Barcelona în faimoasa săptămână din iulie, cunoscută în istorie ca „săptămâna sângeroasă".

Partidul republican nu ia poziție netă împotriva represiunii ceea ce îl dezamăgeşte profund pe Vicente Blasco Ibáñez care avusese mare încredere în partidul său. Între 1908–1914 nu mai scrie nimic, căzând, după cum singur spune, într-o „catalepsie literară". Viața între granițele Spaniei i se pare acum greu de suportat şi pleacă spre Lumea Nouă. Faima care-l precede oriunde, darul de vorbitor, farmecul personal, îi netezesc drumul în acest nou continent.

La Buenos Aires, în fața aceluiaşi public care îi ascultase pe James{13}, Clemenceau, Ferrero{14}, A. France, Ibáñez ține conferințe despre arta şi literatura spaniolă. Succesul e deplin, entuziasmul general şi romancierul devine de la început idolul mulțimii. Guvernul argentinian sprijină cu generozitate propunerea scriitorului de a înființa pe Río Negro colonia „Cervantes". Această încercare pornită din cele mai bune intenții, dar bazată pe idei utopice, eşuează, ca de altfel şi *„Nueva Valencia"* cealaltă colonie inițiată de Vicente Blasco Ibáñez în provincia Corrientes, tot în Argentina.

Aceste experimente sociale, chiar dacă nu i-au dat satisfacția unei reuşite, i-au îmbogățit enorm orizontul, sensibilitatea, experiența, oferindu-i totodată prilejul de a trai o viață simpla de conchistador primitiv sau – cum spune el, de „cow-boys, ca cei de la cinematograf".

Opera lui Vicente Blasco Ibáñez cuprinde şi proză scurtă – ca de ex. volumele: *El préstamo de la difunta y otros cuentos (Împrumutul răposatei şi alte povestiri,* 1921), *Novelas de la Costa Azul (Nuvele de pe Coasta de Azur,* 1927), *Novelas de amor y de muerte (Nuvele de dragoste şi de moarte,* 1928). Dintre acestea trebuie menționate povestirile *El parásito del tren (Parazitul din tren)* şi *Dimoni.* Eroul din *Parazitul din tren* este un om sărman, silit să lucreze la mare depărtare de casa lui. La început, ca să-şi vadă copiii şi nevasta *şi* neavând bani să-şi plătească o călătorie cu trenul, face drumul pe jos. Apoi, drumul fiind prea lung iar timpul prea puțin, se hotărăşte să meargă clandestin cu trenul, înfruntând riscul morții, deoarece trebuia să sară din vagon ori de câte ori apărea controlorul. După cum se temuse că se va întâmpla, în cele din urmă îşi găseşte sfârşitul nedrept sub roți.

Vicente Blasco Ibáñez începe seria de *romane americane despre emigrație* cu *Los Argonautas (Argonauții, 1914)* şi o continuă în 1922 cu romanul *La Tierra de todos (Pământul tuturor).* Deziluzia suferită în ceea ce priveşte posibilitățile ideale ale noului continent, precum şi eşecul propriilor experiențe îl determină pe autor să amâne mereu dezvoltarea

proiectatei monografii, în romane, a Americii Latine.

Pământul tuturor, romanul american al colonizării, vorbeşte despre viața grea şi obstacolele pe care le întâmpină emigranții. Tonul sceptic ai romanului corespunde realităților vieții coloniştilor americani. Autorul desfăşoară în fața cititorului harta suferințelor umane, cu golfurile ei amăgitoare, cu acel Cap al Bunei Speranțe mereu de neatins. Idealurile, pe măsură ce timpul trece, devin doar nişte scoici argintii pe țărmurile trecutului.

Evenimentul primului război mondial Ibáñez îl trăieşte la Paris. Aci scrie ciclul romanelor de război din care se detaşează *Los quatro jinetes del apocalipsis (Cei patru cavaleri ai apocalipsului, 1916).* Pampele nesfârşite ale Argentinei de unde autorul se reîntorsese de curând, aduc o notă de exotic romantic în desfăşurarea cărții. Totodată însă, Parisul asediat, bulevardele cutremurate de bombe, răniții inundând gările, neliniştea, somnul întrerupt, dar mai ales ororile frontului, sunt armătura de fier a romanului.

De altfel, Vicente Blasco Ibáñez scrie în timp ce trupele germane se aflau la câteva zeci de km de Paris, la mai puțin de o oră cu maşina.

Peste câțiva ani, romanul va fi ecranizat într-o versiune extrem de costisitoare, cu Rudolf Valentino în rolul principal.

Mereu dornic de nou, mai schimbă din când în când Parisul cu Nisa – *„să se încălzească”,* cu Cap Ferrat – acolo e singurul pasager al hotelului, cu Monte Cario unde întâlneşte o lume aparte trăind încătuşată în egoismul său, ignorând total războiul. Această lume îi inspiră romanul *Los enemigos de la mujer (Duşmanii femeii,* 1919) cu personagii luate din realitate, roman aparținând ciclului de război ca şi *Mare Nostmm* (1918).

Scriitorul e un asiduu colaborator al ziarelor din Europa şi America, scrie enorm, face traduceri. În noua sa călătorie în Mexic şi S.U.A. În 1920, se orientează mai mult spre presă colaborând la *New-York Times* şi *Chicago Tribune* cu articole unanim apreciate. Unele dintre ele sunt reproduse în ziarele

regionale din S.U.A. iar un editor întreprinzător din New-York le publică într-un volum sub titlul *El militarismo mejicano (Militarismul mexican).*

Universitatea „George Washington" îi acordă titlul de *Doctor Honoris Causa.*

Dar nu numai presa îl solicită ci şi cinematograful. În 1921 o Casă americană de filme îi cere un scenariu şi romancierul, cucerit de idee, începe să scrie. Rezultatul nu e un scenariu ci romanul de aventuri care niciodată nu va deveni film *El paraiso de las mujeres (Paradisul femeilor*, 1922). Faptul nu surprinde deoarece romancierul credea că cea de a 7-a artă este roman şi nu teatru. *La reina Calafia (Regina Calafia,* 1923) şi *El fantasma de las alas de oro (Năluca cu aripi de aur*, 1930) sunt tot romane de aventuri.

Preocupat şi de trecutul istoric scrie romane de exaltare a istoriei Spaniei. *El papa del mar (Papa al mării*, 1925), *A los pies de Venus (La picioarele lui Venus*, 1926), *En busca del gran Kan (în căutarea marelui han*, 1928), *El caballero de la Virgen (Cavalerul fecioarei*, 1929).

Zilele de mizerie nu mai sunt pentru scriitor decât amintirile unei tinereți pline de neastâmpăr şi neprevăzut. Solicitat de edituri, de studiouri cinematografice, de presă (i se plăteşte cu 1000 de dolari articolul) devine milionar, stăpân pe vile şi palate. Cutreieră coastele mărilor cu iahtul său sau străbate oceanele cu cele mai moderne vase, adevărate oraşe plutitoare.

Vremurile noi cu zguduirile lor nu sunt înțelese pe deplin de Vicente Blasco Ibáñez. Dictatura proletariatului îl sperie ca pe atâția alți intelectuali, manifestându-şi poziția reținută față de evenimente în povestirile *El viejo del paseo de los ingleses (Bătrânul de pe promenada engleză*, 1927) *şi La devoradora (Devoratoarea*, 1928).

Anii trecutei tinereți iau cu ei avântul revoluționar al lui Vicente Blasco Ibáñez şi, la maturitate, îl găsim limitându-se doar să apere o „democrație pentru toți", ceea ce explică entuziasmul său pentru S.U.A.

Radicalismul politic se diluează, se transformă într-o atitudine contradictorie: buna credință, ataşamentul față de cei obidiți, rămân coordonate permanente ale vieții şi scrisului său, dar totodată se opreşte la jumătatea drumului, neputând sau neîndrăznind sa indice şi alte soluții afară de democrația generală.

Trăieşte la Menton în Franța dar sufleteşte e totdeauna la Spania. Lovitura de stat din 1923 a generalului Primo de Rivera care declara că vrea să pună capăt comunismului, îl face să scrie un vibrant manifest adresat poporului spaniol. Manifestul *Alfonso XIII* care a circulat clandestin în toată țara, era o energică acuzație, o demascare a obiectivelor reale ale acestei lovituri – şi anume reinstaurarea monarhiei. În energia lui protestatară vede salvarea doar într-o republică democrată care să asigure pacea socială înlăuntrul limitelor burgheze.

În plină glorie, mai bogat decât bogații, admirat de toată lumea, Vicente Blasco Ibáñez trăieşte scriind şi călătorind. Minunata grădină de la Menton îi oferă clipe unice şi numai permanenta sete de cunoaştere. Îl determină s-o schimbe din când în când cu peisagii marine sau exotice. Nehotărându-se încă s-o ducă la capăt, amână mereu monografia colonizării Americii. Zeci de proiecte care nu-şi aşteaptă decât rândul ca să fie scrise, îi străbat imaginația, dar moartea îl surprinde în plină putere creatoare. Moare la 6 ianuarie 1928 în vila sa Fontana Rosa de la Menton. Peste trei săptămâni ar fi împlinit 61 de ani.

*

Romanul *Casa blestemata* cuprinde povestirea a două vieți care, deşi se desfăşoară în momente separate, se contopesc prin semnificație.

Strădania şi eşecul lui Barret e un prim moment ce pregăteşte cea de a doua parte – centrală – a romanului.

Cu ani în urmă, *huerta* fusese însângerată de o cumplită răzbunare. Don Salvador, proprietarul unei părți din câmpie,

fusese ucis de Barret. De multe generații Barreții munceau pământul care nu le aparținea, împărțind cu proprietarul rodul trudei lor. Dar Don Salvador, lacom şi avar, un Gobsec spaniol, cere mereu mai mult ruinându-l pe Barret.

„Zbuciumul acesta, mereu zadarnic, pentru a-şi plăti datoria, trezi până la urmă în el un fel de spirit de revoltă, stârnind în mintea-i greoaie vagi şi tulburi gânduri despre dreptate. De ce nu erau ale lui ogoarele?”

Într-o învolburare de conştiință, Barret, cu o înfricoşătoare sete de distrugere, la lumina lunii, îşi prăpădeşte ogorul, taie, smulge, scormone, calcă totul în picioare cu furia celui disperat, apoi îl ucide pe Don Salvador.

Întreaga *huerta* e cutremurată că unul dintre ai ei îi răzbunase sacrificându-se. Sfârşitul nu poate fi decât unul – Barret moare în închisoare, iar familia lui se risipeşte pe căile cele mai păcătoase.

Întâmplarea aceasta s-a întipărit în conştiința huertanilor cu puterea unui destin. Casa părăsită a Barreților era parcă simbolul răzbunării tuturor împotriva celor ce-i jefuiau având de partea lor legea. Paragina aceasta se înălța ca o amenințare şi trebuia să amintească necontenit *huertanilor* şi stăpânilor că acolo s-au tăiat cândva nodurile vieții.

În paragina Barreților pătrunde însă o căruță încărcată cu lucruri răpănoase *„mirosind a foame şi a mizerie*”. E Batiste cu ai lui, gonit de sărăcie din toate locurile unde încercase să se aşeze. Din acest moment începe încrâncenarea tăcută şi teribilă a tuturor împotriva unuia singur şi a unuia împotriva tuturor.

Localnicii confuzi nu văd în Batiste unul de-ai lor, ci numai un intrus. De fapt, aci e toată drama – oameni cu destine gemene nu găsesc calea comunicării. Se duşmănesc pe viață şi pe moarte, fără altă pricină decât cea a orbirii lor.

Desfăşurarea romanului e clasică, fără inovații de construcție, fără originalități stilistice. Întâmplările se scurg încet ca apa pe canalurile huertei. Din când în când, zăgazurile se ridică şi ogorul narațiunii se înviorează. Lupta

atât de inegală dintre cele doua părți, ura inconştientă a huertanilor şi răbdarea lui Batiste devin motorul acțiunii.

Din primul moment în jurul casei părăginite acum a lui Batiste se ridică un zid compact de ură. De la a ocoli pământul acestuia, de la a nu-i da bună ziua, până la încercarea de a-l ucide şi până la incendiu, e o cale pe care huertanii o străbat cu încăpățânare. Omul se simte stingher, pentru că un salut al vecinului e o hrană a sufletului de care ai nevoie în fiecare dimineață. Cu toate astea, Batiste şi ai lui încep să lupte împotriva pământului robit de bălării şi vipere, împotriva paraginii. Casa ce-şi ținea acoperişul pe nălucile unor grinzi se schimbă dintr-odată, şi nimic nu mai aminteşte de dărăpănare.

Din senin, Batiste e chemat la judecată în fața Tribunalului apelor de către Pimentó, cel ce răspunde de irigarea câmpiei, scandalagiul *huertei* ce nu justifica cu nimic autoritatea de care se bucura.

Acum apare Spania tradițională în toată împietrirea ei seculară. La Poarta Apostolilor de la Catedrala din Valencia, după un obicei vechi de veacuri, în fiecare săptămână se împărțea dreptatea apei. Acolo se întâlneau cei 7 juzi cu puteri absolute în justiția acvatică. Piatra sculptată s-a tocit de vreme, figurile sunt doar bănuite urme a ceea ce au fost iar pe undeva pe aproape se aude trecând tramvaiul, un semn fără putere, al civilizației moderne. În fața Catedralei se strâng țăranii la fel ca acum cinci veacuri, şi tot ca acum cinci veacuri judecătorul indică cu piciorul pe cel ce trebuie să vorbească. Sentința Tribunalului Apelor a rămas din totdeauna mai puternică decât o lege, dovedind o Spanie cu rădăcinile adânc contorsionate în trecut. Veacurile parcă n-au nicio putere asupra acestor oameni care, ca şi piatra, nu se mişcă din obiceiurile lor.

Batiste e pedepsit aspru pentru un fapt pe care nu-l săvârşise. Recolta lui arsă de sete nu va mai primi apă vreme îndelungată. Pământul pentru Batiste e o ființă, e legat de el ca de unui din copii. Personificarea nu e de natură lirică ci

practică şi de aceea Batiste, disperat, ridică stăvilarul şi dă „să bea” pământului fără niciun fel de învoire. Pimentó înțelegând încordarea duşmanului şi temându-se de ea, se face a nu vedea încălcarea.

Ura *huertei* se strânge ca un cerc de foc în jurul familiei lui, Batiste.

Micuțul Pasqualet, într-o încăierare cu copiii duşmanilor, cade într-un canal şi după o boală scurtă, moare. Deodată *huerta* se potoleşte. Moartea micului Pasqualet îi confruntă pentru o clipă cu absolutul. Casa în care până atunci nu călcase picior de străin, devine dintr-odată neîncăpătoare. Sfaturi şi bocete, îngrijiri mamei, îmbărbătări tatălui. *Albaet* a fost pentru o zi un mic Mesia care prin sacrificiu a adus între oameni bună învoire. Dar, cu primul prilej ura izbucneşte mai crudă, mai nestăpânită.

Adus la disperare, Batiste şi-ar dori moartea dar aceasta este un lux neîngăduit oricui. Cu răbdare de vânător care stă la pândă până-şi înşfacă prada, *huerta* îl lasă pe Batiste să-şi culeagă recolta, pentru ca răzbunarea să fie mai diabolică. Pimentó încearcă să-şi ucidă duşmanul noaptea, pe la spate, dar Batiste, apărându-se, îl răneşte mortal. În aceeaşi noapte un incendiu cuprinde casa blestemată. Focul pus cu vrăjmășie la cele patru colțuri, mistuia recolta strânsă bob cu bob, chinuia animalele închise în grajduri, uluia oamenii de spaimă. Împietrirea deznădejdii era tot ce-i mai rămăsese lui Batiste. *„Erau mai singuri decât în mijlocul unui deşert; pustiul duşmăniei era de o mie de ori mai rău decât acela al naturii”.*

Încă de la începutul romanului, cu o ştiință a dozării, Vicente Blasco Ibáñez adaugă sugestii şi aluzii cu fiecare descriere, plăsmuind o atmosferă a aşteptărilor. Cititorul înaintează în roman cu sentimentul că trebuie să se petreacă ceva care să elibereze aglomerarea aceasta de nelinişti.

Cuvântul cu care Ibáñez înfățişează *huerta* valenciană are culoare, parfum şi profunzimi de orgă. Câmpia e măreață şi aspră iar oamenii ei dârji, neştiutori, încăpățânați în ură şi inventivi până la aberație în rămăşaguri. Aci prostia

omenească, ignoranța, confuzia ajung să devasteze sufletele şi existențele.

Țăranul din *huerta*, supus de veacuri aservirii, se conduce după o tradiție strâmtă. Nu are conştiința unei colectivități ce depăşeşte limitele satului său.

A rămas într-o împietrire spirituală ca între zidurile unei cetăți.

Acțiunea merge într-un crescendo permanent. De la aşezarea intrusului Batiste pe câmpurile în paragina ale răposatului şi până la izgonirea prin incendiu, toate acțiunile se concentrează şi se completează – ca o orchestră în jurul instrumentului solist, în jurul urii.

Huerta are legile ci pe care indivizii nu le calcă. Precum Tribunalul Apelor îşi desfăşoară judecățile de secole în aer liber, tot aşa şi *huertanii* au tradițiile lor pe care le respecta. O încăierare are dezlegarea ei tardivă, când, noaptea printre canaluri, cineva primeşte din senin un glonț în spate. *Huerta* îşi face dreptate singură urmând nişte legi barbare, uneori profund nedrepte, prin care excesul de bărbăție devine laşitate, iar răzbunarea îşi pierde sensul ci inițial de justiție.

La Vicente Blasco Ibáñez, crezul şcolii naturaliste se simte în unele romane mai mult, în altele mai puțin. În *Trestii şi noroi*, de exemplu, descrierile naturaliste sunt frecvente, de altfel, manieră bine folosită de autor spre a înfățişa prin mizeria fizică, mizeria morală a unor personaje. În *Casa blestemata* echilibrul creației e mult mai stabil, iar descrierile sugestive, fără a depăşi limitele decenței artistice. Cu finețe de psiholog scriitorul urmăreşte reacțiile eroilor săi, le înfățişează minuțios, le accentuează atâta cât trebuie.

Mentalitatea mulțimii e bine înfățişată în atitudinea ei față de Pimentó. Majoritatea țăranilor îl disprețuiesc pentru că este bețiv, leneş, fanfaron. Cu toate acestea, când stă zile întregi în cârciumă ținându-şi acele monstruoase rămăşaguri, alarmând satul cu năzbâtiile lui incredibile, oamenii vin să-l admire.

Vicente Blasco Ibáñez e profund obiectiv în atitudinea sa

fața de eroi. Nu-i condamnă pe huertani, pentru că, la drept vorbind, aceştia nu au decât ura ignoranței. Sunt nişte biete ființe lovindu-se în întuneric de propriile lor conştiințe pe care nu le recunosc.

De altfel, prin cuvintele lui Don Joaquín, se exprimă autorul: *„Credeți-mă pe mine care-i cunosc: în fond sunt oameni buni. Foarte grosolani, asta da, în stare de cele mai grozave sălbaticii, dar cu o inimă care se moaie în fața nenorocirii şi îi face să-şi ascundă ghearele… Bieții oameni! Ce vină au ei dacă s-au născut pentru a trai ca animalele şi nu-i scoate nimeni din starea aceasta?”*

În afară de acel Gobsec spaniol – Don Salvador –, romancierul realizează câteva portrete care se rețin.

Moş Tomba, păstorul aproape orb care nu are altă bucurie decât să-şi povestească isprăvile din tinerețe, luptele cu francezii. Retorica lui războinică e plină de sfaturi spre folosul celor tineri. Moş Tomba, un personaj de esență tare, *„bărbat aprig, cu inima aspră, călit într-un război fără cruțare”,* ar putea fi socotit ca un reflex târziu al eroilor romanelor cavalereşti.

Don Joaquín, apostol mizer al învățământului, cu mâinile aspre de munca în grădină, care era, uneori, unica sursă de hrană e o figură de neuitat. Politețea ilariantă cu care-şi tratează elevii desculți e o manifestare a dorinței de a evada într-o lume a şcolii ideale. Adresându-li-se cu „*domnule*” şi cu *„dumneavoastră”,* se poate imagina profesor într-un „colegiu” nu în acel *„țarc al înțelepciunii”.*

De altfel umorul este modalitatea pe care nu odată o foloseşte Vicente Blasco Ibáñez în vederea menținerii unui echilibru. Pe de o parte mizeria umană până la limita suportabilității, iar pe de alta, o înseninare uşoară pentru a putea trece mai departe. Un bărbierit în aer liber, sub platani, e parcă replica la şedințele Tribunalului Apelor.

Formula scrisului lui Ibáñez este complexă şi destul de greu de definit. Realist şi naturalist în acelaşi timp folosind cu remarcabilă îndemânare ambele metode, îmbinându-le într-

un chip propriu, scoțând din amândouă efecte de sunet şi culoare, dă uneori creații deosebite. S-a spus cu dreptate despre romanul *Printre portocali* că răspândeşte miresmele livezilor de naramză. Autorul se dovedeşte poet când evocă întinsele grădini ale Valenciei, ironist subtil în fața iezuitismului, înflăcărat patriot în romanele istorice.

O arie tematică atât de întinsă necesită o mare varietate de procedee, iar Vicente Blasco Ibáñez găseşte totdeauna în ansamblul său stilistic instrumentul cel mai potrivit.

Desfăşurarea acțiunii are câte odată virtuți de montaj cinematografic, abrupt şi sugestiv, punându-se accentul pe momentul dramatic. De altfel, ca fin plăsmuitor de atmosferă, dozează efectele, luminează unele aspecte, insistă asupra acumulării de impresii pentru a pregăti întâmplarea dramatică.

Dialogul face din unele romane ale sale *(Catedrala)* adevărate piese de teatru iar portretul este unul dintre mijloacele cele mai folosite pentru a revela psihologia personajului. Don Salvador e un erou de neuitat cu basmaua decolorată în jurul gâtului şi cu mâinile în veşnică crispare apucând parcă ceva din aer. Omul e văzut în turnul individualității sale dar şi în mulțime, surprins ca un element dizolvat într-un puhoi. Procesiunile în care mulțimea apare ca un monstru cu o mie de capete, hoarda răsculată ce nu-i cunoaşte încă drumul, stăpânită de confuzie şi instinct, rămân momente memorabile ale prozei lui Blasco Ibáñez.

Grotescul şi diafanul sunt fire de țesătură în aceeaşi pânză iar generozitatea şi incisivul fac casă buna în scrisul lui. Cuvântul are maleabilități şi nuanțe, o caracterizare puțind fi un mic poem într-o frază. O rață cu gâtul ca un şarpe e o corabie de fildeş, cu fantastică proră, o mănuşă veche are culoarea aripii de muscă iar lucrurile oamenilor săraci miros a foame. De altfel, Dolores Ibarruri remarca referindu-se la grozăviile comise de franchişti că *„ar fi necesar pentru a le descrie penelul lui Goya şi pana lui Vicente Blasco Ibañez”*. Aprecierea e suficientă pentru a sugera măiestria lui.

*

Deşi nu-i plăcea să „converseze” cu publicul prin prefețe, manifeste literare sau cărți de estetică pentru a arăta care-i sunt inovațiile şi crezul artistic, totuşi, prin scrisori îşi exprimă unele puncte de vedere asupra literaturii, scrisului şi scriitorilor.

Are statornică admirație literară pentru Zola şi Balzac despre care spunea *„nu-l admir, îl ador*” (încăperile locuinței sale de la Paris aveau mai toate câte un portret sau un bust al autorului *Iluziilor pierdute).*

De asemenea, îl prețuieşte mult pe prietenul sau, Panait Istrati şi pentru că nu are timp să serie o prefață la *Chira Chiralina* îl anunță pe editor: *„Oricum, fie chiar în forma unei simple scrisori, nu vreau să las să treacă ocazia de a face cunoscută simpatia admirativă pe care o am pentru Panait Istrati. E un boem inspirat şi genial din aceeaşi familie cu Gorki şi Jack London. Un vagabond neliniştit care a colindat lumea pentru a-*şi *potoli setea de cunoaştere. Episoadele în care apar acei «bandidos generosos» (haiduci) eroici împărțitori ai dreptății, amintesc de* romance-le *noastre populare”.*

Ibáñez e prețuit şi aclamat pretutindeni. Ediții complete ale operei lui s-au tipărit până şi în Japonia. Multe din cărțile sale au inspirat filme.

Firesc deci ca multe din romanele sale să fie traduse şi la noi bucurându-se de mare succes. Numele lui are rezonanță mai ales pentru cei ce au fost tineri prin anii 1920–1930 când au apărut traduse în ediții succesive, uneori de la un an la altul, cele mai importante romane. *La Barraca* a apărut în două ediții sub titlul *Coliba blestemată* în traducerea lui V. Demetrius; *Entre naranjos* are doi traducători şi trei ediții: *Printre portocali* în tălmăcirea lui G. B. Rareş, apoi *În pădurea de portocali* şi *Don Rafael* (după numele eroului principal) tradus de V. Demetrius. Tot V. Demetrius face cunoscut publicului romanesc romanul *Cañas y barro* sub titlul mai

liber O *tragedie de pomină* şi *Flor de Mayo (Floare de mai)* amândouă în ediții duble.

Romanul *La Horda* interesa păturі mai largi prin tematica sa socială şi, de aceea, traducătorii specifică pe pagina de titlu conținutul, de exemplu *Oarda, Roman* din viața proletarilor din jurul Madridului, tradus de Dr. George A. Dumitrescu; *Urgisiții vieții – La Horda, Roman social* tradus de G. B. Rareş sau *Flămânzii – La Horda – roman spaniol* în tălmăcirea lui V. Demetrius.

Mai apar apoi, în afara de *Mare Nostrum* (A. Dumitrescu şi C. Buchholtzer), *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului* (tradus de G. B. Rareş) şi de *Călătoria unui romancier în jurul lumii* de H. Sanielevici), o serie de scurte povestiri: *Împrumutul răposatei, Turbarea, Un soț celebru, Regele preriilor* etc. Fără a discuta calitatea traducerilor, trebuie menționat faptul că numărul destul de mare al acestora arată prețuirea de care s-a bucurat romancierul spaniol şi în România.

*

Încercând în încheiere câteva concluzii pe marginea creației lui Ibáñez, trebuie să arătăm că romancierul nu-şi concentrează opera în jurul unei idei majore, de aceea numărul imens de romane şi povestiri pe care le-a scris au împreună aspectul unui mozaic în care esențialul se pierde, se combină cu alte elemente, se răspândeşte în cercuri din ce în ce mai vagi. Cele câteva romane foarte bune în care echilibrul ideii şi construcției arată o mână de maestru, se risipesc în pădurea aceasta deseori confuză. Poate şi acesta este unul dintre motivele pentru care critica literară spaniolă l-a minimalizat. Dacă ar fi scris numai câteva romane, ca de ex. *Casa blestemată*, *Intrusul*, *Printre portocali* la care s-ar putea adăuga unele povestiri, profilul lui artistic ar fi fost mult mai limpede. Aşa, fața creației sale e brăzdată de nenumărate riduri care o alterează.

Scria mult şi cu o febrilitate extraordinară. Îşi compunea

romanul în minte, apoi nevoia de a-l scrie devenea imperioasă. Romanul nescris îl intoxica, îi anula orice altă preocupare, până în momentul în care îl aşeza pe hârtie. „*Scriu cartea într-un timp în care un altul ar copia-o*" spune el într-o scrisoare. E deci un scriitor cu un temperament ardent, incapabil să mediteze mai îndelung la ceea ce vrea să spună, dând drumul în lume uneori mai mult impresiilor decât ideilor.

El nu poate fi inclus în categoria scriitorilor vizionari. Nu e frământat de dorința devoratoare de a lumina scopurile existenței, nu caută ieşiri ci creează senin ca şi cum ar fi descoperit mecanismul vieții.

Preocupările sale de început, manifestate în scris, scad pe măsură ce anii trec, până la dispariția totală.

Ibáñez este partizanul libertății şi al „democrației generale" însă nu sesizează esența imperialistă a democrației pentru care militează.

Capacitatea scriitorului de a înțelege, de a observa, de a exprima, a făcut ca romanele sale sa fie apreciate în toată lumea. Extrema actualitate a majorității temelor face ca opera lui Vicente Blasco Ibáñez să semene cu cea a unui ziarist de mare penetrație şi talent.

Demascând nenumărate abuzuri, condamnând războiul, politica colonială, amestecul bisericii până în planul cel mai intim al ființei umane, romancierul reuşeşte să formeze în epocă un important curent de opinie.

Literatura lui a îndeplinit o nevoie a timpului. Este primul romancier de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-ilea care pune, în literatura spaniolă, problemele sociale în toată acuitatea lor, dezbătând teme neabordate de alții.

Cel puțin în prima parte a vieții a fost un tribun al poporului, nu numai ca romancier, ci şi prin activitatea sa de republican convins, de luptător social.

Marele lui merit este acela de a fi fost patriot. S-a preocupat intens de țara sa, de problemele ei sociale. În limitele

ideologiei sale, a servit cu credință prezentul şi, dorind să îndrepte ceea ce era rău întocmit, şi-a sacrificat bunurile materiale, şi-a expus ființa fizică sau a pornit cu avânt utopic la înființarea de colonii în Argentina.

Mai mult decât o fac personajele romanelor sale Vicente Blasco Ibáñez şi-a impus o datorie pe care, în conformitate cu convingerile lui şi cu toată voința, a dus-o până la capăt.

ION OPRESCU

TABEL CRONOLOGIC

1867 29 ianuarie. Se naşte la Valencia Vicente Blasco Ibáñez. Tatăl, comerciant de origine aragoneză, se numea Gaspar Blasco Teruel iar mama Ramona Ibáñez Martinez.
Copilul învaţă într-un colegiu de preoţi primind o educaţie strict religioasă. Având pasiunea lecturii citeşte mult şi foarte variat.

1879 Fără ca nimeni să-l îndemne, începe să scrie.

1881 Scrisese deja un roman de capă şi spadă. Fuge din casa părintească la Madrid şi trăieşte în mizerie până când îl întâlneşte bătrânul romancier Manuel Fernandez y Gonzales care îl angajează ca secretar. La apelul familiei, poliţia îl caută.

1882–1884 Reîntors la Valencia, începe să ia parte activă la politica republicană continuându-şi totodată studiile. Frecventează cercurile republicane şi este condamnat la 6 luni de arest, acuzat de crima de „lèse-majestate" deoarece scrisese un sonet împotriva regalităţii. Datorită vârstei, este absolvit de executarea pedepsei.

1885–1889 Nu abandonează politica. Este student la facultatea de drept din Valencia dar nu frecventează cursurile ci rătăceşte dimineţile prin împrejurimile Valenciei. Bucurându-se de o memorie extraordinară, înainte de examene învaţă totul pe dinafară ca apoi să uite totul. E un îndrăgostit de acţiune, un agitator.

1887 Îi apare primul volum: *Fantezii, legende şi tradiţii.*

1889–1891 Din motive politice fuge la Paris unde trăieşte în Cartierul Latin. Studiază pe Balzac şi Zola, face traduceri, cunoaşte oameni politici francezi. Pentru a-şi câştiga existenţa scrie *Istoria revoluţiei spaniole în sec. al XIX-lea* care, publicată la Barcelona, îl îmbogăţeşte pe editor. Tot acum scrie un roman popular *Păianjenul negru* (inspirat de *Jidovul rătăcitor* al lui Eugene Sue) pe care-l va repudia mai târziu cu strănicie dar, cu toate acestea, reeditat şi tradus şi după moartea lui.

1891 Cu ocazia unei amnistii se întoarce în Spania. Se căsătoreşte cu o rudă orfană, Maria Blasco del Chaco, a cărui tată, don Rafael Blasco y Moreno, fusese un poet romantic şi un pasionat colecţionar de ceramică saguntină. Cu Maria va avea 4 copii, înfiinţează ziarul *El Pueblo (Poporul)* care va fi deseori suspendat. Începe o bogată şi periculoasă activitate politică, plină de conspiraţii, călătorii, închisori, procese, mitinguri.

1893 Are loc îmbarcarea, la Valencia, a celor 18.000 de spanioli care merg în pelerinaj la Roma. Vicente Blasco Ibáñez organizează o mişcare de protest împotriva acestei pompe catolice, şi e arestat la Sabadell. Cu ocazia alegerilor e pus în libertate.
Apare volumul *Povestiri valenciene.*

1894 În condiţii de lucru foarte grele scoate *Orez şi tartana* continuând totodată să scrie în zgomotul şi agitaţia din redacţia ziarului, romanul *Floare de mai*.

1895 Trăieşte o epocă de mare sărăcie, scriind aproape în întregime ziarul. Publică în foileton în *El Puebloy Floare de mai*.
Războiul Spaniei împotriva Cubei.
Vicente Blasco Ibáñez organizează manifestaţii contra guvernului şi se produc ciocniri cu morţi şi răniţi de ambele părţi. Scriitorul, urmărit, se ascunde aşteptând îmbarcarea spre Italia. În acest scurt timp de claustrare scrie *Răzbunare maură*, povestire ce va deveni mai târziu romanul *Casa blestemată.*

1896 Apar cărţile de călătorie *În ţara artei*, *Patru luni în Italia* şi volumul *Condamnata şi alte povestiri*. Începe să câştige o oarecare popularitate şi în afara Valenciei.
Revenit în Spania e acuzat (de data aceasta pe nedrept) de a fi organizat un atentat împotriva *Guardiei Civil* şi deferit unui consiliu de război. Procurorul cere să fie pedepsit cu 14 ani închisoare, dar e condamnat numai la 4 ani din care nu execută decât 14 luni.

1897 Este pus în libertate rămânând însă sub supravegherea poliţiei.

1898 Publică în foileton în ziarul *El Pueblo* romanul *Casa blestemată.* Romanul apare şi în volum în 700 de exemplare cu preţul de 1 *peseta* dar se vinde foarte greu. De-abia după ce este tradus în Franţa, ziarul madrilen *El Liberal* ia iniţiativa să-l republice în foileton. De aci înainte cartea va avea o strălucită carieră editorială.
Este ales deputat al republicanilor în *Las Cortes* (Corpurile legiuitoare).
Ţine discursuri incendiare împotriva monarhiei.

1900 Apare romanul *Printre portocali*. Face vaste şi monotone studii în vederea scrierii romanului *Curtezana Sónnica*. Reînvaţă latineşte spre a citi în original unele opere antice.

1901 Publică romanul *Curtezana Sónnica*. Are în proiect romanul *Trestii şi noroi*, pentru care cercetează viaţa locuitorilor de pe lângă lacul Albufera.

1902 Apare romanul *Trestii şi noroi.* Face o călătorie în insulele Mallorca şi Ibiza. E interesat de obiceiurile şi tradiţiile acestui popor de marinari şi agricultori aflaţi de 1500 de ani într-o luptă neîncetată cu toţi piraţii din Mediterana.

1903 Publică romanul *Catedrala.*
Creează partidul blaschist care, înlăuntrul republicanismului federal, – a purtat lupte acerbe cu cealaltă fracţiune numită sorianistă, a lui Rodrigo Soriano.

1904 Apare romanul *Intrusul*. Este ales deputat în continuare.

1905 Publică romanele *Crama* şi *Hoarda*.

1906 Scrie romanul psihologic *Femeia goală* inspirat de un tablou al lui Goya. Călătoreşte în Europa de răsărit şi în Orientul apropiat.

1906–1909 Trăieşte la Paris din când în când, scurte perioade.

1907 Apare cartea de călătorie *Orient* – rezultat al voiajelor făcute.

1908 Publică romanul *Sânge şi nisip* care mai târziu va fi ecranizat.

1909 Apare romanul psihologic *Morţii poruncesc*, apoi volumele *Luna Benamor*, *Povestiri*, *Schiţe şi însemnări* – culegeri de povestiri psihologice.
Între 25–31 iulie au loc evenimentele „săptămânii sângeroase" când guvernul spaniol reprimă manifestarea de protest contra aventurii imperialiste din Maroc.
E dezgustat de politica venală a partidului republican care nu condamnă acţiunea de reprimare condusă de guvern.
În acelaşi an, la invitaţia scriitorilor argentinieni, pleacă în Argentina. Ţine la Buenos Aires conferinţe despre arta şi literatura spaniolă. Este foarte bine primit devenind idolul mulţimii. Călătoreşte şi în Paraguay şi Uruguay.

1909–1914 Cu sprijinul guvernului argentinian înfiinţează pe Río Negro în Patagonia colonia „Cervantes". Mai târziu, înfiinţează altă colonie „Nueva Valencia" în provincia Corrientes. Amândouă coloniile vor eşua. În această perioadă nu scrie nimic, trăind, după propria-i exprimare, o *„catalepsie literară".*

1914 Profund dezamăgit de eşecurile din Argentina, puţin înainte de începerea războiului se întoarce în Europa şi se dedică literaturii.
Apare romanul emigraţiei, *Argonauţii.* Are intenţia să realizeze o frescă pe această temă dar izbucnind războiul, nu-şi mai poate îndeplini proiectul.
În timpul primei bătălii de pe Marna, când generalul Joffre opreşte înaintarea armatelor germane comandate de Von Moltke, Vicente Blasco Ibáñez se află la Paris. Scrie *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului* în timp ce trupele germane se aflau la câteva zeci de km de Paris.

Face traduceri, scrie *Istoria războiului*, *Mare Nostrum* şi duce activităţi obscure de propagandă în favoarea aliaţilor.
Va sta în Franţa până în 1918.
Vizitează principatul de Monaco unde întâlneşte o lume aparte ce ignoră războiul şi care-i inspiră romanul *Duşmanii femeii*.

1916 Apare romanul *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului* după care mai târziu se va face şi un film.

1919 Publică romanul *Duşmanii femeii.*

1920 Călătoreşte în Mexic şi S.U.A. Scrie articole despre situaţia din Mexic, pe care le va publica la marile cotidiene *New-York Times* şi *Chicago Tribune*. Aceste articole vor apare apoi separat într-un volum intitulat *Militarismul mexican*.
Universitatea „George Washington" îi acorda titlul de *Doctor Honoris Causa.* Se întoarce în Europa pentru a începe o lungă perioadă de călătorii. E foarte bogat, solicitat de edituri, studiouri cinematografice, gazete.

1921 Apare volumul *Împrumutul răposatei şi alte povestiri.*
O casă de filme americană îi cere un scenariu care se converteşte însă în romanul *Paradisul femeilor.*

1922 Apare romanul *Paradisul femeilor*.

1923 Din grupul romanelor de aventuri apare romanul *Regina Calafia.*

1924 Îşi continuă neobosit călătoriile.
Internaţional Review of the Book din New York face un concurs anchetă printre cititorii din S.U.A., Anglia şi Australia cu tema: primii zece scriitori preferaţi. Primul loc îl ocupă H. G. Wells pentru eseurile sale de istorie. Pe locul doi se clasifică Vicente Blasco Ibáñez pentru *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului.*

1925 Publică volumul *Călătoria unui romancier în jurul lumii.* Mai apare romanul de exaltare istorică spaniolă *Papa al mării.*

1926 Tot din categoria romanelor de exaltare istorică a Spaniei face parte şi romanul *La picioarele lui Venus* publicat în acest an.
În februarie, scrie o „scrisoare-prefaţă" la o ediţie în limba spaniolă a romanului lui Panait Istrati *Chira-Chiralina.* Din această scrisoare reiese că l-a cunoscut bine şi a fost prieten cu scriitorul român.

1927 Publică *Nuvele de pe Coasta de Azur*. Trăieşte în vecinătatea capetelor încoronate şi a marilor miliardari la vila sa, Fontana Rosa, de la Mentón, în Alpii Maritimi, pe Coasta de Azur.

1928 6 ianuarie. Moare în Franţa, la Mentón, în plină putere de creaţie, având zeci de proiecte de îndeplinit.

*

Apar postum *Nuvele de dragoste şi de moarte* şi romanul de exaltare istorică spaniolă *În căutarea marelui han*.

1929 Se publică romanul *Cavalerul fecioarei*.

1930 Din grupul romanelor de aventuri se publică volumul *Năluca cu aripi de aur.*

1931–1932 Se reeditează opera de debut literar pe care autorul a repudiat-o în timpul vieții. Se traduc *Păianjenul negru* (10 vol.), *Trăiască Republica!* (4 vol.), *Romen partizanul*, *Contele Garci Fernandez, Fantezii*, *legende şi tradiții.*

I.O.

CĂTRE CITITOR

Am povestit în prologul unei alte cărți ale mele cum, pe la mijlocul lui 1895, a trebuit să fug din Valencia în urma unei manifestații împotriva războiului colonial, care a degenerat într-o mişcare de rebeliune, dând naştere unei ciocniri a manifestanților cu forța publică.

Urmărit de autoritățile militare, ca presupus autor al acestui fapt, am trăit ascuns câteva zile, schimbându-mi de mai multe ori adăpostul, în vreme ce prietenii pregăteau îmbarcarea mea în taină pe un vapor care urma să plece spre Italia.

Unul dintre ascunzişurile mele se afla în apropierea portului, deasupra unui depozit de vinuri, proprietatea unui tânăr republican care locuia acolo cu mama lui.

Timp de patru zile am trăit într-un demisol scund, fără a mă putea apropia de ferestre, pentru că dădeau pe o stradă foarte umblată, iar poliția şi jandarmeria mă căutau prin oraş şi împrejurimi.

Nevoit să stau închis în casa, absolut singur, am citit toate cărțile pe care le avea negustorul şi care nu erau nici multe, nici interesante. Apoi, ca să-mi treacă timpul, am vrut să scriu şi a trebuit să mă mulțumesc cu mijloacele modeste pe care gazda mi le-a putut pune la dispoziție; o sticluță cu cerneală violetă, în chip de călimară, un toc roşu, ca acelea folosite de şcolari şi trei caiete subțiri liniate cu albastru.

Aşa am scris, în doua după-amieze, o întâmplare din huerta[15] *valenciană, pe care am intitulat-o* Răzbunare maură. *Era povestea unor ogoare ținute cu sila în paragină, pe care le*

văzusem adesea în copilărie, nu departe de Valencia, în direcția cimitirului; locuri folosite de mulți ani drept solarii, de orăşenii care ieşeau la aer; povestea unei lupte între țărani şi proprietari, care-şi avea originea într-o întâmplare tragică, urmată apoi de numeroase conflicte şi acte de violență.

Când a sosit ceasul îmbarcării, am plecat în toiul nopții, travestit în marinar, lăsându-mi în casa negustorului toate lucrurile de uz personal şi teancul de foi scrise pe amândouă fețele.

Am rătăcit trei luni prin Italia, m-am întors în Spania şi un consiliu de război m-a condamnat la câțiva ani de temniță grea. Am stat închis mai mult de douăsprezece luni, îndurând rigorile intenționate ale unui regim foarte aspru. Apoi mi s-a comutat pedeapsa şi am fost adus la Madrid, desigur, pentru ca guvernul de atunci să mă poată supraveghea mai îndeaproape; în sfârşit, populația din Valencia m-a ales deputat, scăpându-mă astfel de noi persecuții, datorită imunității parlamentare.

Campania mea electorală a constat mai ales în discursuri ținute în aer liber, în fața unor mulțimi enorme. Într-o zi, după ce vorbisem marinarilor şi hamalilor din port, când a trebuit, la sfârşitul discursului, să răspund la strângerile de mâna şi la salutul a mii de ascultători, am recunoscut printre ei pe tânărul care mă ascunsese în casa lui.

Am ținut să-l însoțesc la depozitul de vinuri ca s-o salut pe maică-sa şi să revăd modesta încăpere ce-mi servise drept adăpost. Amintindu-şi cu emoție de găzduirea mea în casa lor, oamenii aceia de treabă mi-au dat toate lucrurile pe care le lăsasem acolo.

Astfel am intrat iar în posesia istorisirii Răzbunare maură, *recitind-o chiar în aceeaşi noapte cu interesul pe care mi l-ar fi trezit dacă ar fi fost scrisă de altcineva. M-am gândit, la început, s-o trimit ziarului* El Liberal *din Madrid, la care colaboram aproape în fiecare săptămână cu câte o povestire. Apoi mi-am zis că s-ar cădea să amplific acea relatare, cam prea uscată şi concisă, făcând din ea un roman, şi aşa am scris* La Barraca[{16}].

Conduceam pe atunci la Valencia ziarul El Pueblo, *iar lipsa*

de fonduri a acestui periodic de luptă era atât de mare încât, neputând plăti un redactor pentru serviciul telegrafic, directorul trebuia să lucreze până în zori, adică până ce, după redactarea ultimelor telegrame şi aşezarea, în pagini a materialului, ziarul intra în sfârşit la tipar. Abia atunci, obosit de o noapte întreagă de monotonă muncă redacțională, puteam să mă dedic muncii creatoare de romancier.

În lumina viorie a zorilor sau în strălucirea tinerească a unui soare abia răsărit, am scris cele zece capitole ale acestui roman. Niciodată n-am lucrat cu atâta oboseală fizică şi cu atâta avânt şi perseverență.

Am renunțat la titlul Răzbunare maură, *al vechii povestiri, folosindu-l mai târziu pentru o altă istorisire. Mi s-a părut mai potrivit să dau noului roman titlul său actual:* La Barraca. *S-a publicat mai întâi în foileton în* El Pueblo, *trecând aproape neobservat. Bunii mei prieteni, cititorii ziarului, nu se gândeau decât la triumful republicii şi, ca atare, nu le putea stârni prea mult interes lupta dintre nişte* huertani, *personaje rustice pe care le vedeau zilnic de aproape.*

Francisco Sempere, tovarăşul meu de întreprinderi editoriale, care îşi începea atunci cariera şi era încă un simplu librar de ocazie, a publicat o ediție din La Barraca *în şapte sute de exemplare cu prețul de o* peseta. *Nici volumul nu s-a bucurat de un succes prea mare. Cred că exemplarele vândute n-au trecut de cinci sute.*

Prins de munca mea politică, nu prea dădeam atenție soartei editoriale a operei mele, când, după câteva luni, am primit o scrisoare de la domnul Hérelle, profesor la liceul din Bayonne. Nu ştiam pe atunci că acest domn Hérelle era celebru în patria sa prin traducerile pe care le făcuse în franceză din operele lui D'Annunzio şi ale altor autori italieni. Îmi cerea încuviințarea de a traduce La Barraca, *relatându-mi întâmplarea prin care-mi cunoscuse romanul. Într-o zi de sărbătoare se dusese de la Bayonne la San Sebastian, şi, neavând ce face până la ora plecării, intrase într-o librărie ca să cumpere o carte cu care să-şi treacă timpul pe terasa vreunei cafenele. Cartea aleasă fusese* La Barraca *şi, interesat de lectura sa, domnul Hérelle*

era cât pe-aci să piardă trenul.

Cu lipsa de preocupare (ca să nu-i zic altfel) caracteristică majorității spaniolilor în privința punctualității epistolare, n-am răspuns la scrisoarea acelui domn. Mi-a scris din nou şi iarăşi n-am răspuns, acaparat de evenimentele vieții mele de propagandist. Dar Hérelle, perseverând în propunerea sa, îmi trimitea scrisoare după scrisoare.

Trebuie să răspund acelui domn francez – *îmi ziceam în fiecare dimineață.* Chiar astăzi.

Şi mereu, ba o întrunire politică, ba o călătorie, ba un incident revoluționar cu consecințe neplăcute, mă împiedicau să-i scriu viitorului meu traducător. În sfârşit, am izbutit să-i trimit câteva rânduri autorizându-l să facă traducerea, şi apoi nu m-am mai gândit la el.

Într-o dimineață, ziarele din Madrid anunțau în telegramele primite de la Paris că se publicase în traducere franceză La Barraca, *romanul deputatului republican Blasco Ibáñez, cu un succes editorial enorm şi că cei mai de seamă critici ai Franței vorbeau de el cu elogii.*

La Barraca, *apărută într-o ediție spaniolă de şapte sute de exemplare (din care se vânduseră numai cinci sute, majoritatea în Valencia) şi a cărei tipărire fusese semnalată doar prin câteva cuvinte ale criticilor de atunci, a devenit deodată un roman celebru. Cunoscutul publicist Miguel Moya a reprodus-o în foileton în* El Liberal, *iar apoi numărul volumelor a început sa crească, de la o ediție la alta, până a atins cifra actuală de o sută de mii de exemplare legale. Zic* legale, *pentru că în America s-au scos numeroase ediții din această operă fără autorizația mea. După traducerea franceză au urmat altele şi altele în toate limbile europene. Dacă se adună exemplarele numeroaselor ei versiuni, cu siguranță că cifra trece de un milion.*

Unii tineri grozav de nerăbdători să obțină gloria literară şi avantajele ei materiale, ar trebui să reflecteze la istoria acestui roman atât de legat de numele meu. Pentru amatorii de clasificări, care odată ce au categorisit un autor nu-l mai scot din caseta în care l-au aşezat, eu voi fi întotdeauna, orice aş

mai scrie, „ilustrul autor al romanului *La Barraca”.*

Totuşi, atunci când s-a publicat în volum, s-au vândut doar cinci sute de exemplare din La Barraca, *iar defunctul meu prieten Sempere şi cu mine ne-am împărțit şaptezeci de pesetas, câştigul net al operei, izbutind să atingem această sumă numai mulțumită faptului că pe atunci cheltuielile de tipărire erau mult mai mici decât în ziua de astăzi.*

V.B.I.

Mentón (Alpes Maritimes), 1925

I

Câmpia întinsă se desmorțea sub strălucirea albăstrie a fâşiei de lumină care creştea dinspre Mediterana.

Ultimele privighetori, ostenite de trilurile cu care înviorașeră noaptea de toamnă, călduță ca una de primăvară, îşi încheiau cântarea, rănite parcă de reflexele de oțel ale zorilor. De pe acoperişurile de paie ale căsuțelor porneau stoluri de vrăbii, ca o ceată de ştrengari fugăriți, şi frunzele copacilor începeau să freamăte de joaca acestor hoinari ai văzduhului, care le răvăşeau cu fâlfâitul lor de aripi.

Încet-încet se stingeau zvonurile nopții; gâlgâitul apei în canalele de irigare, foşnetul trestiilor, lătratul dulăilor de pază.

Huerta se trezea, căscând, din ce în ce mai zgomotos. Cântatul cocoşului țâşnea de la o casă la alta. Clopotnițele satelor răspundeau cu dangăt sonor chemării la utrenie, venită din depărtatele turle ale Valenciei, care năluceau în zare. De prin curți se înălța corul strident al animalelor; nechezat de cai, muget de vite, cotcodăcit de găini, behăit de miei, grohăit de porci – trezire gălăgioasă a dobitoacelor care, simțind adierea proaspătă a zorilor, izul înțepător al vegetației, abia aşteptau s-o ia razna pe câmp.

Văzduhul se îmbiba de lumină; umbrele nopții se topeau înghițite parcă de făgaşul brazdelor şi de frunzişul bogat. Prin ceața tulbure a zorilor se limpezea treptat conturul şirurilor

de duzi şi alți pomi roditori, umezi şi strălucitori, linia unduitoare a trestiilor, întinsele partale de legume – ca nişte uriaşe basmale verzi – şi pământul roşiatic, arat cu îngrijire.

Se însufleţeau şi drumurile cu mogâldeţe negre, care mergeau în rând, ca nişte şiruri de furnici, către oraş. Din toate colțurile câmpiei veneau scârțâituri de roți, cântece domoale întretăiate de strigătele cu care se îndemnau vitele, şi, din când în când, ca o sonoră trâmbiță a zorilor, răgetul mânios al oropsitului urechiat sfâşia văzduhul în semn de protest împotriva muncii grele care-l copleşea de cum se lumina de ziuă.

Oglinda lucie de cristal roşcat a canalelor de irigație se tulbura de cufundări care făceau broaştele să amuțească; urma apoi o zgomotoasă zbatere de aripi şi, asemenea unor corăbii de fildeş, rațele porneau să lunece pe apă, mişcându-şi, ca nişte prore fantastice, gâturile şerpuitoare.

Odată cu lumina, viața năpădea câmpia, pătrunzând prin case şi acareturi.

Uşile se deschideau scârțâind şi sub bolțile de viță se iveau siluete albe care, cu mâinile la ceafă, se întindeau privind zarea luminată. Staulele, cu porțile date în lături, revărsau spre oraş vaci de lapte, turme de capre, căluții gunoierilor. Între perdelele de copaci pitici, care umbreau drumurile, răsuna clinchet vesel de tălăngi şi zurgălăi, întretăiat de câte un energic „dii, hăis!” îndemnând animalele mai îndărătnice.

Cei ce rămâneau să muncească la câmp, dădeau binețe, din pragul caselor, celor care plecau la oraş.

— Ziua bună să dea Dumnezeu!

— Ziua bună!

După acest salut – rostit cu gravitatea caracteristică oamenilor cu sânge maur în vine, care nu pot pomeni de Dumnezeu decât în chip solemn – dacă trecătorul era un necunoscut, se aşternea tăcerea, iar dacă era un prieten, i se cerea să cumpere de la Valencia felurite mărunțişuri pentru casă ori gospodină.

Acum era de-a binelea ziuă.

Văzduhul se spălase de pâcla subțire, transpirație nocturnă a câmpiilor jilave şi a canalelor gâlgâitoare. Soarele sta gata să răsară. Prin brazdele roşcate țopăiau ciocârliile, voioase că încep o nouă zi, iar vrăbiile istețe, lăsându-se lângă ferestrele încă închise, ciocăneau în pervaz, spunând celor dinăuntru cu ciripitul lor de haimanale învățate să trăiască pe spinarea altora: „Sculați, leneşilor! Munciți pământul, ca sa avem noi ce mânca!…”

În casa lui Toni, zis prin partea locului *Pimentón*[17] tocmai intrase pe uşă nevastă-sa, Pepeta, o ființă inimoasă, în plină tinerețe, dar palidă şi slăbuță, măcinată de anemie, care era totuşi femeia cea mai harnică din *huerta*.

La revărsatul zorilor, ea se şi întorcea de la piață. Se scula de la trei şi, încărcată cu coşurile de zarzavaturi culese de Toni pe înserat cu bombăneli şi blesteme împotriva vieții hapsâne care te sileşte la atâta muncă, se ducea la Valencia, orbecăind pe poteci şi dibuindu-şi drumul prin întuneric ca o adevărată fiică a *huertei;* în vremea asta, pramatia de bărbatu-său, pentru care ea se istovea atâta, sforăia de zor acasă, la căldură, cuibărit în velințele patului încăpător.

Negustorii care cumpărau zarzavaturi cu ridicata, ca să le vândă apoi cu amănuntul, o cunoşteau bine pe femeiuşcă plăpândă pe care o şi vedeai în piața din Valencia, încă înainte de răsăritul soarelui, aşezată pe coşurile ei, tremurând sub broboada veche şi subțire. Se uita cu jind, fără să-şi dea seama, la cei care-şi puteau plăti o ceaşcă de cafea ca să înfrunte răcoarea dimineții. Şi, cu o răbdare de dobitoc supus, aştepta să capete pe zarzavaturi prețul hotărât de ea în complicatele-i socoteli ca s-o poată scoate la capăt cu Toni şi cu gospodăria.

După ce încheia târgul, se întorcea în fugă acasă, pentru a economisi timpul.

Se apuca îndată de altă treabă, pornind la altă negustorie; după zarzavaturi, laptele. Ducând de funie o vacă roşcată, de coada căreia se ținea, ca un satelit drăgăstos, vițelul jucăuş, se întorcea la oraş cu nuiaua sub braț şi cu măsura de cositor

cu care-şi servea clienții.

Roşcata, cum îi ziceau vacii din pricina părului ei roşcovan, mugea încetişor înfiorându-se de răcoarea dimineții sub cerga ei de cânepă, întorcându-şi ochii umezi spre casa rămasă în urmă cu staulul ei întunecat şi îmbâcsit de aer greu, la ale cărui paie aromitoare se gândea cu jindul somnului neîmplinit.

Pepeta o mâna cu nuiaua. Era târziu şi muşteriii aveau să protesteze. Vaca şi vițelul tropoteau spre Alboraya prin mijlocul şleaului adânc, noroios, brăzdat de urme groase de căruță.

Pe dâmburile de pe marginea drumului, purtând coşul pe un braț şi legănându-l pe celălalt, treceau şirurile nesfârşite de *cigarreras*[18] şi țesătoare de mătase, toate fetişcanele *huertei* care se duceau să lucreze la fabrică, trezind prin unduirea fustelor, o impresie de feciorie severă.

Binecuvântarea lui Dumnezeu se revărsa asupra câmpurilor.

Printre copacii şi casele care ascundeau zarea, răsărea soarele ca o uriaşă pecete roşie, trimițându-şi orizontal săgețile de aur ce sileau ochii să se închidă. Munții din depărtare şi turnurile oraşului se colorau într-o nuanță trandafirie; norişorii care pluteau pe cer se înroşeau treptat, ca nişte fuioare de mătase purpurie; canalele şi bălțile de pe drum păreau pline cu peşti de foc. De prin case venea hârşâit de mătură, clinchet de vase, toate zgomotele dereticatului matinal. Femeile se chirceau pe maluri alături de coşurile cu rufe de spălat. Pe poteci țopăiau iepuri cafenii, cu zâmbetul lor şiret, arătându-şi din fugă dosurile roz, cu codița cât un bumb, iar pe grămezile de bălegar roşiatic, cocoşul, înconjurat de haremul lui cloncănitor, scotea un strigăt de sultan îngâmfat – cucuriguu! – cu ochii injectați şi creasta roşie de mânie.

Pepeta, fără să ia în seamă aceste semne de trezire la care asista zilnic, îşi vedea de drum tot mai zorită, cu stomacul gol, cu picioarele obosite şi cu cămaşa asudată din pricina

slăbiciunii ce-i venea de la sângele ei spălăcit şi sărac, care, pe negândite, pornea să se scurgă împotriva regulilor naturii, săptămâni de-a rândul.

Şuvoiul de lucrători care se îndrepta spre Valencia umplea podurile. Pepeta trecu printre muncitorii de la periferie care veneau cu săculeţul de mâncare atârnat de gât; se opri la biroul comunal al taxelor de consum ca să-şi ia chitanţa – câţiva gologani pe care şi-i rupea zilnic, cu durere, din suflet – şi porni pe străzile pustii, înviorate de talanga Roşcatei cu dangăt de cântec bucolic, făcându-i pe burghezii încă adormiţi să viseze pajişti înverzite şi idilice scene pastorale.

Muşteriii bietei femei erau risipiţi prin tot oraşul. Cutreiera printr-un labirint încâlcit de străzi, oprindu-se în faţa porţilor încuiate; într-un loc bătea o dată, într-altul de trei ori, strigându-şi întruna marfa, cu un glas strident şi ascuţit cum n-ai fi crezut că poate ieşi din pieptul ei slab şi plat: „Lapteleeee!” Câte o slujnică ciufulită, în papuci, cu ochii cârpiţi, sau bătrâna portăreasă, purtând încă *mantilla* cu care se dusese la utrenie, cobora după lapte cu oala în mână.

Pe la opt, după ce-şi servise toţi clienţii, Pepeta nimeri pe lângă mahalaua pescarilor. Cum şi acolo putea vinde ceva lapte, amărâta de ea, luându-şi inima în dinţi, o porni pe ulițele murdare care, la acea oră, păreau lipsite de viaţă. De câte ori trecea pe acolo, simţea un fel de lehamite, scârba instinctivă a unei firi sensibile. Dar mintea ei de femeie cuminte ştia să înfrângă această impresie şi îşi vedea de drum cu un fel de dispreţ orgolios, cu o mândrie de soţie cinstită, mângâindu-se cu gândul că, aşa slabă şi nevoiaşă, era totuşi mai de soi decât altele.

Din casele tăcute şi oblonite răzbătea izul desfrâului ieftin, gălăgios şi neruşinat; miros de mâncare stricată, de vin şi de sudoare. Prin crăpăturile uşilor se auzea parcă respiraţia întretăiată şi greoaie a celor doborâţi de somn după o noapte de îmbrăţişări şi năbădăi amoroase de beţivani.

Pepeta auzi că o strigă cineva. Din pragul unei scări îi făcea semn o pupăză de-aia, decoltată, urâtă, fără alt farmec decât

acela al unei tinereți pe ducă; ochii lăcrimoşi, părul răsucit într-un coc, iar pe obraji urme din sulemeneala de peste noapte: o caricatură, o paiață a desfrâului.

Cu buzele strânse într-o strâmbătură de trufie şi dispreț, ca să sublinieze deosebirea dintre ele, țăranca începu să mulgă ugerul Roşcatei în oala pe care i-o întinsese fata. Aceasta nu-şi mai lua ochii de la ea.

— Pepeta! zise într-un târziu, cu glas şovăielnic, ca şi cum n-ar fi fost sigură că ea era.

Pepeta ridică ochii; îşi opri pentru prima oară privirea asupra femeii şi păru că stă şi ea la îndoială.

— Rosario!... Tu eşti?

Da, ea era: încuviință dând din cap cu tristețe. Şi Pepeta îşi arătă pe dată uimirea. Ea, aici!... Fata unor oameni atât de cumsecade!... Ce ruşine, Dumnezeule!...

Prostituata încercă, din obişnuință profesională, să asculte exclamațiile scandalizate ale țărăncii cu un zâmbet cinic, cu înfățişarea sceptică a uneia care cunoaşte tainele vieții şi nu crede în nimic. Dar privirea neclintită a ochilor limpezi ai Pepetei o făcu până la urmă să se ruşineze şi lăsă capul în jos, gata parcă să plângă.

Nu, nu era o stricată; muncise prin fabrici, fusese la stăpân; dar până la urmă surorile ei o băgaseră în meseria asta, sătule de atâta flămânzeală; şi aici avea să rămână, să-şi mănânce zilele, alegându-se când cu mângâieri, când cu lovituri, până o crăpa de-a binelea. Ce să-i faci? unde nu e nici tată, nici mamă, vai de copii! De vină era numai proprietarul pământului; *don* Salvador, ăla, care acum, fără-ndoială, se perpelea în focul iadului. Ah, tâlharul!... Cum dusese el de râpă o întreagă familie!

Pepeta îşi uită mândria şi rezerva, împărtăşind indignarea fetei. Aşa era, chiar aşa: vinovat era bătrânul ăla zgârcit. Asta o ştia toată *huerta.* Ferească Dumnezeu, cum se poate prăpădi o casă întreagă! Şi ce om cumsecade era bietul Barret! Dacă s-ar scula din groapă şi şi-ar vedea fetele...! Se aflase prin *huerta* că sărmanul lor tată murise în puşcăria din

Ceuta cu doi ani în urmă, şi că bătrâna lor mamă îşi încheiase suferinţele într-un pat de spital. Cum se-nvârte roata lumii în zece ani! Cine ar fi zis de ea şi de surorile ei, obişnuite să trăiască acasă ca nişte prinţese, că aveau să ajungă în halul ăsta? Doamne, Dumnezeule! Fereşte-ne de duşmani!…

Rosario se însufleţise vorbind: părea că întinereşte în tovărăşia prietenei din copilărie. Ochii ei, mai înainte stinşi, începură să scânteieze la amintirea trecutului. Dar casa lor? Dar ogoarele? Tot părăsite, aşa-i?… Asta o bucura; să crape, să se dea de ceasul morţii băieţii nemernicului de *don* Salvador!… Nu mai asta o mai putea mângâia. Îi era foarte recunoscătoare lui Pimentó şi tuturor celor de pe acolo care nu lăsaseră ca alţii să vină şi să lucreze pământul ce, de drept, aparţinea familiei lor. Iar dacă cineva încerca să se înstăpânească acolo, leacul era ştiut… Pac! Un glonţ care să-i zboare creierii.

Fata prindea inimă; în ochi îi scăpărau scântei de cruzime. În prostituata devenită animal supus, obişnuit cu bătaia, ieşea la iveală fata din *huerta*, care de când face ochi, vede puşca atârnată în dosul uşii, iar la sărbători respiră cu nesaţ fumul de pulbere.

După ce vorbiră despre necazurile din trecut, Rosario, căreia i se trezise curiozitatea, începu să întrebe de toţi cei de pe-acolo, ajungând şi la Pepeta. Sărăcuţa! Se vedea bine că nu era fericita. Tinereţea nu i se mai ghicea decât din ochii mari şi limpezi de fecioară, nevinovaţi şi sfioşi. Trupul îi era doar piele şi os, iar în părul bălai ca spicele începeau sa se vadă sumedenie de fire albe, deşi n-avea încă treizeci de ani. Cum o ducea cu Pimentó? Tot aşa beţiv şi leneş era? Şi-o făcuse cu mâna ei, măritându-se în pofida sfaturilor tuturora. Om zdravăn, ce e drept; tremurau toţi în faţa lui la cârciuma lui Copa, duminica seara când juca truco[19] cu zurbagiii din *huerta;* acasă însă, trebuie că era un soţ nesuferit… Deşi, dacă stăteai să chibzuieşti, toţi bărbaţii erau la fel. Îi cunoştea ea bine! Nişte câini la care nu făcea nici să te uiţi. Doamne, şi

ce prăpădită era biata Pepeta!…

O voce aspră de pațachină veni ca un tunet din capul scării:

— Elisa!… Suie repede cu laptele. Te aşteaptă domnul.

Rosario începu să râdă de ca însăşi. Acum o chema Elisa. Nu ştia? Aşa cerea meseria: să-ți schimbi numele şi să vorbeşti cu accent andaluz. Şi imita, cu hazul omului de la țară, vocea pațachinei nevăzute.

Dar, cu toată pofta ei de râs, se grăbi să plece. Îi era teamă de cei de sus. Dacă mai întârzia, putea s-o pățească urât cu pațachina şi cu domnul cu laptele. O porni în grabă pe scări, după ce se rugă de Pepeta să mai treacă uneori pe acolo ca să-şi amintească împreună de viața din *huerta*.

Talanga ostenită a Roşcatei răsună timp de vreun ceas pe străzile Valenciei. Ugerul vlăguit dădu, până la ultima picătură, laptele lui apătos, rod al hranei mizere pe care o primea – foi de varză şi diferite resturi – şi, în sfârşit, Pepeta porni înapoi spre casă.

Biata țărancă mergea tristă şi îngândurată încă sub impresia pe care i-o lăsase întâlnirea. Îşi amintea, de parc-ar fi fost ieri, înfiorătoarea tragedie care-l pierduse pe Barret cu întreaga lui familie.

De atunci, pământurile pe care de mai bine de o sută de ani le lucraseră strămoşii nefericitului țăran, zăceau părăsite în marginea drumului. Casa lui, pustie, lipsită de o mână îndurătoare care să-i dreagă acoperişul ori să lipească crăpăturile pereților cu puțin lut, se năruia încetul cu încetul.

Tot trecând vreme de zece ani pe lângă acea paragină, oamenii nici n-o mai luau măcar în seamă. Pepeta însăşi nu-şi mai oprise de multă vreme privirea asupra şandramalei. Ea nu stârnea decât interesul copiilor, care, moştenind ura părinților, se strecurau printre urzicile ogoarelor pustiite ca să zvârle cu pietre în locuința părăsită, să strice scândurile uşii închise ori să înfunde cu pământ şi pietre puțul care se căsca sub o bătrână boltă de viță.

În dimineața aceea însă, cu gândul la proaspăta întâlnire,

Pepeta cercetă cu privirea casa ruinată, ba se şi opri puțin, ca s-o vadă mai bine.

Ogoarele lui Barret, sau, mai degrabă, cum le zicea ea „ale cămătarului *don* Salvador şi ale blestemaților lui moştenitori”, constituiau mizeria în *huerta* lor rodnică, bine lucrată şi înfloritoare. Zece ani de paragină înțeleniseră pământul, făcând să răsară din uitatele lui măruntaie toate bălăriile şi mărăcinii lăsați de Dumnezeu spre osânda plugarului. O pădurice pitică, încâlcită şi hâdă se întindea pe acele câmpuri într-o unduire de neobişnuite nuanțe verzi, smălțată pe alocuri de flori ciudate şi rare, aşa cum se văd doar printre ruine şi prin cimitire.

Pe sub desişul acelei păduri minuscule, creşteau şi se înmulțeau, ocrotite de adăpostul lui sigur, tot felul de jivine scârboase, care se împrăştiau apoi prin ogoarele vecine: şopârle verzi cu spinarea zgrunțuroasă, cărăbuşi uriaşi în carapace cu reflexe metalice, păianjeni cu picioare scurte şi păroase, ba chiar şi vipere care se strecurau prin canalele mai apropiate. Trăiau acolo ca o lume aparte, devorându-se unele pe altele, în mijlocul frumoasei şi bine îngrijitei câmpii; şi cu toate că pricinuiau oarecare pagube vecinilor, ei le cruțau cu un fel de venerație, căci până şi cele şapte plăgi ale Egiptului li s-ar fi părut celor din *huerta* prea puțin pentru acele locuri blestemate.

Cum pământurile lui Barret n-aveau să mai aparțină niciodată nimănui, se cădea chiar să se cuibărească acolo asemenea lighioane scârboase; cu cât mai multe, cu atât mai bine.

În mijlocul acelor jalnice ogoare, ce arătau pe minunata câmpie ca o pată murdară pe o hlamidă regească de catifea verde, se înălța, ori mai bine zis se năruia, locuința, cu acoperişul ei de paie ciuruit, dând la iveală, prin găurile făcute de ploi şi vânturi, lemnul putrezit al căpriorilor.

Pereții, mâncați de ploi, lăsau să se vadă cărămizile de chirpici cu rare urme albe, rămăşițe din vechea văruiala. Uşa era stricată în partea de jos, roasă de şobolani şi brăzdată de

crăpături. Două-trei obloane deschise la perete şi smucite de toate vânturile, spânzurau într-o singură balama, gata să cadă la prima vijelie.

Atâta ruină întrista sufletul şi-ţi strângea inima. Ai fi zis că din şandramaua părăsită aveau să iasă stafii de cum se înnopta; că dinăuntru or să izbucnească ţipete de oameni înjunghiaţi; că hăţişul de bălării din jur era un giulgiu care ascundea sumedenie de cadavre.

Aspectul locurilor părăsite trezea imagini înfricoşătoare şi jalnica lor părăginire bătea şi mai mult la ochi în contrast cu pământurile din jur, de un roşu viu, bine îngrijite, străbătute de şiruri drepte de legume şi de copăcei ale căror frunze căpătau în toamnă o transparenţă ruginie. Până şi păsările fugeau de acele meleaguri ale morţii, poate de teama lighioanelor care colcăiau pe sub bălării, sau pentru că simţeau izul năpastei.

Peste acoperişul de paie se vedeau doar rotiri de aripi negre şi urâcioase, pene mohorâte de corbi şi ulii al căror fâlfâit stingea pe dată ciripitul şi zburătăcelile voioase de prin copaci, şi toată *huerta* amuţea de parcă nu s-ar fi aflat nici urmă de vrăbii pe o jumătate de leghe împrejur.

Pepeta voi să-şi vadă de drum către căsuţa ei albă, care se zărea printre copaci, dincolo de câteva ogoare, dar trebui să aştepte pe dâmbul înalt al drumului trecerea unei căruţe încărcate cu vârf, ce înainta hurducându-se, venind parcă dinspre oraş.

Lucrul acesta stârni curiozitatea ei femeiască.

Era o biată căruţă de ţară, trasă de o mârţoagă bătrână şi ciolănoasă, pe care, la hopurile mai anevoioase, o îndemna cu strigăte şi şfichiuiri de bici un bărbat înalt ce mergea pe lângă ea.

Era îmbrăcat ţărăneşte; dar după felul cum îşi lega basmaua pe cap, după pantalonii de velur şi alte amănunte ale îmbrăcămintii, se vedea că nu e de prin *huerta,* unde, încetul cu încetul, portul se schimbase după moda de la oraş. Trebuie să fi fost din vreun sat îndepărtat; venea poate chiar

din inima provinciei.

În căruță, îngrămădit până dincolo de marginea loitrelor, se afla tot calabalâcul unei gospodării. O casă întreagă care se strămuta. Câte o saltea subțirică, altele făcute din saci umpluți cu pănuşe foşnitoare, scaune de paie, tigăi, căldări, strămini, coşuri, tăblii grosolane de pat, toate aruncate claie peste grămadă, murdare, ponosite, sărăcăcioase, mirosind a foame şi a mizerie, de parcă nenorocirea s-ar fi ținut scai pe urma lor. În vârful calabalâcului stăteau ghemuiți, unul într-altul, trei copilaşi; priveau ogoarele cu ochii holbați, ca nişte exploratori de ținuturi necunoscute.

În urma căruței, veghind parcă să nu cadă ceva din ea, mergeau o femeie şi o fată înăltuță, subțire, zveltă, pe semne fiica ei. De cealaltă parte a calului, şi punând umărul când căruța se poticnea la vreun hârtop, păşea un băiat de vreo unsprezece ani. Avea o înfățişare serioasă de copil învățat să lupte cu sărăcia, aproape bărbat la vârsta la care alții nu ştiau decât de joacă. Un cățel murdar încheia convoiul alergând cu limba scoasă.

Proptită de spinarea vacii, Pepeta îi privea cu o curiozitate crescândă. Unde s-or fi ducând oare sărăntocii aceia?

Drumul pe care apucaseră, desprins din cel ce se îndrepta către Alboraya, nu ducea nicăieri. Se pierdea în depărtare, mistuit parcă de nenumăratele lui întretăieri cu poteci şi cărărui care coteau pe la case.

Un sfârşit neaşteptat puse capăt curiozității ei. Sfântă Fecioară! Căruța se abătea din drum, traversa podețul şubred de bârne şi pământ care ducea spre locurile blestemate şi pătrundea pe ogoarele lui Barret, strivind sub roți bălăriile până atunci neatinse.

Familia se ținea după ea, arătându-şi prin felurite gesturi şi vorbe impresia pe care le-o făcea atâta paragină, dar mergeau întins spre şandrama, ca unii care vin să-şi ia în primire un drept al lor.

Pepetei nu-i trebui mai mult: o porni în goană spre-casă. Zorită să ajungă cât mai curând, lăsă de izbelişte vaca şi

viţelul, care-şi văzură domol de drum, ca unii care nu se sinchiseau de treburile altora şi îşi ştiau staulul asigurat.

Pimentó stătea lungit lângă casă, fumând alene, cu ochii la trei nuiele unse cu clei de vâsc şi aşezate la soare, în jurul cărora se roteau nişte păsărele. Era o ocupaţie care se potrivea cu boieria lui.

Văzând-o pe nevastă-sa cum venea, cu privirea speriata şi gâfâind cât o ţineau slabele ei puteri, Pimentó îşi schimbă poziţia ca s-o poată auzi mai bine, după ce-i strigase să nu se apropie de nuiele.

— Ce se întâmplase? Îi furaseră vaca?

De emoţie şi oboseală, Pepeta abia izbutea să lege două vorbe cu şir.

Pământurile lui Barret... O întreagă familie... Veniţi să muncească, să se aşeze acolo. Văzuse cu ochii ei.

La o veste atât de neaşteptată, Pimentó, vânător de păsări, duşman al muncii şi spaima ţinutului, îşi uită ifosele de boierie.

— Ei drăcia dracului!

Cu trupul lui zdravăn şi muşchiulos se ridică în picioare dintr-un salt şi o luă la fugă fără să mai aştepte alte lămuriri.

Nevastă-sa îl văzu cum tăia în goană peste câmp spre un desiş de trestii care se afla lângă pământurile blestemate. Acolo se lăsă în genunchi, se întinse pe burtă ca să tragă cu ochiul printre tulpini, ca un beduin la pândă, şi, după câteva minute, o luă iar la fugă, pierzându-se prin labirintul de poteci care duceau fie la vreo casă, fie la vreun ogor, unde oameni încovoiaţi mânuiau de zor săpăligi ce scânteiau în aer cu fulgerări de oţel.

Huerta se întindea senină şi plină de viaţă, scăldată în lumină şi toropită sub ploaia de aur a soarelui dimineţii.

Curând însă începu să se audă în depărtare zvon de glasuri şi chemări: vestea se răspândea strigată de la un ogor la altul, şi un freamăt de alarmă, de uimire, de mânie străbătea toată câmpia, de parcă veacurile s-ar fi întors înapoi şi ar fi venit ştirea ca la ţărm apăruse o galeră maură care umbla să ia

creştini în robie.

II

Altădată, când, la vremea culesului, Barret îşi purta privirea peste feluritele semănături care-i acopereau ogoarele, îl năpădea un sentiment de mândrie, şi, uitându-se la grâul înalt, la miezul ca o dantelă încreţită al verzelor, la pepenii care-şi arcuiau spinarea verde pe pământ, ori la ardeii şi roşiile pitite printre frunze, binecuvânta rodnicia pământului său şi strădania tuturor strămoşilor de a-l lucra mai cu sârg decât ceilalţi din *huerta*.

Tot sângele moşilor săi era aici. Cinci sau şase generaţii de Barreţi îşi trăiseră viaţa muncind acelaşi pământ, răsturnându-i brazdele, oblojindu-i măruntaiele cu căldura bălegarului, veghind să nu-i scadă seva dătătoare de viaţă, mângâind şi netezind cu sapa şi cu plugul bulgării lui, care, până la unul, fuseseră stropiţi cu sudoarea şi sângele neamului.

Ţinea mult la nevastă-sa şi mai că-i ierta ponosul de a-i fi dăruit patru fete şi niciun băiat care să-l ajute la treabă; ţinea mult şi la cele patru fete, cuminţi ca nişte îngeri, care-şi petreceau ziua cântând şi cosind în uşa casei, iar câteodată veneau chiar şi la câmp, să-i dea tatălui o mână de ajutor*;* dar dragostea cea mare a lui Barret, iubirea lui cea mai pătimaşă era pentru acea glie peste care trecuse, neştiută şi tăcută, istoria neamului său. Cu mulţi ani în urmă, foarte mulţi – pe vremea când moş Tomba (bătrânul aproape orb, care acum

păştea turma pirpirie a unui măcelar din Alboraya) umbla prin lume ca partizan al lui Fraile trăgând cu flinta în franțuji[20] – acele pământuri fuseseră ale călugărilor de la San Miguel de los Reyes, nişte stăpâni de treabă, rotofei, sclivisiți, şugubeți, care nu se omorau cu graba la încasarea arendei; mai bucuroşi erau dacă, trecând pe-nserate pe la casa omului, îi primea bunica, pe atunci o mândrețe de fată, cinstindu-i cu căni mari de cacao şi fructe proaspete din livadă. Şi mai înainte, cu mult înainte, stăpân al acelor locuri fusese un mare senior, care îşi lăsase, la moarte, păcatele şi moşiile în grija mănăstirii. Iar pe urmă, vai, ajunseseră ale lui *don* Salvador, o rablă de bătrân din Valencia, care-i mânca sufletul lui Barret în aşa hal, încât îl visa şi noaptea.

Bietul om îşi ascundea necazurile față de ai lui. Era un bărbat inimos şi cumsecade. Dacă duminica intra şi el uneori în cârciuma lui Copa, unde se adunau toți oamenii din împrejurimi, o făcea numai ca să se uite la jucătorii de *truco*, să râdă ca un copil de năzbâtiile şi grosolăniile lui Pimentó şi ale altor vlăjgani care făceau pe cocoşii *huertei;* niciodată însă nu se apropia de tejghea să-şi plătească un pahar. De punga bine strânsă la brâu nu se atingea şi de băut nu bea decât dacă vreunul dintre câştigători îi cinstea pe toți cei de față.

Cum nu-i plăcea să-şi dea necazurile în vileag, îl vedeai mereu cu zâmbetul pe buze, blajin, linişstit, cu boneta albastră, de la care i se trăgea şi porecla[21], înfundată până la urechi.

Muncea din zori şi până-n noapte; în vreme ce toată *huerta* mai dormea încă, el trudea pe ogoare în lumina tulbure a răsăritului, din ce în ce mai convins că n-o s-o poată scoate la capăt. Era prea multă muncă pentru un singur om. Să fi avut barem un fecior!... Tocmea uneori argați ca să aibă un ajutor, dar nu alegea câştigul din pagubă, căci munceau fără tragere de inimă, aşa că până la urmă trebuia să-i dea afară, căci îi găsea dormind în staul ziua în amiaza mare.

Din respect față de strămoşii săi, ar fi preferat să crape de oboseală pe brazde decât să se îndure să dea în arendă unor

străini fie şi o palmă de loc. Şi, neputând răzbi cu atâta muncă, lăsa jumătate din pământul fertil nelucrat şi înţelenit, cu nădejdea că-şi va putea întreţine familia şi plăti arenda din ceea ce scotea de pe cealaltă jumătate.

Hotărârea aceasta îl dusese la o luptă surda, disperată, îndârjită cu nevoile traiului şi cu propria lui slăbiciune.

Nu mai avea decât o dorinţă: să nu afle fetele de grijile ce-l apăsau; să nu-şi dea seama nimeni din casă de strâmtorarea şi supărările lui; să nu se tulbure pacea şi voioşia acelui cămin, însufleţit întruna de cântecele şi râsetele celor patru surori, deosebite ca vârstă doar cu câte un an. În timp ce ele, care începeau să atragă atenţia flăcăilor din *huerta*, se duceau – cu basmale de mătase noi şi frumoase, cu fuste scrobite şi foşnitoare – la petrecerile din împrejurimi, ori se trezeau în zori, dând fuga, desculţe şi în cămaşă, să vadă prin crăpăturile oblonului cine le făcea serenada de dimineaţă, din gură sau la ghitară, bietul Barret, străduindu-se tot mai din greu să-şi echilibreze bugetul, scotea *uncie*[22] după *uncie* din grămăjoara de galbeni adunaţi cu atâta trudă de tatăl său i mai închidea astfel gura lui *don* Salvador, bătrânul zgârcit, veşnic ahtiat după bani. Ba, nemulţumindu-se cu ceea ce-i storcea, zgripţorul îi tot pomenea de timpuri grele, de scandaloasa creştere a impozitelor şi de nevoia de a-i mări arenda.

Stăpân mai rău ca acesta nici că ar fi putut găsi Barret. Se bucura de o faimă foarte proastă în toată *huerta*, căci puţine erau locurile pe unde să nu aibă proprietăţi. În fiecare seară, înfăşurat într-o pelerină veche pe care o purta până şi primăvara, cu o înfăţişare mizeră de cerşetor, urmărit de blestemele şi gesturile duşmănoase care-l însoţeau neîncetat, bătea potecile vizitându-şi arendaşii. O făcea cu îndârjirea zgârcitului, care vrea să fie în orice clipă aproape de avutul lui, cu tenacitatea de lipitoare a cămătarului, care are veşnic vreo răfuială pentru nişte socoteli neîncheiate.

Câinii lătrau de departe când îl vedeau, de parc-ar fi vestit moartea; copiii îl priveau posomorâţi; bărbaţii se ascundeau

ca să scape de ciorovăieli neplăcute, iar femeile ieşeau în prag, cu privirile în pământ şi minciuna dinainte pregătită, ca să-l roage pe *don* Salvador să-i mai îngăduie, răspunzând cu lacrimi la izbucnirile şi ameninţările acestuia.

Pimentó, care, în calitatea lui de om neînfricat, se interesa de neajunsurile vecinilor şi era cavalerul rătăcitor al *huertei,* tot mârâia printre dinţi că o să-i ardă el o bătaie zdravănă şi o să-l răcorească apoi într-un canal; dar chiar şi victimele zgârcitului căutau să-i schimbe gândul, amintindu-i de puterea lui *don* Salvador, care-şi petrecea dimineţile pe la judecătorii şi avea prieteni cu multă trecere. Cu asemenea oameni, săracul pierde întotdeauna.

Dintre toţi arendaşii săi, cel mai corect era Barret, cu preţul unor mari jertfe, n-avea nicio datorie la el. Iar bătrânul, deşi-l dădea de exemplu celorlalţi arendaşi, devenea şi mai crud când avea de-a face cu el, se arăta şi mai neîndurător, îmboldit de supunerea ţăranului şi bucuros că a găsit un om asupra căruia să-şi poată exercita fără teamă pornirile despotice şi hrăpăreţe.

În cele din urmă, îi urcase preţul arendei. Barret protestase, ba chiar şi plânsese, amintind de strădaniile neamului său, care-şi lăsase oasele pe acele pământuri pentru a face din ele cele mai bune ogoare din *huerta.* Dar *don* Salvador se arătase neînduplecat. Erau cele mai bune?... Atunci trebuia să plătească mai mult. Şi Barret plătise sporul. Mai curând şi-ar fi dat viaţa decât să lase din mână ogoarele acelea care, încetul cu încetul, îi sugeau sângele.

Acum nu mai avea bani economisiţi cu ajutorul cărora să iasă din încurcătură; nu se mai putea bizui decât pe ceea ce producea pământul. Şi, de unul singur, ascunzându-le celor de acasă situaţia, nevoit să zâmbească în faţa nevestei şi a fetelor care-l sfătuiau să nu se mai ostenească atâta, bietul Barret se pusese nebuneşte pe muncă.

Nu mai avea somn. I se părea că zarzavaturile lui se coc mai încet decât ale vecinilor; căuta să-şi cultive singur toate ogoarele; muncea şi noaptea, pe bâjbâite; cel mai mic nor de

grindină îl făcea să-şi iasă din fire, să tremure de teamă; el, atât de bun, atât de cinstit, ajunsese să profite până şi de neatenția țăranilor cu care se învecina, ca să le fure o parte din apa de irigație.

Dacă ai lui erau orbi, vecinii în schimb îi cam ghiciseră situația şi-l căinau pentru firea lui supusă. Era un prost, nu ştia să-l înfrunte pe bătrânul avar, iar acesta îl sugea încetul cu încetul, până ce avea să-l înghită cu totul.

Aşa s-a şi întâmplat. Bietul țăran, istovit de înfrigurarea acelei munci nebuneşti, ajunsese numai piele şi os, gârbovit ca un bătrân, cu ochii duşi în fundul capului. Nelipsita lui bonetă, de la care i se trăgea porecla, nu i se mai oprea la urechi; de mult ce slăbise, îi aluneca până pe umeri ca o mucarniță funebră a propriei lui vieți.

Dar necazul cel mare era că această istovire ucigătoare abia îi aducea jumătate din ceea ce trebuia să-i plătească nesățiosului vampir. Urmările unei munci atât de nebuneşti începură curând să se arate. Calul lui Barret, un dobitoc supus care-l însoțea în toate strădaniile lui îndârjite, istovit să tot muncească zi şi noapte, să tragă căruța încărcată cu zarzavaturi până la piața din Valencia şi să se vadă apoi înhămat la plug, neavând răgaz nici să răsufle ori să-şi zvânte sudoarea, găsi că e mai cuminte să moară decât să-şi îngăduie o cât de slabă intenție de revoltă împotriva bietului său stăpân.

Atunci Barret se socoti într-adevăr pierdut. Se uita cu deznădejde la ogoarele pe care nu le va mai putea lucra de-acum înainte; la şirurile de legume proaspete pe care cei de la oraş le consumau cu indiferență, fără să bănuiască toate chinurile pe care le îndură, pentru a le produce, omul nevoiaş în veşnică luptă cu pământul şi cu mizeria.

Dar pronia cerului, care nu-l părăseşte niciodată pe cel sărac, îi vorbi prin gura lui *don* Salvador. Nu degeaba se spune că adeseori Dumnezeu întoarce orice rău spre bine.

Zgriptorul cel hapsân, zaraful cel hrăpăreț, aflând despre nenorocire, îi oferi sprijin cu o mişcătoare şi părintească

bunătate. Cât îi trebuia ca să-şi cumpere alt cal? Cincizeci de *duros?* Iată, o să-l ajute el, dovedind astfel cât de nedrepți erau cei care-l urau şi-l vorbeau de rău.

Şi îi împrumută lui Barret banii, cerându-i doar o nimica toată; să-şi pună iscălitura în josul unei hârtii – afacerile sunt afaceri – în care era vorba de dobânzi, de procente la dobânzi, de garanții, menționându-se pentru aceasta mobilele, uneltele, tot ce avea țăranul în casă, inclusiv vitele din ocol.

Însuflețit de faptul că avea acum un cal tânăr şi viguros, Barret se porni cu şi mai multă îndârjire pe muncă, vlăguindu-se pe acele ogoare care, pe măsură ce-i scădeau lui puterile, păreau să sporească, învăluindu-l ca un giulgiu roşu.

Mai tot ce aduna de pe câmp consumau ai lui în casă, iar cei câțiva pumni de gologani pe care îi scotea din vânzarea restului la piața din Valencia, se risipeau fără a ajunge vreodată să alcătuiască purcoiul cu care să închidă gura lui *don* Salvador.

Zbuciumul acesta, veşnic zadarnic, pentru a-şi plăti datoria, trezise până la urmă în el un fel de spirit de revoltă, stârnind în mintea greoaie gânduri vagi şi tulburi despre dreptate. De ce nu erau ale lui ogoarele? Toți strămoşii săi îşi lăsaseră viața pe câmpurile acelea; fuseseră stropite cu sudoarea întregului neam; dacă n-ar fi fost ei, Barreții, pământurile ar fi fost pustii ca țărmul mării... Şi acum venea să-l strângă de gât bătrânul acela fără inimă care era stăpânul lor, să-l omoare cu somațiile, cu toate că nu ştia să țină o sapă în mână şi că în viața lui nu-şi cocârjase spinarea sub povara muncii... Isuse Hristoase! Cum mai învârtesc oamenii lucrurile!...

Dar aceste revolte erau trecătoare; şi se lăsa stăpânit iar de supunerea resemnată a plugarului şi de respectul tradițional şi superstițios față de proprietate. Trebuia să muncească şi să fie cinstit.

Şi cum bietul om socotea neplata datoriilor drept cea mai mare ruşine, se întorcea la truda lui, din ce în ce mai slăbit,

mai vlăguit, simțind cum i se topea cu încetul toată energia, convins că n-o să mai poată duce lupta multă vreme, dar nevrând nici măcar să se gândească la posibilitatea de a renunța fie şi la o palmă de loc din pământurile strămoşilor săi.

Din câştiul{23} de la Crăciun nu i-a putut plăti lui *don* Salvador decât o mică parte. La Sfântul Ion, niciun bănuț. Îi era nevasta bolnavă; ca să poată acoperi cheltuielile, vânduse „darul de nuntă", şiragul de perle şi cerceii din alte vremuri care alcătuiau comoara familiei, şi a căror viitoare stăpânire stârnea veşnic certuri între cele patru fete.

Bătrânul zgripțor se arătase neînduplecat. Nu, aşa nu mai mergea. El era milos din fire (deşi țăranii nu voiau s-o creadă). Şi nu putea îngădui ca Barret să-şi scoată sufletul străduindu-se să cultive nişte ogoare prea mari pentru puterile lui. Nu putea îngădui una ca asta, era faptă de om fără inimă. Şi cum primise propuneri pentru o nouă arendare îl înştiința pe Barret că trebuia să părăsească ogoarele cât mai curând. Îi părea foarte rău; dar şi el era om sărac... Da! Şi tocmai de aceea îi amintea că trebuia lichidat şi împrumutul pentru cumpărarea calului, sumă care, cu dobânzile, se urca la...

Bietul om nici nu mai luă în seamă sutele de *reali* la care se urca datoria lui, sporită de dobânzile neruşinate; porunca de a părăsi ogoarele îl tulburase şi îl năucise din cale-afară.

Slăbiciunea, măcinarea lăuntrică produsă de lupta istovitoare de-a lungul atâtor ani, ieşi brusc la iveală.

El, care în viața lui nu plânsese, acum scâncea ca un copil. Toată mândria, toată gravitatea lui maură se topiră dintr-odată şi căzu în genunchi la picioarele bătrânului, rugându-l să nu-l năpăstuiască tocmai el, care-i fusese ca un tată.

Bun tată îşi mai găsise bietul Barret! *Don* Salvador se arătă neînduplecat. Îi părea foarte rău, dar n-avea ce face. Şi el era sărac: trebuia să se îngrijească de pâinea copiilor săi... Şi îi dădu înainte pe acelaşi ton, ascunzându-şi neomenia prin vorbe de ipocrită înduioşare.

Cu timpul, țăranul se sătură de atâtea rugăminți. Se dusese de câteva ori la Valencia, acasă la stăpân, să-i amintească de strămoşii lui, de drepturile morale pe care le avea asupra acelor pământuri, să-i ceară să mai aibă puțină răbdare, afirmând, cu o nădejde fără noimă, că avea să-i plătească, dar până la urmă zgârcitul nu mai vru să-i deschidă uşa.

Disperarea îl întări pe Barret. Deveni iarăşi un fiu al *huertei,* mândru, energic şi de neclintit atunci când socoteşte că dreptatea e de partea lui. Nu mai voia stăpânul să-l asculte? Refuza să-i mai lase vreo nădejde?... Prea bine, să poftească: dacă voia ceva de la el, să vină să-l caute. Să vedem cine-o să fie îndrăznețul care va cuteza să-l scoată din casa lui!

Şi continuă să muncească, dar cu frica în sân, aruncând priviri neliniştite de câte ori trecea vreun necunoscut pe drumurile din apropiere, ca omul care se aşteaptă din clipă-n clipă să fie atacat de o bandă de tâlhari.

I s-a trimis citație de la judecătorie şi nu s-a dus. Ştia el bine ce-nseamnă asta: vicleşuguri menite să-l ducă la pierzanie pe omul cumsecade. Dacă voiau să-l prade, să poftească acolo, pe ogoarele acelea, care erau trup din trupul lui, şi pe care avea să le apere ca atare.

Într-o zi a primit înştiințarea că după-amiază vor veni organele judecătoreşti pentru a proceda la expulzarea lui de pe pământuri şi a-i pune şi sechestru pe tot ce avea în casă pentru acoperirea datoriilor. Din noaptea aceea chiar, n-avea să mai doarmă acolo.

Lucrul i se păru atât de nemaipomenit bietului Barret, încât zâmbi neîncrezător. Aşa ceva li se putea întâmpla doar şarlatanilor, celor care nu dăduseră niciodată vreun ban; dar el, care plătise întotdeauna, care se născuse acolo şi care nu datora decât arenda pe un an... haida de! Doar nu trăia printre sălbatici fără inimă şi fără Dumnezeu!

Dar după-amiază, când văzu venind pe drum nişte domni îmbrăcați în negru ca nişte corbi funebri, cu aripi de hârtie

răsucită sul la subțioară, nu se mai îndoi. Acela era duşmanul. Aveau să-l prade.

Şi, simțind în sinea lui dârzenia neguțătorului maur care rabdă orice jignire dar, când cineva se atinge de avutul lui îşi pierde mințile de furie, Barret intră fuga în casă, înhață puşca cea veche care stătea întotdeauna încărcată după uşă, şi, ducând-o la ochi, se aşeză sub bolta de viță, gata s-o slobozească în primul dintre acei bandiți ai legii care ar pune piciorul pe pământul lui.

Nevasta, bolnavă cum era, şi cele patru fete, se repeziră afară țipând ca scoase din minți şi se agățară de el încercând să-i smulgă puşca, trăgând de țeavă cât le țineau puterile. La țipetele grupului care se lupta între stâlpii bolții, începură să iasă oamenii de prin casele vecine şi se năpustiră cu toții grămadă într-acolo, îngrijorați, cu solidaritatea frățească a celor care trăiesc prin locuri singuratice.

Pimentó izbuti să pună stăpânire pe puşcă şi o duse prudent acasă. Barret se luase după el încercând să-l ajungă; ținut însă şi împiedicat de brațele zdravene ale câtorva flăcăi, îşi vărsă furia pe blestematul care nu-l lăsa să-şi apere avutul.

— Pimentó!… Hoțule!… Dă-mi puşca!…

Dar fanfaronul zâmbea cu îngăduință, încântat că se arăta prevăzător şi înțelept cu bătrânul apucat de furii; îl duse astfel până la el acasă unde el şi alți prieteni rămaseră să-l păzească şi să-l dăscălească, nu cumva să facă vreo nebunie.

— Ia seama, Barret! Ăştia sunt chiar oamenii stăpânirii, şi săracul pierde întotdeauna când se pune cu ei. Răbdare şi tutun, şi lucrurile o să se limpezească.

În vremea asta, păsăroii cerniți scriau hârtii peste hârtii acasă la Barret, răvăşind cu nepăsare mobilele şi lucrurile, inventariind până şi ceea ce se afla în ogradă şi staul, în timp ce nevasta şi fetele plângeau cu disperare, iar mulțimea, adunată la poartă, urmărea cu spaimă toate amănuntele sechestrului, încercând să le liniştească pe bietele femei şi izbucnind, pe şoptite, în blesteme împotriva ticălosului *don*

Salvador şi a acelor oameni pe care îi răbda inima să asculte de un câine ca el.

Pe înserate, Barret, care stătea ca prostit, căci după accesul de furie căzuse parcă într-o stare de somnambulism, văzu la picioarele lui câteva boccele şi auzi zăngănitul metalic al unui sac în care se aflau uneltele lui de plugărie.

— Tată!... Tată!... scânceau nişte voci tremurânde.

Erau fetele, care se aruncară la pieptul lui şi împreună cu ele, biata nevastă bolnavă şi scuturată de friguri; mai deoparte, înghesuindu-se în casa lui Pimentó sau în întunericul de dincolo de prag, toți oamenii din împrejurimi, corul înspăimântat al tragediei.

Îi scoseseră pentru totdeauna din casa lor. Oamenii negri o încuiaseră, luând cheile. Nu le mai rămăsese altceva decât boccelele de lângă ei, hainele ponosite şi uneltele; atât le îngăduiseră să-şi ia.

Cuvintele le erau întretăiate de suspine şi tatăl îşi strângea mereu fetele la piept; Pepeta, stăpâna casei, şi alte femei plângeau şi-l blestemau de zor pe bătrânul zgripțor, până ce Pimentó interveni cu energie.

O să fie vreme destulă să vorbească despre cele întâmplate; acuma, la masă. Ce dracu! Doar n-aveau să se văicărească la nesfârşit din pricina unui cămătar păcătos. Ce i-ar mai tresălta inima de bucurie dacă i-ar vedea!... În *huerta* erau oameni de treabă; toți țineau la familia lui Barret şi o să împartă bucuros cu ei un codru de pâine dacă mai mult nu s-o găsi.

Nevasta şi fetele țăranului ajuns la sapă de lemn plecară cu nişte vecine să-şi petreacă noaptea prin casele lor. Barret rămase pe loc, sub supravegherea lui Pimentó.

Până pe la ceasurile zece, stătură amândoi pe nişte scăunaşe de paie, la lumina opaițului, fumând țigară după țigară.

Sărmanul bătrân era ca nebun. Răspundea în silă câte un cuvânt la vorbăria fanfaronului care făcea acum pe blajinul, iar din când în când, repeta mereu acelaşi lucru:

— Pimentó!… Dă-mi puşca!…

Iar Pimentó zâmbea cu oarecare admirație. Îl uimea dârzenia neaşteptată a bătrânului, pe care toată *huerta* îl socotise un om neajutorat. Cum să-i dea puşca?… Doar i se citea, din cuta săpată între sprâncene, hotărârea neclintită de a-l nimici pe autorul nenorocirii lui.

Barret se întărită din ce în ce mai tare împotriva tânărului. Ajunse să-l facă hoțoman pentru că refuza să-i restituie puşca. Nu mai avea prieteni! Toți erau nişte ingrați ca şi zgârcitul de *don* Salvador. Nu voia să doarmă acolo: se înăbuşea. Şi scotocind prin sacul cu unelte, scoase o seceră, o vârî la brâu şi ieşi din odaie fără ca Pimentó să încerce a-l opri.

La ora aceea bătrânul nu mai putea face niciun rău, n-avea decât să doarmă sub cerul liber, dacă aşa-i era voia. Şi fanfaronul, încuind uşa, se culcă.

Barret se duse drept la ogoarele lui şi, ca un câine alungat, începu să dea târcoale casei, încuiată!… Încuiată pentru totdeauna!

Pereții aceia îi durase bunicul lui, iar el îi dregea an de an. Se mai zărea şi acum, prin întuneric, albeața strălucitoare a varului cu care îi spoiseră fetele lui, cu trei luni în urmă.

Ocolul, staulul, cotețele fuseseră făcute de mâna tatălui său; iar acoperişul de paie, cel înalt şi arătos, cu câte o cruce la fiecare capăt, îl făcuse el însuşi din nou, în locul celui vechi prin care răzbea apa.

Tot mâinile lui meşteriseră şi colacul puțului, şi stâlpii bolții de viță, şi gardurile împletite din trestie, pe deasupra cărora se iteau, mândre, garoafele şi regina nopții. Şi toate astea aveau să fie acum proprietatea altuia, doar aşa, fiindcă aşa voiseră unii?

Îşi căută la brâu cutia de chibrituri cu care-şi aprindea țigările. Voia să dea foc acoperişului de paie. Ducă-se dracului toate. La urma urmelor, era avutul lui, Dumnezeu îi era martor, aşa că putea să-şi distrugă gospodăria până nu încăpea pe mâinile tâlharilor.

Dar când să pună foc casei lui bătrâneşti, simți că-l cuprinde groaza, de parcă i-ar fi răsărit înaintea ochilor moaştele tuturor strămoşilor, şi lepădă chibriturile.

În capul lui însă continua să bântuie patima distrugerii şi, pentru a şi-o potoli, intră cu secera în mână pe ogoarele pentru care se chinuise atâta.

Pământul acela nerecunoscător, pricina nenorocirilor lui, avea să plătească acum pentru toate! Prăpădul ținu ceasuri întregi. Izbi cu picioarele, până doborî lesele de trestie pe care se cățărau cârceii verzi de fasole tânără şi mazăre; bobul se prăbuşi tăiat de secera mânioasă, iar verzele şi salatele se rostogoliră spintecate sub izbitura tăioasă a oțelului, ca nişte capete retezate, risipind în jur cununa lor de frunze. Să nu se bucure nimeni de pe urma muncii lui! Aşa o duse până în zori. Tăind, strivind sălbatec cu picioarele, blestemând în gura mare şi răcnind înjurături; până la urmă, oboseala îi potoli furia şi se aruncă pe-o brazdă, plângând ca un copil la gândul că de acum înainte nu va mai avea alt pat decât pământul şi altă îndeletnicire decât cerşitul pe drumuri.

Îl treziră primele raze ale soarelui şi sporovăiala voioasă a păsărilor care țopăiau împrejur înfruptându-se din resturile prăpădului de peste noapte.

Se ridică înțepenit de oboseală şi din pricina umezelii. Pimentó şi nevasta lui îl strigau de departe, poftindu-l să îmbuce ceva. Barret mârâi plin de dispreț. „Pungaşul! După ce că-i luase puşca!…” Şi o luă pe *drumul Valenciei,* tremurând de frig, fără să ştie încotro se duce.

Trecând prin fața cârciumii lui Copa, intră înăuntru. Nişte căruțaşi de prin împrejurimi căutară să-l îmbărbăteze, poftindu-l să bea ceva, iar Barret se grăbi să primească… Simțea nevoia să alunge frigul care-i pătrunsese în oase. Şi, în ciuda cumpătării lui obişnuite, dădu peste cap, unul după altul, două pahare de rachiu, care-i căzură ca nişte valuri de foc în stomacul lihnit.

Se aprinse la obraz, apoi se făcu galben ca un cadavru; ochii i se injectară de sânge. Față de căruțaşii care îl căinau,

se arătă vorbăreț şi sigur de sine – aproape ca un om fericit. Le zicea „dragii mei”, asigurându-i că nu se speria el pentru atâta lucru. Încă nu pierduse tot. Îi rămăsese lucrul cel mai de preț din casă, secera bunicului său, un giuvaer pe care nu l-ar fi dat nici pe cincizeci de *banegadas*[24] de pământ bun.

Şi scoase de la brâu lama încovoiată de oțel, curată şi strălucitoare; o unealtă bine călită, cu tăişul foarte ascuțit, care, după spusele lui Barret, putea reteza din aer o foiță de țigară.

Căruțaşii plătiră şi, îndemnându-şi caii, porniră spre oraş umplând văzduhul cu scârțâit de roți.

Bătrânul rămase încă mai bine de un ceas în cârciumă, vorbind singur, simțind că-şi pierde capul; până când, stânjenit de privirea neprietenoasă a patronului, care-şi dădea seama în ce hal era, îl cuprinse un fel de ruşine şi plecă fără să dea bună ziua, umblând cu paşi nesiguri.

Îi stăruia în gând o amintire. Vedea cu ochii închişi o livadă întinsă de portocali care se afla la mai bine de un ceas de mers, între Benimaclet şi mare. Fusese acolo de multe ori, pentru treburile lui, iar acum tot acolo se ducea, să vadă dacă n-o da dracul să-i iasă stăpânul în cale, căci rare erau zilele în care ochiul lui de avar să nu cerceteze mândrețea aceea de pomi, unul câte unul, de parcă ar fi numărat portocalele.

Ajunse după două ceasuri de mers, oprindu-se de multe ori să-şi cumpănească trupul care se legăna pe picioarele nesigure. Rachiul pusese stăpânire pe el. Acum nu-şi mai amintea cu ce scop venise până acolo, aşa departe de *huerta* şi de ai lui, şi în cele din urmă se trânti într-un lan de cânepă de la marginea drumului. Curând, sforăitul lui greoi, de om beat, începu să răsune printre tulpinile verzi şi drepte.

Când se trezi, soarele trecuse de mult de amiază, îşi simțea capul greu, şi în stomac un fel de slăbiciune, îi vâjâiau urechile, iar în gura încleiată simțea un gust scârbos. Ce căuta el aici, lângă livada cămătarului? Cum ajunsese aşa departe? Demnitatea lui firească îl făcu să se ruşineze de halul în care se afla, şi încercă să se ridice ca s-o ia la fugă.

Apăsarea secerii de la brâu îl făcu să se înfioare.

Săltându-se în capul oaselor, se uită printre şirurile de cânepă şi, la o cotitură a drumului, văzu un bătrân care mergea încet, înfăşurat într-o pelerină.

Barret simți deodată cum i se urcă tot sângele la cap, cum îl cuprinde iarăşi beția şi se sculă în picioare, scoțând secera... Să mai zică cineva că dracul nu-i bun! Era chiar omul lui; cel pe care-l căuta încă din ajun.

Bătrânul cămătar şovăise mult până să plece de acasă. Îl tulbura oarecum povestea cu Barret; întâmplarea era prea recentă şi *huerta* răzbunătoare. Dar teama că unii ar putea profita de lipsa lui, ca să dea iama prin portocale, fusese mai tare decât frica şi, zicându-şi că livada era departe de locuința poprită, o pornise la drum.

Tocmai când ajunsese aproape de livadă şi începea să-şi râdă de temerile lui, se pomeni de după lanul de cânepă chiar cu Barret, care, sărindu-i înainte, îi păru un diavol uriaş, cu fața aprinsă, cu brațele întinse în lături, tăindu-i calea şi, împingându-l spre marginea canalului care trecea pe lângă drum. Crezu că visează; dinții începură să-i clănțăne, se înverzi la față, iar pelerina îi căzu de pe umeri, dând la iveală un caftan vechi şi o legătură murdară înfăşurată în jurul gâtului. Spaima şi tulburarea îi erau atât de mari, încât începu să vorbească în castiliană!

— Barret! Fiule! zicea el cu glasul întretăiat. N-a fost decât o glumă; n-o lua în seamă. Povestea de ieri a fost numai aşa, ca să te sperii nițel... nimic altceva. O să rămâi mai departe pe ogoare... Treci mâine pe la mine... şi-o să stăm de vorbă. O să-mi plăteşti cum oi vrea tu.

Şi se frângea în toate părțile ferindu-se de Barret, Căuta să se strecoare, să fugă de groaznica seceră, pe lama căreia se răsfrângea o rază de soare şi se oglindea albastrul cerului. Cum în spatele lui se afla canalul, n-avea loc să se mişte şi se lăsa pe spate, încercând să se apere cu mâinile încleştate.

Țăranul rânjea ca o hienă, arătându-şi dinții albi şi ascuțiți, de om sărac.

— Mincinosule! Mincinosule! îi răspundea el cu un glas horcăit.

Şi, învârtind secera încoace şi încolo, căuta un loc pe unde să lovească, ocolind mâinile descărnate şi înfricoşate care-i stăteau în cale.

— Stai, Barret! Fiule! Ce te-a apucat? Lasă arma jos… nu te juca… Doar eşti om de treabă… gândeşte-te la fetele tale. Îți spun c-a fost o glumă. Vino mâine şi am să-ți dau chei… aaah!

Un răcnet îngrozitor, un urlet de animal rănit… Sătulă de atâtea piedici, secera retezase dintr-o lovitură una dintre mâinile acelea încleştate. Acum atârna spânzurată de tendoane şi piele, iar din ciotul înroşit țâşnea cu putere sângele, stropindu-l pe Barret care scoase un răcnet când simți în obraz şuvoiul cald.

Bătrânul se clătină pe picioare; dar înainte de-a apuca să se prăbuşească, secera fulgeră de-a latul spre gâtul lui şi, hârşti! spintecă toate înfofolelile şi făcu o tăietură adâncă, despărțind capul de trunchi aproape cu totul.

Don Salvador se prăvăli în canal; picioarele îi rămăseseră pe taluz, agitate de zvâcniturile morții, ca la o vită înjunghiată. În vremea asta, din capul înfundat în mocirlă se scurgea tot sângele prin spintecătura adâncă, iar apele se înroşeau curgând lin mai departe, cu un susur blând care înviora liniştea solemnă a după-amiezii.

Barret rămase pironit pe mal, ca năuc. Ce de sânge avea hoțomanul! Apa din canal, înroşindu-se, părea mai multă. Deodată, cuprins de spaimă, omul o rupse la fugă de parcă s-ar fi temut să nu se reverse pârâul de sânge şi să-l înece.

Până la căderea nopții vestea se răspândi ca o lovitură de tun, răscolind câmpia. Ați văzut oare vreodată aerul ipocrit, bucuria tăcută cu care întâmpină poporul vestea morții unui satrap asupritor?… Aşa deplângea *huerta* dispariția lui *don* Salvador. Ghiceau cu toții că fusese mâna lui Barret, dar nimeni nu sufla o vorbă. Casele şi-ar fi deschis pentru el cele mai sigure tainițe, femeile l-ar fi ascuns sub fustele lor.

Dar ucigaşul rătăcea prin *huerta* ca un zănatec, fugind de oameni, ascunzându-se pe după maluri, ghemuindu-se pe sub podețe, gonind peste câmpuri, speriat de lătratul câinilor, până ce, în ziua următoare, îl găsiră jandarmii dormind într-o şură.

Vreme de şase luni toată *huerta* nu vorbi decât despre Barret.

Duminica, femei şi bărbați se duceau ca în pelerinaj la închisoarea din Valencia, să-l vadă printre gratii pe bietul *„libertador”*[25], din ce în ce mai descarnat, cu ochii duşi în fundul capului şi privirea neliniştită.

Veni ziua judecății şi fu condamnat la moarte.

Vestea produse o impresie adâncă asupra întregii *huerte;* preoții şi primarii se puseră în mişcare ca să evite o asemenea ruşine. Un om din districtul lor, dus la eşafod! Şi cum Barret fusese întotdeauna printre cei supuşi, votând aşa cum comandau cei mari şi ascultând orbeşte poruncile lor, bătură drumul la Madrid pentru a-i scăpa viața şi obținură comutarea pedepsei.

Țăranul fu scos din celulă uscat ca o mumie şi dus la închisoarea din Ceuta, unde avea să moară după câțiva ani.

Familia s-a destrămat; s-a risipit ca o mână de paie în vânt.

Fetele au părăsit una câte una casele unde-şi găsiseră adăpost, plecând la Valencia să-şi câştige pâinea ca slujnice, iar biata bătrână, nevrând să le fie altora o povara cu beteşugurile ei, a intrat în spital unde a murit după scurtă vreme.

Cu uşurința cu care se uită nenorocirile altora, țăranii din *huerta* abia dacă-şi mai aminteau, când şi când, de înfricoşătoarea tragedie a lui Barret, întrebându-se uneori ce s-or fi făcut fetele lui.

Dar nimeni nu uita ogoarele şi casa, rămase în aceeaşi stare ca în ziua când oamenii stăpânirii îl alungaseră pe nefericitul țăran.

Era un fel de înțelegere tacită a întregii *huerta*, o conspirație instinctivă, pentru a cărei pregătire aproape că nu

fusese nevoie de cuvinte; dar până şi drumurile şi copacii păreau să ia parte la ea.

Pimentó zisese doar în ziua nenorocirii: „Să vedem cine-o să fie îndrăznețul care să se încumete a pune piciorul pe pământurile acelea!”

Şi toți oamenii din *huerta*, până şi femeile şi copiii, păreau să răspundă cu priviri pline de înțeles: „Da, să vedem!”

Bălăriile şi scaieții începură să răsară din pământul blestemat, pe care Barret îl călcase în picioare şi-l hăcuise cu secera în ultima noapte de parcă ar li presimțit că din pricina lui avea să moară la închisoare.

Feciorii lui *don* Salvador însă, nişte bogătani la fel de zgârciți ca şi tatăl lor, se temeau să nu sărăcească dacă bucata aceea de pământ rămânea neproductivă.

Un țăran din altă parte a *huertei* care făcea pe grozavul şi tot umbla după mai mult pământ, se lăsă ademenit de prețul mic al arenzii şi se lăcomi la ogoarele de care se fereau toți.

Ieşea pe brazdă cu puşca la umăr; nici el, nici argații lui nu se sinchiseau că erau ocoliți de toți vecinii; când treceau pe drum, uşile caselor se închideau şi, de pretutindeni, îi urmăreau priviri duşmănoase.

Țăranul era cu ochii în patru, temându-se de vreo capcană, dar precauțiile lui au fost zadarnice, căci într-o seară, întorcându-se singur spre casă, pe vremea când încă nici nu isprăvise cu desțelenitul ogoarelor, cineva trăsese două focuri de puşcă după el. Nu putuse vedea cine era făptaşul; scăpase ca prin minune neatins de pumnul de alice care-i şuieraseră pe la ureche.

Pe poteci nu se vedea nimeni. Nicio urmă proaspătă de paşi; duşmanul trăsese din vreun canal, ascuns după trestii.

Cu asemenea adversari nu se putea lupta, şi, în aceeaşi seară, îndrăznețul predase stăpânilor cheile casei.

Să-i fi auzit pe feciorii lui *don* Salvador! Nu mai exista oare nici cârmuire, nici apărare a proprietății… nimic?

Bănuind că Pimentó fusese autorul atacului pentru a împiedica lucrarea ogoarelor, jandarmii îl arestară pe

zurbagiul *huertei*, băgându-l la răcoare.

Dar când începură să ia declarații, întregul district se perindă prin fața judecătorului atestând nevinovăția lui Pimentó, aşa că nu fusese rost să scoată nimic de la acei țărani şireți.

Toți spuneau acelaşi lucru. Până şi babele prăpădite care de mult nu mai treceau dincolo de pragul casei, declaraseră că în ziua aceea, la ora când se auziseră cele două împuşcături, Pimentó se afla într-o cârciumă din Alboraya, chefuind cu prietenii lui.

Nu era nimic de făcut cu asemenea oameni care, cu fețe stupide şi ochi nevinovați, scărpinându-se la ceafă, mințeau cu atâta seninătate. Pimentó fusese pus în libertate, şi, din toată *huerta*, se ridicase un oftat de mulțumire şi triumf.

Acum dovada era făcută; pe viitor, avea să se ştie că oricine ar încerca să lucreze acele ogoare îşi pune pielea-n joc.

Zgârciții de stăpâni nu se lăsaseră însă. Aveau să cultive chiar ei pământul; căutaseră lucrători cu ziua printre oamenii nevoiaşi şi umili care, mirosind a oaie şi a mizerie, coboară la lucru mânați de foame, tocmai de la marginea provinciei, de prin munții hotărnici ai Aragonului.

În *huerta*, oamenii îi compătimeau pe bieții *churros*[26]. Sărmanii! Umblau să câştige o pâine. Ce vină aveau ei? Şi seara, când se-ntorceau cu săpăliga pe umăr, se găsea întotdeauna câte un suflet milostiv care să-i strige din pragul cârciumii lui Copa. Îi pofteau înăuntru, le dădea de băut, şi apoi le vorbeau la ureche, cu fața încruntată şi tonul blajin, cu care părinții îşi povățuiesc copiii să se ferească de cine ştie ce primejdie. Urmarea era că, a doua zi, oierii, ascultători, în loc să se ducă în câmp, se înfățişau buluc la proprietari.

— Stăpâne, am venit să ne faci plata!

Toate argumentele celor doi burlaci, furioşi că se vedeau în zgârcenia lor, păgubiți, rămâneau fără folos.

— Stăpâne, răspundeau oierii la toate, suntem oameni săraci, dar viață de lepădat n-avem.

Nu numai că lăsau lucrul, clar le dădeau de veste şi

consătenilor să se ferească de ogoarele lui Barret, ca de Satana.

Stăpânii pământului ceruseră sprijin prin jalbe până şi autorităților. Şi perechi de jandarmi cutreieraseră *huerta*, pândind pe drumuri să surprindă vreun gest sau vreo vorbă, dar fără niciun rezultat.

Zi de zi nu vedeau altceva decât femei cosând şi cântând pe prispă; bărbații la câmp, aplecați din şale, cu privirile în pământ, muncind fără o clipă de răgaz; Pimentó lăfăindu-se boiereşte la soare lângă nuielele încleiate, aşteptând să pice vreo pasăre, sau ajutând-o greoi şi alene pe Pepeta; la cârciuma lui Copa, câțiva bătrâni se încălzeau la soare sau jucau *truco.* Toată *huerta* respira o viață tihnită şi patriarhală: o adevărată Arcadie maură. Dar băştinaşii nu se lăsau înşelați: niciun plugar nu voia să ia acele pământuri, nici chiar pe gratis, aşa că, până la urmă, proprietarii trebuiseră să renunțe la arendarea lor, lăsând să le năpădească bălăriile şi să se năruie casa, în aşteptarea unui om de ispravă care să le cumpere, ori să le lucreze.

Huerta tresălta de mândrie văzând cum se iroseşte avutul urmaşilor lui *don* Salvador şi cum aceştia se dădeau de ceasul morții.

Era o plăcere mare şi nemaiîntâlnită. Se cădea ca măcar uneori, să-şi mai spună şi săracii cuvântul, iar bogații să rămână de ruşine. Plinea lor neagră le părea mai gustoasă, vinul mai bun, munca mai puțin istovitoare, când îşi închipuiau pandaliile celor doi zgârciți care, cu tot bănetul lor, trebuiau să rabde ca țăranii din *huerta* să-şi bată joc de ei.

Şi apoi, peticul acela de paragină şi mizerie, în inima câmpiei, prindea bine, ca să-i facă pe ceilalți proprietari să fie mai puțin hrăpăreți, şi, învățând din pățania vecinului, să nu mai urce arenzile, să fie mai îngăduitori când oamenii întârziau cu plata câştiului.

Ogoarele acelea pustii erau talismanul care-i ținea strâns uniți, cot la cot, pe toți țăranii din *huerta:* o realitate care

proclama puterea lor asupra stăpânilor, miracolul solidarității celor săraci împotriva legilor şi a bogaților care, din tată-n fiu, erau stăpânii pământului, fără să-l muncească şi să asude pe brazdă.

Toate lucrurile acestea, gândite tulbure, îi făceau să creadă că în ziua când ogoarele lui Barret ar fi cultivate, *huerta* ar avea de pătimit tot felul de nenorociri. Şi, după zece ani de izbândă, nu-şi închipuiau că ar mai putea pătrunde pe ogoarele părăsite altcineva decât moş Tomba, păstorul orb şi guraliv care, în lipsă de ascultători, îşi istorisea în fiecare zi isprăvile de *guerillero*[27] turmei lui de oi răpănoase.

Asta era pricina exclamațiilor uimite şi a valului de mânie din *huerta* când Pimentó dusese, de la ogor la ogor şi din casă în casă, vestea că pământurile lui Barret găsiseră un arendaş, un necunoscut şi că ăla... ăla! – fie el cine-o fi – se şi afla acolo cu toată familia, instalându-se fără nicio sfială... „de parcă ar fi fost pe moşia lui!”

III

Cercetând pământurile pârlogite, Batiste îşi zicea că acolo era treabă, nu glumă.

Dar asta nu-l descumpăni. Era un bărbat energic şi întreprinzător, învățat să lupte ca să-şi câştige pâinea. Aici era loc berechet, cum zicea el, iar pe lângă asta, gândul că înainte o dusese şi mai rău, îl îndârjea.

Până atunci îşi petrecuse viața tot schimbând la meserii dintr-un sat în altul, apucându-se în fiecare an de altă îndeletnicire, dar neizbutind să asigure alor lui modesta bunăstare care-i era singura năzuință.

Când o cunoscuse pe nevastă-sa, era argat la o moară de lângă Sagunto. Pe atunci muncea „ca un bou" – cum zicea el – ca să nu ducă lipsă în casă de nici unele; Dumnezeu îl răsplătise pentru hărnicia lui trimițându-i în fiecare an câte un prunc, copii voinici, de-ai fi zis că se năşteau cu dinți, după cât erau de grăbiți să lase pieptul mamei şi să ceară pâine cât era ziua de mare.

Urmarea a fost că a trebuit să plece de la moară şi să se apuce de cărăuşie, în căutare de câştiguri mai mari.

Ghinionul se ținea scai de el. Îşi îngrijea animalele mai bine decât oricine, supraveghindu-le şi în timpul drumului. Chiar când pica de somn, nu-şi îngăduia niciodată, cum făceau tovarăşii lui, să doarmă în căruță lăsând dobitoacele să se călăuzească după instinct. Era mereu cu ochii-n patru, umbla

întotdeauna pe lângă calul înaintaş, ocolind gropile adânci şi hârtoapele; cu toate astea, a lui era căruța care se răsturna; dacă vreun animal se betegea din cauza ploilor, era desigur al lui Batiste, în ciuda grijii părinteşti cu care se grăbea să le acopere spinările cu pături groase de cum cădeau câteva picături de ploaie.

În atâția ani de trudă, cât bătuse drumurile prin tot ținutul, muncind pe apucate, dormind sub cerul liber şi îndurând chinul de a sta luni de zile departe de ai lui, pe care îi iubea cu dragostea adâncă a omului aspru şi tăcut, Batiste nu avusese parte decât de pagube, ducând-o din ce în ce mai greu.

I-au murit caii şi a trebuit să se împrumute ca să-şi cumpere alții. Tot ce-i aducea cărăuşia cu burdufuri de vin sau untdelemn, se scurgea în mâinile geambaşilor şi ale rotarilor, până când, într-o bună zi, văzând că alegea câştigul din pagubă, se lăsase de meserie.

Luase atunci în arendă nişte pământ pe lângă Sagunto, un teren neirigat, roşu şi veşnic însetat, pe care îşi răsuceau trunchiurile găunoase roşcovi seculari, iar măslinii înălțau coroane rotunde şi colbăite.

Cât a trăit acolo, a dus-o într-o veşnică luptă cu uscăciunea, stând mereu cu ochii la cer, tremurând de emoție de câte ori se ivea la orizont un norişor mai întunecat.

A plouat puțin, recoltele au fost proaste vreme de patru ani, şi Batiste nu mai ştia nici ce să facă nici încotro s-o apuce când, cu ocazia unui drum la Valencia, îi cunoscuse pe fiii lui *don* Salvador, nişte domni din cale-afară de milostivi (Dumnezeu să-i binecuvânteze), care-i dăduseră mândrețea asta de ogoare, fără nicio arendă în primii doi ani, până ce ajungeau din nou în starea lor de altădată.

Auzise el ceva despre cele întâmplate pe acolo, despre cauzele care îi obligau pe proprietari să lase pârlogite minunățiile acelea de câmpuri, dar de-atunci trecuse atâta vreme doar!... Şi apoi, sărăcia n-are urechi să audă; ogoarele îi plăceau şi acolo avea să rămână. Ce-i păsa lui de vechile

întâmplări dintre *don* Salvador şi Barret?…

Privindu-şi pământul, nu-şi mai amintea şi nu-i mai păsa de nimic. Şi Batiste se simțea năpădit de o dulce fericire văzându-se cultivator în *huerta* cea mănoasă la care râvnise de atâtea ori când trecea pe drumul dintre Valencia şi Sagunto.

Astea da, erau cu adevărat ogoare: veşnic verzi, rodind din adâncurile lor neobosite recoltă după recoltă; cu apa aceea roşcată care curgea tot timpul ca un sânge dătător de viață prin nenumăratele canale şi şanțuri împânzite pe suprafața lor ca o rețea complicată de vine şi artere; mănoase de puteau hrăni familii întregi, deşi partalele erau atât de mici încât păreau nişte năframe de verdeață. Câmpiile uscate de la Sagunto îi rămăseseră în minte ca un iad secetos de care era fericit că scăpase.

Acum se vedea cu adevărat pe drumul cel bun. La treabă! Ogoarele erau înțelenite. Avea mult de muncit, dar când vrea omul… Şi era o namilă de om, zdravăn, muşchiulos, cu spete de uriaş, cu fața blajină şi capul rotund, tuns chilug, sprijinit pe un gât gros ca de călugăr; şi se întindea cu nesaț, desfăcându-şi brațele puternice, obişnuite, din vremea cărăuşiei, să ridice saci cu făină şi burdufuri grele.

Era atât de preocupat de pământul lui, încât abia dacă băgă de seamă curiozitatea vecinilor.

Aruncând printre trestii priviri neliniştite, sau stând întinşi pe burtă pe taluzuri, bărbații, copiii, ba chiar şi femeile de prin casele vecine nu-l slăbeau o clipă din ochi.

Batiste nu-i lua în seamă. Era curiozitatea, neîncrederea ostilă pe care o trezesc întotdeauna noii sosiți. Ştia el bine cum vine asta; dar o să se obişnuiască ei cu vremea. Şi, apoi, poate că erau şi dornici să vadă cum se mistuie mizeria adunată în zece ani de paragină pe ogoarele lui Barret.

Aşadar, ajutat de nevastă şi de copii, începu să dea foc vegetației parazitare chiar de a doua zi.

După ce se răsuceau în flăcări, arbuştii se prăbuşeau prefăcuți în jăratec, iar din cenuşa lor țâşneau lighioane

scârboase cu pielea pârlită. Casa abia se mai zărea printre norii de fum ai acelor torțe care stârneau o mânie surdă în toată *huerta*.

Odată curățat pământul, Batiste se apucă fără zăbavă să-l cultive. Se întărise ca piatra; dar el, plugar destoinic cum era, hotărâse să-l lucreze treptat, bucată cu bucată; şi, însemnând un pătrat în jurul casei, începu să răstoarne brazdele de pământ, ajutat de toată familia.

Vecinii îşi băteau joc de ei cu o răutate care le trăda mânia ascunsă. Ce mai familie! Erau ca țiganii aceia care dorm pe sub poduri. Trăiau în şandramaua de casă asemeni unor naufragiați care se aciuiază pe o corabie sfărâmată: astupând ici o gaură, punând colo o proptea, făcând adevărate minuni ca să mai țină acoperişul de paie, aşezându-şi sărăciile lor de mobile, frecate cu sârg, prin toate ungherele care fuseseră până atunci adăposturi de şobolani şi alte lighioane.

La treabă erau iuți ca veverițele şi nu stăteau locului o clipă; în vreme ce tatăl muncea la desțelenit, Teresa, nevasta lui, şi Roseta, fata cea mare, cu poalele adunate între genunchi şi sapa în mână, săpau mai dihai decât zilierii, odihnindu-se doar cât să-şi dea la o parte şuvițele care le cădeau pe fruntea roşie şi asudată. Băiatul cel mare se ducea mereu la Valencia cu coşul pe umăr, aducând bălegar şi moloz din care făcuse în fața uşii două grămezi, ca nişte columne triumfale. Cei trei micuți, serioşi şi harnici de parc-ar fi înțeles situația grea a familiei, umblau de-a buşilea printre cei care săpau, smulgând din bulgării de pământ rădăcinile tari ale arbuştilor arşi.

Munca asta pregătitoare a durat mai bine de o săptămână, în care întreaga familie asuda şi icnea din zori şi până-n noapte.

Jumătate din pământ fusese săpat. Batiste îl netezi şi îl ară cu ajutorul bătrânului şi inimosului cal, care părea că face şi el parte din familie.

Trebuia să înceapă semănatul; venise sfântul Martin, vremea însămânțărilor, şi țăranul împărți pământul arat în

trei părți. Cea mai mare pentru grâu, una mai mică pentru bob şi alta pentru nutreț, căci nu trebuia uitat nici Morrut, bătrânul şi dragul lor cal, care-şi câştigase de altfel cinstit dreptul lui.

Cu bucuria unuia care, după o călătorie anevoioasă pe mare, zăreşte portul, familia trecu la însămânțări. Viitorul era acum asigurat. Pământul *huertei* nu înşală: de acum înainte va ieşi pâine pentru tot anul.

În după-amiaza când terminaseră semănatul, văzură venind pe drumul din apropiere câteva oi răpănoase, care se opriră cu teamă la marginea ogorului. În urma lor se ivi un bătrân stafidit, gălbejit, cu ochii căzuți în fundul capului şi gura înconjurată de o cunună de zbârcituri. Umbla agale, cu paşi siguri, dar pipăind terenul înaintea lui cu toiagul.

Familia îl privea cu mirare. De două săptămâni de când se aflau acolo, era primul om care se încumeta să se apropie de ogor. Simțind şovăiala oilor, bătrânul strigă la ele îndemnându-le să meargă înainte.

Batiste îi ieşi în cale. Nu putea trece pe acolo; pământul era lucrat acum. Nu aflase?...

Auzise el moş Tomba ceva; dar în ultimele săptămâni îşi mânase turma să pască ierburile din viroaga de la Caraixet şi nu se gândise la câmpurile astea... Adevărat că acum erau semănate?

Şi bătrânul păstor întindea gâtul, căznindu-se să vadă cu ochii lui, aproape stinşi, pe omul acela îndrăzneț care se încumeta să facă ceea ce toată *huerta* socotea cu neputință de făcut.

Tăcu o bucată de vreme, dar, în cele din urmă, începu să şoptească plin de tristețe: „Foarte rău”; şi el fusese în tinerețea lui îndrăzneț; îi plăcea să se încontreze cu toți. Dar când duşmanii sunt mulți!... Foarte rău; se vârâse într-o belea afurisită. De când cu bietul Barret, pământurile acelea erau blestemate. Să-l creadă pe el, care era bătrân şi văzuse multe; aveau să-i aducă numai năpaste...

Şi păstorul îşi chemă turma, îndemnând-o iar la drum; dar

înainte de a porni, îşi dădu pelerina în lături şi ridicând braţele descărnate îi strigă lui Batiste cu un ton de proroc care citeşte viitorul, ori de profet care presimte nenorocirea:

— Crede-mă, fiule: o să-ţi aducă numai năpaste!…

Întâlnirea aceasta a fost un nou prilej de indignare pentru toată *huerta.*

Moş Tomba nu mai putea intra cu oile pe acele ogoare, după ce le păşunase acolo, în tihnă, vreme de zece ani!

Nimeni nu sufla o vorbă despre dreptul lui Batiste de a se opune, de vreme ce pământul era cultivat. Toţi pomeneau doar de respectul care i se cuvenea bătrânului păstor, un om care, în tinereţea lui, mânca franţujii de vii, care umblase prin lume şi a cărui înţelepciune, dovedită prin frânturi de cuvinte şi sfaturi încâlcite, le inspira celor din partea locului un respect superstiţios.

După ce Batiste şi ai lui îşi văzură brazdele înţesate cu sămânţă rodnică, începură să se gândească şi la locuinţa lor, în lipsă de altă îndeletnicire mai grabnică.

Ogorul avea să-şi facă singur datoria. Acum venise vremea să se gândească şi la ei.

Şi, pentru prima dată de când sosise în *huerta*, Batiste ieşi de pe pământul lui ca să meargă la Valencia să-şi încarce căruţa cu toate rămăşiţele de prin oraş care le-ar putea fi de vreun folos.

Omul acela era ca o furnică neobosită când se punea pe scotocit. Grămezile ridicate de Batistet, băiatul lui, sporiră considerabil în urma expediţiilor tatălui. Movila de bălegar, care stătea ca un meterez în faţa casei, crescu la iuţeală şi, ceva mai încolo, se adunară sute de cărămizi sparte, bârne putrede, uşi stricate, pervazuri, obloane descleiate, tot felul de rămăşiţe de pe la dărâmăturile din oraş.

Locuitorii *huertei* priveau cu uimire la graba şi îndemânarea cu care harnicii intruşi îşi dregeau locuinţa.

Acoperişul de paie al casei se înălţase în scurtă vreme. Căpriorii mâncaţi de ploi fuseseră întăriţi sau înlocuiţi; un strat de paie proaspete acoperea cele două aripi înclinate.

Până şi crucile de la capete fuseseră înlocuite cu altele; lucrate măiestrit cu briceagul de Batiste, împodobite pe la colțuri cu crestături dantelate; nu era prin împrejurimi niciun acoperiş care să se înalțe atât de semeț.

Vecinii, văzând cum se dregea casa lui Barret, şi semeția acelui acoperiş, socotiră asta drept un fel de batjocură şi de provocare.

Apoi începu repararea părții de jos. Câtă pricepere în folosirea rămăşițelor aduse de la Valencia!... Crăpăturile dispărură şi, odată tencuiți pereții, mama şi fata îi văruiră, făcându-i de o albeață orbitoare. Uşa nouă, vopsită în albastru, părea mama obloanelor, care-şi arătau acum, din albul zidurilor, fețele pătrate, de aceeaşi culoare. Sub bolta de viță, Batiste făcu un fel de pridvor, pardosit cu cărămizi roşii, unde să stea după-amiaza femeile şi să coasă. După o săptămână de coborâri şi opinteli, puțul fusese curățat de toate pietrele şi gunoaiele cu care îl umpluseră ştrengarii *huertei* vreme de zece ani; apa lui, limpede şi rece, începu iar să suie în ciutura înverzită de muşchi, în scârțâitul vesel al roții, care părea că-şi râde de oamenii din împrejurimi cu hohote ascuțite de babă răutăcioasă.

Vecinii îşi înghițeau furia în tăcere. Era un hoț, şi încă ce hoț! Poftim de vezi cum munceşte!... Ai fi zis că brațele lui zdravene erau nişte baghete vrăjite care preschimbau tot ce atingeau.

În cele trei luni de când se afla acolo, nu ieşise de pe pământul lui decât de vreo cinci-şase ori. Veşnic la treabă, cu capul între umeri şi spinarea încovoiată, îmbătându-se de muncă; iar casa lui Barret avea o înfățişare cochetă şi veselă cum nu avusese niciodată pe vremea fostului ei locatar.

Bătătura, îngrădită înainte cu nişte rogojini putrede, avea acum împrejmuire de chirpici întărită cu pari, spoită în alb, iar pe muchia ei se plimbau găinile şi se înfoia cocoşul, înălțându-şi semeț creasta aprinsă... Pe micul pridvor din fața casei înfloreau tufe de regina nopții şi plante agățătoare. Un şir de ulcele ciobite, vopsite în albastru, țineau loc de glastre,

înşirate pe banca de cărămizi roşii, iar prin deschizătura uşii – ah, îngâmfatul! – se zărea blidarul cel nou cu polițe de faianță albă şi ulcioarele verzi cu pântecul smălțuit: numai sclipiri obraznice care-ți luau ochii când treceai pe drumul învecinat.

Pe măsură ce le sporea furia, oamenii căutau să-l întărite pe Pimentó. Cum de răbda el una ca asta? Ce gânduri avea temutul bărbat al Pepetei?

Iar Pimentó îi asculta scărpinându-se în cap, oarecum încurcat.

Ce gânduri avea?... Planul lui era să-i spună două vorbulițe veneticului care se vârâse unde nu-i fierbea oala; un avertisment răspicat: „să nu fie prost şi să se întoarcă de unde a venit, fiindcă aici n-avea ce căuta". Dar dumnealui nu ieşea de pe ogoare şi nici vorbă nu putea fi să te duci să-l amenințI chiar la el acasă. Asta ar fi însemnat „să te aibă la mână" de-a binelea, mai ales dacă te gândeai la ceea ce ar putea urma. Trebuia să fie prevăzător şi să-şi lase o portiță de scăpare... În sfârşit... nițică răbdare. Tot ce putea spune cu siguranță era că dumnealui n-avea să-şi culeagă nici grâul, nici bobul, nimic din ceea ce semănase pe ogoarele lui Barret. Toate aveau să se ducă dracului...

Cuvintele lui Pimentó îi linişteau pe vecini; continuau să urmărească progresele afurisitei familii, rugându-se în sinea lor să vină cât mai curând ceasul năpastei.

Într-o după-amiază, Batiste se întorcea de la Valencia foarte bucuros de rezultatul călătoriei. Nu putea el să rabde ca în casa lui să stea cineva cu mâinile-n sân. Când nu avea treabă la câmp, băiatul Batistet îşi făcea de lucru ducându-se la oraş să adune bălegar. Rămânea acasă fata, destul de mărişoară, care, după ce termina cu dereticatul, nu mai avea cine ştie ce de făcut; acum, prin protecția feciorilor lui *don* Salvador, care se arătau grozav de mulțumiți de noul lor arendaş, izbutise să obțină ca ea să fie primită la o filatură de mătase.

Începând de a doua zi, Roseta avea să facă parte din şirul

de fete care, sculate cu noaptea-n cap, o porneau către oraş pe toate potecile, cu fustele unduind şi coşuleţul pe braţ, pentru a toarce firul coconilor de mătase între degetele lor zdravene de fiice ale *huertei.*

Când Batiste ajunse aproape de cârciuma lui Copa, îi ieşi în cale un om, de pe o potecă învecinată, şi se-ndreptă fără grabă spre el, cu aerul că ar vrea să-i vorbească.

Batiste se opri, regretând în sinea lui că nu avea la el un şiş bun ori o seceră, dar îşi păstra înfăţişarea senină, liniştită, înălţându-şi capul rotund cu acea expresie semeaţă, atât de temută de toţi ai lui, şi-şi încrucişă braţele vânjoase de fost argat la moară.

Îl cunoştea pe omul acela, deşi nu vorbise niciodată cu el. Era Pimentó.

În sfârşit, venise clipa întâlnirii de care se ferise atâta. Zurbagiul îl măsură cu privirea pe veneticul nesuferit şi-i vorbi cu glas mieros, încercând să-şi ascundă răutatea şi gândurile duşmănoase sub tonul unei poveţe binevoitoare.

Voia să-i spună doar două vorbe; căutase prilejul de mult, dar cum să-l găsească dacă nu ieşea niciodată de pe ogorul lui?

— Două vorbe, nu mai mult…

Şi-i spuse cele două vorbe, sfătuindu-l să plece cât mai degrabă de pe pământul lui Barret. Să dea crezare unora care-i voiau binele, unora care cunoşteau obiceiurile *huertei.* Prezenţa lui acolo era o insultă, iar casa, refăcută din temelii, o jignire pentru cei săraci. Să-i urmeze sfatul şi să plece aiurea cu toţi ai lui.

Batiste zâmbea ironic ascultând spusele lui Pimentó, iar acesta păru în cele din urmă descumpănit de seninătatea veneticului, umilit că dăduse peste un om care nu se temea de el.

Să plece, el? Nu se afla om pe lume care să-l facă să lase ceea ce era al lui, ceea ce stropise cu sudoarea frunţii şi avea să aducă pâinea alor săi. El era un om paşnic, e limpede? Dar dacă i se căuta pricină, nu era mai fricos decât alţii. Să-şi

vadă fiecare de treaba lui; cât despre el, nu-şi făcea decât datoria, fără să supere pe nimeni.

Apoi, trecând prin faţa zurbagiului, îşi văzu de drum, întorcându-i spatele cu o siguranţă dispreţuitoare.

Pimentó, învăţat ca toată *huerta* să tremure în faţa lui, rămase descumpănit de liniştea lui Batiste.

— Asta ţi-e ultimul cuvânt? îi strigă el după ce ajunsese la oarecare depărtare.

— Da, ultimul, răspunse Batiste fără sa se întoarcă.

Şi merse înainte, dispărând la cotitura drumului.

Departe, în fosta ogradă a lui Barret, lătra câinele, adulmecând apropierea stăpânului.

Rămas singur, Pimentó îşi recapătă toată îngâmfarea. Hristoase! Cum îşi mai bătuse joc de el neruşinatul ăla! Mormăi printre dinţi câteva înjurături şi, cu pumnul strâns, ameninţă înspre cotitura după care dispăruse Batiste.

— O să mi-o plăteşti!... O să mi-o plăteşti, ticălosule!

În glasul care tremura de furie, vibra toată ura *huertei*.

IV

Era într-o joi şi, după un obicei vechi de secole, Tribunalul Apelor avea să se întrunească sub poarta Apostolilor de la catedrala din Valencia.

Ceasul din turnul numit *„el Miguelete”* arăta că trecuse de zece; locuitorii *huertei* se adunau în grupuri ori se aşezau pe marginea de piatră a havuzului care împodobeşte piața, alcătuind în jurul ghizdului o ghirlandă vie de pelerine albastre şi albe, de basmale roşii şi galbene, de fuste de bumbac de culori închise.

Unii veneau ducând de căpăstru cai încărcați cu paporniţe pline de bălegar, bucuroşi că-l putuseră aduna de pe străzi; alții cu căruța goală, încercând să-i înduplece pe vardişti să-i lase să staționeze acolo; şi în vreme ce bătrânii stăteau la taifas cu femeile, cei tineri intrau în cafeneaua din apropiere ca să-şi omoare timpul cu un pahar de rachiu în față, molfăind între dinți o țigară ieftină.

Toți huertanii care aveau răfuieli de lichidat se aflau acolo, agitați şi încruntați, sporovăind despre drepturile lor, nerăbdători să-şi depene înaintea sindicilor sau juzilor celor şapte canale, nesfârşitele jalbe.

Portărelul tribunalului, care ducea în spate mai bine de cincizeci de ani de luptă cu acea turmă obraznică şi agresivă, aşeza la umbră, sub portalul ogival, o canapea veche de damasc, întinzând apoi un grilaj scund de fier, ca să izoleze

bucata de trotuar care avea să slujească drept sală de audiențe.

Poarta Apostolilor, veche, pământie, mâncată de ani, arătându-şi în soare podoabele tocite, alcătuia un decor demn de străvechiul tribunal: era ca un polog de piatră, anume făcut pentru a adăposti o instituție care dăinuia de cinci veacuri.

Pe timpan se vedea Fecioara între şase îngeri cu hlamide bățoase şi aripi cu pene mărunte, bucălați, cu un ciuf ca o flacără pe frunte şi zulufi grei în spirală, cântând din flaute şi viole, piculine şi tobe. De-a lungul celor trei arcade suprapuse ale portalului se înlănțuiau trei ghirlande de figurine – îngeri, regi şi sfinți – adăpostite în nişe dantelate. Cei doisprezece apostoli se înşirau pe nişte piedestale solide, dar erau atât de ciuntiți şi de vătămați, încât nici Iisus nu i-ar mai fi recunoscut; picioarele tocite, nasurile sparte, mâinile retezate; un grup de arătări care păreau nu apostoli, ci mai degrabă nişte schilozi scăpați dintr-un lazaret, arătându-şi cioturile jalnice şi informe. Sus, deasupra portalului, se desfăcea, ca o uriaşă floare, acoperită cu rețea de sârmă, rozasa de geamuri colorate, pe unde pătrundea lumina în biserică; în partea de jos, la baza coloanelor împodobite cu stemele Aragonului, piatra era mâncată, muchiile şi reliefurile roase de atingerea atâtor amar de' generații.

Stricăciunile portalului aminteau de valurile de răscoale şi răzmerițe. Lângă pietrele acelea se îngrămădise şi se vânzolise un întreg popor; aici se agitase, în trecute vremuri de tumult şi aprigă mânie, valencianismul levantin; iar sfinții de pe portal, mutilați şi informi ca nişte mumii egiptene, privind spre cer cu capetele lor sparte, păreau că mai ascultă şi acum clopotul revoluționar al Uniunii, sau archebuzele Frăției[28].

Portărelul isprăvi de rânduit lăcaşul tribunalului şi se postă la intrarea grilajului, aşteptându-i pe judecători.

Începeau să sosească, solemni, cu o maiestate de țărani înstăriți, îmbrăcați în negru, cu espadrile albe şi basmale de mătase sub pălăriile mari. Fiecare venea cu un alai de paznici

ai canalelor, şi de împricinaţi, care, înainte de judecată, căutau să dispună tribunalul în favoarea lor.

Ţăranii se uitau cu respect la aceşti juzi ieşiţi din rândurile lor, ale căror hotărâri erau fără drept de apel. Ei erau stăpânii apei; în mâinile lor se afla totul: viaţa familiilor, bucatele câmpului, irigarea, care dacă nu e făcută la timp, distruge recolta. De aceea locuitorii întinsei câmpii – străbătută de râul hrănitor ca de o coloană vertebrală ale cărei coaste erau şanţurile de irigaţie – îi desemnau pe judecători după numele canalelor pe care le reprezentau.

Un bătrânel uscat, gârbovit, cu mâini roşcovane şi solzoase, care tremurau sprijinindu-se pe toiagul gros, era Cuart de Faitanar; celălalt, gras şi impunător, cu nişte ochişori care abia se zăreau de sub smocurile albe ale sprâncenelor, era Mislata. Imediat după ei urma Rascana, un voinic cu cămaşa bine călcată şi tuns chilug ca un novice de mânăstire; apoi veneau la rând ceilalţi, până la şapte: Favar, Robella, Tormos şi Mestalla.

Se aflau de faţă reprezentanţii celor două câmpii: cea din stânga râului, cu patru canale, cuprinzând *huerta* Ruzafa cu drumurile ei umbrite de verdeaţă, care se pierd spre malurile lacului Albufera, şi câmpia idilică din dreapta râului Turia, vestită pentru fragii din Benimaclet, aromatele *chufas*[29] din Alboraya şi grădinile ei veşnic înflorite.

Cei şapte juzi se salutară, ca unii care nu se mai văzuseră de-o săptămână. Apoi vorbiră despre treburile lor personale, lângă poarta catedralei. Din timp în timp, când se deschideau uşile, acoperite de anunţuri religioase, năvălea în aerul cald din piaţă o undă răcoroasă cu iz de tămâie, ca un curent umed venit dintr-o subterană.

La unsprezece şi jumătate, după terminarea slujbei, când din biserică nu mai ieşea decât vreo cucernică întârziată, tribunalul intră în funcţiune.

Cei şapte juzi se aşezară pe canapeaua veche; din toate părţile pieţii se adunară în grabă oamenii *huertei,* înghesuindu-se în jurul grilajului, strivindu-şi trupurile

asudate, cu iz de paie şi de lână grosolană, iar portărelul se postă țeapăn şi maiestuos lângă catargul încununat cu bronz, simbol al justiției acuatice.

Scoțându-şi pălăriile, cei şapte îşi proptiră palmele pe genunchi şi privirile în pământ, iar cel mai vârstnic rosti fraza tradițională:

— Tribunalul se deschide.

Linişte absolută. Păstrând o reculegere evlavioasă, întreaga mulțime stătea în mijlocul pieței, ca la biserică. Zgomotul vehiculelor, zornăitul tramvaielor, toată gălăgia vieții moderne trecea fără să atingă ori să clintească acea instituție străveche, care îşi vedea liniştit de treabă, ca la ea acasă, nepăsătoare la trecerea timpului, fără să țină seama de schimbarea radicală a tot ce o înconjura, incapabilă de vreo reformă oarecare.

Locuitorii *huertei* erau mândri de tribunalul lor. Aşa trebuia făcută dreptatea: pedeapsa rostită pe loc şi fără hârțoage, care n-au alt rost decât să-i bage în belele pe oamenii cinstiți.

Țăranii aceia care, pentru că nu ştiau să țină condeiul în mână, priveau cu o frică superstițioasă meşteşugul scrisului, se bucurau cel mai mult de lipsa hârtiilor cu ştampilă şi a temutului grefier.

Aici nu erau nici secretari, nici condeie, nici zile de frământare în aşteptarea sentinței, nici jandarmi înfricoşători, nimic altceva decât vorba rostită.

Juzii țineau minte pe dinafară declarațiile martorilor şi dădeau sentința imediat, cu calmul specific omului care ştie că hotărârile lui vor fi îndeplinite. Celui care era necuviincios în fața tribunalului, amendă; celui care nu voia să execute sentința îi tăiau pentru totdeauna apa, aşa că murea de foame.

Cu tribunalul acesta nu era de glumit. Era dreptatea patriarhală şi simplă a bunului rege din poveşti, care iese dimineața în poarta palatului pentru a judeca pricinile supuşilor săi; sistemul de justiție al şefului de trib împărțind dreptatea în uşa cortului. Numai în felul acesta cei răi sunt

pedepsiți, cel cinstit câştigă, şi e linişte şi pace.

Bărbați, femei, copii, dornici să audă fiecare cuvințel, se buluceau lângă grilaj, trăgându-se din când în când înapoi cu mişcări violente din umeri, ca să nu se înăbuşe.

De cealaltă parte a grilajului aveau să se înfățişeze împricinații, înaintea canapelei, nu mai puțin venerabilă decât tribunalul.

Portărelul le lua bețele şi ciomegele, socotindu-le arme ofensive, incompatibile cu respectul datorat tribunalului. Îi împingea apoi înainte, oprindu-i la câțiva paşi de judecători, cu pelerina împăturită pe braț; dacă întârziau să-şi descopere capul, le trăgea jos basmaua dintr-o smucitură. Neînduplecat! Cu oamenii ăştia vicleni aşa trebuia să te porți!

Se perindau în şir neîntrerupt expuneri de pricini încurcate, pe care judecătorii fără ştiință de carte le rezolvau cu o uimitoare uşurința.

Paznicii canalelor şi supraveghetorii însărcinați să stabilească rândul la irigare îşi rosteau reclamațiile, iar pârâții se înfățişau, apărându-se cu diferite motivări. Cei bătrâni îşi puneau feciorii să vorbească, pentru că se exprimau cu mai multă energie; văduva venea însoțită de vreun prieten al răposatului, vajnic ocrotitor, care vorbea în numele ei.

Înflăcărarea meridională îți spărgea urechile la fiecare judecată. În toiul învinuirii aduse de paznic, pârâtul nu se mai putea stăpâni: „Minte!” Tot ce spunea împotriva lui era fals, cuvinte pline de duşmănie! Voiau să-l nenorocească.

Dar „cele şapte canale” întâmpinau asemenea întreruperi cu priviri mânioase. Acolo nimeni n-avea dreptul să vorbească până nu-i venea rândul. Dacă mai întrerupea o dată, avea să plătească atâția *sueldos*[30] amendă. Şi se găsea câte un căpățânos care plătea *sueldos* peste *sueldos,* mânat de o pornire turbată care nu-i îngăduia să-şi țină gura în fața acuzatorului.

Fără să-şi părăsească locurile, juzii îşi apropiau capetele ca nişte țapi jucăuşi, şuşoteau încet câteva clipe şi apoi, cel mai

vârstnic, cu glas potolit şi solemn, rostea sentința, indicând amenda în *libras*[31] şi *sueldos,* de parcă moneda n-ar fi suferit nicio transformare de pe vremea când prin mijlocul pieței păşea majestuosul *alguacil*, conducător popular al vechii Valencii, cu caftanul lui roşu şi escorta ierarhică de scribi.

Trecuse de douăsprezece şi „cele şapte canale" începeau să dea semne de oboseală, tot revărsând neîncetat şuvoiul justiției lor, când portărelul îl strigă pe Boutista[32] Borrull, pârât pentru nesupunere şi încălcarea legilor irigației.

Pimentó şi Batiste trecură dincolo de grilaj, iar oamenii se îngrămădiră şi mai tare în jurul lui.

Printre cei adunați acolo se zăreau o mulțime de țărani care locuiau în vecinătatea fostelor ogoare ale lui Barret.

Această judecată târzie avea să fie interesantă. Nesuferitul venetic fusese pârât de Pimentó, care era supraveghetorul districtului.

Făcând pe trepăduşul la alegeri şi grozăvindu-se prin tot ținutul, fanfaronul dobândise această funcție care-i dădea un fel de autoritate şi îi întărea faima printre consătenii lui, aşa că îl răsfățau şi-l ospătau în zilele de irigație pentru a se pune bine cu el.

Batiste era uluit de pâra mincinoasă. Palid de indignare, se uita cu priviri mânioase la toate chipurile cunoscute şi batjocoritoare care se îngrămădeau lângă grilaj. Apoi întorcea ochii spre duşmanul lui, Pimentó, care, îngâmfat, îşi dădea aere, ca omul învățat să apară în fața tribunalului, socotindu-se deținătorul unei părticele din indiscutabila autoritate a acestuia.

— Vorbeşte dumneata, spuse judele cel mai vârstnic, întinzând un picior, căci, dintr-un obicei secular, tribunalul în loc să se folosească de mâini, arăta cu espadrila albă pe cel ce trebuia să vorbească.

Pimentó îşi rosti acuzarea. Omul care se afla lângă el, poate pentru că era nou în *huerta,* socotea că distribuirea apei era o joacă şi că putea să-şi facă de cap.

El, Pimentó, supraveghetorul care reprezenta autoritatea

canalului în districtul său, îi hotărâse lui Batiste o anumită oră pentru a-şi uda lanul: două dimineața. Desigur însă că dumnealui, neavând chef să se scoale la asemenea oră, lăsase să-i treacă rândul, şi la cinci, când apa era a altora, ridicase stăvilarul fără îngăduința nimănui (primul delict); furase apa de irigare a celorlalți vecini (al doilea delict), şi încercase să-şi ude ogoarele vrând să se opună astfel cu forța rânduielilor supraveghetorului, ceea ce constituia al treilea şi ultim delict.

Triplul delincvent, făcând fețe-fețe şi revoltat de spusele lui Pimentó, nu se mai putu stăpâni:

— Minciună, de trei ori minciună!

Tribunalul se indignă de violența şi lipsa de respect cu care protesta omul.

Dacă nu păstra liniştea, avea să fie amendat. Dar ce mai însemna o amendă față de furia care clocotea în omul acela potolit? Continuă să protesteze împotriva nedreptății oamenilor, împotriva tribunalului care ținea în slujba lui netrebnici şi mincinoşi ca Pimentó.

Tribunalul se supără; cele „şapte canale" se învolburară.

— Patru *sueldos* amendă! zise preşedintele.

Venindu-şi în fire, Batiste amuți speriat de amendă, în timp ce, de partea cealaltă a împrejmuirii, izbucneau râsetele şi chiotele de bucurie ale potrivnicilor săi.

Rămase nemişcat, cu capul plecat şi ochii împăienjeniți de lacrimi şi de mânie, în vreme ce duşmanul lui nemilos îşi încheia pâra.

— Vorbeşte dumneata, îi spuse tribunalul.

Dar în privirile juzilor se vădea prea puțin interes pentru acest pricinaş venetic care tulbura cu protestele lui solemnitatea deliberărilor.

Tremurând de furie, Batiste se bâlbâi, neştiind cum să-şi înceapă apărarea, tocmai pentru că o socotea cât se poate de îndreptățită.

Fusese înşelat: Pimentó era un şarlatan şi, pe deasupra, duşmanul lui neîmpăcat. Îi spusese că ora lui de irigație era la 5 (şi-o amintea foarte bine), iar acum zicea că la 2; toate

astea numai ca să-l amendeze şi să nimicească nişte bucate de care depindea tot viitorul familiei lui… Voia tribunalul să dea crezare cuvântului unui om cinstit? Căci acesta era adevărul, cu toate că nu putea aduce martori. I se părea cu neputință ca domnii sindici, oameni de omenie cu toții, să se încreadă într-un netrebnic ca Pimentó.

Espadrila albă a preşedintelui bătu într-una dintre lespezile pavajului, curmând şuvoiul de proteste şi necuviințe care sta gata să se reverse.

— Dumneata să taci.

Şi Batiste tăcu, în vreme ce monstrul cu şapte capete, retrăgându-se în fundul canapelei de damasc, şuşotea pregătind sentința.

— Tribunalul hotărăşte… spuse cel mai vârstnic dintre juzi.

Se lăsă o tăcere deplină.

Toți oamenii din jurul grilajului aveau un fel de nelinişte în priviri, de parcă ei ar fi fost cei în cauză. Stăteau cu ochii ațintiți la buzele bătrânului sindic.

— Va plăti Batiste Borrull două *libras* pedeapsă şi patru *sueldos* amendă!

Un murmur de satisfacție se răspândi în public, ba chiar o bătrână începu să bată din palme strigând: „Bravo! Bravo!” în râsetele oamenilor.

Batiste ieşi orbeşte de la tribunal, cu capul plecat, gata parcă să se repeadă, şi Pimentó, prudent, rămase în urmă.

Dacă oamenii nu s-ar fi dat în lături să-i facă loc, cu siguranță că şi-ar fi pus în mişcare pumnii lui de om vânjos, stâlcind pe loc prostimea ostilă.

Se îndepărtă grăbit. Se ducea acasă la stăpânii lui, să le povestească despre cele întâmplate, despre reaua-credință a acelor oameni porniți să-i facă viața amară; şi, după vreo oră, potolit întrucâtva de vorbele bune ale proprietarilor, porni spre casă.

Mare pacoste!… Pe şleaul adânc dinspre Alboraya întâlnea mulți dintre aceia care fuseseră de față la judecată, mergând acum pe lângă căruțele lor încărcate cu bălegar, sau suiți pe

măgari, deasupra papornițelor goale.

Erau duşmani, vecini cu care nu se saluta niciodată.

Când trecea pe lângă ei, tăceau şi se căzneau să pară serioşi, deşi în priviri le strălucea o bucurie răutăcioasă; dar de cum se îndepărta, izbucneau în spatele lui râsete obraznice, ba auzi chiar glasul unui mucos care, imitând tonul grav al preşedintelui tribunalului, striga:

— Patru *sueldos* amendă!

Văzu de departe, în uşa cârciumii lui Copa, pe duşmanul său, Pimentó, cu ulciorul în mână, în mijlocul unui cerc de prieteni, gesticulând şi râzând de parcă ar fi imitat protestele şi plângerile pârâtului. Condamnarea lui era un prilej de bucurie pentru *huerta.* Toți râdeau.

Doamne, Dumnezeule!... Acum înțelegea chiar şi el, om paşnic şi părinte iubitor, cum de ajunge omul să ucidă.

Brațele lui puternice se încordau; simți o mâncărime grozavă în palme, şi încetini pasul pe măsură ce se apropia de dugheana lui Copa. Voia să vadă dacă aveau să-l batjocorească şi în prezența lui.

Se gândi chiar – lucru nou şi nemaipomenit – să intre şi el de data asta în cârciumă şi să bea un pahar cu vin în nasul vrăjmaşilor; dar amenda de două *libras* şi patru *sueldos* îi stătea pe suflet şi se căi de un asemenea gând de risipă. Afurisite *libras!* Pedeapsa aceea lovea în încălțămintea copiilor, căci o să înghită toată grămăjoara de bănuți, adunați de Teresa ca să le cumpere celor mici espadrile noi.

De îndată ce Batiste ajunse în fața cârciumii, Pimentó o şterse sub cuvânt că se duce să-şi umple ulciorul, iar prietenii lui se făcură că nu-l văd.

Înfățişarea lui de om dârz impunea respect vrăjmaşilor.

Dar biruința asta îi umplu de mâhnire. Cum îl mai urau oamenii! Toată *huerta* se ridica necontenit împotriva lui, posacă şi amenințătoare. Chiar şi în plină zi, se ferea să iasă de pe ogoarele lui, ca să nu dea ochi cu vecinii.

Nu se temea de ei dar, ca orice om prudent, evita să ajungă la conflicte.

Nici noaptea nu putea dormi liniştit şi, adeseori, la cel mai slab lătrat al câinelui, sărea din pat, dând fuga afară cu puşca în mână. În câteva rânduri i s-a părut că zăreşte nişte mogâldeţe negre furişându-se pe potecile din apropiere.

Se temea pentru recoltă, pentru grâu, care era nădejdea întregii familii şi a cărui creştere era urmărită pe tăcute şi cu priviri lacome de toţi ai casei.

Ştia de ameninţarea lui Pimentó, care, îndemnat de întreaga *huerta*, jurase că grâul acela nu va fi secerat de cel care-l semănase, iar Batiste aproape că-şi uita şi de copii, cu gândul numai la ogoare, la unda verde care creştea mereu, scăldată în soare, şi care avea să se prefacă în grămezi aurii de grâne.

Duşmănia tăcută şi îndârjită îl urmărea de-a lungul drumului. Femeile se fereau în lături strângând din buze, neînvrednicindu-se să-l salute, cum e obiceiul în *huerta*. Bărbaţii care lucrau pe ogoarele din apropierea drumului îşi strigau unii altora cuvinte grosolane care, pe ocolite, erau adresate de fapt lui Batiste, iar copiii strigau de departe: „Nepricopsitule! Veneticule!” ca şi cum ar fi fost de la sine-nţeles că aceste insulte se potriveau numai duşmanului *huertei.*

Ah! Să nu fi avut el pumni de uriaş, umerii zdraveni şi înfăţişarea dârză, cum l-ar mai fi încolţit cu toţii! Dar aşa, duşmanii se mulţumeau să-l persecute de la distanţă, aşteptând fiecare să se încumete mai întâi vecinul.

În mâhnirea pe care i-o pricinuia golul din jurul lui, Batiste avu şi o mică bucurie. Ajungând aproape de casă, de unde se auzea lătratul câinelui care-l simţise, văzu aşezat pe dâmbul drumului cu secera între genunchi, lângă nişte grămezi de buruieni tăiate, un flăcăiaş, un băiat înăltuţ, care se sculă să-l salute:

— Bună ziua, *siñor*[33] Batiste!

Salutul, glasul tremurat şi sfios cu care i se adresase băiatul, îi mângâiară sufletul.

Cu toate că atenţia acelui copilandru nu însemna mare

lucru, simți plăcuta înviorare a omului înfierbântat care dă de răcoarea apei.

Se uită cu drag la ochii albaştri ai băiatului, la chipul lui îmbujorat, umbrit de un puf auriu şi se întrebă, în gând, cine putea fi. Îşi aminti, în cele din urmă, că era nepotul lui moş Tomba, păstorul cel orb, pe care-l respecta toată *huerta;* un băiat bun, argat la măcelarul din Alboraya a cărui turmă era păstorită de bătrân.

— Mulțumim, băiete; mulțumim! murmură el, răspunzând la salut.

Şi-şi văzu de drum întâmpinat de câinele care sărea în jurul lui, frecându-şi blana de pantalonii stăpânului.

Nevasta, înconjurată de cei mici, stătea în pragul casei aşteptându-l cu nerăbdare, căci trecuse de ora prânzului.

Batiste îşi privi ogoarele şi toată furia pe care o adunase cu un ceas înainte în fața Tribunalului Apelor îl năpădi iarăşi, ca un talaz năprasnic.

Grâul lui era însetat. Se vedea de cum te uitai la el. Frunza îi era veştedă iar culoarea, înainte strălucitoare, căpătase o transparență gălbuie. Îi lipsea apa; rândul la irigației-l mâncase Pimentó cu vicleşugurile lui de om hain, şi acum trebuia să mai aştepte cincisprezece zile, deoarece apa se împuținase. Şi pe deasupra, mai avea de plătit şi blestematele alea de *libras* şi *sueldos* pentru amendă. Hristoase!

Mâncă fără poftă, povestindu-i nevestei cele petrecute la Tribunal.

Biata Teresa îşi ascultă bărbatul, palidă la față, cu neliniştea țărăncii care simte cum i se strânge inima ori de câte ori trebuie să dezlege ciorapul din fundul lăzii în care îşi ține banii. „Maică Precistă, aveau de gând să-i aducă la sapă de lemn! Ce supărare, şi încă la ora mesei!…”

Şi lăsând să-i cadă lingura în blidul cu orez, plânse îndelung, sorbindu-şi lacrimile. Apoi, deodată, se înroşi de furie, se uită la crâmpeiul de câmpie care se zărea prin uşa deschisă, cu casele albe şi unduirea verde a lanurilor şi întinzând brațele, strigă: „Hoțomani! Hoțomani!”

Copiii, speriați de posomoreala tatălui şi de strigătele mamei, nu mai îndrăzneau să mănânce. Se uitau unul la altul şovăitori şi mirați, scobindu-se în nas, ca să-şi facă de lucru; până la urmă, se luară după mama lor, stropind cu lacrimi orezul din străchini.

Zădărât de corul văicărelilor, Batiste se ridică furios. Aproape că răsturnă cu piciorul măsuța şi se năpusti afară din casă.

Ce zi!... Uscăciunea grâului şi amintirea amenzii erau ca doi dulăi care-l încolțeau. Când unul obosea muşcându-l şi ațipea, venea în goană celălalt să-l înhațe.

Căută să-şi abată gândurile muncind şi se apucă cu nădejde de treaba începută: o cocină de porci în ogradă.

Dar n-avea spor la muncă. Se înăbuşea între pereții de chirpici; simțea nevoia să-şi vadă ogorul, întocmai ca cei ce doresc să-şi privească nenorocirea în față pentru a se cufunda în voluptatea durerii. Cu mâinile pline de pământ se îndepărtă de casă şi rămase locului în fața lanului de grâu pălit.

La câțiva paşi, în marginea drumului, susura canalul plin de apă roşiatică.

Sângele dătător de viață al *huertei* se ducea departe, către alte câmpuri, ai căror stăpâni nu aveau nenorocul de a fi duşmăniți, în vreme ce aici, grâul lui se veştejea şi tânjea, clătinându-şi pletele verzi de parcă i-ar fi făcut apei semn să se apropie şi să-l aline cu sărutarea ei răcoroasă.

Lui Batiste i se păru că soarele e mai fierbinte decât în alte zile. Astrul cobora spre asfințit şi, cu toate astea, țăranul avea impresia că razele lui cad vertical, pârjolind totul.

Pământul lui se scorțoşea, se căsca în crăpături şerpuite, ca sute de guri care aşteptau în zadar să soarbă o înghițitură.

N-o să poată răbda grâul de sete până la irigația următoare. O să piară înainte, uscat, iar ai lui n-or să aibă pâine: şi, pe lângă atâta necaz, mai venea şi amenda!... Cum să te mai miri că oamenii ajung la pierzanie?...

Se învârtea furios între haturile ogorului... „Ah, Pimentó!

Tâlharul!… Dacă n-ar fi jandarmii…!”

Şi ca naufragiații care, pierind de foame şi de sete, văd în delirul lor numai mese întinse şi izvoare cristaline, Batiste vedea în gând holde de grâu cu talpinele verzi şi drepte, şi apa năvălind gâlgâitoare prin gurile şanțurilor, împrăştiindu-se cu un tremur luminos de parcă ar fi râs încetişor, gâdilată de pământul însetat.

După asfințitul soarelui, Batiste se simți mai uşurat, ca şi cum astrul s-ar fi stins pentru totdeauna şi recolta lui ar fi fost salvată.

Se îndepărtă de ogoare, de casă, îndreptându-se pe nesimțite, cu paşi măsurați, spre cârciuma lui Copa. Acum nu se mai gândea la jandarmi şi întrezărea cu mulțumire posibilitatea unei întâlniri cu Pimentó, care, mai mult ca sigur, nu lipsea de la cârciumă.

Pe marginile înalte ale drumului veneau zorite din direcție opusă şirurile de fete cu coşul pe braț şi fuste unduitoare, întorcându-se de la fabricile din oraş.

Huerta se albăstrea în lumina asfințitului. În zare, deasupra munților întunecați, norii se înroşeau ca de văpaia unui incendiu îndepărtat; înspre mare licăreau în înaltul cerului primele stele; câinii lătrau a jale; orăcăitul monoton al broaştelor şi țârâitul greierilor se contopeau cu scârțâitul carelor nevăzute, care se pierdeau pe drumurile imensei câmpii.

Batiste o văzu pe fiică-sa, răzlețita de celelalte fete, mergând cu paşi domoli. Dar nu era singură. I se păru că o vede vorbind cu un bărbat care mergea în aceeaşi direcție cu ea, deşi la oarecare distanță, aşa cum umblă îndrăgostiții în *huerta*, căci pentru ei apropierea e semn de păcat.

Zărindu-l pe Batiste în mijlocul drumului, omul îşi încetini pasul şi era încă departe când Roseta ajunse în dreptul tatălui ei.

Acesta rămase locului, aşteptând să se apropie necunoscutul ca să-l poată vedea.

— Bună seara, *siñor* Batiste!

Era acelaşi glas timid care-l salutase la prânz; nepotul lui moş Tomba. Flăcăiaşul ăsta parcă n-avea altă treabă decât să bată drumurile ca să-l salute şi să-i iasă în cale cu sfiala lui blajină.

Se uită la fiică-sa care se înroşi plecându-şi ochii.

— Acasă! Acasă! Ți-arăt eu ție!

Şi, cu asprimea neînduplecată a tatălui meridional stăpân absolut al copiilor săi, ținând să inspire mai degrabă teamă decât iubire, porni înapoi urmat de Roseta care tremura toată, sigură că acasă o aştepta o bătaie bună.

Se înşelase. Pentru bietul părinte nu mai existau în clipele acelea, alți copii decât semănăturile, grâul bolnav, ofilit, însetat, care-l striga, cerând o înghițitură de apă ca să nu moară.

La asta-i era gândul, în vreme ce nevastă-sa pregătea cina. Roseta umbla de colo până colo făcându-şi de lucru, ca să nu atragă atenția asupra ei şi aşteptând dintr-o clipă într-alta izbucnirea mâniei părinteşti. Dar Batiste continua să se gândească la ogorul lui, aşezat la măsuța scundă, înconjurat de copiii care, la lumina opaițului, priveau cu lăcomie o strachină fumegândă de peşte cu cartofi.

Nevastă-sa tot mai ofta cu gândul la amenda şi, desigur că în mintea ei făcea o legătură între suma enormă pe care aveau să i-o smulgă şi pofta cu care întreaga familie îşi mişca fălcile.

Batiste însă abia gustă din mâncare, privind cu câtă lăcomie înfulecau ai lui. Batistet, băiatul cel mare, şterpelea, ca din nebăgare de seamă, câte o bucățică de pâine de la cei mici. Rosetei, frica îi trezise o foame grozavă.

Niciodată până atunci nu înțelesese Batiste atât de bine ce povară îi apăsa pe umeri. Gurile acelea, care se deschideau ca să înghită modestele economii ale familiei, aveau să rămână fără mâncare dacă bucatele de pe câmp se uscau.

Şi toate astea pentru ce? Pentru că oamenii erau nedrepți, pentru că existau legi care-l asupreau pe muncitorul cinstit…

Nu trebuie să se lase. Copiii şi nevasta înainte de orice! Nu

era oare hotărât să-i apere pe ai săi de orice primejdie? Nu avea el datoria să-i hrănească? Era în stare să se apuce şi de furat ca să le dea de mâncare. Atunci, de ce trebuia oare să se supună, când nu era vorba de furat, ci doar de salvarea recoltei lui, de ceea ce era numai al lui?

Imaginea canalului care-şi purta pe aproape susurul apelor pentru alții era un adevărat chin. Îl năpădea furia văzând că viața trece pe la poarta lui şi el n-o poate folosi pentru că aşa era voia legilor.

Deodată sări în picioare, ca omul care a luat o hotărâre şi e gata să treacă peste orice ca s-o aducă la îndeplinire.

— La udat! La udat!

Femeia se înspăimântă, bănuind pe dată toată primejdia unei asemenea hotărâri disperate. „Pentru Dumnezeu, Batiste!…” Aveau să-l pună la o amendă şi mai mare; poate că cei de la tribunal, mâniați de răzvrătirea lui, aveau să-i ia apa pentru totdeauna. Să mai chibzuiască… Mai bine să aştepte.

Dar Batiste era neînduplecat la mânie, ca oamenii calmi şi potoliți care, când îşi ies din fire cu greu se pot linişti.

— La udat! La udat!

Batistei, repetând voios cuvintele tatălui, apucă sapele şi ieşi din casă urmat de sora-sa şi de cei mici.

Țineau cu toții să ia parte la munca aceea care li se părea o sărbătoare.

Întreaga familie era cuprinsă de bucurie, ca un popor care îşi redobândeşte libertatea prin răzvrătire.

Se îndreptară cu toții către canalul care susura în întuneric. Câmpia imensă se pierdea în umbra albăstrie; şirurile de trestii unduiau ca o masă întunecată şi foşnitoare, iar stelele clipeau în văzduhul negru.

Batiste intră în canalul până la genunchi, ridicând stăvilarul care trebuia să oprească apele, în vreme ce băiatul, nevasta, ba chiar şi fata loveau cu sapa în taluz, făcând şanțuri pe unde apa intra gâlgâind.

Încercau cu toții un sentiment de înviorare şi satisfacție.

Pământul cânta de bucurie cu un „gâl-gâl” lacom, care le

mergea tuturor drept la inimă. „Bea, bea, sărăcuțul!” Şi îşi înfundau picioarele în noroi, umblând aplecați încoace şi încolo pe ogor, ca să vadă dacă ajunge peste tot.

Batiste răcni cu satisfacția sălbatică pe care o provoacă o bucurie interzisă. Ce povară i se lua de pe suflet!... Acum n-aveau decât să vină cei de la tribunal şi să facă ce-or pofti. Ogorul îşi astâmpăra setea; asta era important.

Şi deoarece, cu auzul lui ascuțit de om deprins cu singurătatea, i se păru că simte un zgomot suspect prin trestiile din apropiere, dădu fuga în casă şi se întoarse pe dată cu puşca cea nouă în mână.

Cu arma întinsă şi degetul pe trăgaci, rămase mai bine de un ceas lângă stăvilarul canalului.

Apa nu trecea mai departe; se împrăştia pe ogoarele lui Batiste care beau, beau întruna, cu lăcomia unui om mistuit de sete.

Poate că cei care aveau ogoarele mai la vale protestau; poate că Pimentó, înştiințat, ca supraveghetor, se învârtea prin împrejurimi înfuriat de această îndrăzneață încălcare a legii.

Dar Batiste stătea de pază ca o sentinelă a recoltei lui, erou îndârjit al luptei pentru viață, apărându-i pe ai săi care trebăluiau pe ogor deschizând drum irigației; era gata să tragă în primul care ar fi încercat să pună la loc stăvilarul pentru a restabili cursul legal al apei.

Făptura lui, aşa cum se profila, dreaptă, în mijlocul canalului era înfricoşătoare; în năluca aceea întunecată se ghicea atâta hotărâre de a primi cu gloanțe pe oricine s-ar apropia, încât nu se ivi nimeni de printre trestii, iar ogoarele sale băură vreme de un ceas fără împotrivirea nimănui.

Şi, lucru de mirare: în joia următoare supraveghetorul nu-l citău în fața Tribunalului Apelor.

Cei din *huerta* aflaseră acum că în vechea casă a lui Barret, singurul obiect de preț era o puşcă cu două țevi; veneticul o cumpărase de curând, cu acea patimă a valencianului – moştenită de la mauri – care, la nevoie, se lipseşte bucuros de

pâine pentru a-şi putea agăța în dosul uşii o puşcă nouă care trezeşte invidie şi-i ține pe oameni la respect.

V

În fiecare zi, în zori, Roseta, fata lui Batiste, sărea din pat şi, cu ochii umflați de somn, întinzându-se cu mişcări grațioase, care-i înfiorau trupul zvelt, deschidea uşa casei.

Roata puțului începea să scârțâie, cățelul cel urât, care dormea afară, i se gudura la picioare lătrând de bucurie, şi Roseta, la lumina ultimelor stele, îşi turna pe față şi pe brațe o găleată de apă proaspătă, scoasă din puțul rotund şi întunecos cu ghizdul-încununat de smocuri stufoase de iederă.

Apoi, la lumina opaițului, se învârtea prin casă, pregătindu-se de plecare la Valencia.

Mama o urmărea din pat, pe nevăzute, şi-i spunea ba una, ba alta. Să-şi ia în coşuleț ceea ce rămăsese de la cină şi cele trei sardele care se aflau pe poliță; o să-i fie de ajuns. Să aibă grijă să nu mai spargă strachina ca deunăzi. A, şi să nu uite să cumpere ață, ace şi nişte espadrile pentru cel mic. Ce copil stricător!... Banii erau în sertarul mesei.

Şi în vreme ce mama, învăluită în căldura plăcută din odaie, se-ntorcea pe partea cealaltă cu gândul să mai aţipească vreo jumătate de ceas lângă uriaşul Batiste care sforăia zgomotos, Roseta îşi continua pregătirile. Punea prânzul sărăcăcios în coşuleț, îşi trecea pieptenul prin părul bălai, parcă decolorat de soare; îşi înnoda basmaua sub bărbie şi, înainte de a ieşi, se întorcea cu o dragoste de soră

mai mare să vadă dacă frățiorii erau bine înveliți, grijulie pentru micuții care dormeau pe jos chiar în odaia ei, culcați la rând, după mărime, ca nişte tuburi de orga – de la Batiste, cel mai mare, până la cel mezin, care abia începea să vorbească.

— La revedere. Pe diseară! striga inimoasa fată, luându-şi coşuleţul pe braţ; încuia apoi uşa casei şi vâra cheia pe dedesubt.

Se crăpa de ziuă. În lumina cenuşie a zorilor se vedea, pe drumuri şi poteci, şirul de muncitori îndreptându-se toți într-o singură direcție, atraşi de viața oraşului.

Treceau cu pas egal grupurile de țesătoare sprintene, mişcându-şi grațios brațul drept care spinteca aerul ca o vâslă, chicotind toate în cor când vreun flăcău le întâmpina de pe ogoarele din apropiere cu câte o vorbă de duh.

Roseta mergea spre oraş singură. Ştia prea bine, biata de ea, ce hram poartă tovarăşele ei, fiice şi surori ale celor care-i duşmăneau familia.

Multe dintre ele lucrau la aceeaşi fabrica cu ea şi sărmana fată fusese uneori nevoită, luându-şi inima în dinți, să se apere scărmănând pe câte una dintre ele. Profitând de neatenția ei, îi aruncau tot felul de murdării în coşul cu mâncare; îi spărseseră strachina de mai multe ori şi, când treceau pe lângă ea în atelier, nu scăpau niciun prilej să-i dea brânci peste căzănelul fierbinte în care se băgau gogoşile de mătase, spunându-i tot felul de vorbe urâte la adresa ei şi a familiei.

Pe drum fugea de ele ca de un stol de harpii şi nu se simțea în siguranță decât după ce ajungea la fabrică, o hardughie mare şi veche din piatră, a cărei fațadă, împodobită cu fresce din veacul al XVIII-lea, mai păstra încă – printre crăpături şi scorojeli – crâmpeie de trupuri trandafirii şi profiluri de chipuri date cu bronz, rămăşițe de medalioane şi scene mitologice.

Dintre toți copiii, Roseta semăna cel mai mult cu tatăl ei; muncea ca un bivol, după cum spunea Batiste despre el însuşi. Aburul fierbinte al oalelor în care se aruncau coconii o

izbea în față şi-i ardea ochii; cu toate astea, rămânea neclintită la locul ei, căutând în apa clocotită capetele desfăcute ale capsulelor de mătase moale, de culoarea mierii, înlăuntrul cărora viermele harnic, larva cu bale de preț, murea opărită pentru păcatul de a-şi fi făurit, în vederea transformării ei în fluture, o celulă prea scumpă.

În toată hardughia domnea o larmă asurzitoare şi obositoare pentru fetele din *huerta*, învățate cu liniştea câmpiei întinse, unde vocea răzbate la mari depărtări. Jos, mugea maşina cu aburi, scoțând pufăituri înfricoşătoare, care se transmiteau prin sumedenie de țevi; scripeți şi manivele se învârteau cu un zgomot infernal; iar, ca şi cum toată gălăgia asta n-ar fi fost de ajuns, țesătoarele, conform obiceiului tradițional, cântau în cor cu vocile lor nazale *„Tatăl nostru”, „Ave Maria”* şi *„Slavă tatălui ceresc”, t*oate pe aceeaşi melopee ca la aşa-numitele *„Mătănii ale zorilor”,* procesiune care se face pe cărările *huertei d*uminica la răsăritul soarelui.

Cucernicia asta nu le împiedica să râdă în timp ce cântau şi, între o rugăciune şi alta, să se ocărască şi să-şi făgăduiască, în şoaptă, câte o scărmăneală bună la ieşire; căci fetele astea cu sânge maur în vine, robite de aspra tiranie care domneşte în familiile de țărani, obligate printr-o constrângere ereditară să stea cu ochii plecați în fața bărbaților, văzându-se aici atâtea la un loc şi fără stăpân, deveneau adevărați diavoli şi-şi dezlegau bucuros limba ca sa dea drumul la tot ce auzeau pe drum de la căruțaşi şi lucrători.

Roseta era cea mai tăcută şi mai muncitoare din toate. Ca să poată fi atentă la treabă, nu-şi îngăduia să cânte şi niciodată nu stârnise vreo ceartă. Învăța, cu atâta uşurință orice, încât în puține săptămâni ajunsese să câştige trei *reali*{34} pe zi, adică aproape salariul maxim, spre marea invidie a celorlalte.

La ora prânzului, fetele, ciufulite, ieşeau în grupuri din fabrică, să-şi înfulece merindea din străchini, prin gangurile din apropiere şi să provoace bărbații cu priviri îndrăznețe; iar

când aceştia le spuneau câte ceva, începeau să câr âie cu prefăcută indignare, luându-se cu ei la întrecere în vorbe deochiate.

Roseta însă rămânea într-un colț al atelierului, aşezată pe jos, cu încă două-trei fete care erau din cealaltă *huerta,* de pe malul drept al râului, şi care nu se sinchiseau de povestea lui Barret şi de duşmănia celorlalte.

În primele săptămâni, Roseta aştepta cu un fel de groază înserarea şi, odată cu ea, ora plecării.

Fiindu-i frică de tovarăşele ei cu care avea acelaşi drum, mai rămânea la fabrică o vreme, lăsându-le să plece înainte, ca un vârtej din care izbucneau chicoteli gălăgioase, fluturări de fuste, vorbe îndrăznețe şi miros sănătos de trupuri zdravene şi pietroase.

În serile reci de iarnă umbla agale pe străzile oraşului făcând târguielile cerute de maică-sa, oprindu-se buimacă în fața vitrinelor care începeau să se lumineze şi, în cele din urmă, trecând podul, o apuca pe ulicioarele întunecoase de la mahala ca să iasă în drumul spre Alboraya.

Până acolo totul mergea bine. Apoi pătrundea în *huerta* întunecată, cu zgomotele ei misterioase, cu mogâldețe negre şi n-liniştitoare care treceau salutând-o cu un „Bună seara!" morocănos şi atunci o cuprindea frica de începeau să-i clănțăne dinții.

Nu o speria întunericul şi tăcerea. Ca orice copil de la țară, era învățată cu ele. Dacă ar fi fost sigură că nu se va întâlni cu nimeni pe drum, ar fi fost liniştită. În spaimele ei nu se gândea niciodată, ca celelalte fete, la morți, la vrăjitoare ori la strigoi. Pe ea o nelinişteau cei vii.

Îşi amintea cu frică de unele întâmplări din *huerta,* auzite la fabrică; îi era teamă de Pimentó şi alți derbedei ca el, care îşi făceau veacul pe la cârciuma lui Copa, profitând ca nişte nelegiuiți de întuneric şi îmbrânceau fetele în şanțurile secate sau le răsturnau după vreo şură. Iar Roseta, care, de când intrase la fabrică nu mai era o copilă neştiutoare, dădea frâu liber imaginației până la ultima limită a groazei, văzându-se

înjunghiată de vreunul dintre acei monştri, cu pântecul spintecat şi golit de măruntaie, ca pruncii din basmele *huertei,* cărora nişte călăi misterioşi le scoteau grăsimea ca să facă din ea leacuri fermecate pentru bogătaşi.

În serile de iarnă, întunecate şi adesea ploioase, Roseta făcea mai bine de jumătate din drum tremurând. Dar bucata cea mai grea, obstacolul cel mai înfricoşător venea tocmai la sfârşit, aproape de casă; era faimoasa cârciumă a lui Copa.

Acolo se afla bârlogul fiarei. Porțiunea aceea de drum era cea mai umblată şi mai luminată. Larmă de glasuri, hohote de râs, sunet de ghitară şi cântece răcnite în gura mare ieşeau pe uşa roşie ca o gură de cuptor, care arunca pe drumul negru un dreptunghi de lumină, brăzdat de mişcările unor umbre caraghioase. De îndată ce ajungea în apropierea ei, biata țesătoare se oprea şovăind, tremurând, ca eroinele din basme în fața văgăunii căpcăunului, gata s-o ia peste câmp ca să ocolească prin spatele dughenei, sau să coboare în canalul din marginea drumului şi să se strecoare, pitulată între talazuri; gata de orice numai să nu treacă prin fața acelei guri de foc prin care se revărsa tumultul beției şi bestialității.

În cele din urmă se hotăra. Făcea un efort de voință, ca omul care trebuie să se arunce de la înălțime, şi, mergând chiar pe marginea canalului, cu paşi abia simțiți, şi păstrându-şi echilibrul acela miraculos pe care ți-l dă frica, trecea repede prin fața cârciumii.

Era ca un abur, o nălucă albă atât de fugară, încât ochii tulburi ai clienților lui Copa nici n-apucau s-o zărească.

După ce trecea de cârciumă, fata o ținea tot într-o fugă, părându-i-se că o urmăreşte cineva, sau că o gheară puternică o trage de fustă.

Nu-i venea inima la loc decât când auzea lătratul câinelui lor, pocitania aceea care fusese botezat, probabil în derâdere, *Luceafăr* şi care o întâmpina în mijlocul drumului sărind şi lingându-i mâinile.

Cei de acasă nici nu bănuiau spaimele pătimite de Roseta pe drum. Biata fată, cum trecea pragul îşi lua o înfățişare

senină şi, la întrebările neliniştite ale mamei, răspundea făcând pe grozava şi susținând că venise în tovărăşia altor fete.

Nu voia ca tatăl ei să fie nevoit să-i iasă în cale ca s-o ferească de temeri. Ştia cât îl duşmăneau vecinii: cârciuma lui Copa, cu muşteriii ei bătăuşi, îi trezea o frică grozavă.

Şi zi de zi se ducea la fabrică, trecând la întoarcere prin aceleaşi spaime, îmbărbătată doar de nădejdea că în curând va veni primăvara cu după-amieze mai lungi şi amurguri luminoase, aşa încât să poată ajunge acasă înainte de a se întuneca.

Într-o seară Roseta şi-a simțit sufletul mai uşurat. De cum a ieşit din oraş, a văzut pe drum un tânăr care a început să meargă în pas-cu ea.

— Bună seara!

Şi în vreme ce țesătoarea umbla pe dâmbul înalt al drumului, flăcăul mergea printre brazdele adânci, săpate de roțile carelor, împiedicându-se de cărămizi sparte, cioburi de oale, sau bucăți de sticlă, cu care mâini grijulii încercau să astupe vechile gropi.

Rosetei nu i-a fost teamă: îl recunoscuse pe tovarăşul de drum care o salutase. Era Tonet, nepotul lui moş Tomba, păstorul: un băiat de treabă, argat la măcelarul din Alboraya, de care făceau haz țesătoarele când îl întâlneau pe drum, văzându-l cum roşeşte şi întoarce capul la orice vorbuliță.

Ce băiat sfios!... N-avea pe lume decât pe bunicul lui; muncea până şi duminicile; se ducea la Valencia să adune bălegar pentru ogoarele stăpânului, îl ajuta la tăierea vitelor şi la aratul pământului, sau căra carne pe la fermele înstărite. Din toată munca asta nu se alegea decât cu o hrană ca vai de lume pentru el şi bunic, şi cu nişte zdrențe de îmbrăcat, vechituri de-ale stăpânului. Nu fuma; în toată viața lui intrase doar de două-trei ori în prăvălia lui Copa, iar duminica, dacă avea câteva ceasuri libere, în loc să stea pe vine în piața din Alboraya, ca alții, uitându-se cum joacă *pelota*[35] flăcăii zurbagii, ieşea la câmp şi hoinărea prin păienjenişul de

poteci, iar dacă dădea peste vreun copac cu păsărele, rămânea locului vrăjit de zburătăceala şi piuitul acelor hoinari ai *huertei.*

Oamenii găseau că are ceva din ciudățenia misterioasă a bunicului său, păstorul, şi toată lumea îl socotea neajutorat, sfios şi umil.

Roseta prinsese inimă în tovărăşia lui. Era mai ferită pe drum alături de un bărbat, mai ales că acesta era Tonet, care inspira atâta încredere.

A încercat să intre în vorbă cu el, întrebându-l de unde venea, dar flăcăul abia se încumeta să-i răspundă, cu sfiala lui obişnuită: „Din colo… din colo…" Apoi tăcea, de parcă vorbele i-ar fi cerut cine ştie ce efort.

Şi-au continuat drumul tăcuți, despărțindu-se în apropiere de casă.

— Bună seara şi mulțumesc! a zis fata.

— Bună seara! şi Tonet s-a făcut nevăzut pe drumul către sat.

Pentru ea, asta fusese o întâmplare lipsită de importanță, o întâlnire plăcută care o scutise de teamă; nimic mai mult. Totuşi, în seara aceea, Roseta a cinat şi s-a culcat cu gândul la nepotul lui moş Tomba.

Acum îşi amintea de toate dățile când îl întâlnise dimineața pe drum, ba i se părea chiar că Tonet căuta întotdeauna să se țină în pas cu ea, deşi la oarecare distanță, ca să nu atragă atenția răutăcioaselor țesătoare… Uneori, întorcând fără veste capul, îl surprinsese parcă uitându-se la ea.

Şi, ca şi cum ar fi depănat mătasea de pe un cocon, fata prindea firele acestea risipite în amintire şi trăgea, trăgea de ele, aducându-şi aminte de toate întâmplările din viața ei care aveau oarecare legătură cu Tonet: prima dată când îl văzuse, şi înțelegerea ei compătimitoare pentru chipul cum răbda el glumele țesătoarelor, cu capul plecat şi cu sfială, de parcă i-ar fi fost teamă de stolul acela de harpii; apoi desele întâlniri pe drum şi privirile insistente ale băiatului care păreau că vor să-i spună ceva.

Ducându-se la Valencia în dimineața următoare, nu l-a văzut; dar seara, pornind înapoi spre casă, n-a mai simțit nicio teamă, cu toate că amurgul era întunecat şi ploios. Presimțea ivirea liniştitoare a însoțitorului ei şi, într-adevăr, acesta a întâmpinat-o aproape în acelaşi loc ca în ajun.

A fost iar scump la vorbă, ca de obicei: „Bună seara!" şi a continuat să meargă alături de ea.

Roseta s-a arătat mai comunicativă. De unde venea? Ce potrivire, să se întâlnească aşa, două zile la rând! Iar el, cu acelaşi glas tremurat, de parcă vorbele i-ar fi cerut un mare efort, răspunsese iar: „Din colo… din colo…"

Fata, care de fapt era tot atât de sfioasă ca şi el, simțea totuşi că-i vine să râdă de tulburarea băiatului. I-a povestit despre frica ei, de spaimele prin care trecea iarna pe drum; iar Tonet, măgulit de serviciul pe care i-l făcea, şi-a descleştat în sfârşit buzele ca să-i spună că o să-i țină adesea tovărăşie. Avea mereu treburi pentru stăpânul lui, pentru care era nevoit să bată mereu drumurile câmpiei.

S-au despărțit tot aşa de laconic ca în ajun, dar, în noaptea aceea, fata s-a zvârcolit în pat tulburată şi agitată, visând tot felul de bazaconii, văzându-se pe un drum negru, foarte negru, însoțită de un câine uriaş, care-i lingea mâinile şi avea chipul lui Tonet. Apoi venea un lup s-o muşte, cu un bot care i-l amintea oarecum pe nesuferitul de Pimentó, iar cele două animale se încolțeau în luptă; atunci se ivea tată-său cu un retevei, şi ea plângea de parcă ar fi simțit pe propria-i spinare loviturile îndurate de bietul câine; închipuirea ei continua să rătăcească, văzând însă mereu în vălmăşagul viselor pe nepotul lui moş Tomba, cu ochii lui albaştri şi chipul ca de fată, uşor umbrit de un puf bălai, primul semn al vârstei bărbăției.

S-a trezit cu trupul frânt ca după febră. În ziua aceea era duminică şi nu se ducea la fabrică. Soarele intra pe fereastra odăii şi toți din casă erau sculați. Roseta a început să se îmbrace ca să meargă cu maică-sa la biserică.

Era încă tulburată de visul ei urât. Se simțea alta, cu alte

gânduri, de parcă noaptea aceea ar fi fost un zid care-i despărțea viața în două.

Cânta veselă ca pasărea, în vreme ce-şi scotea hainele din ladă şi le întindea pe patul cald încă, unde rămăsese întipărită urma trupului ei.

Îi erau dragi duminicile, cu libertatea de a se scula mai târziu, cu ceasurile de răgaz şi cu plimbarea până la Alboraya pentru a asculta slujba; dar duminica aceea era mai frumoasă decât altele; soarele strălucea mai puternic, păsările cântau mai vârtos şi pe fereastră intra un aer care mirosea a sărbătoare. Ce mai vorbă... Dimineața aceea era pentru ea ceva nou şi minunat.

Se ocăra singură că până atunci nu se îngrijise câtuşi de puțin de înfățişarea ei. Acum, că împlinise şaisprezece ani, era timpul să se gândească şi la felul cum arăta. Ce proastă fusese când râdea de maică-sa care-i spunea mereu că e neîngrijită!

Şi, cu băgare de seamă, ca şi cum ar li fost vorba de o rochie nouă, îmbrăcată pentru prima oară, îşi trecu peste cap uşor, ca pe-o dantelă subțire, fusta de percal pe care o purta în fiecare duminică. Apoi îşi strânse tare corsetul, de parcă n-o sugruma şi aşa destul armătura aceea de balene înalte, adevărat corset de țărancă, strivind cu cruzime sânii abia răsăriți; căci în *huerta* valenciană e ruşinos ca fetele nemăritate să nu-şi ascundă farmecele hărăzite de natură, ca nu cumva sa poată păcătui cineva întrezărind în fecioară viitoarea maternitate.

Pentru prima oară în viața ei, țesătoarea petrecu mai bine de un sfert de ceas în fața oglinjoarei cu ramă de lemn pe care i-o dăruise tatăl ei, şi în care nu-şi putea vedea fața decât pe bucățele.

Nu era cine ştie ce frumusețe, îşi dădea ea singură seama; dar în *huerta* erau o mulțime de fete mai urâte decât ea. Şi, fără să ştie de ce, îi făcea plăcere să-şi privească ochii de un verde-limpede, obrajii stropiți cu pistrui pe care-i scoate soarele, pielea bronzată, părul blond deschis, subțire şi moale

ca mătasea, năsucul cu nări fremătătoare deasupra buzelor umbrite de un puf ca de fruct pârguit; iar când deschidea gura, ieşeau la iveală dinţii sănătoşi şi regulaţi, albi ca laptele, a căror strălucire părea că-i luminează întregul chip: dantură de om sărac.

Mama trebui s-o aştepte. Degeaba o tot zorea biata femeie, învârtindu-se cu nerăbdare prin casă, îmboldită parcă de clopotul care răsuna în depărtare. Aveau să întârzie de la slujbă. În vremea asta Roseta se pieptăna pe-ndelete, desfăcându-şi mereu părul, nemulţumită de cum îi stătea. Îşi potrivi apoi *mantilla*, trăgând arţăgoasă de ea, căci nu-i plăcea cum îi vine.

În piaţa din Alboraya, la intrarea şi la ieşirea din biserică, Roseta, abia ridicându-şi ochii, cercetă uşa măcelăriei, unde lumea se înghesuia în jurul tejghelei.

El se afla acolo, ajutându-şi stăpânul, trecându-i hălcile de berbec şi gonind roiul de muşte care năvăleau pe carne.

Cum s-a mai înroşit mieluşelul văzând-o!... Când a trecut a doua oară, el a rămas ca vrăjit, cu o pulpă de cârlan în mâna, uitând să i-o întindă stăpânului burtos care aştepta şi care, mârâind o înjurătură, îl ameninţă cu cuţitul.

După-amiaza a fost tristă. Aşezată pe pragul casei, i s-a părut de câteva ori că-l zăreşte dând târcoale pe poteci mai depărtate sau ascunzându-se pe după trestii, ca să se uite la ea. Ţesătoarea aştepta cu nerăbdare ziua de luni, ca să meargă iar la fabrică şi la întoarcere să facă drumul ăla nesuferit însoţită de Tonet.

În seara următoare băiatul nu s-a lăsat aşteptat.

I-a ieşit în întâmpinare mai aproape de oraş decât în alte rânduri.

— Bună seara!

Dar după salutul obişnuit n-a mai rămas tăcut. Flăcăiaşul sfios părea să fi făcut mari progrese în ziua de odihnă.

Şi, stângaci, însoţindu-şi cuvintele cu strâmbături şi boţind cu degetele pânza pantalonului, a început să vorbească, deşi între o vorbă şi alta treceau uneori câteva minute. Se bucura

că o vede... (Zâmbete din partea Rosetei şi un „mulțumesc” spus pe şoptite.) Îşi petrecuse bine duminica?... (Tăcere.) El o dusese destul de prost. Se plictisise. Desigur, obişnuința... şi apoi... parcă-i lipsea ceva... Sigur! Se învățase cu drumul... Nu; nu cu drumul; ceea ce-i plăcea lui cu adevărat era să-i țină tovărăşie...

Şi aici s-a oprit brusc. Ba Rosetei i s-a părut chiar că-şi muşca nervos limba ca s-o pedepsească pentru îndrăzneala ei şi că se pişcă la subțiori pentru că fusese prea îndrăzneț.

Umblară un răstimp în tăcere. Fata nu răspundea; îşi vedea de drum cu legănatul acela şăgalnic al țesătoarelor, cu coşul sprijinit de şoldul stâng şi brațul drept tăind aerul cu un du-te-vino de pendul.

Se gândea la visul ei urât. I se părea că visează şi acum, năzărindu-i-se tot felul de bazaconii, şi, de câteva ori, întoarse capul, simțind parcă, prin întuneric, câinele acela care-i lingea mâinile şi avea chipul lui Tonet, amintire care acum o făcea să râdă. Dar nu; alături de ca se afla un flăcău de treabă, în stare s-o apere; nițel cam sfios şi reținut, ce e drept, cu capul plecat, de parcă vorbele pe care ar fi vrut să le mai spună i s-ar fi oprit în gât şi îi tot dădeau ghes de acolo.

Roseta îl făcu să se fâstâcească şi mai tare. Să-i spună pentru ce făcea asta? De ce venea s-o însoțească pe drum? Ce-avea să zică lumea? Dacă prindea de veste tatăl ei, ce mai belea!...

— De ce?... de ce? întreba fata.

Iar băiatul, din ce în ce mai trist, mai sfios, ca un vinovat dovedit care-şi ascultă acuzarea, nu răspundea nimic. Mergea în pas cu fata, dar la oarecare distanță, împiedicându-se de hârtoapele drumului. Rosetei i se păru chiar că îi vine să plângă.

Dar aproape de casă, când erau gata să se despartă, Tonet avusese o izbucnire de om timid. Vorbise cu aceeaşi îndârjire cu care tăcuse până atunci; şi, ca şi când n-ar fi trecut între timp atâtea minute, răspunsese la întrebarea fetei:

— De ce?... Pentru că mi-eşti dragă.

I-o spusese apropiindu-se de ea şi suflându-i în față, cu ochii strălucitori de parcă ar fi revărsat prin ei tot adevărul; şi îndată după asta, căindu-se cu spaimă de vorbele lui, o rupsese la fugă ca un copil.

Tonet o iubea!... De două zile tot aştepta fata cuvintele astea şi totuşi îi făcură impresia unei descoperiri neaşteptate. Şi ea îl iubea; şi toată noaptea, chiar şi în somn, auzi sute de glasuri şoptindu-i la ureche aceeaşi frază: „Pentru că-mi eşti dragă."

Tonet n-a mai aşteptat până în seara următoare. Roseta îl văzu în zori pe drum, pitit pe după trunchiul unui dud, privind-o cu teamă, ca un copil care se ştie vinovat şi aştepta cu frică mustrarea, gata s-o ia la fugă la primul semn de supărare.

Dar țesătoarea îi zâmbi înroşindu-se, şi asta a fost tot.

Îşi spuseseră tot ce era de spus: declarații nu şi-au mai făcut, căci dragostea lor era un lucru de la sine înțeles, iar Tonet venea în fiecare zi s-o însoțească pe drum.

Măcelarul cel burtos tuna şi fulgera, mâniat de schimbarea bruscă a argatului său, înainte atât de vrednic, iar acum născocind mereu pretexte pentru a-şi face tot mai des de lucru prin *huerta*, mai ales pe înserat.

Dar în egoismul fericirii lui, Tonet se sinchisea la fel de puțin de înjurăturile şi amenințările stăpânului ca şi fata de asprul ei părinte, care îi inspira de obicei mai multă frică decât iubire.

În odaia Rosetei apărea mereu câte un cuib pe care spunea că l-a găsit în drum. Iubitul ei, nevrând s-o întâmpine cu mâna goală, scotocea prin stufărişul şi copacii *huertei* ca să-i poată dărui coşulețe de paie şi crenguțe, pe fundul cărora, câțiva puişori cu pielea trandafirie, acoperită de un pufuleț moale, şi cu dosul golaş, piuiau disperați, căscând un cioc neaşteptat de mare, veşnic ahtiat după firimituri.

Roseta păstra darul în odaia ei de parcă ar fi fost vorba chiar de ființa iubitului, şi plângca când frații, puişorii care-şi aveau cuibul în casă, tot minunându-se de păsărele,

ajungeau să le sucească gâtul.

Alteori, Tonet venea cu câte un fişic în sân; aducea seminţe de nipralã şi arahide, cumpărate de la prăvălia lui Copa; şi mergând agale, ronţăiau de zor, privindu-se în ochi, râzând ca nişte proşti din te miri ce, aşezându-se adesea, fără să bage de seamă, pe câte un tăpşan.

Ea era mai înţeleaptă şi îl certa. Risipea mereu banii! Cheltuise la cârciumă aproape doi *reali* cu atâtea daruri. Iar el se arăta generos: pentru cine îi trebuiau lui gologanii dacă nu pentru ea? Când se vor căsători – odată avea să se întâmple şi asta – o să păstreze banii. Asta avea să fie peste vreo zece-doisprezece ani; nu era nicio grabă; toate logodnele din *huerta* durau cam atâta.

Gândul căsătoriei o aducea pe Roseta din nou la realitate. În ziua cât o afla taică-său de toate astea… Maică precistă! o să-i moaie oasele cu parul. Şi vorbea despre acea viitoare bătaie cu seninătate, zâmbind, ca o fată zdravănă, învăţată cu aspra, impunătoarea şi cinstita autoritate a părintelui care se manifestă cu palma şi ciomagul.

Raporturile lor erau nevinovate. Niciodată nu se trezea în ei pofta aţâţătoare, imboldul cărnii. Umblau pe drumuri aproape pustii, în umbra înserării, şi tocmai această singurătate părea să alunge din mintea lor orice gând vinovat.

Odată, când Tonet atinsese din nebăgare de seamă şoldul Rosetei, se înroşise de parcă el ar fi fost fata.

Amândoi erau foarte departe de a se gândi că, în întâlnirile lor zilnice, ar putea ajunge la altceva decât la cuvinte şi priviri. Era prima lor iubire, izbucnirea tinereţii abia trezite, şi le era de ajuns să se vadă, să vorbească şi să râdă, fără nicio urmă de dorinţă.

Fata, care, în serile acelea de spaimă, tânjise atâta după sosirea primăverii, vedea cu nelinişte cum creşteau amurgurile, tot mai luminoase.

Acum se întâlnea cu iubitul ei în plină zi, şi, întotdeauna, mai erau pe drum şi alte tovarăşe de la fabrică sau femei din împrejurimi care, când îi vedeau împreună, zâmbeau

răutăcios, ghicind totul.

La fabrică, duşmancele ei începură să facă glume, întrebând-o în bătaie de joc când face nunta şi o porecliseră Păstorița, pentru că se iubea cu nepotul lui moş Tomba.

Biata Roseta tremura de teamă. Ce mai bătaie o aştepta! într-o bună zi vestea avea să ajungă şi la urechile tatălui. Tocmai atunci, în ziua sentinței date de Tribunalul Apelor, Batiste o văzuse pe drum în tovărăşia lui Tonet.

Dar nu pățise nimic. Fericita întâmplare cu irigatul o scăpase. Tatăl ei, bucuros că-şi salvase recolta, se mărgini s-o privească de câteva ori cu sprâncenele încruntate. Apoi o prevenise cu voce apăsată, cu arătătorul ridicat şi cu ton poruncitor, ca de acum înainte să aibă grijă să se întoarcă singură de la fabrică, pentru că altfel o să aibă de-a face cu el.

Şi se-ntoarse singură o săptămână întreagă. Tonet avea un anumit respect față de *señor* Batiste, aşa că se mulțumea să stea ascuns aproape de drum ca s-o vadă pe fată trecând, sau o urmărea de la distanță.

Cum zilele erau acum mai lungi, trecea lume pe drum.

Dar îndrăgostiții, frământați de dor, nu putură îndura multă vreme această despărțire, şi, într-o duminică după-amiaza, Roseta, fără treabă, sătulă de atâta plimbare prin fața casei şi părându-i mereu că-l vede pe Tonet de câte ori trecea cineva pe potecile mai îndepărtate, apucă un ulcior smălțuit cu verde şi-i spuse mamei că se duce să ia apă de la Fântâna Reginei.

Mama îi dădu voie să plece. Să se mai distreze şi ea, biata fată! Prietene nu avea şi trebuie să-i dai tinereții ce-i al ei.

Fântâna Reginei era mândria tuturor locuitorilor din acea parte a *huertei,* care trebuiau să se mulțumească doar cu apa din puțuri şi cu cea roşcată şi noroioasă din canalele de irigație.

Se afla în fața unei ferme părăsite şi era „un lucru străvechi şi binecuvântat", după spusele celor mai înțelepți din *huerta;* înfăptuire a maurilor, după socotința lui Pimentó; monument al vremurilor în care apostolii umblau prin lume, botezând

pruncii, după cum afirma cu solemnitate de oracol moş Tomba.

În amurg veneau, pe drumurile mărginite de mesteceni cu frunziş tremurător de argint, pâlcuri de fete care purtau pe creştet ulciorul drept şi neclintit, amintind, prin pasul ritmic şi silueta lor zveltă, de caneforele eline[{36}].

Acest cortegiu dădea *huertei* valenciene ceva de atmosferă biblică. Amintea de poezia arabă care cântă femeia la fântână cu ulciorul la picioare, întrunind într-o singură imagine cele două mari pasiuni ale orientului: frumusețea şi apa.

Fântâna Reginei era un bazin pătrat, cu pereții de piatră roşie, în care apa se afla mai jos decât nivelul solului. Se cobora pe şase trepte, veşnic alunecoase şi înverzite din pricina umezelii. Pe dreptunghiul de piatră din fața scării se vedea un basorelief cu figurile aproape şterse, care nu se mai puteau desluşi sub stratul de văruială.

Trebuie să fi fost Fecioara înconjurată de îngeri; o plăsmuire a artei grosolane şi naive din evul mediu; vreun prinos din vremurile *conquistei*[{37}]; dar, după ce câteva generații tot scobiseră piatra pentru a reliefa chipurile tocite de ani, iar altele o văruiseră dintr-un barbar exces de zel, lespedea ajunsese în asemenea stare încât nu se mai zărea decât o mogâldeață aducând a femeie – regina – care dădea numele fântânii; „regina maurilor", fără îndoială, aşa cum se spune în toate poveştile populare.

Duminica după-amiază era acolo mare gălăgie şi înghesuială. Mai bine de treizeci de fete se îngrămădeau cu ulcioarele, fiecare ținând să şi-l umple ea cea dintâi, deşi nu se grăbeau apoi deloc să plece. Se îmbrânceau pe scara îngustă, cu fustele adunate între genunchi, ca să se aplece şi să-şi afunde ulciorul în micul bazin. Apa fremăta de băşicile izvorâte necontenit din fundul nisipos, unde creşteau tufe de plante gelatinoase, unduitoare plete verzi, care se mişcau, împinse de curent, în cuşca lor de cristal lichid. Insectele numite „țesătoare" brăzdau cu picioruşele lor neobosite suprafața ei limpede.

După ce-şi umpleau ulciorul, fetele se aşezau pe marginea bazinului cu picioarele atârnând deasupra apei, ghemuindu-se apoi cu chicoteli scandalizate ori de câte ori vreun flăcău cobora să bea apă şi se uita în sus.

Era o adunare de vrăbii gălăgioase. Vorbeau toate o dată; unele se certau, altele bârfeau pe socoteala celor ce nu erau de față, trâmbițând toate scandalurile din *huerta*. Scăpate de severitatea părintească, fetişcanele îşi lepădau aerul smerit, de rigoare față de cei de acasă, dând frâu liber grosolăniei atâta timp înfrânate. Mironosițele oacheşe, care cântau cu atâta evlavie imnuri şi metode în biserica din Alboraya la Sărbătoarea fecioarelor, văzându-se singure, deveneau îndrăznețe, împestrițându-şi conversația cu ocări de căruțaş şi vorbind despre lucruri intime cu o neruşinare de țațe.

Acolo pică Roseta cu ulciorul ei, fără să-şi fi întâlnit iubitul pe drum, cu toate că umblase încet, întorcând mereu capul, nădăjduind în fiecare clipă că o să-l vadă apărând pe vreo potecă.

Gălăgioasa adunare de la fântână tăcu brusc la ivirea ei. Prezența Rosetei produse în prima clipă stupoarea pe care ar fi stârnit-o intrarea unui maur în biserica din Alboraya în toiul slujbei. Ce căuta acolo sărăntoaca aia?…

Roseta salută două-trei fete care lucrau cu ea la fabrică, iar acestea abia-i răspunseră, cu buzele strânse şi cu un ton de dispreț.

Celelalte, revenindu-şi din uimire, continuară să vorbească de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, nevrând să-i acorde intrusei nici măcar cinstea tăcerii.

Roseta coborî la fântână şi, după ce-şi umplu ulciorul, se ridică şi întinzând gâtul aruncă peste zid o privire grăbită asupra câmpiei.

— Uită-te, uită-te, că tot n-o să vină!

Cea care spusese asta era nepoata lui Pimentó, fata unei surori a Pepetei; negricioasă, țâfnoasă, cu nasul în vânt şi obraznic, mândră că era singură la părinți şi că tatăl ei nu era arendaşul nimănui, pentru că cele patru ogoare pe care le

cultiva erau proprietatea lui.

Da; putea să se uite cât poftea, căci el n-o să vină. Parcă nu ştiau ele pe cine aşteaptă? De bună seamă că pe iubitul ei, nepotul lui moş Tomba. Ce mai pereche!

Şi cele treizeci de guri răutăcioase începură să râdă cu o batjocură muşcătoare; nu doar că lucrul ar fi avut mare haz, dar ca s-o sâcâie pe fata nesuferitului de Batiste.

— Păstorița!… ziseră câteva. Mironosița de păstoriță!…

Roseta dădu din umeri cu nepăsare. Se aştepta să-şi audă porecla. Afară de asta, glumele de la fabrică îi tociseră susceptibilitatea.

Ridică ulciorul şi urcă treptele; dar când ajunse la cea din urmă, o opri în loc glasul răzgâiat al nepoatei lui Pimentó. Cum mai ştia să muşte lighioana aia!…

„N-o să ajungă Roseta niciodată nevasta nepotului lui moş Tomba. Era un amărât şi un coate-goale, dar un om cinstit, aşa că nu se putea înrudi cu o familie de hoți.”

Roseta aproape că scăpă ulciorul din mână. Se înroşi de parcă aceste cuvinte, sfâşiindu-i inima, ar fi făcut să-i năvălească de tot sângele în obraji; apoi se făcu albă, ca o moartă.

— Cine e hoț? Cine? întrebă ea cu un glas tremurat care le făcu pe fetele de la fântână să izbucnească în râs.

Cine? Taică-său! Pimentó, unchiul ei, o ştia doar bine, iar la cârciuma lui Copa nu se vorbea decât despre asta. Crezuseră că trecutul lor avea să rămână neştiut? Fugiseră din satul lor pentru că acolo erau prea deochiați; de aceea veniseră aici, în *huerta*, să pună mâna pe bunul altuia. Ba se aflase că *señor* Batiste făcuse şi puşcărie pentru niscaiva lucruri urâte.

Şi mica viperă continua să-i arunce în față tot ce auzise prin casă şi prin vecini, minciunile ticluite de neisprăviții din dugheana lui Copa, o întreagă urzeală de calomnii născocite de Pimentó, care, pe măsură ce trecea timpul, se simțea tot mai puțin îndemnat să-l atace fățiş pe Batiste şi căuta să-l hărțuiască, să-l scoată din sărite şi să-l rănească prin insulte.

Dârzenia tatălui se trezi brusc în Roseta, care tremura şi bâiguia de furie, cu ochii injectați de sânge. Scăpă din mână ulciorul care se făcu cioburi, udându-le pe fetele din apropiere, şi ele protestară în cor făcând-o dobitoacă. Dar ce-i păsa ei acum de asemenea lucruri!

— Tatăl meu!... strigă ea apropiindu-se de neruşinata aceea. Tatăl meu, hoț? Mai spune o dată şi te pocnesc.

Dar negricioasa nu mai putu să repete, căci se pomeni cu un pumn peste gură înainte de a apuca s-o deschidă, în vreme ce Roseta îi înfigea mâna cealaltă în coc. Împinsă de durere, înhăță şi ea instinctiv părul bălai al țesătoarei, şi timp de câteva minute, rămaseră amândouă aplecate, țipând de durere şi furie, cu fruntea aproape de pământ, trăgându-se una pe alta de păr cu smucituri violente. Desprinse din ace, coadele se despletiră. Pletele lor bogate păreau nişte stindarde războinice, nu fluturând victorioase, ci răvăşite şi zgâlțâite de mâini vrăjmaşe.

Dar Roseta, mai puternică sau mai înfuriată, izbuti să scape şi continuă să-şi târască adversara, intenționând poate să-i dea o lovitură zdravănă, căci cu mâna liberă se lupta să-şi scoată un pantof, când se întâmplă ceva nemaipomenit, revoltător, brutal.

Fără să se fi înțeles dinainte, dar ca şi cum toată ura familiilor, vorbele şi ocările auzite acasă s-ar fi trezit deodată în ele, fetele celelalte se repeziră pe neaşteptate asupra fiicei lui Batiste.

— Hoațo! Hoațo!...

Roseta nu se mai vedea dintre brațele amenințătoare. Fața îi era toată zgâriată. Copleşită de atâtea lovituri, nu putea nici să cadă, căci strânsoarea duşmancelor o ținea în picioare. Dar, înghiontită din toate părțile, se rostogoli până la urmă pe treptele alunecoase şi se izbi cu fruntea de o muchie de piatră.

Sânge!... Parc-ai fi aruncat cu o piatră într-un copac plin de păsări. O luară toate la fugă, care încotro, cu ulcioarele pe cap, şi, în scurtă vreme, lângă Fântâna Reginei nu mai era

nimeni în afară de biata Roseta care, cu părul despletit, fusta sfâşiată, faţa plină de sânge şi praf, o porni plângând spre casă.

Cum mai ţipă maică-sa de spaimă când o văzu intrând şi cum se mai vaită când auzi ce se petrecuse! Oamenii aceia erau mai răi ca păgânii! Doamne!... Doamne!... Era oare cu putinţă o asemenea fărdelege printre creştini?...

Nu le era de ajuns celor din *huerta* că bărbaţii îl hărţuiau pe bietul ei Batiste, aducând mărturii mincinoase în faţa tribunalului ca să-l pună pe nedrept la amendă! Acum începeau şi fetele lor s-o persecute pe biata Roseta, de parcă, nenorocita ar fi avut vreo vină. Şi toate astea pentru ce?... Pentru că încercau să trăiască muncind, fără să supere pe nimeni, aşa cum e vrerea lui Dumnezeu.

Batiste, când îşi văzu fata plângând şi plină de sânge, păli şi o luă înspre drum, cu privirile ţintă la casa lui Pimentó, al cărei acoperiş se zărea pe deasupra trestiilor. După câţiva paşi se opri însă, şi până la urmă o mustră cu blândeţe pe Roseta. Întâmplarea asta s-o înveţe minte să nu mai iasă la plimbare prin *huerta.* Ei trebuiau să evite orice apropiere cu ceilalţi; să trăiască uniţi laolaltă, în casa lor, să nu se dezlipească de ogorul acela care era viaţa lor. Aici, acasă, duşmanii n-aveau să cuteze să vină după ei.

VI

Trecând dimineața ori după-amiaza pe lângă „Moara cu lanț”, de pe drumul care ducea spre mare, locuitorii *huertei* auzeau o rumoare ca de viespar, un zumzet de stup.

O perdea deasă de plopi străjuia mica piață; drumul se lărgea în fața îngrămădirii de acoperişuri vechi, pereți crăpați şi obloane înnegrite care alcătuiau moara – o clădire străveche şi dărăpănată, ridicată peste canalul de irigație şi proptită pe doi stâlpi groşi, printre care se prăvălea într-o cascadă spumegândă şuvoiul de apă.

Zvonul tărăgănat şi monoton care răzbătea printre copaci venea de la şcoala lui *don* Josquín, adăpostită într-o căsuță ascunsă de şirul de plopi.

Cu toate că, îndeobşte, învățătura nu e găzduită în palate, n-a avut, poate, niciodată parte de un sălaş mai păcătos decât acesta.

Era o casa veche, în care lumina nu pătrundea decât pe uşă, ori prin crăpăturile acoperişului; pereții erau de un alb îndoielnic, pentru că nevasta învățătorului, o femeie obeză care nu se dezlipea de taburetul ei de paie, îşi petrecea ziua ascultând şi admirând tot ce spunea soțul ei; câteva bănci, trei planşe de carton cu literele alfabetului, murdare, cu colțurile rupte, lipite de perete cu pap, iar în încăperea de lângă clasă, câteva mobile vechi şi prizărite care păstrau urmele unor numeroase perindări prin diferite colțuri ale țării.

În toată casa nu exista decât un singur obiect nou: varga lungă de trestie pe care învățătorul o ținea după uşă, înlocuind-o la fiecare două zile cu alta, din stufărişul învecinat; noroc că cu marfa aceasta ieşea atât de ieftin la socoteală, căci se strica lesne pe capetele tari şi tunse ale micilor sălbateci.

Cărți nu erau decât vreo trei în toată clasa; un singur abecedar pentru toți. La ce bun mai multe?... Aici domnea metoda arabă: repetarea în cor până ce noțiunile, ciocănite întruna, intrau în căpățânile acelea tari.

Din pricina asta, de dimineață până seara se revărsa pe uşa coşmeliei un ison plicticos de care-şi bătea joc tot păsăretul din împrejurimi.

— Ta... tăl nostru, carele... eşti... în ceruri...

— Sfântă Fecioară...

— Doi ori doi... patru...

Iar vrăbiile, sticleții şi ciocârliile, care fugeau de copii ca de dracu când îi vedeau în pilcuri pe poteci, se lăsau cu toată încrederea prin copacii din apropiere; ba chiar se plimbau țopăind cu picioruşele lor sprintene prin fața şcolii, râzându-şi cu triluri zgomotoase de duşmanii lor înverşunați, pe care-i vedeau acum în colivie sub amenințarea trestiei, osândiți să le privească pe furiş, fără să se poată mişca, îngânând de zor un viers atât de urât şi plicticos.

Din când în când, corul amuțea şi atunci se înălța, impunătoare, vocea lui don Josquín, revărsând şuvoiul lui de învățătură.

— Câte sunt la număr sfintele Taine?...

— Doi ori şapte, cât fac?

Şi rareori era mulțumit de răspunsuri.

— Dumneavoastră sunteți nişte dobitoci. Vă zgâiți la mine de parcă v-aş vorbi greceşte. Iar eu vă tratez cu toată delicatețea, ca într-un colegiu de la oraş, ca să învățați bunele maniere şi să puteți vorbi ca oamenii. Ce să mă mai mir, aveți cui semăna; sunteți la fel de necioplițti ca şi domnii părinți ai dumneavoastră, care vorbesc de parcă ar lătra, au bani să

meargă la cârciumă, dar născocesc tot felul de pretexte ca să nu-mi plătească, sâmbăta, cei doi *cuartos*{38} ce mi se cuvin.

Şi se plimba prin încăpere indignat, mai ales când se plângea de aceste neglijențe. Rezultatul lor se putea constata până şi din aspectul persoanei lui, care era parcă împărțită în două. În partea de jos, sandalele rupte, întotdeauna pline de noroi, pantaloni vechi de velur, mâini aspre şi bătătorite, păstrând, în crăpăturile pielii, urma țăranii din grădinița lui – un răzor cu zarzavaturi care se afla în fața casei şi care, adeseori, era unica resursă de hrană. Dar de la brâu în sus se vădea boieria, demnitatea de apostol al instrucțiunii, cum spunea el. Ceea ce-l deosebea de toți oamenii din partea locului, nişte biete râme nedezlipite de brazdă, era cravata în culori țipătoare pe plastronul murdar, mustața sură şi aspră care-i tăia în două chipul fălcos şi roşcovan, şi o caschetă albastră cu cozoroc de muşama, amintire de la vreuna dintre multele slujbe pe care le practicase în viața lui aventuroasă.

Asta îl făcea să mai uite de sărăcie; îndeosebi cravata, podoabă cum nu mai avea nimeni prin împrejurimi, şi pe care el o purta ca un semn de supremă distincție; un fel de *Lână de Aur a huertei.*

Țăranii din partea locului îl respectau pe *don* Josquín, deşi se arătau îndărătnici când era vorba să-i uşureze mizeria. Câte mai văzuse omul ăsta!... Cât mai colindase prin lume!... Când impiegat la căile ferate, când agent fiscal prin cele mai depărtate provincii ale Spaniei, ba se spunea că ar fi fost şi jandarm prin Cuba. Într-un cuvânt, un grangur ajuns acum la ananghie.

— Don Josquín, zicea voluminoasa lui nevastă, care căuta cu multă râvnă să-i susțină prestigiul, nicicând n-a dus-o aşa de greu; suntem de familie foarte bună. Numai nenorocul ne-a adus aici; pe vremuri vânturam banii cu lopata.

Şi cumetrele din *huerta*, deşi îl păgubeau fără scrupule, uitând în câte o sâmbătă să trimită cei doi *cuartos* la şcoală, îl respectau pe *don* Josquín ca pe o ființă superioară, îngăduindu-şi doar o uşoară ironie la adresa surtucului

verde, ajustat pe talie, cu care se îmbrăca în zilele de sărbătoare, când cânta în corul bisericii din Alboraya.

Împins de sărăcie, se pripăşise aici cu consoarta lui grăsană şi blajină, aşa cum s-ar fi putut pripăşi oriunde aiurea. Îl ajuta pe notarul din satul vecin la lucrări suplimentare, prepara din ierburi ştiute numai de el nişte fierturi care făceau minuni prin casele țăranilor. Toată lumea recunoştea că „omul ăsta ştie multe"; iar el, fără titlu de învățător, dar fără nicio grijă că i-ar da cuiva prin cap să-i ia o şcoală care nu-i asigura nici măcar pâinea, izbutea, cu bâta şi bucheareala, să-i facă să silabisească şi să stea smirnă pe toți puştii între cinci şi zece ani care, în zilele de sărbătoare, zvârleau cu pietre în păsările, furau fructe şi fugăreau câinii pe drumurile *huertei.*

De unde era învățătorul? O ştiau toate cumetrele: de foarte departe, de dincolo de bostănărie. Alte lămuriri ar fi fost de prisos, căci pentru cunoştințele geografice ale *huertei*, oricine nu vorbea în dialect valencian era din părțile bostănăriei.

Nu era treabă uşoară strădania lui *don* Josquín de a se face înțeles de elevii lui şi a-i obişnui cu limba castiliană[39]. Erau printre ei unii care şi după două luni de şcoală tot mai holbau ochii şi se scărpinau la cea fă neînțelegând de fel ce voia învățătorul să spună cu nişte vorbe, nicicând auzite de ei pe acasă.

Fiecare cuvânt pe care învățăceii lui îl pronunțau greşit – şi nu rosteau unul ca lumea – îl făcea să pufnească şi să-şi ridice cu indignare brațele, până la tavanul afumat al încăperii. Era mândru de politețea cu care-şi trata elevii.

— Casa aceasta umilă – le spunea el celor treizeci de puşti îngrămădiți în băncile strâmte, ascultându-l, mai de plictiseală, mai de frica vergii – dumneavoastră trebuie s-o priviți ca pe un templu al politeții şi bunei creşteri. Ce zic, un templu! Este făclia care străluceşte şi alungă întunericul barbariei din această *huerta.* Ce-ați fi dumneavoastră fără mine? Nişte vite, iertați-mi cuvântul; întocmai ca domnii părinți ai dumneavoastră, pe care nu vreau să-i jignesc. Dar

cu ajutorul lui Dumnezeu, dumneavoastră veți ieşi de aici nişte persoane educate, care să ştie oricând cum să se poarte, de vreme ce ați avut norocul să dați peste un învățător ca mine. Nu este aşa?...

Şi băieții încuviințând dădeau atât de energic din capete încât şi le mai şi ciocneau uneori între ei; iar nevasta-sa, mişcată de imaginea templului şi făcliei, se oprea din împletit şi îşi împingea mai înapoi taburetul de paie, ca să-şi învăluie soțul într-o privire plină de admirație.

Don Josquín li se adresa cu o deosebită politețe acelor ştrengari jegoşi, desculți şi cu cămaşa scoasă din pantaloni.

— Ia să vedem domnule de Llopis, pofteşte dumneata.

Şi „domnul de Llopis", un pici de şapte ani cu nădragii în vine, prinşi într-o singură bretea, ieşea din bancă şi se oprea în fața învățătorului, trăgând cu ochiul la temuta vargă.

— Mă uit, de nu ştiu când, cum te scobeşti dumneata în nas şi faci cocoloaşe. Urât obicei, domnule de Llopis, ascultă ce-ți spune învățătorul dumitale. De rândul ăsta, treacă de la mine, pentru că eşti silitor şi ştii tabla înmulțirii; dar învățătura nu e mare lucru dacă nu este însoțită de buna creştere. Nu uita asta, domnule de Llopis.

Iar autorul cocoloaşelor aproba orice, bucuros că scapă cu o muştruluială fără bătaie; dar un alt prichindel, care-i era vecin de bancă şi pesemne că-i purta vreo pică mai veche, văzându-l în picioare şi cu dosul la-ndemâna lui, îi trase pe furiş o ciupitură.

— Au! Au!... Dom' profesor, țipă băiatul, „Bo-de-cal" mă ciupe.

Ce explozie de furie pe *don* Josquín! Nimic nu-l scotea mai rău din sărite decât năravul băieților de a se striga după porecla tatălui, sau de a născoci altele noi.

— Cine e „Bo-de-cal"?... Domnul de Peris, vrei poate să spui. Ce mod de a vorbi, Dumnezeule mare! Parcă am fi la cârciumă... Dacă ai zice barem „Bot de cal"! Poftim de te omoară dăscălindu-i pe tâmpiții ăştia! Vitelor!...

Şi, înhățând trestia, începu să le ardă la lovituri

şuierătoare, unuia pentru ciupit, altuia pentru „exprimare improprie” cum zicea pufnind *don* Josquín, continuând să lovească atât de orbeşte cu varga, încât ceilalți băieți se înghesuiau în bănci, se chirceau, ascunzându-şi care mai de care capul după umărul vecinului; unul mai mititel, mezinul lui Batiste, înspăimântat de vâjâitul joardei, se scăpă în pantaloni.

Asta îl potoli pe profesor, făcându-l să-şi redobândească solemnitatea pierdută, în vreme ce elevii ceilalți îşi astupau nasul.

— *Doña* Pepa, îi spuse el neveste-sii, ia-l pe „domnul de Borrull” care nu se simte bine, du-l în curtea şcolii şi spală-l.

Iar grăsana, care avea oarecare afecțiune pentru cei trei băieți ai lui Batiste, fiindcă plăteau regulat în fiecare sâmbătă, îl luă de mâna pe „domnul de Borrull” care, plângând de frică ieşi din clasă clătinându-se pe picioruşele lui subțiri, arătându-şi fundul rupt al pantalonilor, împodobit şi de altceva decât de poalele cămăşii.

Odată lichidate asemenea incidente, buchiseala începea din nou, iar şirul de plopi părea să se înfioare de plictiseală, tot cernind printre crengi acel ison monoton.

În unele după-amiezi se auzea un clinchet tânguios de tălăngi şi toată clasa tresălta de bucurie. Se apropia turma lui moş Tomba. Ştiau cu toții că atunci când venea bătrânul cu oile lui, era rost de câteva ceasuri de recreație.

Păstorul era tare vorbăreț din fire, dar nici învățătorul nu rămânea mai prejos. Se puneau pe-ndelete la taifas, iar elevii ieşeau din bănci ca să-i asculte mai de-aproape, ori se duceau să se joace cu oile care păşteau iarba pe talazurile învecinate.

Bătrânul îi era foarte simpatic lui *don* Josquín. Umblase prin lume, ținea să fie politicos vorbindu-i întotdeauna în castiliană, se pricepea la ierburi de leac, dar nu căuta să-i răpească clienții; într-un cuvânt, se dovedea a fi singura persoană din *huerta* demnă de a „întreține relații” cu el.

Apariția lui era, întotdeauna, precedată de aceea a oilor, care-şi vârau capul pe uşa clasei, amiroseau curioase şi se

retrăgeau cu un fel de dispreț, lămurite că acolo nu se află altă hrană afară de cea intelectuală, care nu făcea multe parale. Apoi se ivea moş Tomba, păşind fără teamă prin acele locuri bine cunoscute, dar cu toiagul înainte, singurul ajutor al ochilor săi aproape stinşi.

Se aşeza pe banca de cărămizi alături de *doña* Pepa şi cei mai măricei din clasă se apropiau treptat făcând cerc în jurul lor.

Moş Tumba, care şi pe drum vorbea tot timpul cu oile, o lua întâi mai domol, ca unul care se sfieşte să-şi dea în vileag cusurul; dar limbuția învățătorului îi dădea curaj şi curând se avânta în noianul veşnicelor lui povestiri. Se plângea că lucrurile „merg prost în Spania", înşira veştile aduse de cei care veneau de la oraş. Tuna şi fulgera împotriva guvernelor păcătoase din vina cărora recoltele erau aşa de proaste, şi ajungea apoi la obişnuitul lui cântec:

— Altădată, *don* Josquín, pe vremea mea, era altfel. Dumneavoastră n-ați apucat acele timpuri; dar şi cele pe care le-ați trăit erau mai bune decât astea de-acum. Mergem din rău în mai rău... Ce-o să mai vadă toți copiii ăştia când or fi mari? Era ştiut lucru că aşa îşi începea el povestea. Să ne fi văzut dumneavoastră pe noi, partizanii lui *Flaire!* – păstorul nu fusese niciodată în stare să zică *fraile*[40]. Aceia erau cu adevărat spanioli: acum nu mai sunt decât nişte fanfaroni în cârciuma lui Copa. Eu aveam optsprezece ani, un coif cu un vultur de aramă pe care îl luasem de la un soldat mort, şi o puşcă mai mare decât mine. Şi ce să mai zic de *Flaire!...* Ce om! Acum se vorbeşte de cutare şi cutare general. Vorbe şi iar vorbe! Pe atunci, alături de popa Nevot, altul nu mai avea ce căuta! Să-l fi văzut cu anteriul sumes, călare pe iapa lui, cu o sabie încovoiata şi pistoalele la brâu! Ce ne mai vânturam! Când aici, când în provincia Alicante, când pe lângă Albacete. Se țineau întruna după noi. Dar noi, când prindeam vreun franțuz, praf îl făceam. Parcă-i văd şi acum: *„Musiu... pardon!"* Iar eu „harş, harş" cu baioneta.

Stafidit cum era, îşi umfla pieptul, ochii stinşi îi luceau ca

două scântei prizărite; repezea toiagul de parcă ar mai fi străpuns şi acum vrăjmaşii. Apoi urmau poveţele; din bătrânul blajin ieşea la iveală bărbatul aprig, cu inimă aspră, călit într-un război fără cruţare. Se arătau instinctele lui primitive, închegate în anii tinereţii şi neatinse de scurgerea timpului. Băieţilor le vorbea în valenciană, împărtăşindu-le rodul experienţei lui. Să-l asculte pe el, care dăduse piept cu duşmanul; trebuie să aştepţi mingea ca la *pelota* şi când îţi vine la îndemână, să tragi cu putere. În timp ce dădea asemenea sfaturi aprige, îşi mijea ochii, care din fundul orbitelor adânci, păreau nişte stele pe ducă, gata să scapete. Povestea cu o înverşunare senilă trecutul de lupte din *huerta*, cu ambuscade şi vicleşuguri, şi arăta un total dispreţ faţă de viaţa semenilor săi.

Învăţătorul, de teamă ca toate acestea să nu strice moralul elevilor, schimba subiectul, aducând vorba despre Franţa, calul de bătaie al lui moş Tomba.

Era un subiect despre care avea ce spune ceasuri în şir. Cunoştea ţara aceea de parcă s-ar fi născut acolo. Când Valencia se predase mareşalului Suchet{41} fusese dus prizonier, laolaltă cu câteva mii de oameni, într-un oraş mare din Franţa: Toulouse. Şi amesteca în vorbă, stâlcite îngrozitor, cuvintele franţuzeşti pe care şi le mai putea aminti după atât amar de ani. Ce ţară! Acolo bărbaţii poartă nişte pălării albe şi păroase, redingote colorate cu gulerul până la urechi şi cizme înalte ca la cavalerie; femeile, nişte fuste ca teaca de flaut, atât de strâmte încât scot la iveală tot ce se află pe dedesubt. Şi-i dădea zor cu îmbrăcămintea şi obiceiurile din timpul Imperiului, închipuindu-şi că toate astea mai existau încă, iar Franţa de acum era ca la începutul veacului.

În timp ce-şi depăna amintirile, învăţătorul şi nevastă-sa îl ascultau cu atenţie, iar unii băieţi, profitând de recreaţia neaşteptată, se depărtau de şcoală, atraşi de oi, care fugeau de ei ca de dracu. Le trăgeau de coadă, le apucau de picioarele dinapoi, silindu-le să umble pe cele dinainte; le dădeau de-a rostogolul pe talazuri ori încercau să le încalece,

aruncându-se dintr-un salt pe spinarea lor murdară. În zadar protestau bietele dobitoace cu behăieli jalnice, căci păstorul, care tocmai povestea cu încântare agonia ultimului francez ucis de el, nu le auzea.

— Şi cam câți ai nimicit? întreba învățătorul la sfârşitul istorisirii.

— Ca la vreo sută douăzeci, o sută treizeci. Nu-mi amintesc bine.

Cei doi soți se priveau zâmbind. De la ultima conversație mai adăugase douăzeci de francezi. Pe măsură ce treceau anii, îi sporeau şi isprăvile, şi numărul victimelor.

Văicărelile turmei atrăgeau, în sfârşit, atenția învățătorului.

— Domnii mei, le striga el îndrăzneților săi discipoli în vreme ce apuca varga, ia poftiți încoace! Vă închipuiți cumva că n-aveți altceva de făcut decât să vă petreceți ziua cu distracții?... În lăcaşul acesta se munceşte..

Şi, ca s-o dovedească printr-un exemplu, învârtea varga de-a mai mare dragul, vârând, cu lovituri, toată turma de prichindei jucăuşi în țarcul înțelepciunii.

— Cu îngăduința dumneavoastră, moş Tomba, trebuie să-mi continui lecția. Au trecut mai bine de două ceasuri de când tot vorbim.

Şi, în vreme ce păstorul, salutat cu politețe, mâna oile către moară pentru a-şi depăna şi pe-acolo poveştile, la şcoală începea iar litania cu tabla înmulțirii, care, pentru elevii lui *don* Josquín, era culmea cea mai înaltă a învățăturii.

La asfințitul soarelui băieții intonau ultima cântare, aducând mulțumiri lui Dumnezeu pentru că-i ajutase luminându-i. Apoi, îşi lua fiecare săculețul de merinde, căci, distanțele în *huerta* fiind destul de mari, copiii plecau dimineața de acasă cu de-ale gurii şi îşi petreceau toată ziua la şcoală. Asta le dădea prilej unor duşmani ai lui *don* Josquín să pretindă că învățătorul îşi pedepsea bucuros elevii dijmuindu-le merindea, pentru a împlini astfel lipsurile din bucătăria *doñei* Pepa.

Vinerea, când plecau de la şcoală, ascultau regulat aceeaşi

cuvântare:

— Domnii mei, mâine este sâmbătă; amintiți-le asta doamnelor mame ale dumneavoastră şi înştiințați-le că cine nu va aduce mâine cei doi *cuartos*, nu va intra în clasă. Ți-o spun în mod special dumitale, domnule de... cutare; şi dumitale, domnule de... cutăricâ – şi înşira astfel vreo duzină de nume. Sunt trei săptămâni de când dumneavoastră nu-mi aduceți salariul cuvenit, şi în felul acesta învățătura nu e cu putință, nici ştiința nu poate da roade şi nici nu se poate combate cu avânt barbaria înnăscută a acestor locuri. Eu vă dau totul: cunoştințele mele, cărțile mele – şi privea la cele trei bucoavne pe care nevastă-sa le aduna cu grijă ca să le pună bine în vechiul scrin – iar dumneavoastră nu aduceți nimic... V-am spus: cel care vine mâine cu mâna goală nu mai trece pragul acesta. Să ia aminte doamnele mame.

Băieții se aşezau în rând, perechi, ținându-se de mână – întocmai ca la colegiile din Valencia, ce credeți dumneavoastră? – şi ieşeau din clasă după ce sărutau mai întâi mâna aspră a lui *don* Josquín, îngânând toți, fără greş, când se apropiau de el:

— Rămâneți cu bine. Pe mâine, dacă o vrea Dumnezeu!

Învățătorul îi însoțea până în piațeta din fața morii, care era o răspântie de drumuri şi poteci, iar aici rândul se desfăcea în grupuri mici care se îndreptau către diferite puncte ale câmpiei.

— Luați seama, domnii mei, cu stau de pază! striga *don* Josquín drept ultimă povață. Nu cumva să furați fructe, să dați cu pietre ori să săriți peste canale. Eu am o pasăre care-mi spune tot; dacă mâine aflu ceva urât, o să joace varga pe spinările voastre ca un drac.

Şi din mijlocul pieței urmărea multă vreme cu privirea grupul cel mai numeros, care se îndrepta spre Alboraya.

Aceştia erau elevii care plăteau cel mai regulat. Printre ei se aflau şi cei trei fii ai lui Batiste, pentru care drumul devenea adesea un adevărat calvar.

Ținându-se toți trei de mână, căutau să rămână în urma

celorlalți băieți, care, locuind în casele din vecinătatea lor, nutreau față de Batiste şi familia lui aceeaşi ură ca şi părinții lor şi nu pierdeau niciun prilej de a le face şicane.

Cei doi mai măricei ştiau să se apere şi, mai mult sau mai puțin juliți, izbuteau chiar să iasă biruitori în unele împrejurări. Dar cel mai micuț, Pasqualet, un copilaş durduliu, cu burticică, de numai cinci anişori, şi pe care maică-sa îl iubea nespus pentru blândețea şi gingăşia lui şi se gândea să-l facă preot, începea să plângă de cum îşi vedea frații încăierându-se în bătălii crunte cu tovarăşii lor.

Adeseori cei doi mai mari ajungeau acasă asudați şi plini de praf, de parcă s-ar fi tăvălit pe jos, cu pantalonii rupți şi cămaşa sfâşiată. Erau urmele bătăliei. Mezinul povestea pățania plângând, iar mama îi mai oblojea pe cei mari apăsându-le un ban de aramă pe cucuiul pricinuit de vreo piatră vrăjmaşă.

Teresa se înfurie aflând de atacurile îndreptate împotriva copiilor ei şi, fiind o femeie crescută la țară, aspră şi curajoasă, nu se liniştea decât auzind că ei ştiuseră să se apere, venind duşmanului de hac.

Pentru numele lui Dumnezeu, să aibă grijă însă în primul rând de Pasqualet!... Iar fratele cel mare, indignat de istorisirile celor mici, făgăduia o ciomăgeală zdravănă întregii şleahte de duşmani când îi va ieşi în cale.

În fiecare seară, de îndată ce *don* Josquín pierdea grupul din ochi, începeau ostilitățile.

Duşmanii, fii sau nepoți ai celor care, la cârciumă, jurau să-l nimicească pe Batiste, micşorau pasul ca să reducă distanța dintre ei şi cei trei frați.

Cuvintele învățătorului le mai răsunau încă în urechi: amenințarea cu blestemata de pasăre care vede tot şi spune tot. Unii făceau haz neîncrezători, dar râdeau mânzeşte. Omul acela ştia atâtea!...

Dar pe măsură ce se depărtau, amenințările învățătorului îşi pierdeau puterea. Începeau mai întâi să alerge în jurul celor trei frați, să se fugărească râzând – pretext viclean,

sugerat de ipocrizia instinctivă a copiilor – pentru a le da brânci în treacăt, cu sfânta dorința de a-i rostogoli în canalul de la marginea drumului.

Apoi, când epuizau fără succes încercările de acest fel, începeau să le tragă din fugă pumni după ceafă şi să-i păruiască.

— Hoților! Hoților!

Şi aruncându-le ocara, îi trăgeau de urechi şi o luau la goană, pentru ca ceva mai încolo să se întoarcă şi să repete aceeaşi insultă.

Calomnia asta, născocită de vrăjmaşii tatălui lor, era lucrul care-i înfuria cel mai mult pe băieți. Cei doi mai mari uitau de Pasqualet, care se adăpostea plângând după vreun copac, puneau mâna pe câte o piatră şi bătălia se încingea în mijlocul drumului.

Pietrele şuierau printre crengi stârnind o ploaie de frunze, izbindu-se de trunchiuri şi talazuri; câinii ieşeau lătrând cu îndârjire, atraşi de zgomotul luptei, iar femeile, din pragul caselor, ridicau brațele la cer strigând indignate:

— Blestemaților! Împieliților!…

Asemenea zavere îl mâniau pe *don* Josquín şi-l făceau în ziua următoare să-şi rotească fără milă varga. Ce-o să zică lumea de şcoala lui, lăcaşul bunei-cuviințe?…

Bătălia nu lua sfârşit decât când trecea vreun căruțaş, care punea mâna pe bici, sau când ieşea din casă vreun bătrân cu reteveiul în mâna. Agresorii o luau la fugă, se risipeau şi, căindu-se de isprava lor când se vedeau singuri, se gândeau cu groază – trecând cu uşurința copiilor de la o stare la alta – la pasărea care ştia tot şi la ceea ce le va pregăti *don* Josquín pentru a doua zi.

În vremea asta, cei trei frați îşi vedeau de drum, frecându-şi cucuiele căpătate în luptă.

Într-o scară, biata nevastă a lui Batiste strigase cu glas mare către Dumnezeu şi sfinții lui văzând halul în care i se întorseseră copiii acasă. În ziua aceea bătălia fusese înverşunată. Ah, blestemații! Cei doi mai mari erau plini de

vânătăi, ca de obicei; nu era lucru de mirare. Dar cel mititel – Sfinţişorul – cum îl mângâia maică-sa, era ud leoarcă din cap până-n picioare şi plângea tremurând de spaimă şi de frig.

Copiii, înrăiţi, îl rostogoliseră într-un canal cu apă stătută, de unde îl scoseseră fraţii lui plin de un mâl scârbos.

Teresa îl culcă în patul ei când văzu că micuţul nu contenea să-i tremure în braţe, agăţându-i-se de gât şi îngânând cu un glăscior care semăna a behăit:

— Mamă! Mamă!...

Mama începu iar să se bocească:

— Doamne, dă-ne putere să îndurăm!

Blestemaţii! Cu mic, cu mare, îşi puseseră cu adevărat în gând să-i prăpădească.

VII

Trist şi încruntat de parcă ar fi mers la o înmormântare, Batiste porni spre Valencia într-o joi dimineaţă. Era zi de târg pe malul râului şi el purta la brâu, umflat ca o gâlcă, săculeţul de pânză cu rămăşiţele economiilor sale.

Nenorocirile curgeau gârlă asupra lor. Nu mai lipsea decât să se prăbuşească acoperişul peste ei, şi să-i strivească pe toţi... Ce oameni! în ce viespar Intrase!...

Pasqualet, mezinul, era din ce în ce mai bolnav, tremura scuturat de friguri în braţele mamei, care plângea întruna, iar medicul venea de două ori pe zi să-l vadă. Pe scurt, o boală care avea să-l coste între doisprezece şi cincisprezece *duros;* o nimica toată!

Cel mare, Batistet, aproape că nu mai putea trece dincolo de hotarele ogorului. Mai umbla şi acum cu cataplasme la cap şi cu faţa brăzdată de zgârieturi, în urma crâncenei bătălii pe care o purtase într-o dimineaţă cu alţi băieţi de vârsta lui, care, ca şi el, se duceau la Valencia să adune bălegar. Toţi ticăloşii din împrejurimi se uniseră împotriva lui, şi bietul băiat nu mai putea să se arate pe drum.

Ceilalţi doi nu se mai duceau la şcoală de frica încăierărilor cărora trebuiau să le facă faţă la întoarcere.

Iar Roseta, sărmana fată, era cea mai abătută dintre toţi.

Cu chipul întunecat şi privirile aspre, tatăl îi amintea, fără cuvinte, că trebuia să-şi ascundă jalea, dat fiindcă mâhnirea

ei însemna o încălcare a autorității lui părinteşti. Dar, în sinea lui, blajinul Batiste deplângea tristețea bietei fete. Fusese şi el tânăr şi ştia cât de apăsătoare sunt mâhnirile dragostei.

Lucrurile ieşiseră la iveală. După faimoasa încăierare de la Fântâna Reginei, în toată *huerta* nu se mai vorbise timp de câteva zile decât despre dragostea dintre Roseta şi nepotul lui moş Tomba.

Măcelarul din Alboraya tuna şi fulgera împotriva argatului său. Ah, derbedeul! Abia acum înțelegea el de ce-şi uita de îndatoriri, de ce-şi pierdea serile rătăcind prin *huerta* ca un țigan. Domnişorul îşi îngăduise să aibă o logodnică, de parc-ar fi fost în stare s-o întrețină. Şi ce logodnică, sfinte Dumnezeule! Să-i fi auzit pe muşterii când pălăvrăgeau lângă tejgheaua lui. Toți spuneau acelaşi lucru: se mirau că un om ca el, bun creştin, respectat, şi fără alt cusur decât că ciupea nițel la cântar, îngăduia ca sluga să i se înhăiteze cu fata vrăjmaşului *huertei*, un om hapsân, despre care se zicea că făcuse şi puşcărie.

Şi cum în mintea burtosului negustor povestea asta era o ruşine pentru prăvălia lui, de câte ori auzea şoşotelile cumetrelor se înfuria, amenințându-l cu cuțitul pe sfiosul argat, sau îl ocăra pe moş Tomba că nu-şi struneşte derbedeul de nepot.

Concluzia: măcelarul îl dăduse pe băiat afară, iar bunicul îi găsise un loc la Valencia, în prăvălia altui casap, cu rugămintea să nu-i dea liber nici măcar în zilele de sărbătoare, ca să nu înceapă iar s-o aştepte în drum pe fata lui Batiste.

Tonet plecase supus, cu ochii înlăcrimați, ca mieii pe care îi târâse de atâtea ori sub cuțitul stăpânului. N-o să se mai poată întoarce în *huerta*. Biata fată plângea pe furiş acasă, în odaia ei, silindu-se să nu-şi dea în vileag durerea față de mamă-sa, care, hărțuită de atâtea necazuri, se arăta neînțelegătoare, şi față de tată-său, care amenința s-o facă bucăți dacă-şi mai lua vreun iubit, dând iarăşi prilej de vorbă

gurilor rele din vecinătate.

Aşa aspru şi amenințător cum era, pe Batiste îl durea cel mai mult dintre toate nenorocirile lui, deznădejdea bietei fete, care-şi pierduse pofta de mâncare, era trasă la față şi cu ochii încercănați. Se străduia să pară indiferentă, dar aproape că nu mai dormea; asta n-o împiedica însă ca, în fiecare dimineață, să plece punctual la fabrică, cu o ceață în priviri care dovedea că gândurile îi rătăceau departe şi că în sinea ei era mereu cufundată în visuri.

Erau oare cu putință atâtea nenorociri?... Da, ba chiar mai veneau şi altele. În casa aceea nici dobitoacele nu scăpau de atmosfera otrăvită de ură care părea că pluteşte deasupra acoperişului ei. Dacă nu le stâlceau în bătaie, le făceau fără îndoială farmece, şi de aceea bietul Morrut, bătrânul cal care făcea parcă parte din familie, cel ce purtase pe drumuri calabalâcul lor sărăcăcios şi copiii în cursul peregrinărilor impuse de mizerie, slăbea văzând cu ochii în grajdul nou, cel mai bun adăpost din lunga lui viață de muncă.

Se purtase ca o ființă de încredere în timpurile cele mai grele, când, imediat după sosirea lor acolo, trebuise să are pământul acela blestemat, întărit piatră după zece ani de paragină; când trebuise să facă întruna drumuri la Valencia după moloz de la dărâmături şi lemnărie veche; când hrana fusese pe sponci şi munca istovitoare. Iar acum, când sub oblonul grajdului se întindea o pajişte mare de iarbă proaspătă, înaltă şi unduitoare, toată numai pentru el, acum când îşi avea masa aşternută cu acea învelitoare verde şi mustoasă ca o gură de rai, acum când începea să se îngraşe, să i se rotunjească crupa ciolănoasa şi spinarea numai noduri, se prăpădea pe negândite, fără să se ştie de ce, poate în virtutea dreptului său incontestabil la odihnă, după ce-şi scosese stăpânii la liman.

Se culcase într-o bună zi pe paie, nevrând să mai iasă, privindu-l pe Batiste cu nişte ochi sticloşi şi gălbui care-i înghețau țăranului pe buze înjurăturile şi ocările mânioase. Bietul Morrut, parcă era om, nu animal; amintindu-şi de

privirea lui, Batiste simțea adeseori că-i vine să plângă. Toată casa fusese răscolită de durere şi nenorocirea aceasta îi făcuse să uite pentru moment de bietul Pasqualet, care zăcea scuturat de friguri.

Plânsese şi nevasta lui Batiste. Dobitocul acela, cu expresia lui blândă, văzuse venind pe lume pe mai toți copiii ei. Îşi amintea, de parc-ar fi fost ieri, cum îl cumpăraseră la târgul din Sagunto, mic, murdar, plin de zgaibe şi jeg ca o gloabă de lepădat. Parcă le-ar fi murit cineva din familie. Şi când veniseră cu căruța oamenii aceia urâcioşi ca să-i ducă leşul la Caldera{42}, spre a-i preface scheletul în oase de o albeață strălucitoare, iar carnea în îngrăşământ terții, copiii plânseseră, luându-şi din uşă rămas bun de la bietul Morrut, care se îndepărta cu picioarele țepene şi capul bălăbănind; iar mama, cuprinsă parcă de o presimțire înfricoşătoare, se aruncase cu brațele întinse peste culcuşul micului bolnav.

Îşi amintea de copiii ei cum se strecurau în grajd trăgând care mai de care de Morrut, şi cum lua el parte, cu o blândă îngăduință, la toate jocurile lor. Îl vedea pe cel mititel, aşezat de taică-său pe spinarea ciolănoasă a animalului, izbind cu picioruşele în coapsele lustruite şi strigând: „Dii! Dii!" cu gângureala lui de prunc. I se părea Teresei că moartea bietului animal avea să lase în familie un gol, pe unde se vor mai duce şi alții. Doamne, de-ar înşela-o presimțirile ei de mamă îndurerată; de-ar fi să se ducă numai animalul acesta răbdător; de nu l-ar lua în spinare spre cer şi pe bietul copilaş, aşa cum îl purta înainte încleştat de coama lui pe potecile *huertei,* în pas domol, ca să nu-l răstoarne!

Amărâtul Batiste, cu gândul mereu la atâtea nenorociri, frământându-se pentru copilul bolnav, calul mort, băiatul rănit şi fata cu durerea ei mută, ajunse la periferia oraşului şi trecu podul Serranos. La capătul podului, pe un maidan dintre două livezi, în fața turnurilor octogonale care-şi înălțau pe deasupra copacilor arcadele ogivale, meterezele şi cununa de creneluri, Batiste se opri, trecându-şi palmele peste obraji. Trebuia să se ducă la stăpânii lui, la feciorii lui *don* Salvador,

sa le ceara ceva bani cu împrumut, pentru a împlini suma cu care să poată cumpăra alt cal în locul lui Morrut... Şi, cum curățenia e luxul săracului, se aşează pe o bancă de piatră să-şi aştepte rândul pentru a scăpa de barba mare de două săptămâni, aspră şi înțepătoare ca un mărăciniş, care-i înnegrea obrajii.

La umbra platanilor înalți funcționau frizeriile pentru țăranii din *huerta,* bărbierii sub cerul liber. Câteva scaune cu tăblia de paie şi brațe lustruite de atâta folosință, o sobiță pe care fierbea oala cu apă, ştergarele de o curățenie îndoielnică şi câteva brice ştirbe care jupuiau pielea tăbăcită a muşteriilor cu un hârşâit iritant, alcătuiau toată zestrea acestor aşezăminte în aer liber.

Nişte flăcăi neciopliți, ce năzuiau să ajungi calfe la frizeriile din oraş, îşi făceau ucenicia aici, şi în timp ce juleau obrajii sau ciunteau şi jumuleau capetele, patronul făcea conversație, sau citea ziarul cu glas tare, muşteriilor aşezați pe banca de pe promenadă, care-l ascultau impasibili cu bărbia proptită în palme.

Când le venea rândul la scaunul de tortură li se săpuneau obrajii cu o bucată de săpun negru, apoi, dă-i şi freacă, până când făcea spumă. După aceea începea crâncenul bărbierit, cu tăieturile pe care clientul, cu fața mânjită de sânge, le îndura eroic. Ceva mai încolo țăcăneau foarfecele uriaşe în veşnică mişcare, plimbându-se pe capul rotund al câte unui flăcău fudul, care ieşea ciuntit ca un câine de pripas. Culmea eleganței era un ciuf lung pe frunte, iar jumătatea din spate a capului tunsă conştiincios la piele.

Batiste scăpă destul de uşor cu rasul, în vreme ce, înfundat în jilțul de paie, asculta cu ochii aproape închişi lectura nazală şi monotonă a jupânului, comentariile şi explicațiile lui de om priceput în treburile obşteşti. Se alese doar cu trei zgârieturi şi o tăietură la ureche. Alteori fuseseră mai multe. Plăti o jumătate de *real* şi intră în oraş pe poarta Serranos.

După două ceasuri se-ntoarse înapoi şi se aşeză iar pe banca de piatră, printre ceilalți clienți, ca să mai asculte ce

spunea jupânul bărbier până când venea ora târgului.

Stăpânii îi împrumutaseră gologanii care-i mai lipseau ca să-şi cumpere calul. Acum, grija de căpetenie era să deschidă bine ochii la alegere, să nu se pripească şi să nu se lase înşelat de viclenia ţiganilor care, trecând prin faţa lui cu animalele, coborau panta spre albia râului.

Unsprezece. Târgul era, pesemne, în toi. Rumoarea confuză a unei forfote nevăzute ajungea până la Batiste; nechezaturi şi voci se ridicau din albia uscată a râului. El şovăia, stătea locului, ca omul care ar vrea să amâne clipa unei hotărâri importante; în cele din urmă, se hotărî să coboare la iarmaroc.

Albia râului Turia era, ca de obicei, aproape secată. Câteva şuviţe de apă, scăpate din stăvilarele şi canalele care înviorează câmpia, şerpuiau făcând ochiuri şi ostroave într-un sol prăfos, încins, vălurit, care semăna mai degrabă a deşert african decât a matcă de râu.

La ceasul acela era cu totul scăldată în soare, fără o pată cât de mică de umbră.

Căruţele ţăranilor, cu coviltire de culoare deschisă, erau tăbărâte în mijlocul prundişului, iar de-a lungul malului, înşirate la rând, se aflau animalele scoase la vânzare: catâri negri şi îndărătnici, cu pături roşii pe spinare şi crupe lustruite, fremătând de neastâmpăr; cai de muncă, puternici, dar trişti, ca nişte sclavi condamnaţi la o veşnică trudă, privind cu ochii lor sticloşi la toţi cei care treceau, de parcă şi-ar fi ghicit printre ei noul tiran, şi iepe mici, neastâmpărate, scormonind ţărâna cu copitele şi smucind de hăţul cu care erau priponite.

La margine se aflau lepădăturile; asini fără urechi, cu părul murdar şi bube scârboase; cei obidiţi, cu pielea ciuruită parcă de ciolanele colţuroase şi descărnate; catârce oarbe cu gât de barză; toată scursoarea târgului, epave ale muncii, care, cu spinarea brăzdată de lovituri, pântecul supt şi juliturile umflate de înţepăturile muştelor verzi şi burduhănoase, aşteptau sosirea contractantului pentru lupte de tauri sau a

cerşetorului căruia i-ar mai putea fi de vreun folos.

Printre şuviţele de apă, în mijlocul albiei şi pe malurile acoperite, datorită umezelii, de un strat firav de iarbă, se hârjonea o ceată de mânzoci neîmblânziţi, cu coama lungă în vânt, târându-şi cozile pe jos. Dincolo de poduri, pe sub arcadele lor de piatră, se vedeau cirezile de tauri cu picioarele adunate sub ei, rumegând agale iarba pe care le-o aruncau paznicii, sau păşind lenevos, în dorul păşunilor proaspete, pe pământul încins, sau proptindu-se bătăios în copite ori de câte ori fluiera la ei vreun ştrengar de pe parapet.

Târgul se însufleţea din ce în ce mai tare. În jurul fiecărui cal pentru care începea tocmeala se formau grupuri de ţărani guralivi, în cămaşă, gesticulând cu nuiele de frasin în mână. Ţiganii uscăţivi, tuciurii, cu picioare lungi şi arcuite, cojoc cârpăcit şi căciulă de sub care le scăpărau ochii strălucind ca de friguri, vorbeau într-un a, suflând în obrazul cumpărătorului de parcă ar fi vrut să-i ia ochii şi să-l hipnotizeze.

— Uitaţi-vă bine la iapa asta. Ia priviţi ce linie are... Parc-ar fi o domnişoară!

Iar ţăranul, neluând scama la laudele ţiganului, sta în loc, gânditor şi închis în sinea lui, se uita în pământ, se uita la dobitoc, se scărpina la ceafă şi până la urmă zicea cu o tărie de om îndărătnic:

— Bine; dar mai mult nu dau.

Când cădeau la învoială, mergeau să bea aldămaşul, trăgându-se la adăpostul unui umbrar, unde o cumătră vindea pânişoare pictate de muşte şi turna în pahare lipicioase băutură din nişte sticle înşirate pe o masă de zinc.

Batiste se învârti de câteva ori printre animale, fără să ia seama la vânzători, care se şi năpustiseră asupra lui, bănuindu-i intenţia.

Niciunul nu-i era pe plac. Vai, bietul Morrut! Ce greu era să-i găsească un urmaş! Dacă nevoia nu l-ar fi strâns cu uşa, ar fi plecat fără să cumpere nimic; i se părea că-i aduce o jignire răposatului, dând atenţie acelor dobitoace jigărite.

În cele din urmă se opri în fața unui căluț alb, nu Tocmai gras şi nici prea arătos, cu nişte rosături la picioare şi înfățişare cam obosită; un animal de muncă dar care, în ciuda aspectului chinuit, părea puternic şi de nădejde.

Abia apucă să-şi treacă palma pe crupa calului că şi răsări alături un țigan îndatoritor şi guraliv, purtându-se cu el de parcă l-ar fi cunoscut de când lumea.

— E o adevărată comoara, se cunoaşte că vă pricepeți la cai! Şi ieftin: cădem noi la-nvoiala… Monote! poartă-l nițel ca să vadă domnul ce mândru păşeşte.

Numitul Monote, un țigănuş cu fața plină de zgaibe, căruia i se vedea dosul gol prin rupturile nădragilor, luă calul de căpăstru şi o porni în goană peste hârtoapele prundişului, urmat de bietul animal, care alerga fără chef, sătul parcă de asemenea treabă prea des repetată.

Lumea, curioasă, se adună degrabă în jurul lui Batiste şi al țiganului, ce urmăreau cu privirea mersul animalului. Când Monote se întoarse cu calul, țăranul îl cercetă cu de-amănuntul. Băgă degetele printre dinții lui galbeni, pipăi cu mâinile crupa, îi examina copitele şi îl căută cu băgare de seama între pulpe.

— Puteți să vă uitați, puteți să vă uitați, zicea țiganul, că doar pentru asta l-am adus… Curat ca lacrima. Noi nu umblăm cu înşelăciuni: totul e la vedere. Nu dichisim animalele aşa cum fac alții, care-ți face cal din măgar cât ai zice peşte. L-am cumpărat săptămâna trecută şi nici n-am căutat măcar să-i oblojesc juliturile de la picioare… Ați văzut doar cu ce sprinteneală păşeşte… D-apoi când îl pui la căruță L. Nici elefantul n-are puterea lui. Aici la gât puteți vedea urmele.

Batiste nu părea nemulțumit de rezultatul cercetării; căută totuşi să se arate scârbit, strâmbându-se şi stupind. Ghinioanele lui de căruțaş îl învățaseră să se priceapă la cai, şi, în sinea lui, îşi râdea de unii cască-gură care, luându-se după înfățişarea jigărită a animalului, îi spuneau țiganului că e numai bun de dus la crematoriu. Arăta trist şi obosit, ca

orice animal de povară, care trudeşte resemnat câtă vreme se poate ține pe picioare.

Veni şi momentul hotărâtor. L-ar lua... Cât face?

— Pentru dumneavoastră, care-mi sunteți prieten, zise țiganul bătându-l pe umăr, pentru dumneavoastră, o persoană simpatică şi care o să ştie cum să se poarte cu asemenea comoară... o să vi-l lăsăm la 40 de *duros*, ca să încheiem târgul.

Batiste primi propunerea neruşinată cu liniştea omului obişnuit cu asemenea tocmeli şi zâmbi cu şiretenie.

— Bine; de hatârul tău, o să dau ceva mai mult decât face; vrei douăzeci şi cinci?

Țiganul ridică brațele cu o indignare teatrală, se trase înapoi câțiva paşi, îşi scărmănă căciula şi făcu tot felul de strâmbături caraghioase ca să-şi arat spaima.

— Maică Precistă! Douăzeci şi cinci de *duros!*... Păi nu v-ați uitat ce animal e ăsta? De furat sa fie şi tot nu s-ar da la asemenea preț!

Dar la toate văicărelile lui, Batiste o ținea una şi bună:

— Douăzeci şi cinci... nici un ban mai mult.

Iar țiganul, istovindu-şi şuvoiul de comentarii, recurse la supremul argument:

— Monote... ia mai poartă calul... să se uite domnul bine la el.

Şi Monote o porni din nou, alergând şi trăgând de căpăstru calul tot mai scârbit de atâtea plimbări.

— Ce mai mers! Ha?... făcu țiganul. Parcă ar fi o marchiză la bal! Şi ăsta face, după dumneavoastră, douăzeci şi cinci de *duros?*...

— Nici un ban mai mult!... repetă omul, încăpățânat.

— Monote... vino înapoi. E prea de tot!

Şi, prefăcându-se indignat, țiganul întoarse spatele cumpărătorului, ca şi cum ar fi socotit de prisos să se mai tocmească; dar văzând că Batiste pleca de-a binelea, îi trecu pe loc îmbufnarea.

— Hai, domnule... cum vă zice pe nume...? Batiste? Aha!

Vedeți dumneavoastră, domnule Batiste, ca să vă arăt că eu țin la dumneavoastră şi doresc să luați giuvaerul ăsta, o să fac ce n-aş fi făcut pentru nimeni altul. Vă învoiți cu treizeci şi cinci de *duros?* Hai să ne înțelegem. Vă jur pe sănătatea mea că n-aş face asta nici pentru taică-meu.

De rândul ăsta, manifestările lui de revoltă fură şi mai indignate când văzu că țăranul nu se învoia nici cu noua scădere a prețului, ci, cu chiu cu vai, îi oferea un spor de doi *duros.*

— Aşa de puțină dragoste vă trezeşte mărgăritarul ăsta? Păi n-aveți ochi să-l prețuiți? Hai, Moqote, mai poartă-l o dată.

Dar Monote nu mai trebui să-şi scoată iarăşi sufletul, căci Batiste se îndepărtă prefăcându-se că renunță la târguială.

Rătăci prin târg uitându-se de departe la alți cai, dar trăgând mereu cu coada ochiului la țiganul care, făcându-se şi el că nu-i pasă, îl urmărea, îl pândea.

Se apropie de un cal puternic, cu părul strălucitor, pe care nici nu se gândea să-l cumpere, bănuind prețul pipărat. De cum îşi trecu palma pe crupa lui, simți la ureche o suflare fierbinte şi o şoaptă:

— Treizeci şi trei… Pe sănătatea copilaşilor dumneavoastră, nu ziceți ba; vedeți că sunt om de înțeles.

— Douăzeci şi opt, spuse Batiste fără să se întoarcă.

După ce se uită pe săturate la bidiviul cel frumos, o porni mai departe şi, ca să se afle întreabă, asistă la tocmeala unei țărănci bătrâne pentru un măgăruş. Țiganul se întorsese lângă calul lui şi îl privea de departe, scuturând cureaua căpăstrului ca şi cum l-ar fi chemat. Batiste se apropie agale, făcând pe distratul, uitându-se la podurile pe care treceau, ca nişte cupole mobile şi colorate, umbrelușele deschise ale femeilor din oraş.

Venise amiaza. Nisipul prundului dogorea, iar în aerul închis între parapete nu se simțea pic de adiere, în atmosfera aceea fierbinte şi îmbâcsită, soarele, căzând perpendicular, băşica pielea şi ardea buzele.

Țiganul făcu câțiva paşi către Batiste, întinzându-i

căpăstrul în semn de dare în primire.

— Nici ca mine, nici ca dumneavoastră. Hai cu treizeci, şi Dumnezeu mi-e martor că n-am niciun câştig. Treizeci, să nu ziceți ba, că mor de ciudă. Haide… bateți palma!

Batiste apucă funia şi-i întinse mâna vânzătorului, care i-o strânse cu putere. Târgul se încheiase.

Țăranul scoase de la brâu legăturica cu economii care-i umfla chimirul: o bancnotă pe care i-o împrumutase stăpânul, câteva monede de un *duro*, un pumn de gologani, vârâți într-un fişic; după ce numără toți banii, trebui neapărat să meargă cu țiganul sub umbrar să bea aldămaşul şi să-i dea câțiva bănuți lui Monote pentru cât alergase.

— V-ați ales cu giuvaerul târgului. Azi e o zi cu noroc pentru dumneavoastră, dom' Bautista; v-ați făcut cruce când ați pornit la drum şi Maica Precistă v-a ajutat.

A trebuit să mai bea încă un pahar, cu care a făcut țiganul cinste şi, în cele din urmă, retezându-i potopul de laude şi măguliri, luă calul de căpăstru şi, cu ajutorul sprintenului Monote, încălecă pe deşelate, ieşind cu pas mărunt din iarmarocul zgomotos.

Era mulțumit de animal; nu-şi pierduse ziua. Abia dacă-şi mai amintea de bietul Morrut, şi simți mândria de proprietar când, pe pod şi pe drum, câțiva oameni din *huerta* întoarseră capul să-i cerceteze căluțul.

Cea mai mare satisfacție o încercă, însă, trecând prin fața dughenei lui Copa. Îşi îndemnă bălanul s-o ia voiniceşte la trap, ca un cal de rasă, şi văzu cum, în urma lui, se iveau în prag Pimentó şi alți pierde-vară de prin partea locului, cu ochii holbați de uimire. Ticăloşii! S-or fi convins acum că nu era uşor să se lege de el, că ştia să se apere singur. Puteau s-o vadă cu ochii lor: un cal nou. Măcar de-ar putea pune capăt cu aceeaşi uşurință şi necazurilor din casă!

Grâul lui înalt şi verde era ca un iaz cu unda fremătătoare la marginea drumului; lucerna era grasă şi răspândea o mireasmă care făcu să tremure nările calului. Nu se putea plânge de ogoarele lui; dar în casă, acolo se temea el să nu

pătrundă nenorocirea, tovarăşa îndârjită a zilelor lui, care-l pândea gata să-şi înfigă ghearele în el.

Auzind tropotul calului, Batistet, cu capul înfăşat în cârpe, ieşi afară să-l apuce de căpăstru, în vreme ce tatăl descăleca. Băiatul se arătă încântat de noul lor cal. Îl mângâie, îi vârî mâinile între buze şi, grăbit să pună stăpânire pe el, îşi sprijini un picior pe chişiță, se agăță de coadă şi se urcă pe la spate ca un maur.

Batiste intră în casa albă şi dichisită ca întotdeauna, cu faianța luminoasă şi toate lucrurile la locul lor, dar învăluită parcă în tristețe, ca un cavou curat şi strălucitor.

Nevasta ieşi în uşa odăii cu ochii umflați şi înroşiți, cu părul în dezordine, purtând pe chipul obosit urmele multor nopți de veghe.

Doctorul tocmai plecase; ca de obicei, nădejdile erau tot mai slabe. După ce-l examinase un moment pe micuț, ieşise fără să lase nicio rețetă. Încălecase pe iapa lui şi spusese că o să revină pe înserat. Iar copilul, mereu la fel, cu o febră care-i mistuia trupşorul din ce în ce mai istovit.

Aşa era în fiecare zi. Se şi învățaseră acum cu nenorocirea; mama plângea întruna, iar ceilalți, cu tristețea întipărită pe față, îşi vedeau de treburile obişnuite.

Totuşi Teresa, femeie gospodină, vru să afle de la bărbatu-său rezultatul drumului pe care-l tăcuse, ceru să vadă calul şi chiar trista Roseta îşi uită aleanul ca să se intereseze de cal.

Cu mic, cu mare, ieşiră toți în ogradă pentru a vedea calul pe care Batistet îl băgase în grajd. Copilaşul rămăsese singur în odaie, zvârcolindu-se în pat cu ochii înceţoşați de boală şi gemând stins: „Mamă! Mamă!” Cu o înfățişare gravă, Teresa cercetă între timp cumpărătura bărbatului, cântărind cu de-amănuntul dacă făcea treizeci de *duros*; fata căuta deosebiri între calul cel nou şi răposatul lor Morrut; iar cei doi mititei, plini de încredere din prima clipă, îl trăgeau de coadă şi-l mângâiau pe burtă, rugându-se în zadar de fratele mai mare să-i urce pe spinarea lui bălană.

Hotărât lucru, noul membru al familiei era pe placul

tuturor, iar el adulmeca ieslea cu neliniște, ca şi cum ar fi simțit izul îndepărtat al tovarăşului mort.

Apoi prânziră cu toții, dar interesul şi entuziasmul pentru noua achiziție era atât de mare, încât Batistet şi cei mici o şterseră de câteva ori de la masă ca să arunce o privire în grajd; nu cumva să-i fi crescut calului. aripi şi să fi dispărut de acolo.

După-amiaza trecu fără niciun incident. Batiste trebuia să are o bucată de loc pe care încă n-o lucrase, lăsând-o pentru cultivarea legumelor, şi, împreună cu băiatul cel mare înhămară calul, bucurându-se de blândețea cu care se supunea şi de puterea cu care trăgea la plug.

Pe înserate, când se pregăteau de întoarcere, Teresa îi chemă cu strigate din uşa casei. Cerea parcă ajutor.

— Batiste! Batiste!... Vino iute! Iar Batiste alergă de-a dreptul peste câmp, speriat de glasul neveste-sii. O găsi smulgându-şi părul şi gemând.

Copilul trăgea să moară se vedea de la prima ochire. Intrând în odaie şi aplecându-se asupra patului, Batiste fu străbătut de un fior rece, de parcă i-ar fi turnat cineva în spate o găleată cu apă. Bietul Sfințişor abia mai mişca; doar pieptul i se mai zbătea într-o răsuflare horcăită. Buzele căpătau treptat o nuanță violacee; pe sub pleoapele coborâte se zărea globul tulbure. Erau ochi care nu mai vedeau, iar feţişoara lui oacheşă părea înnegrită de o tainică întunecare, ca şi «cum asupra ei şi-ar fi aşternut umbra aripile morții. Singurul lucru care mai lucea era perişorul lui blond, răvăşit pe perne, şi în acel fuior buclat se frângea, cu reflexe stranii, lumina opaițului.

Mama scotea gemete disperate, urlete de fiară întărâtată. Roseta, plângând pe tăcute, era nevoită s-o țină, ca să nu se arunce asupra micuțului sau să se dea cu capul de pereți. Cei mici scânceau pe la uşă, neîndrăznind să intre, îngroziți parcă de vaietele mamei; iar Batiste stătea înspăimântat lângă pat, strângând pumnii şi muşcându-şi buzele, cu ochii ațintiți la trupşorul acela din care viața se desprindea cu atâtea chinuri

şi zvârcoliri. Calmul aparent al bărbatului, ochii uscați care clipeau nervos, fruntea plecată asupra copilului făceau o impresie de şi mai mare durere decât văicărelile mamei.

Deodată băgă de seamă că Batistet se afla lângă el. Îl urmase speriat de țipetele Teresei. Tatăl se mânie când auzi că părăsise calul în mijlocul ogorului, iar băiatul, ştergându-şi lacrimile, porni în goană să aducă animalul la grajd.

Dar curând, noi țipete îl smulseră pe Batiste din dureroasa lui încremenire.

— Tată!… Tată!…

Era Batistet care-l striga de la uşă. Presimțind o nouă nenorocire, tatăl alergă după el, neînțelegând nimic din vorbele lui întretăiate: „Calul… bietul Bălan… era pe jos… sânge…”

Şi după câțiva paşi îl văzu prăvălit pe o rână, lun gindu-şi gâtul şi nechezând jalnic, în vreme ce dintr-o parte, lângă piciorul din față, se scurgea încet un lichid negricios, îmbibând brazdele proaspăt răsturnate.

Fusese rănit; poate că avea să moară. Hristoase! Calul ăsta care-i trebuia ca lumina ochilor, pentru caro se băgase şi în datorii la stăpân…

Privi împrejur, căutând făptaşul. Nimeni. Pe câmpia albăstrind în amurg, nu se auzea altceva decât un zgomot îndepărtat de căruțe, foşnetul trestiilor şi strigătele cu care se chemau oamenii de la o casă la alta. Pe drumurile din apropiere, pe cărări, nici țipenie.

Batistet căuta să se dezvinovățească față de tată-său pentru neglijența lui. Când alerga spre casă, speriat de țipetele mamei, văzuse venind pe drum un grup de cheflii, care râdeau şi cântau, întorcându-se de bunăseamă de la cârciumă. Poate că ei făcuseră isprava.

Lui Batiste nu-i trebui mai mult. Pimentó! Cine altul putea fi? Duşmănia celor din *huerta* îi ucidea un copil, iar acum, tâlharul acela îi omora calul, bănuind cât le era de trebuincios. Hristoase! Toate astea nu erau de ajuns ca să împingă un om la păcat?…

I se întunecă mintea, Nemaiştiind ce face se întoarse în casă, luă puşca de după uşă, şi plecă în goană, în vreme ce, instinctiv, deschidea încărcătorul ca să vadă dacă cele două țevi erau încărcate.

Batistet rămase alături de cal, încercând să-i oprească sângele cu legătura lui de la cap.

Se sperie văzându-şi tatăl alergând pe drum cu puşca pregătită, pornit să facă moarte de om pentru a-şi descărca furia.

Înfățişarea acelui om vânjos, de obicei calm şi stăpânit era cumplită. Treziseră fiara din el, hărțuindu-l zi de zi. În ochii lui injectați de sânge scapără setea de a ucide; întregul trup i se încrâncena de furie, acea groaznică furie a omului paşnic, care, când trece de hotarele blândeții, ajunge la sălbăticie.

Ca un mistreț turbat se năpusti peste ogoare, strivind plantele, sărind peste canalele de irigație, frângând trestiile. N-o mai luase pe drum, căci voia să ajungă cât mai repede la casa lui Pimentó.

Văzu pe cineva stând în uşă. Orbit de mânie cum era, şi din pricina înserării, nu putu să-şi dea seama dacă era bărbat sau femeie; văzu însă cum dintr-un salt intră în casă şi închide brusc uşa, speriat de acea arătare gata să ducă puşca la ochi.

Batiste se opri în fața casei zăvorâte.

— Pimentó!… Tâlharule! Ieşi afară!

Se mira de propriul lui glas, de parcă ar fi fost al altuia. Era un glas tremurat şi subțire, gâtuit de furie.

Nu răspunse nimeni. Uşa rămânea închisă; închise şi obloanele şi cele trei deschizături din partea de sus a fațadei, prin care pătrundea lumina în podul unde țineau grânele.

Tâlharul s-o fi uitând la el prin vreo crăpătură; poate că-şi pregătea puşca, să tragă ca un laş prin unul dintre ochiurile de sus; şi, instinctiv, cu o prevedere de maur, gata să-şi bănuiască duşmanul de tot felul de vicleşuguri, îşi puse trupul la adăpost după trunchiul unui smochin uriaş care-şi întindea umbra peste toată casa lui Pimentó.

Numele acestuia răsuna neîncetat în liniştea serii, însoțit de tot felul de ocări.

— Coboară, laşule! Iei afară, câine!

Dar casa rămânea tăcută şi zăvorâtă, de parc-ar fi fost pustie.

Lui Batiste i se păru că aude strigăte înăbuşite de femeie, mobile izbite, ceva care-l făcu să bănuiască lupta bietei Pepeta pentru a-l opri pe Pimentó, care voia să iasă ca să-i răspundă la ocări. Pe urmă nu mai auzi nimic; insultele lui răsunau mai departe într-o linişte exasperantă.

Asta îl înfurie şi mai rău decât dacă ar fi dat ochi cu duşmanul. I se părea că, prin muțenia ei, casa îşi bate joc de el; şi, părăsindu-şi adăpostul, se năpusti spre uşă izbind-o cu patul puştii.

Scândurile se zguduiră sub loviturile-i nebuneşti, încerca să-şi descarce mânia asupra casei, de vreme ce nu-l putea nimici pe stăpânul ei şi izbea cu patul puştii când în uşă, când în pereți, smulgând bucăți mari de tencuială. De câteva ori, duse chiar arma la ochi, vrând să slobozească cele două gloanțe în ferestruicile podului, dar nu-l opri decât teama de a rămâne dezarmat.

Era din ce în ce mai furios; striga ocări; ochii, injectați, aproape că nu-l mai slujeau; se clătina de parcă ar fi fost beat. Era gata să cadă jos, lovit de dambla, măcinat de atâta zbucium, înăbuşit de furie; spre norocul lui însă, pâcla roşie care-i învăluia mintea se destrămă dintr-odată, furia făcu loc slăbiciunii şi se simți copleşit de atâta nenorocire. Mânia, în sfârşit potolită după acea încordare groaznică, începu să se topească, iar Batiste, îngăimându-şi mereu pomelnicul de insulte, simți că vocea i se stinge brusc, înecându-se într-un geamăt. În cele din urmă izbucni în plâns.

Acum nu-l mai ocăra pe zurbagiu. Se trase treptat înapoi, până ce ajunse în drum şi se aşează pe un taluz, cu puşca la picioare. Acolo, plânse îndelung, simțind în asta o mare uşurare, mângâiat de umbrele nopții care păreau să ia parte la durerea lui, căci se făceau din ce în ce mai dese,

ascunzându-i plânsul nestăpânit ca de copil.

Ce nenorocit era! Singur împotriva tuturor! Pe micuț avea să-l găsească mort la întoarcere; calul, care era viața lui, vătămat de ticăloşii aceia; pacostea cădea pe capul lui din toate părțile, profitând de orice prilej pentru a-i lovi pe ai săi: iar el, dezarmat şi sătul de suferință, nu se putea apăra de vrăjmaşul acela care se mistuia de cum căuta să-l izbească.

Dumnezeule mare! Cu ce păcătuise oare de trebuia să îndure atâtea? Nu era el, de felul lui, om de treabă?

Se simțea din ce în ce mai copleşit de durere. Acolo avea să rămână, țintuit locului pe taluz; acum puteau să vină chiar şi duşmanii; el nu mai avea nici putere să-şi ridice puşca de la picioare.

Pe drum răsună un clinchet uşor, umplând întunericul cu vibrații tainice. Batiste se gândi la copilaşul lui, la bietul Sfințişor, care s-o fi prăpădit. Poate că zvonul acela, aşa de blând, venea de la îngerii care coborâseră să-l ia şi zburau peste *huerta*, negăsind casa lui amărâtă. Ah, dacă n-ar fi ceilalți... cei care aveau nevoie de brațele lui ca să trăiască!... Bietul om îşi dorea cu adevărat moartea. Se gândi la fericirea de a-şi lăsa chiar acolo, într-o margine de drum, trupul voinic a cărui viață îl costa atât de scump şi, încleştat de sufletul copilului său nevinovat, să zboare ca preafericiții pe care-i văzuse el purtați de îngeri în zugrăvelile din biserici.

Clinchetul molcom răsuna acum chiar lângă el şi pe drum începură să treacă mogâldețe informe, pe care privirea lui împăienjenită de lacrimi nu izbutea să le desluşească. Simți atingerea unui vârf de toiag; şi, ridicând capul, văzu o figură descărnată, un fel de arătare care se apleca spre el.

Îl recunoscu pe moş Tomba; singurul om din *huerta* care nu-i pricinuise niciun neajuns.

Păstorul, socotit îndeobşte vrăjitor, avea ca toți orbii darul intuiției. De îndată ce-l recunoscu pe Batiste, păru să-i înțeleagă toată nenorocirea. Pipăi cu toiagul puşca rămasă la picioarele lui şi întoarse capul, de parcă ar fi căutat prin întuneric casa lui Pimentó.

Vorbi potolit, cu o tristețe domoală, ca un om învățat cu mizeriile unei lumi pe care avea s-o părăsească curând. Ghici lacrimile lui Batiste.

— Fiule!... Fiule!...

Era sigur că o să i se întâmple toate acestea! I-o spusese încă din prima zi, atunci când îl găsise aciuiat pe ogoarele blestemate... „O să-ți aducă numai năpastă!...”

Mai adineauri trecuse prin fața casei lui, zărise lumină prin uşa deschisă... Apoi, auzise țipete de deznădejde; câinele urla... Murise micuțul, aşa e? Iar taică-său aici, credea că şade pe un taluz, când de fapt se şi afla cu un picior în puşcărie. Aşa ajung oamenii la pierzanie şi se risipesc familiile. Avea să sfârşească, ucigând prosteşte ca bietul Barret şi murind, ca şi el, la închisoare. Era un făcut; pământurile acelea fuseseră blestemate de oamenii săraci şi nu puteau aduce altceva decât roade ale blestemului.

Şi, bolborosind înfricoşătoarele lui povestiri, păstorul porni în urma oilor spre sat, sfătuindu-l pe bietul Batiste să plece şi el, departe, cât mai departe, unde să nu fie nevoit să-şi agonisească pâinea luptând cu duşmănia atâtor mizerii adunate laolaltă.

După ce dispăru, înghițit de întuneric, Batiste îi mai auzi o vreme vocea domoală şi tristă.

— Crede-mă, fiule; o să-ți aducă numai năpastă!

VIII

Batiste şi ai lui nici nu şi-au dat seama cum s-a petrecut acel fapt neaşteptat şi nemaipomenit; cine fusese acela care se hotărâse, primul, să treacă podeţul dintre drum şi ogoarele duşmănite.

Celor din casă nu le ardea sa ia seama la asemenea mărunţişuri. Copleşiţi de durere, văzuseră că *huerta* venea pe negândite la ei; şi nu protestaseră, căci nenorocirea are nevoie de alinare, dar nici nu erau recunoscători pentru neaşteptatul gest de apropiere.

Moartea micuţului se aflase numaidecât peste tot, mulţumită surprinzătoarei iuţeli cu care circula veştile în *huerta*, trecând din casă în casa pe aripa şoaptei cel mai rapid telegraf.

În noaptea aceea mulţi dormiseră prost. Parcă micuţul, plecând de pe lume, lăsase înfipt un ghimpe în conştiinţa vecinilor. Multe femei se zvârcoliseră în pat tulburând cu neliniştea lor somnul bărbaţilor, care protestau supăraţi: Ei, afurisita! N-avea de gând să adoarmă? Nu, nu putea; copilul acela îi gonea somnul. Sărăcuţul! Ce avea să-i spună mititelul de el lui Dumnezeu când o ajunge în rai?

Fiecare era într-un fel sau altul răspunzător de această moarte; dar fiecare, cu un egoism ipocrit, atribuia vecinului principala vină a prigoanei îndârjite, ale cărei consecinţe căzuseră asupra copilului; fiecare cumătră scornea o vină

pentru cea cu care se duşmănea. În cele din urmă adormeau cu hotărârea de a repara a doua zi tot răul făcut, ducându-se în zori să ofere familiei sprijinul lor şi să plângă la căpătâiul micuțului; prin ceața somnului li se părea că-l văd pe Pasqualet, alb şi luminos ca un înger, privind cu ochi mustrători la cei care fuseseră atât de răi cu el şi cu ai lui.

Toți vecinii se treziră din somn frământându-şi mintea în ce fel ar putea să se apropie de casa lui Batiste şi să intre înăuntru. Era un examen de conştiință, o izbucnire de remuşcări care năvăleau de pe toată întinderea câmpiei înspre casa îndoliată.

De cum se crăpă de ziuă, se şi strecurară în casă două babe dintr-o gospodărie vecină. Familia abătută, abia dacă-şi arăta mirarea când cele două femei se înfățişară în casa lor, în care nu călcase nimeni vreme de şase luni. Voiau să vadă copilul, pe bietul Sfințişor; şi, intrând în odaie, îl priviră cum zăcea încă întins în pat, cu cearşaful tras până la gât, de abia i se ghicea forma trupului sub cuvertură, cu căpşorul blond încremenit pe pernă. Mama nu mai era în stare decât să plângă, încovoiată, ghemuită într-un colț al odăii, firavă ca o fetiță, de parcă ar fi căutat să fie cât mai ştearsă, să dispară.

După aceste două femei veniră altele şi altele. Un şir de cumetre înlăcrimate care soseau din toate părțile *huertei* şi înconjurau patul, sărutau micul cadavru şi păreau să pună stăpânire pe el ca pe un lucru al lor, lăsând de o parte pe Teresa şi pe fiică-sa. Acestea, doborâte de atâta plâns şi nesomn, stăteau ca prostite, cu bărbia în piept, cu fața înroşită şi arsă de lacrimi.

Batiste, aşezat pe un scăunaş de paie în mijlocul casei, se uita cu o expresie năucită la perindarea acelor oameni care îl chinuiseră atâta. Nu-i ura, dar nici nu simțea vreo recunoştință. Criza din ajun îl lăsase sleit de puteri, iar acum privea la toate cu nepăsare, de parcă n-ar fi fost ale lui nici locuința şi nici bietul micuț care zăcea în pat.

Doar câinele, încolăcit la picioarele stăpânului, părea să mai păstreze amintiri şi să nutrească ură. Amirosea cu

duşmănie toată acea procesiune de fuste care intrau şi ieşeau şi mârâia gata parcă să muşte, stăpânindu-se doar ca să nu-şi supere stăpânii. Copiii împărtăşeau îndârjirea câinelui, Batistet se strâmba la toate ţaţele acelea care îl batjocoriseră de atâtea ori când trecea prin faţa casei lor, iar, până la urmă, se duse la grajd, ca să nu-l piardă din ochi pe bietul cal şi să-l îngrijească după îndrumările veterinarului care fusese chemat în ajun. Îşi iubise mult frăţiorul, dar moartea nu are leac, şi grija lui de căpetenie era acum să nu rămână calul şchiop.

Cei doi mai mici, bucuroşi în sinea lor de acea nenorocire care atrăgea asupra casei atenţia întregii *huerta*, păzeau uşa, nelăsându-i înăuntru pe copiii care, ca nişte stoluri de vrăbii, veneau de pe cărări şi potecuţe, aţâţaţi de curiozitatea bolnăvicioasă de a-l vedea pe micul mort. Acum le sosise şi lor ceasul acuma erau ei stăpâni. Şi, cu îndrăzneala celor care se ştiu la ei acasă, pe unii îi ameninţau şi-i goneau, iar pe alţii îi lăsau să intre, acordându-le protecţia după cum îi trataseră şi ei, în agitatele şi însângeratele peregrinări pe drumurile şcolii... Neruşinaţii! Aveau pretenţia să intre chiar şi unii dintre cei care luaseră parte la încăierarea în care bietul Pasqualet căzuse în canal, alegându-se cu acea boală necruţătoare.

La un moment dat, se ivi o femeie firavă şi palidă, şi întreaga familie păru cuprinsă de un vârtej de amintiri dureroase. Era Pepeta, nevasta lui Pimentó. Până şi ea venise!...

Batiste şi nevastă-sa încercară un gest de răzvrătire; dar voinţa lor nu mai avea vlagă... La ce bun? Să fie binevenită, şi dacă intrase pentru a se bucura de nenorocirea lor, putea să râdă cât poftea. Ei stăteau acolo încremeniţi, striviţi de durere. Dumnezeu, care le vede pe toate, va răsplăti pe fiecare după cum merită.

Dar Pepeta se duse direct la pat, dându-le la o parte pe celelalte femei. Purta în braţe un mănunchi uriaş de flori şi verdeaţă, pe care le presără deasupra cuverturii. Primele miresme ale începutului de primăvară se împrăştiară în odaia

care mirosea a medicamente şi a cărei atmosferă grea şi apăsătoare părea îmbibată de plânset şi nesomn.

Pepeta, biată vită de povară, cu pântecul sterp, lipsită de speranța de a deveni mamă, îşi pierdu cumpătul la vederea acelui chip de fildeş, încununat de părul răvăşit ca de un nimb de aur.

— Copilaşul mamei!… Sărăcuțul mamei!…

Şi plângea din tot sufletul, aplecându-se asupra micului mort, atingând uşor cu buzele fruntea palidă şi rece, ca şi cum s-ar fi temut să nu-l trezească cu bocetele ei.

Auzind-o cum hohoteşte, Batiste şi nevastă-sa ridicară capul oarecum uimiți. Ştiau că e o femeie cumsecade; bărbatu-său era cel cu răutățile. Şi recunoştința părintească le strălucea în ochi.

Pe Batiste îl trecu chiar un fior văzând cum biata Pepeta o îmbrățişa pe Teresa şi pe fiică-sa, amestecându-şi lacrimile cu ale lor. Nu; aceea nu era prefăcătorie; era şi ea o victimă; aşa că putea să înțeleagă nenorocirea lor, care erau de asemenea nişte victime.

Pepeta îşi şterse lacrimile. Se trezea în ea femeia inimoasă şi dârză, învățată să muncească din greu ca să-şi țină casa. Se uită mirată în jur. Nu, aşa nu mergea. Copilul în pat, peste tot dezordine! Micul *Albaet*[43] trebuia pregătit pentru drumul cel din urmă, îmbrăcat în alb, neprihănit şi strălucitor ca zorile de la care îşi trăgea numele.

Şi, cu un instinct de ființă energică, făcută să conducă şi să impună ascultare, începu să le pună la treabă pe femeile, care acum se întreceau să dea ajutor familiei până atunci duşmănite.

Ea avea să se ducă la oraş cu două vecine, ca să cumpere veşmântul şi racla; altele plecară în sat ori se risipiră pe la casele din jur ca să facă rost de lucrurile cerute de Pepeta. Până şi păcătosul de Pimentó, care nu se arăta deloc, fu nevoit să se ostenească pentru acele pregătiri. Întâlnindu-l pe drum nevastă-sa îi porunci să caute muzicanți pentru după-amiază. Erau, ca şi el, nişte bețivani şi fluieră-vânt; avea să-i

găsească desigur la cârciuma lui Copa. Şi scandalagiul, care în ziua aceea părea cam îngândurat, îşi ascultă nevasta fără să crâcnească şi răbdă tonul poruncitor cu care-i vorbea, uitându-se tot timpul în pământ, parcă ruşinat.

Din seara trecută se simțea altul. Omul acela care-l provocase, ocărându-l cum îi venea la gură, în vreme ce el stătea închis în casă ca o curcă plouată; nevastă-sa care, pentru prima oară, îşi impunea voința, luându-i puşca din mână; lipsa lui de curaj de a da piept cu victima, care avea dreptatea de partea ei, toate acestea îl făceau să se simtă tulburat şi năucit.

Nu mai era Pimentó cel de altădată; acum începea să înțeleagă. Ba ajunse chiar să se întrebe dacă nu cumva era o crimă tot ce făcuse împotriva lui Batiste şi a familiei lui, şi simți că se disprețuieşte. Halal ispravă de bărbat! Toate câinoşeniile lui şi ale celorlalți vecini nu slujiseră la altceva decât să răpună un biet copilaş. Şi, după năravul lui de zile negre, când cine ştie ce grijă îi încrunta sprânceana, se duse la cârciumă să-şi caute alinare în faimosul butoiaş pe care-l ținea Copa într-un ungher.

Pe la zece dimineața, când Pepeta se întoarse de la Valencia cu cele două femei, casa era plină de lume.

Câțiva bărbați, dintre cei mai domoli din fire, care aproape că nu luaseră parte la campania împotriva veneticilor, făcuseră cerc în jurul lui Batiste la uşa casei; unii pe vine, ca maurii, alții aşezați pe scăunele de paie, fumau şi vorbeau despre vreme şi recoltă.

Înăuntru se îmbulzeau în jurul patului o mulțime de femei, zăpăcind-o pe biata mamă cu vorbăria lor, unele povestind despre copiii care le muriseră, altele oploşite prin unghere ca la ele acasă, şuşotindu-şi tot felul de bârfe. Ziua aceea era o zi deosebită, nu le păsa că-şi lăsaseră casa nedereticată, şi mâncarea nepregătită; aveau o scuză. Iar copiii, agățați de poalele lor, plângeau şi le zăpăceau cu strigătele, unii cerând să meargă acasă, iar alții să-l vadă pe *Albaet.*

Câteva bătrâne dibuiseră cămara şi tot umpleau la pahare

mari de apă cu vin şi zahăr, îmbiindu-le pe Teresa şi pe fiică-sa, ca să poată plânge „mai cu foc”. Iar când bietele de ele, umflate de atâta potop de zaharat, nu mai voiră să bea, grijuliile cumetre îşi turnară cu rândul pe gât băutura răcoritoare, căci şi ele trebuiau să-şi aline mâhnirea.

Pepeta începu să strige, căutând să-şi impună autoritatea în acea zăpăceală. Să iasă toată lumea afară! În loc să le bată la cap pe bietele femei, istovite de durere şi năucite de atâta hărmălaie, mai bine să plece!

Teresa nu voia în ruptul capului să-şi părăsească copilul, fie şi pentru scurtă vreme; căci, peste puțin, n-avea să-l mai vadă; să nu-i răpească aşadar din timpul care-i mai rămânea să-şi privească odorul. Şi izbucnind în vaiete şi mai puternice, se arunca asupra trupşorului rece, vrând să-l îmbrățişeze.

Dar rugămințile Rosetei şi voința Pepetei o biruiră şi, însoțită de o sumedenie de femei, ieşi din casă cu şorțul la ochi, gemând şi clătinându-se, fără să ia seama la cele care trăgeau de ea, vrând care mai de care s-o ducă în casa ei.

Pepeta începu pregătirile de înmormântare. Mai întâi aşează în fața intrării măsuța albă de brad pe care mâncau ai casei, acoperind-o cu un cearşaf, prins la capete în ace. Deasupra întinse o cuvertură cu dantele scrobite, iar peste ea aşează micul sicriu adus din Valencia, o minunăție pe care o admirară toate vecinele; o răcliță albă cu ceaprazuri de fir, căptuşită pe dinăuntru ca un leagăn.

Pepeta scoase dintr-un pachet cele de pe urmă podoabe ale micuțului; o cămăşută de voal întrețesută cu fire de argint, o pereche de sandale, o cunună de flori, toate albe, de zăpadă spumoasă ca lumina zorilor, a cărei neprihănire o simboliza pe aceea a micului *Albaet.*

Binişor, cu o duioşie de mamă, se apucă să îmbrace cadavrul în cămăşuță. Strângând trupşorul înghețat la piept cu pornirea patimii ei sterpe, potrivea sub pânză mânuțele înțepenite, cu toată grija, ca pe nişte bucățele de sticlă care se puteau sparge la cea mai mică atingere şi îi săruta picioarele reci înainte de a le încălța, anevoie, cu sandalele.

Purtându-l în braţe, ca pe un porumbel alb încremenit de frig, îl strămută pe bietul Pasqualet în racla de pe acel altar înălţat în mijlocul casei, prin faţa căruia avea să treacă, atrasă de curiozitate, toată *huerta.*

Dar încă nu terminase; lipsea lucrul cel mai frumos: cununa, o boneţică de flori albe dintre care câteva se lăsau peste urechi, o podoabă primitivă, aşa cum poartă actorii indieni. Mâna pioasă a Pepetei, în necontenită luptă cu moartea, coloră obrajii palizi cu puţin suliman şi învioră gura învineţită a micuţului cu un strat de roşu aprins; dar zadarnic se străduí naiva ţărancă să-i ridice pleoapele. Ele cădeau la loc acoperind ochii opaci, tulburi, fără scânteieri, cuprinşi de cenuşiul trist al morţii.

Sărmanul Pasqualet!... Nefericitul Sfinţişor! Cu boneţica lui înzorzonată şi faţa sulemenită, devenise un fel de paiaţă. Mult mai multă durere şi înduioşare trezea feţişoara lui palidă, umbrită de moarte, zăcând pe perna maică-sii, fără alte podoabe decât părul lui bălai.

Dar asta nu le împiedica pe ţărănci, simple cum erau, să se entuziasmeze în faţa operei ei. „Uitaţi-vă la el!... Parcă doarme! Ce frumuşel e, ce îmbujorat!...” Nu se mai pomenise nicicând asemenea *Albaet.*

Şi-i umpleau coşciugul cu flori; flori peste veşmântul alb, flori risipite pe masă, grămadă sau formând jerbe pe margini. Întreaga câmpie îmbrăţişa trupul acelui copil pe care de-atâtea ori îl văzuse zbenguindu-se ca o pasăre pe potecile ei, întinzând peste trupul lui rece o undă de parfumuri şi culori.

Cei doi fraţiori se uitau la Pasqualet cu mirare, cu smerenie, ca la o fiinţă superioară care avea să-şi ia zborul dintr-o clipă într-alta. Câinele dădea târcoale catafalcului, întinzând botul, căutând să lingă mânuţele reci de ceară, şi izbucnea într-un geamăt aproape omenesc, un urlet de deznădejde care le scotea din fire pe femei, făcându-le să-l ia la goană cu lovituri de picior.

La amiază, Teresa, scăpând aproape cu sila de sub paza vecinelor, se întoarse acasă. Dragostea ei de mamă o făcu să

simtă o vie mulțumire văzând găteala micuțului. Îl sărută pe gura vopsită şi îşi înteți bocetele.

Era ora mesei, iar Batistet şi frățiorii lui, al căror stomac nu amuțea din pricina durerii, înfulecară un codru de pâine ascunşi prin unghere. Teresa şi fiică-sa nici nu se mai gândeau la mâncare. Tatăl, mereu neclintit pe un scăunel de paie sub umbrarul de la intrare, fuma țigară după țigară, impasibil ca un oriental, cu spatele întors spre casă, ca şi cum s-ar fi temut să dea cu ochii de albul catafalc care servea de altar rămăşițelor copilului său.

După-amiază, oaspeții veniră în număr mai mare. Femeile se îmbrăcaseră în haine de sărbătoare, cu mantila pe umeri, ca să ia parte la înmormântare; fetele țineau toate morțiş sa facă parte dintre cele patru care trebuiau să-l poarte pe micul *Albaet* până la cimitir.

Păşind fără grabă pe marginea drumului şi ferindu-se de praf ca de un pericol de moarte, se iviră oaspeți de seamă: *don* Josquín şi *doña* Pepa, învățătorul cu soția lui. În după-amiaza aceea, din pricina „tristului eveniment" – după formula lui – nu era şcoală. Asta se putea vedea după mulțimea de copii obraznici şi înfigăreți care se strecurau în casă, iar când li se ura să se tot uite, scobindu-se în nas, la colegul lor, ieşeau să se hârjonească pe drumul învecinat ori să sară peste canale.

Doña Josefa, cu o rochie de lână cam roasă şi o mantilă mare de un negru acum spălăcit, intră solemnă în casă şi, după câteva fraze pretențioase, prinse în zbor de la bărbatul ei, îşi instală voluminoasa persoană pe un scaun cu fundul din împletitură de sfoară şi încremeni acolo, mută şi parcă ațipită, uitându-se la sicriu. Femeie simplă, învățată să-şi asculte şi să-şi admire soțul, nu era în stare să lege două vorbe cu nimeni.

Învățătorul, care arborase surtucul verzui de ceremonie şi cea mai mare cravată, luă loc afară, alături de Batiste. Mâinile lui zdravene de muncitor erau vârâte în nişte mănuşi-negre care se albiniseră cu anii, căpătând culoarea aripii de muscă

şi, cum dorea să atragă atenția asupra podoabei lui de ocazii solemne, le mişca neîncetat.

Față de Batiste ținea de asemenea să folosească stilul său cel mai înflorit şi sforăitor. Era doar clientul lui cel mai bun: în nicio sâmbătă nu uita să le dea copiilor cei doi *cuartos* pentru şcoală.

— Asta e lumea, *señor* Bautista, trebuie să ne resemnăm! Niciodată nu putem şti care sunt căile Domnului şi, adeseori, răul este spre binele oamenilor.

Întrerupându-şi pomelnicul de banalități rostite sforăitor de parcă ar fi fost la catedră, adăugă mai încet, clipind cu şiretenie din ochi:

— I-ați văzut, *señor* Bautista, pe toți aceşti oameni?... Ieri vă ocărau în fel de fel de chipuri pe dumneavoastră cu toată familia şi, ştie Dumnezeu, că în multe rânduri le-am reproşat această răutate. Astăzi intră în casa dumneavoastră întocmai ca într-a lor şi vă copleşesc cu nenumărate dovezi de dragoste. Nenorocirea îi face să uite, îi apropie de dumneavoastră.

Şi, după o pauză, în care timp stătuse cu capul plecat, spuse bătându-se în piept:

— Credeți-mă pe mine care-i cunosc: în fond sunt oameni buni. Foarte grosolani, asta da, în stare de cele mai grozave sălbăticii, dar cu o inimă care se moaie în fața nenorocirii şi îi face să-şi ascundă ghearele... Bieții oameni! Ce vină au ei dacă s-au născut pentru a trăi ca animalele şi nu-i scoate nimeni din starea aceasta?

Tăcu o bucată de vreme, adăugând apoi cu însuflețirea negustorului care-şi laudă marfa:

— Ceea ce trebuie aici este instrucțiune şi iar instrucțiune. Temple ale învățăturii care să răspândească lumina ştiinței pe această câmpie, făclii care... care... Într-un cuvânt: dacă ar veni mai mulți copii în templul meu, vreau să zic la şcoala mea, şi dacă părinții lor, în loc să se îmbete ar plăti punctual ca dumneavoastră, *señor* Bautista, altfel ar merge lucrurile. Nu vreau să spun mai mult pentru că nu-mi place să jignesc

pe nimeni.

Şi îl păştea cu adevărat această primejdie, căci în preajma lui se aflau mulți dintre acei părinți care-i trimiteau elevi fără să se gândească la cei doi *cuartos.*

Alți țărani, care arătaseră mare duşmănie familiei lui Batiste, nu îndrăzneau să intre în casă şi se adunau grămadă în drum. Printre ei se afla şi Pimentó, care venise de la cârciumă cu cinci muzicanți, după ce-şi împăcase conştiința petrecând câteva ceasuri lângă tejgheaua lui Copa.

Tot mai multă lume se-ndrepta spre casă. Nu mai era loc înăuntru, iar femeile şi copiii se aşezau pe băncile de cărămidă de sub umbrar, sau pe taluzuri, aşteptând să înceapă ceremonia înmormântării.

Dinăuntru se auzeau bocete, îndemnuri rostite cu glas energic şi zgomot de luptă. Era Pepeta care se străduia s-o despartă pe Teresa de cadavrul copilului ei. Haide… trebuia să fie înțelegătoare: micul *Albaet* nu putea rămâne veşnic acolo; se făcea târziu şi doctoria amară trebuie înghițită repede.

Se lupta s-o îndepărteze pe mamă de sicriu, s-o silească să intre în odaie şi să nu asiste la clipa cumplita a plecării, când micul *Albaet*, ridicat pe umeri, va porni sub aripa albă a giulgiului, în zborul fără întoarcere.

— Copilaşul meu!… Sfințişorul mamei! gemea biata Teresa.

N-avea să-l mai vadă; o sărutare… încă una. Iar căpşorul din ce în ce mai înghețat şi mai pământiu, în ciuda sulimanului, se clătina încoace şi încolo pe pernă, agitându-şi cununa de flori între mâinile lacome ale mamei şi ale surorii, care îşi disputau ultima sărutare.

La ieşirea din sat se aflau preotul cu sacristanul şi copiii din cor: nu-i puteau lăsa să aştepte. Pepeta începea să-şi piardă răbdarea. „Înăuntru, înăuntru!” şi, cu ajutorul altor femei, băgă aproape cu sila în odaie pe Teresa şi pe fiică-sa, care se zbuciumau despletite, cu ochii umflați de plâns, cu pieptul scuturat de un dureros protest, care se transformase acum din geamăt în urlet.

Patru fete cu fuste înfoiate, cu mantila de mătase trasă pe ochi, cu înfățișare sfioasă şi smerită, apucară picioarele măsuței, ridicând întregul catafalc. Întocmai ca salva care salută ridicarea pavilionului, izbucni un geamăt sinistru, prelung, îngrozitor, care-i făcu pe mulți să se cutremure. Era câinele care-şi lua rămas bun de la bietul *Albaet*, scoțând un vaiet nesfârşit, cu ochii lăcrimoşi şi picioarele încordate, de parcă ar fi vrut să-şi întindă şi trupul pe măsura urletului.

Afară, *don* Josquín chema la ordine bătând din palme: „Hai!... în rând toată şcoala!...” Oamenii de pe drum se apropiaseră de casă. Pimentó luase comanda prietenilor lui, muzicanții; aceştia îşi pregăteau instrumentele ca să-l întâmpine pe *Albaet* de îndată ce va trece pragul, şi, în învălmăşeala şi gălăgia cu care se alcătuia convoiul, clarinetul se gargarisea, trompeta făcea game, iar trombonul gâfâia ca un bătrân gras şi astmatic.

Procesiunea o deschiseră copiii, purtând mănunchiuri de busuioc. *Don* Josquín se pricepea la asemenea lucruri. Apoi, străbătând mulțimea, apărură cele patru fecioare ducând năsălia albă şi uşoară pe care se afla bietul *Albaet*, culcat în racla lui, clătinându-şi uşor capul încoace şi încolo, ca şi cum şi-ar fi luat rămas bun de la casă.

Muzicanții atacară un vals săltăreț şi vesel, pornind în urma cosciugului, iar după ei se îmbulziră pe drum, în grupuri strânse, toți curioşii.

Casa, eliberată în sfârşit de toată acea vânzoleală, rămase tăcută, sumbră, cu înfățişarea lugubră a locurilor prin care a bântuit nenorocirea.

Batiste, acum singur sub umbrar, neclintit în atitudinea lui de oriental impasibil, îşi muşca țigara, urmărind din ochi procesiunea. Aceasta începea să şerpuiască pe drumul mare, iar sicriul, pe năsălia lui, părea un uriaş porumbel alb în şirul de veşminte negre şi ramuri verzi.

Frumos pornea bietul *Albaet* pe calea către raiul celor neprihăniți. Câmpia, trezindu-se cu voluptate sub sărutarea soarelui de primăvară, îl învăluia pe micul răposat cu

răsuflarea ei înmiresmată, îl petrecea până la groapă, acoperindu-l cu un nevăzut linţoliu de parfumuri. Copacii bătrâni, care înmugureau renăscând din seva proaspătă, păreau că-l salută, clătinându-şi în vânt ramurile încărcare de flori. Niciodată moartea nu trecuse pe pământ împodobită atât de frumos.

Despletite şi răcnind ca scoase din minţi, agitându-şi braţele cu disperare, se iviră în pragul casei cele două femei îndurerate. Vocile lor răsunau prelung, cu un geamăt necontenit, în atmosfera liniştită a câmpiei, scăldata într-o lumină blândă.

— Copilaşul meu! Sufleţelul meu! boceau biata Teresa şi fiică-sa.

— Adio Pasqualet!... Adio, strigau cei mici sorbindu-şi lacrimile.

„Auuu! auuu!" urla câinele, întinzând botul într-o schelălăială nesfârşită şi exasperantă, care părea să înfioare câmpia cu un freamăt lugubru.

Iar din depărtare, unduind printre crengi pe deasupra valurilor verzi ale câmpiei, răspundeau ecourile valsului care-l însoţea pe *Albaet* către locul de veci, legănat în bărcuţa lui albă cu ceaprazuri de fir. Gamele capricioase ale trompetei, fioriturile ei îndrăcite păreau un hohot metalic al morţii, care, cu copilul în braţe, se îndepărta printre frumuseţile câmpiei.

Cei care fuseseră la înmormântare se înapoiară abia pe înserat.

Copiii, nedormiţi din pricina agitaţiei din noaptea trecută, când le intrase moartea în casă, adormiseră pe scaune. Teresa şi fata, istovite de plâns, cu puterile sleite după atâtea nopţi de nesomn, zăceau nemişcate, prăvălite pe patul care mai păstra încă urma trupului bietul copilaş, Batistet sforăia în grajd lângă calul bolnav.

Tatăl, mereu tăcut şi împietrit, primea vizitele, strângea mâini, mulţumea, dând din cap, pentru vorbele de mângâiere ale oamenilor.

La căderea nopţii nu mai rămăsese nimeni. Casa era

întunecată, liniştită. Prin uşa deschisă în beznă, venea ca un susur îndepărtat respirația grea a celor dinăuntru, doborâți cu toții, răpuşi parcă de lupta cu durerea.

Batiste, mereu neclintit, se uita năuc la stelele care clipeau în albastrul întunecat al nopții.

Singurătatea îl mai însufleți. Începea să-şi dea seama de situația lui.

Câmpia avea aspectul ei de totdeauna, dar lui i se părea mai frumoasă, mai liniştitoare, ca un chip încruntat care s-ar destinde şi ar surâde.

Oamenii, ale căror glasuri se auzeau în depărtare pe la uşile caselor, acum nu-l mai urau, n-aveau să-i mai duşmănească pe ai lui. Fuseseră la el în casă, ştergând cu paşii lor blestemul care apăsa asupra ogoarelor lui Barret. Avea să înceapă o viață nouă. Dar cu ce preț...!

Şi, înfățişându-şi deodată limpede toată nenorocirea, gândindu-se la bietul Pasqualet care acum era strivit sub povara pământului umed şi urât mirositor, atingând cu veşmântul lui alb putreziciunea altor trupuri, pândit de viermi scârboşi, el, aşa de frumos, cu pielea aceea fină pe care luneca palma lui bătătorită, cu părul lui bălai pe care-l mângâiase de atâtea ori, simți un nod de plumb care-i urca din stomac spre gâtlej.

Greierii, care cântau pe dâmbul din apropiere, tăcură, speriați, de un straniu sughiț care sfâşie tăcerea şi se auzi prin întuneric, o bună parate din noapte, ca un horcăit de fiară rănită.

IX

Venise San Juan[44], cea mai frumoasă epocă a anului: vremea recoltei şi a belşugului. Aerul vibra de lumină şi căldură. Un soare tropical revărsa torente de aur asupra pământului, brăzdându-l cu crăpături sub mângâierea-i arzătoare. Săgeţile lui de aur se strecurau prin frunziş, polog de verdeaţă sub care câmpia îşi adăpostea canalele gâlgâitoare şi brazdele jilave, temându-se parcă de căldura care făcea să încolţească pretutindeni viaţa.

Copacii îşi întindeau crengile încărcate cu fructe. Se încovoiau scoruşii sub greutatea ciorchinilor galbeni, acoperiţi de frunze strălucitoare; caisele se iveau din frunziş ca nişte obrăjori trandafirii de prunc; copiii cercetau cu nerăbdare smochinii mătăhăloşi, căutând cu lăcomie primele *brevas*[45] iar din grădini, pe deasupra împrejmuirilor, iasomia îşi trimetea mireasma dulce, şi magnoliile, ca nişte cădelniţe de fildeş, îşi împrăştiau parfumul în văzduhul dogoritor, îmbibat de mirosul grânelor.

Secerile cu sclipiri de fulger tundeau ogoarele, retezând pletele bălaie de grâu, spicele doldora, care, plesnind de viaţă, cătau spre pământ, încovoind tulpinile subţiri.

Pe aripi creşteau grămezile de paie, formând coline de aur în care se reflecta lumina soarelui; grâul se vântura în vârtejuri de praf, iar pe ogoarele ciuntite, de-a lungul miriştilor, ţopăiau vrăbiile, căutând boabele căzute.

Pretutindeni era voioşie şi muncă însufleţită. Căruţele scârţâiau pe drum; cete de copii se hârjoneau pe câmp ori zburdau pe arii cu gândul la turtele de grâu nou, la viaţa de belşug şi bucurie care începea în casă când se umplea pătulul, ba până şi caii bătrâni priveau cu ochi mai voioşi, păşteau mai sprinteni, întremaţi parcă de mireasma munţilor de paie care treptat, ca un şuvoi de aur, aveau să se reverse în ieslele lor în cursul anului.

Banii, păstraţi iarna cu sfinţenie în odaie, ascunşi în ladă sau în vreun ciorap, începeau să circule prin *huerta*. Spre sfârşitul zilei, cârciumile se umpleau de oameni aprinşi la faţă şi bronzaţi de soare, cu cămăşi grosolane şi transpirate, care vorbeau despre recoltă şi despre câştiul de San Juan, când se încheia semestrul şi trebuiau plătiţi proprietarii pământului.

Până şi în casa lui Batiste belşugul adusese iarăşi bucurie. Recolta îi făcea să uite de *Albaet*. Doar câte o toană de plâns sau un oftat adânc de al mamei trădau vreun gând fugar îndreptat spre micuţ.

Sacii doldora de grâu pe care Batiste şi fiu-său îi urcaseră în pod şi care zguduiau duşumeaua când erau lăsaţi jos din spinare de se cutremura toată casa, erau singura preocupare a întregii familii.

Începeau pentru toţi timpuri bune. Pe cât de mare fusese, până nu demult, nenorocirea, pe atâta era acum fericirea. Zilele se scurgeau într-o pace binecuvântată, cu multă muncă, dar fără ca vreo supărare cât de mică să tulbure monotonia acelei vieţi harnice.

Bunăvoinţa pe care le-o arătaseră vecinii la înmormântarea copilului se mai răcise. Pe măsură ce se ştergea amintirea, acelei nenorociri, oamenii păreau să se căiască de pornirea lor de înduioşare şi se gândeau iarăşi la năpasta ce căzuse odinioară asupra lui Barret şi la sosirea veneticilor.

Totuşi, pacea, încheiată spontan în faţa sicriului alb al copilaşului, nu apuca să se tulbure. Erau, ce e drept, mai ţepeni şi mai reţinuţi, dar toţi îşi dădeau bună ziua cu familia lui Batiste. Copiii lui puteau să colinde câmpia fără să

întâmpine duşmănie, şi chiar Pimentó, când îl întâlnea pe Batiste, dădea prietenos din cap, mormăind un fel de răspuns la salutul acestuia... Într-un cuvânt, chiar dacă nu-i iubeau, îi lăsau în pace şi asta era tot ce-şi puteau dori.

Iar în casa lor, cât belşug, câtă linişte!... Batiste se minuna de recolta lui. Ogoarele, odihnite, neînsămânțate atâta vreme, păreau să fi revărsat dintr-odată toată viața acumulată în măruntaiele lor, în cei zece ani de odihnă. Spicul era gros şi bogat şi, după cât se spunea prin *huerta,* grâul avea să se vândă cu preț bun. Dar mai era ceva şi mai îmbucurător, la care Batiste se gândea înseninat; el n-avea să-şi înjumătățească câştigul cu plata vreunei arenzi, căci era scutit pe vreme de doi ani. Plătise însă acest avantaj cu luni şi luni de temeri şi dârzenie şi cu moartea bietului Pasqualet.

Prosperitatea familiei părea să se oglindească şi în înfățişarea casei, care era mai curată şi mai strălucitoare ca oricând. Chiar văzută de departe, ea se deosebea de locuințele din jur, vrând parcă să arate că acolo belşugul era mai mare. Nimeni n-ar mai fi recunoscut casa părăginită a lui Barret. Cărămizile roşii ale pavajului din fața intrării străluceau de mult ce erau frecate. Tufele de busuioc, de regina nopții şi volbură agățătoare alcătuiau boschete înfloritoare, deasupra cărora se contura pe cer tâmpla triunghiulară şi ascuțită a casei, de o albeață fără pată. Înăuntru îți lua ochii fluturarea perdelelor scrobite care împodobeau uşile odăilor, polițele, cu vrafuri de farfurii şi cu blide adânci, rezemate de perete, decorate cu păsări fantastice şi flori mari cât pătlăgelele roşii; pe colțarul, asemenea unui altar de faianță, tronau, ca nişte zeități ocrotitoare ale celor însetați, ulcioarele pântecoase şi smălțuite şi cănile de lut ori de sticlă verzuie, agățate în cuie.

Mobilele vechi şi prăpădite, stăruitoare amintiri ale trecutelor peregrinări, începeau să dispară, lăsând locul altora, pe care harnica Teresa le cumpăra în drumurile ei la oraş. Banii agonisiți din recoltă erau folosiți acum la umplerea golurilor lăsate în zestrea familiei de lunile de aşteptare.

Uneori, cei ai casei zâmbeau aducându-şi aminte de vorbele

amenințătoare ale lui Pimentó. Grâul acela, care, după spusele fanfaronului, n-avea să fie secerat de nimeni, începea acum să le înfrumusețeze viața. Roseta avea două fuste noi, iar Batistet şi cei mici se grozăveau duminica îmbrăcați şi ei cu lucruri noi din cap până-n picioare.

Oricine ar fi străbătut câmpia în ceasurile de arşiță, când aerul dogorea iar muştele şi bondarii zumzăiau amețiți, ar fi încercat un sentiment de plăcere în fața acelei căsuțe curate şi cochete. Dincolo de împrejmuirea de lut, întărită cu pari, ograda clocotea de viață. Găinile cotcodăceau, cocoşul cânta, iepurii de casă țopăiau în jurul unei stive de lemne de foc şi, păzite de cei doi copii, rațele pluteau pe canalul din apropiere, în vreme ce cârduri de puişori alergau pe mirişte, piuind întruna, foindu-se cu trupşoarele lor golaşe, abia acoperite de un puf subțire.

Pe lângă toate astea mai era ceva: din când în când, Teresa se închidea în odaia ei şi, trăgând un sertar de la scrin, desfăcea nodurile unei basmale ca să se minuneze privind la grămăjoara de monede de argint – primii bani pe care izbutise Batiste să-i scoată de pe ogoare. Toate au un început şi, dacă veneau vremuri mai bune, la banii ăştia aveau să se adauge alții şi alții, şi, cine ştie, poate că atunci când vor ajunge băieții la vârsta recrutării, o să poată, cu banii economisiți, să-i scape de obligația de a merge să-şi slujească regele ca soldați[{46}].

Bucuria reținută şi tăcută a mamei se putea citi şi pe chipul lui Batiste. Să-l fi văzut într-o duminică pe înserat, fumând o țigare ieftină de foi în cinstea zilei de sărbătoare, plimbându-se prin fața casei şi privind cu dragoste la ogoarele lui! Cu două zile înainte semănase pe ele porumb şi fasole, ca mulți din vecinii lui, căci pământul nu trebuie lăsat să stea degeaba.

Abia dacă mai pridídea cu cele două ogoare pe care le desțelenise şi le arase. Dar, întocmai că răposatul Barret, mistuit şi el de beția pământului, voia să cuprindă tot mai mult cu munca lui şi, cu toate că timpul era cam înaintat, se

gândea să sape a doua zi bucata de pământ rămasă nelucrată în spatele casei, ca să semene pepeni galbeni, recoltă din care nevastă-sa avea să scoată un câştig bun, ducând-o, ca şi pe celelalte, la piața din Valencia.

Trebuia să-i mulțumească lui Dumnezeu, care-i îngăduia, în sfârşit, să trăiască liniştit în raiul acela. Ce pământ era aici în *huerta!*... Nu degeaba, pe cât se povestea, plângeau maurii când au fost alungați de-acolo!

Secerişul netezise priveliştea, doborând holdele de grâu smălțate cu maci, care stăvileau privirea din toate părțile, ca nişte ziduri de aur. Acum câmpia părea mult mai mare, nemărginită, întinzându-şi cât vedeai cu ochii partalele mari de pământ roşu, tăiată de poteci şi canale.

Duminica era prăznuită cu sfințenie în toate casele şi, cum proaspăta recoltă adusese destui bani, nimeni nu se gândea să încalce datina. Nu vedeai țipenie de om muncind la câmp şi nici vreun cal pe drum. Pe poteci treceau bătrânele cu mantila de mătase lucioasă lăsată pe ochi şi un scăunel sub braț, de parcă le-ar fi tras cu o ață clopotul care bătea departe, foarte departe, peste acoperişurile din sat. La o răspântie țipa hârjonindu-se o ceată de copii; pe taluzurile verzi se zăreau pantalonii roşii ai câtorva recruți care profitau de ziua liberă ca să petreacă un ceas-două pe la casele lor. În depărtare pârâiau, ca o pânză sfâşiată, împuşcăturile trase în stolurile de rândunele care zburau încoace şi încolo într-un dans capricios, fâşâind ascuțit prin aer de parcă ar fi zgâriat cu aripile cristalul azuriu al cerului. Deasupra canalelor bâzâiau roiuri de țânțari aproape nevăzuți şi în ograda unei ferme, sub umbrarul bătrân, se învârteau într-un amestec pestriț fuste înflorate şi basmale bătătoare la ochi. Ritmul somnolent al ghitarelor părea să legene o trompetă stridentă care zvârlea spre toate colțurile câmpiei, ațipite sub soare, accentele maure ale jotei{47} valenciene.

Priveliştea paşnică părea idealizarea unei Arcadii harnice şi fericite. Aici nu puteau exista oameni răi. Batiste se întindea cu nesaț, năpădit de huzurul tihnit care parcă îmbibă totul în

preajma lui. Roseta şi copiii se duseseră la dans la fermă; nevastă-sa picotea sub umbrar, iar el se plimba încoace şi încolo de la casă la drum, pe bucata de pământ necultivat, pe unde intra căruța.

În picioare, pe podeț, răspundea la saluturile vecinilor, care treceau zâmbitori de parcă ar fi asistat la un spectacol foarte plăcut.

Se îndreptau cu toții către cârciuma lui Copa, ca să vadă de aproape faimoasa întrecere dintre Pimentó şi frații Terrerola, doi trântori care, ca şi bărbatul Pepetei, juraseră duşmănie veşnică muncii, petrecându-şi toată ziua la cârciumă. Între ei se iscau tot felul de rivalități şi făceau rămăşaguri, mai ales la vremea aceea, când dugheana era plină de lume. Cei trei fanfaroni se întreceau în gogomănii, fiecare dorind să depăşească faima celorlalți.

Batiste auzise vorbindu-se despre acel rămăşag care-i atrăgea pe oameni spre faimoasa cârciumă, ca o serbare. Se înțeleseseră să stea neclintiți la masă şi să joace *truque*, astâmpărându-şi setea doar cu rachiu, până s-o vedea cine rezistă mai mult. Începuseră vineri pe înserat şi duminică după-amiază încă se mai țineau toți trei pe taburetele de rafie, jucând a suta partidă de *truque*, cu cana de rachiu pe măsuța de zinc, nelăsând cărțile din mână decât ca să înfulece din caltaboşii gustoşi păstrați în untdelemn, care făceau faima cârciumarului Copa.

Vestea se răspândise prin toată *huerta* şi oamenii veneau cale de o leghe din împrejurimi, ca la procesiune. Cei trei viteji nu rămâneau o clipă singuri. Îşî aveau admiratorii lor pătimaşi, dintre care câte unul făcea pe al patrulea în partidă şi care, pe înnoptat, când mulțimea de spectatori pleca acasă, rămâneau acolo urmărind jocul la lumina unui felinar atârnat într-un plop. Copa era un om arțăgos care nu putea răbda monotonia anostă a acelui rămăşag şi, când venea ceasul de culcare, încuia uşa, lăsându-i pe jucători în bătătură, după ce le reînnoia provizia de rachiu.

Mulți se prefăceau indignați de nesăbuința acestei întreceri,

dar în fundul sufletului îi gâdila un fel de mândrie pentru faptul că erau vecini cu asemenea oameni. Ce mai flăcăi tari ca fierul creşteau în *huerta!* Turnau rachiul în ei de parc-ar fi fost apă chioară.

Toată lumea din împrejurimi părea să fie cu gândul doar la cei trei din cârciumă; veştile despre mersul întrecerii se răspândeau cu o iuțeală nemaipomenită. Două ulcioare se şi băuseră ca nimica... Se făcuse trei... şi tot nu se dădeau bătuți. Copa ținea socoteala rachiului băut. Iar oamenii, după preferințe, pariau pe câte unul dintre cei trei concurenți.

Despre lupta asta, care de două zile pasiona toată *huerta* şi nu părea să se apropie de sfârşit, auzise în cele din urmă şi Batiste. El, omul cumpătat, care, de îndată ce bea puțin alcool simțea că îl apucă greața şi durerea de cap, nu-şi putea ascunde o uimire aproape admirativă față de asemenea haidamaci care, după părerea lui, aveau pe semne stomacul căptuşit cu fier.

Şi urmărea cu o privire jinduitoare pe toți cei ce se îndreptau spre cârciumă. De ce nu s-ar duce şi el unde mergeau ceilalți?... Nu trecuse niciodată pragul lui Copa, înainte bârlogul duşmanilor lui; dar acum, prezența i-ar fi justificată de împrejurarea aceea neobişnuită... Şi, pe urmă, ce naiba! după atâta munca şi o recoltă aşa de bună, chiar şi un om cumpătat putea să-şi îngăduie nițică distracție.

Şi, strigându-şi nevasta ațipită ca să-i dea de veste că pleacă, o porni spre cârciumă.

Mulțimea care umplea piațeta din fața casei lui Copa era ca un furnicar. Se aflau acolo, în cămaşa, cu pantaloni de velur, brâu negru lat şi basma legată pe cap ca o mitră, toți bărbații din împrejurimi. Bătrânii se sprijineau în bastoane groase de Liria[{48}], galbene şi cu arabescuri negre; tinerii, cu mânecile suflecate, scoțând la iveală brațele vânjoase şi roşcovane, învârteau între degetele lor zdravene şi bătătorite, nuieluşe subțiri de frasin. Plopii uriaşi din jurul cârciumii îşi întindeau umbra asupra grupurilor însuflețite.

Batiste cercetă pentru prima oară cu atenție vestita

cârciumă, cu pereții ei albi, obloanele vopsite în albastru şi pervazurile îmbrăcate în faianță de Manises, viu colorată.

Avea două uşi. Una dădea în cramă, şi, prin canaturile ei deschise, se vedeau două şiruri de butoaie uriaşe care ajungeau până la tavan, grămezi de burdufuri goale şi scofâlcite, pâlniile mari şi măsurile de tablă care căpătaseră o culoare roşie de la atâta vinaț, cât vânturaseră. În fund se afla căruța grea, care cutreiera întreaga provincie ca să aducă băutură. În încăperea întunecoasă şi umedă pluteau vapori de alcool şi o aromă de must care te îmbăta şi-ți tulbura vederea, dând impresia că întreg pământul avea să fie năpădit de un puhoi de vin.

Acolo erau comorile lui Copa, de care vorbeau cu încântare şi respect toți bețivanii din *huerta*. Numai el cunoştea secretul acelor butoaie, străpungând parcă cu privirea doagele bătrâne, cântărind calitatea băuturii pe care o conțineau; era preotul suprem al acelui templu al alcoolului, iar când ținea să cinstească pe câte cineva, scotea cu smerenie, de parcă ar fi purtat în mâini potirul cuminecăturii, un pahar în care lichidul de culoarea topazului scânteia ca o cunună de briliante irizate.

Cealaltă uşă dădea în cârciumă; aceasta se deschidea cu o oră înainte de a se face ziuă, şi rămânea aşa până seara la zece, proiectând în bezna drumului lumina roşiatică a lămpii cu petrol atârnată deasupra tejghelei.

Pereții erau căptuşiți, până la înălțimea unui stat de om, cu cărămizi roşii smălțuite, cu o bordură de plăci de faianță înflorate. De acolo şi până la tavan, toții pereții erau consacrați sublimei arte a picturii, căci Copa, deşi părea un om necioplit şi preocupat doar să-şi vadă seara saltarul tejghelei cât mai plin, era un adevărat mecena. Adusese un pictor de la oraş, ținându-l la el mai bine de o săptămână, şi acest capriciu de magnat protector al artelor îl costase, după cât spunea el, ca la vreo cinci *duros*.

Drept e că nu-ți puteai arunca nicăieri privirea fără să dai peste o operă măiastră, al cărei colorit violent părea să

înveselească muşterii, îndemnându-i la băutură. Copaci albaştri pe câmpuri vineții, zări galbene, case mai înalte decât copacii şi oameni mai mari decât casele, vânători cu puşti care aduceau a mături şi *majos*[49] andaluzi cu flinta pe genunchi, călărind pe bidivii focoşi ce semănau a şobolani. O capodoperă de mare originalitate, care stârnea entuziasmul clienților. Iar deasupra uşilor, artistul, ca o discretă aluzie la caracterul localului, pictase stranii naturi moarte: hălci de ficat sfârtecate şi sângerânde, pepeni galbeni care păreau nişte ardei uriaşi, gheme de lână roşie care aveau pretenția să înfățişeze piersici.

Mulți susțineau că deverul localului, cu mult mai mare decât al altor cârciumi din *huerta,* se datora acestor uimitoare podoabe, iar Copa blestema muştele care întunecau asemenea frumusețe pictând-o cu puncte negre.

Lângă uşa de intrare să afla tejgheaua, murdară şi năclăită; înapoia ei, trei rânduri de butoiaşe, încununate cu creneluri de sticle pline cu felurite băuturi. De grinzi atârnau, ca nişte pologuri unsuroase, draperii de cârnați şi caltaboşi, ori şiruri de ardei roşii mici şi ascuțiți ca nişte degete de drac; monotonia acestui decor era pe-alocuri întreruptă de câte o şuncă roşcovană şi de ciucuri maiestuoşi de cârnăciori.

Bunătățile pentru cei cu gusturi mai fine se aflau într-un dulap cu geamuri împâclite de lângă tejghea. Acolo găseai steluțe din aluat fraged, turte cu stafide, rulouri glasate, corăbioare, toate cu o nuanță cam întunecată şi nişte grunji suspecți care le trădau vechimea, brânză de Murviedro, moale, proaspătă, de o gingaşă albeață, în bucăți rotunde ca nişte pâini, mustind de zer.

Afară de asta mai avea Copa şi o cămară unde ținea în monumentale oale de lut, măsline murate şi caltaboşi cu ceapă în untdelemn, articolul cel mai cerut. În fundul cârciumii era uşa care dădea spre curtea mare, spațioasă, cu vreo şase vetre unde se gătea paella[50]. Câțiva pilaştri albi susțineau o boltă de viță bătrână care adumbrea acel spațiu vast, iar de-a lungul unui zid erau îngrămădite o mulțime de

taburete şi măsuțe de tablă, de parcă patronul s-ar fi aşteptat ca toți huertanii să-i invadeze localul.

Tot cercetând cârciuma, Batiste îşi opri ochii asupra stăpânului, o namilă de om cu cămaşa desfăcută la piept, dar, deşi în plină vară, cu o bonetă cu urechi trasă bine pe capul enorm, cu o față lată şi arămie. Era cel mai serios muşteriu al localului său; nu se putea duce împăcat la culcare dacă nu băuse, la cele trei mese, o jumătate de *cantaro*[{51}] de vin.

Din pricina asta, pesemne, nu prea lua în seamă întrecerea care provoca atâta zarvă în toată *huerta*.

Tejgheaua îi servea drept meterez, de unde, ca un iscusit cunoscător ce era, supraveghea beția muşteriilor. Să nu fi făcut careva pe grozavul în localul lui, căci până să zică o vorbă, el şi punea mâna pe o măciucă de sub tejghea, de care tremurau şi Pimentó şi ceilalți zurbagii din împrejurimi... În localul său, nici pomeneală de încăierare. Să se omoare în drum! Şi când, duminica seara, se deschideau bricegele şi se învârteau scăunaşele pe sus, Copa, fără să scoată o vorbă ori să-şi piardă cumpătul, se vâra între bătăuşi, îi apuca de braț pe cei mai îndârjiți, îi ducea pe sus până în drum, şi, zăvorând uşa pe dinăuntru, începea să-şi numere liniştit banii din saltar înainte de culcare, în vreme ce afară se auzeau loviturile şi gemetele celor care se luaseră iarăşi la harță. Totul se reducea la faptul că-şi închidea cu o oră mai devreme cârciuma; înăuntrul ei, atâta vreme cât o sta el la tejghea, n-aveau ce să caute jandarmii.

Batiste, după ce privi pe furiş din uşă la cârciumar, care, cu ajutorul soției şi al unui argat îşi servea muşteriii, se întoarse în bătătură. Acolo se apropie de un grup de bătrâni care discutau cine din cei trei participanți la întrecere se ținea mai bine.

Mulți țărani, sătui să tot privească la cei trei petrecăreți, jucau pe socoteala lor sau luau câte o gustare adunați în jurul măsuțelor. Ulciorul trecea din mână în mână şi licoarea roşie curgea din el cu un gâlgâit uşor în gurile căscate; se

tratau unii pe alții cu arahide şi semințe de nipralã. Slujnicele aduceau în strãchini de faianță caltaboşi negri în untdelemn, brânzã proaspãtã, mãslinele murate, cu zeama lor în care înotau verdețuri aromate; iar pe mese se vedea pâine din grâul nou al *huertei* şi colaci rumeni cu miezul oacheş şi gustos din fãinã integralã.

Oamenii aceştia care mâncau, beau şi se agitau, fãceau o larmã de ai fi zis cã tot locul era nãpãdit de un viespar uriaş; iar în vãzduh pluteau vapori de alcool, un iz înecãcios de untdelemn încins şi pãtrunzãtorul miros al mustului amestecat cu mireasma ogoarelor învecinate.

În cele din urmã Batiste se apropie de cercul larg care-i înconjura pe cei cu rãmãşagul.

La început nu vãzu nimic; dar, împins încetul cu încetul de cei din spate, îşi fãcu loc printre trupurile asudate şi înghesuite pânã ajunse chiar în față. Unii spectatori şedeau pe jos, cu bãrbia sprijinitã în palme, cu nasul pe marginea mesei şi ochii țintã la jucãtori, ca sã nu piardã niciun amãnunt din faimosul eveniment. Acolo mirosul de alcool era şi mai nesuferit. Parcã îmbibase respirația şi hainele tuturor.

Batiste îl vãzu pe Pimentó şi pe adversarii sãi aşezați pe taburetele din lemn tare de roşcov, cu cãrțile de joc în față, cu clondirul de rachiu la îndemânã, iar pe masã grãmãjoara de boabe de porumb, care indicau punctele câştigate la joc. La fiecare partidã, unul dintre cei trei lua clondirul, bea din el pe îndelete şi-l trecea tovarãşilor.

Spectatorii mai apropiați se uitau la cãrțile fiecãruia peste umãr, pentru a se convinge dacã joacã bine. Nu era niciun pericol: capetele erau tefere, ca şi cum n-ar fi bãut decât apã; niciunul dintre ei nu fãcea vreo greşealã şi nici nu jucau prost.

Partida mergea înainte fãrã ca, pentru asta, concurenții sã se opreascã din vorbã cu prietenii, glumind asupra rezultatului luptei.

Când îl vãzu pe Batiste, Pimentó mârâi printre dinți un „He!” în chip de salut şi-şi întoarse privirea la cãrți.

Se ținea bine încă, dar ochii îi erau înroşiți, în pupile îi strălucea o scânteie albăstruie şi tremurătoare ca flacăra de alcool, iar fața căpăta uneori o paloare mată. Nici ceilalți nu arătau mai bine; dar toți râdeau. Privitorii, molipsindu-se de la jucători, îşi treceau din mână în mână clondirele plătite în comun aşa că era o adevărată inundație de rachiu, care se revărsa şi în afara cârciumii, căzând ca un val de foc în fiecare stomac.

Până şi Batiste, silit de cei din jur, fu nevoit să bea. Nu-i făcea plăcere, dar omul trebuie să încerce de toate, şi îşi făcu iar curaj, folosindu-se de aceleaşi argumente care-l aduseseră la cârciumă. Un tată de familie, după ce a muncit şi îşi vede recolta în hambar, poate să-şi facă şi el puțin de cap.

Simți o căldură mare în stomac, iar în cap o tulburare plăcută. Începea să se învețe cu atmosfera cârciumii, iar întrecerea i se părea din ce în ce mai reuşită.

Până şi Pimentó i se părea un om de seamă… în felul lui.

Jucătorii terminaseră partida numărul… – nimeni nu mai ştia socoteala – şi vorbeau cu prietenii despre cina care se vestea pe curând. Unul dintre frații Terrerola pierdea teren văzând cu ochii. Două zile de rachiu în cantități uriaşe şi cele două nopți petrecute în agitație începeau să-l copleşească. Ochii i se închideau, iar capul îi cădea greu pe frate-său, care căuta să-l trezească trăgându-i muteşte, pe sub masă, nişte ghionți zdraveni în stomac.

Pimentó zâmbea viclean în fața acestui triumf. Pe unul îl dăduse gata. Şi discuta despre cină cu admiratorii lui. O cină straşnică, fără teamă de cheltuială: în orice caz, nu el avea s-o plătească. O cină demnă de închiderea rămăşagului, căci, cu siguranță, întrecerea va lua sfârşit chiar în seara aceea, după ce-l va birui şi pe al doilea adversar.

Şi, ca o trompetă sărbătorească anunțând dinainte triumful lui Pimentó, începură să răsune sforăielile lui Terrerola mezinul, căzut în brânci pe masă, gata să se năruie de pe taburet, ca şi cum tot rachiul pe care-l avea în stomac ar fi tras către pământ, în baza legii gravitației.

Fratele lui zicea că-l va trezi cu câteva palme; dar Pimentó interveni cu bunătate, ca un învingător mărinimos. Aveau să-l deştepte când vor începe cina. Şi, vrând să arate că nu dă cine ştie ce importanță întrecerii şi propriei lui rezistențe, se plânse că n-avea poftă de mâncare, ca şi cum ar fi fost o adevărată nenorocire, după ce petrecuse acolo două zile la rând, înfulecând şi bând ca un căpcăun.

Un prieten se repezi la cârciumă şi aduse un şirag lung de ardei iuți. Ăştia aveau să-i deschidă pofta de mâncare. Gluma trezi hohote de râs, iar Pimentó, ca să-şi uimească şi mai mult admiratorii, îl îmbie cu infernala tratație şi pe Terrerola – cel care abia se mai ținea în capul oaselor – în vreme ce el muşca din ardei cu nepăsare, de parcă ar fi fost pâine.

Un murmur de admirație străbătu cercul privitorilor. Pentru fiecare ardei mâncat de celălalt, soțul Pepetei înghițea trei, până când isprăviră tot şiragul, adevărată cunună de diavoli roşii.

Bruta aceea avea pesemne o platoşă în stomac.

Şi continua să vorbească netulburat, din ce în ce mai palid, cu ochii umflați şi roşii întrebând dacă jupânul Copa tăiase o pereche de pui pentru cină şi dând dispoziții cum să-i gătească.

Batiste îl privea cu uimire, simțind totodată o vagă dorință să plece acasă. Soarele asfințise; în bătătură vocile deveneau tot mai gălăgioase; începea războiul de fiecare duminică seara. Şi apoi, Pimentó se uita la el cam des cu ochii lui tulburi şi stranii de bețiv care se ține bine. Totuşi, fără să ştie de ce, rămânea locului, ca şi cum acest spectacol, atât de nou pentru el, ar fi fost mai tare decât propria-i voință.

Prietenii lui Pimentó începură să-l țină de rău văzând că, de când cu ardeii, el ducea clondirul la gură fără să-i pese dacă şi adversarul face la fel. „Să nu mai bea atâta; o să piardă şi n-o să aibă cu ce plăti. Acum nu-i mai mergea aşa de bine ca în anii trecuți, când stăpâna ogoarelor se îndupleca să-l păsuiască pentru arendă.”

Vorbe spuse într-o doară de un nesocotit, fără să se

gândească la însemnătatea lor; se aşternu o tăcere încordată, ca în camera unui bolnav, când i se dezleagă rana.

Să pomeneşti de arenzi şi de plăți în acel loc unde şi actorii şi spectatorii consumaseră deopotrivă la rachiu cu nemiluita!...

Batiste simți o nelinişte. I se păru că, deodată, trece prin văzduh ceva duşmănos, amenințător. Nu i-ar fi venit prea greu să plece; dar rămase locului, părându-i-se că toți oamenii îl priveau pe furiş. Se tema că, ştergând-o ar grăbi atacul căci l-ar fi oprit cu ocări ceilalți; şi în speranța că nu va fi luat în seamă, rămase nemişcat, stăpânit parcă de un sentiment care nu era frică, dar ceva mai mult decât prudență.

Admiratorii lui Pimentó îi cereau să mai povestească o dată tertipul pe care-l folosea în fiecare an pentru a nu plăti proprietăresei pământului, şi îl răsplăteau cu hohote de râs, scuturați de o veselie răutăcioasă, ca sclavii care se bucură de necazurile stăpânului.

Zurbagiul îşi istorisea cu modestie succesele. În toți anii, de Crăciun şi de San Juan, pornea în graba mare la Valencia, să dea ochi cu stăpâna ogoarelor. Alții duceau vreo pereche de pui, ori un coş cu păinişoare, sau un paner cu fructe, ca să-i înduplece pe boieri să se mulțumească doar cu o parte din bani, văicărindu-se şi făgăduind să împlinească suma ceva mai târziu. El era singurul care nu ducea nimic decât cuvinte, şi nici acelea multe.

Stăpâna lui, o cucoană impunătoare, îl primea în sufrageria casei, pe unde tot dădeau târcoale fetele ei, nişte fandosite împopoțonate cu funde pestrițe.

Doña Manuela lua în mână condica, să-şi amintească semestrele cu care Pimentó rămăsese în urmă... Venea să plătească, nu?... Iar şmecherul, la întrebarea doamnei de Pajares, dădea mereu acelaşi răspuns: Nu, *señora;* nu putea plăti pentru că n-avea niciun ban. Ştia că prin asta se dovedea a fi un nemernic. O spunea şi bunicul lui, care era un om foarte înțelept: „Pentru cine s-au făcut puşcăriile?

Pentru oameni. Plăteşti? Eşti om de treabă. Nu plăteşti? Eşti un nemernic.”

Şi după ce expunea această scurtă lecție de filosofie rustică, făcea uz de al doilea argument, adică scotea de la brâu un trabuc de tutun negru şi un cuțit uriaş, cu care începea să-l toace pentru a-şi răsuci o țigară.

La vederea cuțitului, pe cucoană o treceau fiorii, o apucau nevricalele şi, tocmai de aceea, şmecherul tăia tutunul cât mai încet şi se tot uita la ea, repetând mereu argumentele bunicului, pentru a-i explica de ce nu poate plăti.

Fetişcanele cu funde îl porecliseră „Omul cu puşcăria”; mama se simțea neliniştită în prezența acelui sălbatic cu reputație proastă, care duhnea a băutură şi vorbea învârtind întruna cuțitul; lămurindu-se până la urmă că nu putea scoate nimic de la el, îi spunea să plece; dar el simțea o adâncă satisfacție văzându-i stingherealа şi căuta să prelungească întrevederea. Până când a ajuns să-i spună că, din moment ce nu plătea, putea să se dispenseze de a mai veni. *Señora* avea să uite de existența pământului ei. A, nu, *doña* Manuela! Pimentó îşi îndeplinea cu sfințenie obligațiile şi, ca arendaş, trebuia să-şi viziteze stăpâna de Crăciun şi de San Juan, ca să-i dovedească că, deşi nu plătea, nu înceta să fie preasupusul ei servitor.

Şi se ducea de două ori pe an, ca să-i murdărească pardoseala cu espadrilele lui pline de noroi şi să repete, învârtindu-şi cuțitul, că puşcăriile sunt făcute pentru oameni. Era o răzbunare de sclav, amara plăcere a milogului care-şi flutură zdrențele lui împuțite în mijlocul unei petreceri de oameni bogați.

Toți țăranii râdeau, comentând purtarea lui Pimentó față de stăpâna lui.

Iar lăudărosul îşi justifica acea purtare prin următorul raționament: de ce trebuia să plătească? Ia să vedem: de ce?… Ogoarele acelea fuseseră cultivate şi de bunicul lui. La moartea tatălui, frații şi le împărțiseră după bunul lor plac, aşa cum era obiceiul prin *huerta,* fără să-l întrebe nimic pe

proprietar. Ei erau cei care le lucrau, cei care le făceau să rodească, cei care-şi lăsau, puțin câte puțin, viața pe brazdele lor.

Pimentó dovedea atâta neruşinare vorbind cu patimă de munca lui, încât unii zâmbeau… Fie şi aşa! el nu muncea mult pentru că era şmecher şi pricepuse vicleşugurile vieții. Dar uneori muncea şi el din zori până-n seară, şi atâta era destul pentru ca ogoarele să fie pe mai bună dreptate ale lui decât ale acelei cocoşnețe grăsane din Valencia. Să vină ea să le, lucreze; să se înhame la plug cu toate ocalele ei de carne şi cu cele două fetişcane înzorzonate, şi atunci o să fie stăpâna lor legiuită.

Glumele grosolane ale lăudărosului făceau asistența să scoată răcnete de râs. Toți oamenii aceia care mai purtau încă în suflet amărăciunea plăților de la San Juan, se bucurau nespus văzându-şi stăpânii tratați cu atâta cruzime. Ha! Povestea cu plugul avea un haz nespus; şi fiecare îşi închipuia că-şi vede stăpânul, rentierul burtos şi tipicar sau cucoana bătrână şi fudulă, înhămați la arat, trăgând din răsputeri să taie brazda, în vreme ce ei, cei de jos, țăranii, plesneau din bici.

Îşi făceau cu ochiul, râdeau, îşi ardeau palme, ca să-şi arate mulțumirea. Oho!! Că bine mai era la cârciuma lui Copa când ascultai la omul asta. Câte îi mai trăsneau prin cap…!

Dar soțul Pepetei era închiondorat şi mulți băgară de seamă că se uită pieziş, cu acea privire crâncenă, bine cunoscută la cârciumă drept semn neîndoielnic al unei foarte apropiate răbufniri. Vocea i se înăsprise, de parcă tot alcoolul care-i umfla stomacul i s-ar fi ridicat, în valuri fierbinți, până-n gât.

Puteau ci să râdă, prietenii lui, pân-or crăpa, dar asemenea râsete aveau să fie cele din urmă. *Huerta* nu mai era ceea ce fusese vreme de zece ani. Stăpânii, iepuri fricoşi, se preschimbaseră în lupi necruțători. Începeau iar să-şi arate colții ca altădată. Până şi stăpâna lui se obrăznicea cu el – cu el care era spaima tuturor proprietarilor din *huerta;* când

fusese la ea de San Juan, îşi bătuse joc de vorba aia a lui cu puşcăria şi chiar de cuțit, prevenindu-l că va trebui ori să plece de pe ogoare, ori să-şi plătească arenda cu restanțe cu tot.

Şi de ce se grozăveau aşa?... Pentru că nu se mai temeau de el... Şi de ce nu se mai temeau?... Hristoase! Pentru că pământul lui Barret, acea sperietoare de paragină care-i îngrozea pe stăpâni şi-i făcea să fie blânzi şi îngăduitori, nu mai era părăsit şi nelucrat. Se destrămase vraja. De când un hoțoman, un lihnit, izbutise să-i țină la respect pe ei toți, proprietarii râdeau şi, ca să-şi răzbune cei zece ani de blândețe, se făceau mai afurisiți decât faimosul *don* Salvador.

— Aşa e... aşa e, ziceau toți din grup, întărind spusele lui Pimentó cu aprobări energice din cap.

Toți recunoşteau că stăpânii se schimbaseră, când îşi aminteau amănuntele ultimei întrevederi cu ei: amenințările de reziliere, refuzul de a primi plata incompletă, aerul ironic cu care le vorbiseră de pământul lui Barret, acum iarăşi lucrat, în ciuda duşmăniei întregii *huerte.* Şi iată că deodată, după ce hălăduiseră zece ani în dulce izbândă, cu frâul slobod şi stăpânul la picioare, venea smucitura nemiloasă, întoarcerea la alte timpuri; acum iar avea să le pară pâinea amară şi vinul mai acru, cu gândul la blestematul soroc şi asta din vina unui străin, a unui păduchios care nici măcar nu se născuse în *huerta,* aciuat printre ei ca sa le încurce socotelile şi să le îngreuneze viața. Şi păcătosul ăsta mai trăia încă? Oare nu mai erau bărbați în *huerta*?...

Se terminase cu dovezile de prietenie din ultima vreme, cu atențiile iscate în jurul sicriului unui biet copilaş! Toată omenia trezită de nenorocire se năruia ca un castel din cărți de joc, se risipea ca un nor subțire, şi reapărea brusc vechea duşmănie, solidaritatea întregii *huerta*, care, luptând împotriva intrusului, îşi apăra propria ei existență.

Şi în ce moment reînvia această ostilitate! Ochii oamenilor ațintiți asupra lui străluceau cu flăcări de ură; mințile, tulburate de alcool, păreau să simtă fiorul pornirii de a ucide;

instinctiv se îndreptau cu toții către Batiste, iar acesta începu să se simtă împins din toate părțile, de parcă cercul s-ar fi strâns în jurul lui pentru a-l nimici.

Acum se căia că rămăsese lângă jucători. Nu-i era frică, dar blestema ceasul când i se năzărise să intre în cârciumă, în atmosfera ei stranie care părea să-i răpească energia. Îşi pierduse aici tăria care-l însufleţea când simţea sub talpă ogorul cultivat cu preţul atâtor sacrificii şi pentru a cărui apărare era gata să-şi dea viaţa.

Pimentó, lăsându-se pradă mâniei, simți deodată cum i se urcă la cap tot rachiul băut în cele două zile. Îşi pierduse liniştea lui de beţiv care nu se lasă doborât şi, când se sculă clătinându-se, trebui să facă un efort pentru a se ține pe picioare. Din ochii injectați, parcă sta să-i țâşnească sânge. Vocea îi era opintită, ca şi cum ar fi tras de ea s-o scape de stavila alcoolului şi a mâniei.

— Pleacă! îi zise poruncitor lui Batiste, întinzând o mână amenințătoare cu care-i atinse aproape fața. Pleacă sau te omor!

Să plece!... Asta dorea şi Batiste, din ce în ce mai palid, căindu-se tot mai mult că se află acolo. Dar înțelegea el bine ce însemna acel imperios „Pleacă!" al zurbagiului, întărit de semnele de încuviințare ale tuturor.

Nu-i cereau să plece din cârciumă, pentru a-i scuti de prezența lui nesuferită; îi porunceau, sub amenințarea cu moartea, să-şi părăsească ogoarele de care era legat trup şi suflet; să lase pentru totdeauna casa în care îi murise copilaşul, unde fiecare ungher îi amintea de strădaniile şi bucuriile întregii familii în lupta lor cu sărăcia. Şi, ca într-o strălucire, se văzu iar cu calabalâcul în căruță rătăcind pe drumuri, în căutarea necunoscutului, ca să-şi croiască altă viață, având drept mohorâtă însoțitoare foamea crâncenă, care o să le calce iar pe urme... Nu! El ocolea ciocnirile; dar să nu se atingă de pâinea alor lui!

Acum îi pierise îngrijorarea. Imaginea copiilor flămânzi şi lipsiți de cămin îl făcea să devină mânios şi agresiv. Mai că-i

venea să se repeadă la oamenii aceia pentru că-i pretinseseră asemenea monstruozitate.

— Pleci? Pleci? întrebă Pimentó din ce în ce mai întunecat şi ameninţător.

Nu, n-avea să plece. O spuse cu capul, cu zâmbetul lui disprețuitor, cu o privire hotărâtă şi sfidătoare pe care şi-o plimbă peste tot grupul.

— Lepădătură! răcni zurbagiul, în vreme ce-şi abătea o mână pe obrazul lui Batiste cu o palmă răsunătoare.

Încurajați parcă de gestul lui violent, toți cei din grup. se avântară împotriva odiosului intrus; dar pe deasupra capetelor începu să se vânture un braț vânjos care ținea un taburet cu fundul de trestie, chiar acela poate pe care stătuse până nu de mult Pimentó.

În mâna puternică a lui Batiste, scăunelul acela cu şipci tari şi picioare groase de lemn de roşcov, cu stinghiile dintre ele lustruite de folosință, devenea o armă de temut.

Clondire şi măsuțe se rostogoliră la pământ. Oamenii se trăgeau instinctiv înapoi, înspăimântați de atitudinea agresivă a acelui om, de obicei liniştit, pe care furia îl făcea acum să pară uriaş; dar înainte de-a mai apuca ei să facă un pas înapoi, răsună deodată un pocnet ca de oală plesnită şi Pimentó se nărui cu capul spart de lovitura taburetului.

În bătătură se iscă o zăpăceală de nedescris.

Copa, care din bârlogul lui părea să nu ia seama la nimic – dar era cel dintâi care adulmeca încăierările – de cum văzu taburetul ridicat în aer, apucă măciuca ascunsă sub tejghea şi, izbind în dreapta şi-n stânga, curăță într-o clipită cârciuma de muşterii, zăvorând pe dată uşa, după sfântul lui obicei.

Mulțimea se frământa mai departe în bătătură, mesele se răsturnau, bețe şi ciomege se vânturau pe sus, fiecare punându-se în gardă față de vecin, pentru ceea ce ar mai putea urma; iar în vremea asta, cel care pricinuise toată zarva, Batiste, stătea nemişcat, cu brațele căzute, speriat de ceea ce făcuse, ținând încă în mână taburetul mânjit de

sânge.

Pimentó, căzut pe brânci, se tânguia cu vaiete care semănau a sforăituri, în vreme ce sângele îi curgea gâlgâind din capul spart.

Cu sentimentul frățesc al beților, Terrerola cel mare sări în ajutorul rivalului său, uitându-se cu duşmănie la Batiste. Îl insulta căutându-şi la brâu cuțitul ca să-l lovească.

Cei mai paşnici o luară la fugă pe poteci, întorcând mereu capul cu o curiozitate bolnăvicioasă; ceilalți rămaseră locului, gata de apărare, pregătindu-se fiecare să-şi sfârtece vecinul fără să ştie pentru ce, nevrând totuşi să fie el primul care să înceapă atacul. Ciomegele rămâneau ridicate, se vedea sclipirea bricegelor prin grupuri, însă nimeni nu se apropia de Batiste, iar el se retrăgea încet, de-a-ndaratelea, ținând în sus taburetul plin de sânge.

Aşa ieşi din bătătură, privind cu ochi sfidători grupul care-l înconjura pe Pimentó. Toți erau oameni curajoşi, dar păreau intimidați de forța acestui bărbat.

Când se văzu în drum, la oarecare distanță de cârciumă, o luă la fugă şi, tocmai aproape de casă, aruncă într-un canal taburetul greoi, uitându-se cu groază la petele negricioase de sânge acum uscat.

X

Batiste pierdu orice speranță de a mai trăi liniştit pe pământul lui.

Întreaga *huerta* se ridica iarăşi împotrivă-i. Din nou trebui să se izoleze în casă cu ai lui, să trăiască într-o veşnică singurătate, ca un ciumat, ca o fiară în cuşcă, pe care toți o amenință cu pumnul de la distanță.

Nevastă-sa îi povestise a doua zi cum fusese dus acasă zurbagiul rănit. El însuşi auzise din odaie strigătele şi amenințările tuturor celor care-l însoțeau grijulii pe betegitul Pimentó... O adevărată manifestație. Femeile, care aflaseră întâmplarea mulțumită uluitoarei repeziciuni cu care se transmit veştile în *huerta*, ieşeau în drum ca să-l vadă de aproape pe viteazul soț al Pepetei şi să-l căineze ca pe un erou căzut jertfă pentru binele tuturor.

Chiar şi unele care, cu câteva ceasuri înainte, îl ocărau în toate chipurile, revoltată de rămăşagul lui de beției, acum îl compătimeau, se interesau dacă rana era gravă şi cereau răzbunare împotriva „lihnitului", a hoțomanului care, după ce că se înstăpânise pe un avut care nu era al lui, mai încerca şi să se impună prin teroare năpustindu-se asupra oamenilor de treabă.

Pimentó era măreț. Îl durea grozav rana, păşea sprijininduse de prietenii lui, cu capul bandajat, chinuit ca un Hristos, după cum decretau cumetrele indignate; dar el se silea să

zâmbească şi, la fiecare strigăt de răzbunare, răspundea cu un aer trufaş, declarând că era treaba lui să-l pedepsească pe duşman.

Batiste nici nu se îndoia că oamenii aveau să se răzbune. Cunoştea procedeele obişnuite în *huerta*. Legile de la oraş nu erau făcute pentru locurile acelea. Închisoarea părea o pedeapsă prea uşoară când era vorba de răfuirea unei duşmănii. Ce-i trebuiau unui bărbat adevărat judecători şi jandarmi dacă avea ochi ageri şi o puşcă în casă? Socotelile între bărbați trebuie lichidate de ei înşişi.

Şi cum întreaga *huerta* gândea aşa, degeaba se vânturară pe drumuri, a doua zi după încăierare, doi galonați cu tricorn, între cârciuma lui Copa şi casa lui Pimentó, pentru a pune întrebări cu tâlc oamenilor de pe ogoare. Nimeni nu văzuse nimic, nimeni nu ştia nimic; Pimentó povestea cu rânjete grosolane cum, întorcându-se de la cârciumă, îşi spărsese singur capul din pricina beției, care-l făcuse să meargă pe două cărări izbindu-se de copacii de pe drum; aşa că cei doi jandarmi trebuiră să se înapoieze la postul lor din Alboraya fără să fi făcut vreo lumină în privința veştilor vagi care ajunseseră până la ei despre o încăierare sângeroasă.

Aceasta mărinimie a victimei şi a prietenilor săi îl alarma pe Batistet, făcându-l să trăiască într-o permanentă încordare.

Ca nişte melci fricoşi, toți ai lui se retraseră în casă, evitând orice contact cu *huerta.*

Cei mici nu se mai duceau la şcoală. Roseta încetă să mai meargă la fabrică, iar Batistet nu mai făcea un pas în afara pământului lor. Tatăl era singurul care ieşea; pe cât era de grijuliu şi prudent în privința familiei sale, pe atât era de sigur şi liniştit când era vorba de el.

Totuşi nu făcea niciun drum la Valencia fără să-şi ia puşca pe care, odată ajuns acolo, o lăsa în grija unui prieten de la periferie. Trăia nedespărțit de arma lui – obiectul cel mai prețios din casă – mereu curată, strălucitoare şi mângâiată cu acea dragoste de maur pe care o nutreşte țăranul valencian pentru puşca lui.

Teresa era iar abătută ca la moartea micuțului. De câte ori îşi vedea bărbatul curățând cele doua țevi ale armei, schimbând cartuşele sau manevrând piedica pentru a se convinge că alunecă uşor, îi venea în minte imaginea puşcăriei şi tragica poveste a lui Barret. Vedea sânge şi blestema clipa când le dăduse prin gând să se aşeze pe acel pământ afurisit. Apoi urmau ceasurile de nelinişte în lipsa bărbatului, seri nesfârşite de îngrijorare, aşteptându-şi omul care nu mai venea, ieşind în uşa casei pentru a cerceta drumul, cutremurându-se de câte ori auzea răsunând în depărtare vreo împuşcătură de-a vânătorilor de rândunele, socotind-o începutul unei năpaste – fie că-i fărâma lui bărbatu-său țeasta, He că-i deschidea porțile puşcăriei. Şi când, în sfârşit, apărea Batiste, cei mici strigau de bucurie, Teresa zâmbea ştergându-şi ochii, fata ieşea să-l îmbrățişeze pe tată-său, ba chiar şi câinele sărea în jurul lui, adulmecându-l cu îngrijorare, ca şi cum ar fi mirosit primejdia pe care o înfruntase.

Iar Batiste, sigur de el, liniştit, râdea fără trufie de îngrijorarea familiei, arătându-se tot mai îndrăzneț pe măsură ce trecea timpul de la faimoasa încăierare.

Se considera în siguranță. Atâta vreme cât îi atârna de braț minunata „pasăre cu două viersuri”, cum îi zicea el puştii, putea să umble liniştit prin toată *huerta.* Cu asemenea tovărăşie, duşmanii se făceau că nu-l cunosc. Ba chiar, de câteva ori îl văzuse de departe pe Pimentó, care-şi plimba prin *huerta* capul bandajat ca pe un stindard al răzbunării, dar zurbagiul, cu toate că se vindecase, fugea, temându-se de o întâlnire poate mai mult chiar decât Batiste.

Toți îl priveau chiorâş, dar niciodată nu auzi de pe ogoarele din preajma drumului vreo vorbă de ocară. Oamenii îi întorceau spatele cu dispreț, se aplecau peste brazdă şi munceau plini de râvnă până când dispărea dintre ei.

Singurul care-i vorbea era moş Tomba, păstorul țicnit, care-l recunoştea cu ochii lui fără lumină, ca şi cum ar fi adulmecat în preajma lui Batiste izul nenorocirii. Şi mereu

aceleaşi vorbe... N-avea de gând să lase acele pământuri blestemate?

— Faci rău, fiule, o să-ți aducă numai năpastă.

Batiste asculta zâmbind veşnicul cântec al bătrânului. Învățat cu primejdia, se temea acum mai puțin ca oricând de ea. Aproape că simțea un fel de plăcere ascunsă sfidând-o, înfruntând-o. Întâmplarea de la cârciumă îi schimbase firea, înainte paşnică şi răbdătoare, trezind în el o violență agresivă. Ținea să le arate tuturor că nu se teme de ei; şi aşa cum îi spărsese capul lui Pimentó era în stare să se ia la luptă cu toată *huerta.* De vreme ce-l zădărau, avea să fie dârz şi trufaş, ținându-i un timp la respect ca să-l lase apoi să trăiască liniştit.

Din pricina acestei socoteli primejdioase, aproape că-şi părăsi ogoarele, petrecându-şi zilele pe drumurile *huertei*, chipurile ca să vâneze, dar de fapt ca să-şi arate puşca şi fața închiondorată.

Într-o zi îl apucă înserarea vânând rândunele în viroaga de la Carraixet.

Păsările țeseau cu zborul lor agitat un dans capricios, oglindit de iazurile liniştite, înconjurate cu stuf. Viroaga aceasta, care spinteca *huerta* ca o crăpătură adâncă, întunecoasă, cu ape stătute şi puturoase, cu maluri mocirloase, în preajma cărora se legăna câte o lotcă pe jumătate putredă, avea un aspect trist şi sălbatic. Nimeni n-ar fi bănuit că înapoia malurilor înalte, dincolo de trestii şi stuf, se afla câmpia mănoasă, cu zâmbetul întinderilor ei verzi. Până şi lumina soarelui părea lugubră când cobora, cernută de o vegetație mohorâtă, în fundul acelei viroage, reflectându-se palid în apele-i moarte.

Batiste îşi petrecuse după-amiaza vânând. Nu-i mai rămăseseră la brâu decât vreo două cartuşe, iar la picioare adunase într-o grămăjoară de pene însângerate vreo duzină de păsări. Ce mai ospăț! Cum aveau să se bucure cei de acasă!

Începea să se întunece în viroaga adâncă; din iazuri se

ridica o duhoare infectă, respirația otrăvită a frigurilor palustre. Mii de broaşte îşi înălțau cântarea, salutând parcă primele stele, bucuroase că nu mai auzeau împuşcăturile care le întrerupeau orăcăitul şi le sileau să se năpustească speriate în apă, sfărâmând oglinda mată a iazurilor mocirloase.

Batiste îşi adună păsările şi, atârnându-le la brâu, sui malul din două salturi, apucând-o pe poteci spre casă.

Cerul, scăldat încă de lumina slabă a asfințitului, căpătase o dulce nuanță viorie; stelele străluceau şi de pe întinsul *huertei* se auzea puzderia de zgomote ale vieții câmpeneşti înainte de a se stinge la căderea nopții. Pe drumuri treceau fetele care se înapoiau la oraş, oamenii care veneau de la câmp, caii obosiți trăgând căruțe grele, iar Batiste răspundea la salutul tuturor celor care treceau pe lângă el, locuitori din Alboraya care nu-l cunoşteau, ori nu aveau aceleaşi pricini ca vecinii lui pentru a-l urî.

Satul rămase în urmă şi, cu cât se apropia de casă, cu atât simțea mai multă ostilitate. Oamenii treceau pe lângă el, pe drum, fără să-i dea bună seara.

Intra pe pământ străin şi, ca soldatul care se pregăteşte de luptă de cum trece granița duşmană, Batiste îşi căută la brâu munițiile de război, două cartuşe cu glonț şi alice, făcute chiar de el, şi îşi încarcă puşca.

După ce făcu treaba asta, îi veni să râdă. Ce mai ploaie de plumb ar primi cel care s-ar încumeta să-i taie calea!

Mergea fără grabă, liniştit, bucurându-se de răcoarea nopții de vară. Dar liniştea nu-l împiedica să se gândească la nesăbuința de a trece prin *huerta* la asemenea oră, duşmănit cum era.

Auzul lui ager de om de la țară percepu în spate un zgomot. Se întoarse repede şi, la lumina difuză a stelelor, i se păru că vede o mogâldeață neagră strecurându-se tiptil din drum şi ascunzându-se după un taluz.

Batiste luă puşca în mână şi, ridicând piedica, se apropie cu băgare de seamă. Nimeni... I se păru doar că la oarecare

distanță ierburile unduiau în întuneric, ca şi cum s-ar fi târât ceva printre ele.

Era urmărit: cineva avea de gând să-l atace mişeleşte pe la spate. Dar bănuiala asta nu ținu mult. Poate că era vreun câine vagabond care fugea simțindu-l că se apropie.

Un lucru era sigur: cineva fugea de el, fie el cine o fi, aşa că n-avea rost sa zăbovească pe acolo.

Merse înainte pe drumul întunecos, păşind fără zgomot, ca unul care cunoaşte locul orbeşte şi, din prudență, caută să nu atragă atenția. Cu cât se apropia de casă cu atât îi creştea şi îngrijorarea. Aici era pe tărâmul lui, dar tot aici erau şi duşmanii lui cei mai înverşunați.

Cu puțin înainte de a ajunge acasă, în dreptul fermei unde dansau fetele duminica, drumul se îngusta, făcând câteva şerpuituri. De o parte, un dâmb înalt, încununat cu două şiruri de duzi bătrâni; de cealaltă, un canal larg, ale cărui maluri înclinate erau acoperite cu trestii dese şi înalte.

Vegetația aceea părea în întuneric o pădure indiană, o boltă de bambuşi care se arcuia deasupra drumului negru. Trestiile, fremătând în adierea nopții, scoteau un vaier lugubru: mirosea parcă a trădare în locul acela atât de răcoros şi plăcut în ceasurile de arşiță.

Ca să-şi râdă de îngrijorarea lui, Batiste îşi exagera în gând primejdia. Straşnic loc ca să-i tragă cineva un glonț în cap! Dacă Pimentó s-ar afla pe acolo, n-ar lăsa să-i scape o ocazie atât de minunată.

Nici n-apucă bine să-şi zică asta, şi dintre trestii țâşni o limbă de foc dreaptă şi iute, o săgeată roşie care, mistuindu-se, produse un pocnet, iar pe lângă urechea lui Batiste trecu ceva şuierând. Trăsese în el… Instinctiv se chirci, căutând să se facă una cu pământul întunecat, ca să nu se ofere drept țintă duşmanului. În aceeaşi clipă scăpără altă flacără, pocni a doua detunătură, contopindu-se cu ecourile încă vii ale celei dinainte, iar Batiste simți în umărul stâng o sfâşiere dureroasă, ceva ca o gheară de oțel sfredelindu-i carnea.

Aproape că n-o luă în seamă. Îl năpădi o bucurie sălbatică.

Două împuşcături. Două împuşcături... duşmanul era dezarmat.

— Hristoase! Acum te am la mână!

Se năpusti printre trestii, coborî aproape de-a rostogolul panta unuia din malurile canalului şi se pomeni în apă până la brâu, cu picioarele în mâl şi cu brațele ridicate, ca să nu i se ude puşca, păstrând cu zgârcenie cele două focuri până în clipa când va putea să le tragă în plin.

În fața lui, trestiile se îmbinau alcătuind o boltă deasă, aproape de suprafața apei. Mai departe, prin întuneric, se auzea un clipocit înfundat, ca şi cum ar fi fugit un câine pe canal în jos... Acolo se afla duşmanul: pe el!

Şi începu să alerge nebuneşte prin şanțul adânc, păşind pe dibuite în beznă, pierzându-şi espadrilele în mâlul de pe fund, cu pantalonii lipiți de picioare, îngreuiați de apă, stânjenindu-i mişcările, cu fața biciuită de trestiile frânte, zgâriată de frunzele țepene şi tăioase.

La un moment dat i se păru că vede ceva negru agățându-se de trestii, opintindu-se să urce malul. Putea să-i scape... Foc! Simțind în mâini mâncărimea pornirii ucigaşe, duse puşca la ochi; apăsă pe trăgaci... împuşcătura porni şi mogâldeața căzu în canal, stârnind. o ploaie de frunze şi trestii rupte.

După el! După el! Batiste auzea iarăşi acel clipocit de câine care aleargă, dar acum cu mai multă putere, ca şi cum şi-ar fi întețit fuga îmboldit de disperare.

Goana aceea prin beznă, prin tufăriş, prin apă, era ceva amețitor. Alunecau amândoi pe pământul moale şi nu se puteau ține de trestii ca să nu scape puşca; apa se învârtejea, răscolită de fuga lor turbată, şi Batiste, căzând de câteva ori în genunchi, avu grijă să ridice brațele, ca să-şi țină arma deasupra apei, salvând glonțul de rezervă.

Goana după vânatul omenesc continuă, aşa pe bâjbâite, în beznă, până când, la o cotitură a canalului, ieşiră la un loc deschis unde nu erau trestii pe maluri.

Ochii lui Batiste, obişnuiți cu întunericul de sub bolta

vegetală, văzură cât se poate de limpede un om care, proptindu-se în puşcă, ieşea clătinându-se din canal, mişcându-şi anevoie picioarele îngreunate de mâl.

Era el!... el! Cel de totdeauna!

— Tâlharule... tâlharule... n-ai să-mi scapi! răcni Batiste din mijlocul canalului şi trase al doilea foc, cu siguranța vânătorului care poate ochi bine şi ştie că nimereşte în plin.

Îl văzu căzând în brânci pe taluz şi târându-se apoi de-a buşilea ca să nu se rostogolească în apă. Batiste vru să-l ajungă, cu atâta grabă, încât, făcând un pas greşit căzu cât era de lung în fundul canalului.

Se pomeni cu capul în mâl, înghițind apa mocirloasă şi roşcată; crezu că moare, că rămâne îngropat în nămol şi, într-un târziu, cu o opintire zdravănă, izbuti să se salte, scoțând deasupra apei fața cu ochii orbiți de mâl şi gura care aspira gâfâind adierea nopții.

De îndată ce-şi recăpătă vederea, îşi căută duşmanul. Dispăruse. Cu apa şi noroiul şiroind pe el, ieşi din canal, sui panta prin acelaşi loc ca şi potrivnicul său; dar când ajunse sus, nu-l zări.

Pe pământul uscat se vedeau nişte pete negricioase; le atinse cu mâna. Miroseau a sânge. Ştia el bine că nu-şi greşise ținta. Dar zadarnic îşi căută duşmanul în dorința de a-i privi cadavrul.

Pimentó avea pielea groasă şi poate că se târa spre casă, împroşcând sânge şi noroi. De la el venea pesemne fâşâitul uşor pe care-l auzea parcă prin ogoarele apropiate, ca acela al unui şarpe mare, târându-se printre brazde; din pricina asta lătrau toți câinii din *huerta* cu urlete îndârjite. Îl mai auzise târându-se aşa cu un sfert de ceas înainte, când, fără îndoială, căutase să-l omoare pe la spate, dar văzându-se descoperit, fugise de-a buşilea din drum ca să-l aştepte ceva mai departe, în desişul trestiilor, pândindu-l fără riscuri.

Batiste se simți deodată cuprins de frică. Era singur, în mijlocul câmpiei, cu totul dezarmat; puşca lui, fără gloanțe, nu mai era decât un biet ciomag. Pimentó nu se mai putea

întoarce împotriva lui; dar avea prieteni. Şi, stăpânit de o groază subită, o luă la fugă, căutând printre ogoare drumul care ducea spre casa lui.

Un freamăt de alarmă străbătea câmpia. Cele patru împuşcături în noapte produseseră agitație în toată împrejurimea. Câinii lătrau tot mai întărâtați; pe la case şi ferme se deschideau uşi pe care ieşeau siluete negre, bineînțeles nu cu mâinile goale.

Vecinii se înțelegeau prin şuierături şi strigăte de la mare distanță. Împuşcăturile noaptea puteau fi semn de incendiu, de hoți, sau de câte şi mai câte L. şi oamenii ieşeau din case gata la orice, cu abnegația şi solidaritatea celor care trăiesc în plin câmp.

Înspăimântat de această mişcare, Batiste o ținu într-o fugă până acasă, aplecându-se de multe ori ca să se strecoare nevăzut la adăpostul malurilor sau al şirelor de paie.

Îşi văzu în sfârşit casa, cu uşa deschisă şi luminată, iar în cadrul ei roşiatic, mogâldețele negre ale familiei.

Câinele îl simți şi veni cel dintâi să-l întâmpine. Teresa şi Roseta scoaseră un strigăt de bucurie.

— Batiste, tu eşti?

— Tată! Tată!…

Şi toți se năpustiră spre el, în fața intrării, sub bolta bătrână, printre ale cărei mlădițe stelele sclipeau ca nişte licurici.

Mama, cu auzul ei ascuțit de femeie îngrijorată şi alarmată de întârzierea bărbatului, auzise departe, foarte departe cele patru împuşcături, şi-i sărise inima, cum zicea ea. Toți ai lui se repeziseră la uşă, străpungând cu priviri pline de teamă depărtările întunecoase, convinşi că detunăturile care alarmaseră câmpia aveau o legătură cu întârzierea lui.

Nebuni de bucurie că-l vedeau şi-l auzeau, nu luară seama la fața lui plină de noroi, la picioarele goale, la hainele murdare din care şiroia apa mocirloasă.

Îl împinseră înăuntru. Roseta se agață de gâtul lui, suspinând drăgăstos, cu ochii încă umezi:

— Tată! Tată!…

Dar tatăl nu-şi putu stăpâni o strâmbătură de durere, un „au!” înăbuşit şi jalnic. Unul din brațele Rosetei se sprijinise pe umărul lui stâng, chiar în locul unde îl sfâşiase gheara de oțel şi unde simțea o greutate tot mai apăsătoare.

Când intră în casă şi lumina opaițului căzu asupra lui, nevasta şi copiii scoaseră un strigăt de spaimă, îi văzură cămaşa plină de sânge… şi, pe deasupra, înfățişarea aceea ca de bandit evadat din puşcărie prin haznaua latrinei.

Roseta şi maică-sa începură să se vaite: „Sfântă Fecioară! Maică precistă! îl omorâseră?”

Dar Batiste, pe care umărul îl durea din ce în ce mai rău, le tăie văicărelile, poruncindu-le cu un aer posomorât să vadă în grabă ce are.

Roseta, mai curajoasă, sfâşie cămaşa groasă şi aspră până ieşi umărul la iveală… Ce de sânge! Fata se îngălbeni, făcând un efort ca să nu-i vină rău. Batistet şi cei mici începură să plângă, iar Teresa se văita de zor, de parcă bărbatu-său ar fi fost pe moarte.

Rănitului însă nu-i ardea să asculte bocete şi o repezi cu asprime. Ce tot bocea atâta? era o nimica toată; dovadă că-şi putea mişca brațul, deşi simțea o greutate tot mai mare în umăr. Era o zgârietură, o crestătură de glonț şi nimic mai mult. Se simțea în putere aşa că rana nu era cine ştie ce gravă. Ia haide!… apă, cârpe, scamă, sticle cu tinctură de arnică pe care Teresa o ținea ca pe un leac miraculos în camera ei… Să se mişte! Nu era momentul să stea să se uite unul la altul cu gura căscată.

Teresa îşi răvăşi toată odaia, scotocind prin fundul lăzilor, sfâşiind cârpe, desfăcând feşi, în vreme ce fata spăla cu grijă buzele spintecăturii însângerate care tăia umărul cărnos al lui Batiste ca o lovitură de sabie.

Femeile opriră pe cât se putu hemoragia, legară rana şi Batiste respiră cu uşurare, de parcă ar fi fost chiar vindecat. Primise el lovituri mai grele decât asta în viață.

Şi se apucă să-i dăscălească pe cei mici, ca să fie cu băgare

de seamă. Să nu sufle o vorbă despre tot ce văzuseră. Erau lucruri care trebuiau uitate. Îi spuse acelaşi lucru şi nevestei, care zicea că trebuie să cheme doctorul. Asta ar fi însemnat să atragă atenția jandarmilor. Cel mai de seamă lucru era să nu se amestece nimeni în ceea ce se întâmplase. Cine ştie cum i-o fi mergând acuma… celuilalt!

În vreme ce nevastă-sa îl ajuta să se primenească şi făcea patul, Batiste îi povesti cele întâmplate. Biata femeie holba ochii cu groază, ofta gândindu-se la primejdia pe care o înfruntase bărbatu-său şi arunca priviri îngrijorate spre uşa zăvorâtă a casei, ca şi cum s-ar fi aşteptat să se ivească jandarmii în prag.

Batistet, în timpul ăsta, cu o prudență precoce, luase puşca şi, la lumina opaițului, o ştergea curățindu-i țevile, căutând să înlăture orice urmă de folosință recentă, pentru orice împrejurare.

A fost o noapte rea pentru toată familia. Batiste aiura în patul lui. Avea febră, se agita furios, ca şi cum ar mai fi alergat încă prin albia canalului după vânatul omenesc, iar strigătele lui îi speriau pe cei mici şi pe cele două femei, care petrecură o noapte albă, stând lângă pat, dându-i întruna să bea apă cu zahăr, singurul leac la îndemână care le venise în minte.

A doua zi, uşa casei stătu întredeschisă toată dimineața. Rănitului îi mergea parcă mai bine; cei mici, cu ochii înroşiți de nesomn, stăteau nemişcați în ocol, aşezați pe grămada de bălegar, zgâindu-se prosteşte la toate mişcările animalelor închise acolo. Teresa iscodea câmpia prin crăpătura uşii, întorcându-se apoi lângă Batiste… câtă lume! Toți cei din împrejurimi, treceau pe drum către casa lui Pimentó. În jurul ei se vedea un furnicar de oameni… şi toți cu fața întunecată, strigând şi dând din mâini, aruncând pesemne, de la distanță, priviri de ură către fosta casă a lui Barret.

Bărbatu-său primea cu mârâieli asemenea veşti. Ceva îl scormonea în piept pricinuindu-i o suferință adâncă. Acea revărsare a *huertei* către casa duşmanului era o dovadă că lui

Pimentó îi mergea rău. Poate că avea să moară. Era sigur că cele două gloanțe ale puştii lui îi rămăseseră în trup.

Şi acum, ce avea să se întâmple? O să moară şi el în puşcărie ca bietul Barret?... Nu; oamenii aveau să se țină de obiceiurile *huertei,* să-şi facă dreptate cu mâna lor. Muribundul avea să tacă, lăsând prietenilor, fraților Terrerola sau altora, sarcina de a-l răzbuna. Şi Batiste nu ştia de care lege să se teamă mai mult: de cea de la oraş sau de cea din *huerta.* După-prânz, fără a lua în seamă protestele şi rugămințile celor două femei, rănitul se sculă din pat.

Se înăbuşea: trupul lui de atlet, obişnuit cu truda, nu putea suporta atâtea ceasuri de nemişcare. Greutatea din umăr îi da ghes să-şi schimbe poziția, ca şi cum asta ar fi putut să-l scape de durere.

Cu pas nesigur, amorțit de zăcere, ieşi din casă, aşezându-se sub umbrar, pe o bancă de cărămizi.

Vremea era cam urâtă; sufla un vânt neobişnuit de puternic pentru acel anotimp. Nori întunecați acopereau soarele şi de sub ei lumina cădea pieziş, închizând orizontul ca o cortină de aur şters.

Batiste privea într-o doară către oraş, întors cu spatele spre casa lui Pimentó care se vedea bine acum, de când ogoarele fuseseră despuiate de perdelele de grâne ce o ascundeau înaintea secerişului.

Rănitul se simțea îmboldit de curiozitate, dar se temea totodată de ceea ce ar putea vedea; totuşi, până la urmă, întoarse încet ochii către casa duşmanului.

Da; în fața uşii era adunată o mulțime de lume; bărbați, femei, copii; toată *huerta* dădea fuga îngrijorată la apărătorul ei, acum învins.

Cât trebuie să-l urască oamenii aceia!... Erau departe şi, cu toate astea, ghicea numele lui rostit de toate gurile. În țiuitul din urechi, în zvâcnetul tâmplelor aprinse de febră, i se păru că distinge zvonul amenințător al acelui viespar.

Şi, cu toate astea, martor îi era Dumnezeu că el nu făcuse altceva decât să se apere; că voia numai să-şi întrețină

familia, fără să facă rău nimănui. Ce vina avea el că era duşmănit de nişte oameni care, cum zicea *don* Josquín, învățătorul, erau foarte de treabă dar foarte sălbatici?…

Ziua era pe sfârşite; asfințitul cernea asupra câmpiei o lumină cenuşie şi tristă. Vântul, din ce în ce mai puternic, purtă până la el un ecou depărtat de vaiete şi glasuri furioase.

Batiste văzu de departe lumea bulucindu-se în uşa casei şi apoi multe brațe ridicate în semn de durere, mâini crispate care smulgeau basmaua de pe cap şi o aruncau cu furie la pământ.

Rănitul simți că tot sângele îi năvăleşte în piept; câteva clipe inima i se opri ca paralizată, apoi începu să zvâcnească cu şi mai multă putere, trimițându-i în obraz un val roşu şi fierbinte.

Ştia ce se petrecuse acolo departe; i-o spunea inima: Pimentó îşi dăduse duhul.

Batiste începu să tremure de frig şi de frică; îl apucase o slăbiciune, ca şi cum l-ar fi părăsit dintr-odată puterile; intră în casă şi respirația nu i se linişti până nu văzu uşa zăvorâtă şi opaițul aprins.

Seara se scurse apăsătoare. Toți ai casei picau de somn, doborâți de oboseala nopții nedormite din ajun. Abia dacă mâncară, şi înainte de ora nouă erau cu toții în pat.

Batiste simțea că rana merge mai bine. Greutatea din umăr scăzuse; nici febra nu mai era mare; dar acum îl chinuia o durere ciudată la inimă.

În bezna odăii, treaz încă, văzu apărând o umbră ştearsă, nedesluşită, care, puțin câte puțin, căpătă contur şi culori, până deveni Pimentó, aşa cum îl văzuse în ultimele zile, cu capul bandajat şi cu expresia lui amenințătoare de om răzbunător.

Vedenia îl tulbura şi de aceea închise ochii ca să adoarmă. Întunecime absolută; somnul era gata să-l cuprindă… dar ochii închişi începură să zărească în bezna lor adâncă nişte puncte de foc, care creşteau, formând pete de diverse culori, iar petele, după ce pluteau câtva timp la întâmplare, se

căutau, se contopeau şi iarăşi îl vedea pe Pimentó apropiindu-se încet de el, cu prudența feroce a unei fiare care-şi hipnotizează victima.

Batiste se strădui să scape de coşmarul acela.

Nu dormea, nu: auzea sforăielile nevesti-sii, culcată lângă el, şi pe ale copiilor rupți de oboseală; dar le auzea tot mai înfundat, tot mai stins, ca şi cum o tainică putere ar fi dus departe, tot mai departe casa, iar el ar fi rămas pe loc, neclintit, fără să se poată mişca oricât s-ar fi silit, văzând chipul lui Pimentó lângă el, simțind în obraz respirația fierbinte a duşmanului său.

Nu murise oare?... întrebarea încolțea în mintea lui toropită şi, cu mare greutate, îşi răspundea apoi că Pimentó murise. Acum nu mai arăta ca adineauri, cu capul spart, ci avea trupul sfârtecat de două răni, de care Batiste nu-şi putea da seama unde se aflau; dar erau două răni din ale căror buze înnegrite izvora necontenit sângele. Cele două împuşcături, fără doar şi poate. Un ochitor ca el nu dădea greş niciodată.

Iar năluca, învăluindu-i fața în respirația ei fierbinte, ațintea asupra lui Batiste o privire care părea să-i sfredelească ochii, pătrunzând până în adânc şi scormonindu-i măruntaiele.

— Iartă-mă Pimentó! gemea rănitul cu glas de copil, îngrozit de coşmarul lui.

Da; trebuia să-l ierte. Îl omorâse, e adevărat; dar el îl provocase cel dintâi. Haide! bărbații, dacă sunt bărbați, trebuie să se arate drepți! Din vina lui doar se întâmplase totul.

Dar morților nu le pasă de dreptate şi spectrul, purtându-se ca un tâlhar, zâmbea cu cruzime şi dintr-un salt se sui pe pat, lăsându-se peste el, apăsându-i rana de la umăr cu toată greutatea.

Batiste gemu de durere, fără să se poată elibera de povară. Căuta să-l îmblânzească, zicându-i pe nume, Toni, cu o familiaritate prietenoasă, în loc să-i spună după poreclă.

— Toni, mă doare.

Asta şi dorea arătarea: să-l doară. Şi, găsind că nu *e* destul, îi smulse cu privirea cârpele şi f6şilc de pe rană, împrăştiindu-le în jur. Apoi îşi vârî cu cruzime unghiile în carnea sfâşiată şi trase de margini, făcându-l să răcnească:

— Au, au!... Pimentó, iartă-mă!

Durerea era atât de mare, încât fiorii, suind de-a lungul umărului până la cap, îi zbârleau firele părului tuns scurt, făcându-le să crească şi să se încâlcească în spasmele groazei ca o colcăială oribilă de şerpi.

Atunci se întâmplă un lucru înspăimântător. Înhățându-l de părul acela ciudat, arătarea începu în sfârşit să vorbească.

— Vino... vino, zicea, trăgându-l de păr.

Îl târa cu o uşurință supraomenească, îl ducea zburând sau înotând – nu-şi dădea prea bine seama cum – printr-o materie uşoară, alunecoasă şi pluteau aşa amândoi cu o iuțeală amețitoare, strecurându-se prin beznă către o pată roşie, care se vedea departe, foarte departe.

Pata se mărea, căpăta forma uşii de la odaie, pe unde năpădea un fum dens, cu miros înecăcios, o duhoare de paie arse care îi tăia respirația.

Pesemne că era gura iadului; acolo avea să-l azvârle Pimentó, în uriaşa vâlvătaie a cărei strălucire învăpăia uşa. Spaima îl deştepeni. Scoase un strigăt îngrozitor, mişcă în sfârşit brațele şi, cu o smucitură zdravănă, scăpă şi de Pimentó şi de ciudatul păr de pe cap.

Deschise ochii mari şi nu mai zări arătarea. Visase \ desigur că febra îl făcuse să aiureze; acum era iar în pat, lângă biata Teresa, care, încă îmbrăcată, sforăia greu alături de el.

Totuşi nu; delirul mai continua şi acum. Ce lumină orbitoare se revărsa în odaie? Vedea încă pesemne gura iadului, care semăna cu uşa odăii, slobozind fum şi o lumină roşietică. O fi dormind? Se frecă la ochi, îşi mişcă brațele, se ridică în sus... Nu; era treaz, treaz de tot.

Uşa se făcea din ce în ce mai roşie, fumul mai gros. Auzi nişte trosnituri înfundate ca de trestii care plesnesc linse de

flacără, şi văzu chiar scânteile zburând, agățându-se ca nişte muşte de foc de perdeaua de creton de la uşă. Auzi un lătrat disperat, nesfârşit, ca un clopot de alarmă.

Hristoase!... Realitatea convingătoare, năpădindu-l brusc, păru să-l înnebunească.

— Teresa! Teresa!... Scoală!...

Şi dintr-un brânci o dădu jos din pat. Apoi alergă în odaia copiilor şi, cu ghionți şi strigăte, îi scoase în cămăşi, ca o turmă bleagă şi speriată care aleargă de frica bâtei fără să ştie unde merge. Ardea chiar acoperişul casei lor, aruncând pe pat un mănunchi de scântei.

Orbit de fum, fiecare minut părându-i un veac, Batiste deschise uşa casei, şi toți membrii familiei ieşiră înnebuniți de groază, numai în cămaşă, alergând spre drum.

Acolo, puțin mai liniştiți, se aşezară.

Erau toți, până şi bietul câine, care urla jalnic, uitându-se la casa în flăcări.

Teresa îşi îmbrățişă fata, care, uitând, primejdia, se înfioră de ruşine văzându-se numai în cămaşă în mijlocul *huertei*; se aşează pe un dâmb şi se ghemui, din pudoare, cu bărbia pe genunchi, trăgând de pânza albă ca să-şi acopere picioarele.

Cei doi mititei se cuibăreau înspăimântați în brațele fratelui mai mare, iar tatăl se frământa ca un apucat, răcnind blesteme.

Dumnezeii lor!... Şi cu câtă iscusință lucraseră!... Puseseră foc casei din cele patru colțuri; ardea toată dintr-odată. Până şi ograda, cu grajdul şi umbrarele ei era înconjurată de o cunună de flăcări mărețe.

Răzbeau de acolo nechezături disperate, cotcodăceli îngrozite, grohăituri crunte; dar casa, nepăsătoare la vaietele celor care se pârjoleau în jurul ei, arunca mereu limbi şerpuitoare de foc pe uşi şi ferestre. Din vâlvătaia acoperişului se ridica o spirală uriaşă de fum alb, care, în reflexele incendiului, căpăta transparențe de rozã.

Timpul se schimbase; noaptea era liniştită, nu adia nicio boare de vânt, iar albastrul cerului era întunecat de coloana

de fum, printre ale cărei volute albe priveau curioase stelele.

Teresa se lupta cu bărbatu-său, care trezit din amarnica surpriză şi îmboldit de grija nevoilor ce împing la fapte necugetate, voia să intre în infernul acela. O clipă, nu mai mult, atâta cât să scoată din odaie săculeţul cu banii câştigaţi pe recoltă.

Ah, sărmana femeie! nici n-avea rost să se mai împotrivească, răbdând îmbrâncirile lui brutale. O casă ca a lor arde repede; trestia şi paiele sunt prietene bune cu focul. Acoperişul se prăbuşi cu un zgomot grozav, mândrul lor acoperiş, privit de vecini ca o insultă, şi din rugu-i uriaş se ridica o coloană înfricoşătoare de scântei, la a cărei lumină nesigură şi pâlpâitoare *huerta* părea să se agite cu fantastice scălămbăieli.

Îngrăditura ogrăzii se cutremura înfundat, de parcă înăuntrul ei s-ar fi vânzolit o ceată de draci. Ca nişte jerbe de foc, orătăniile săreau şi încercau să zboare, arzând de vii.

O bucată din zidul îngrăditurii, făcut din lut şi pari, se nărui, şi prin spărtura neagră ieşi ca un fulger un monstru îngrozitor. Scotea fum pe nări, fluturându-şi coama de scântei şi bătea cu disperare din coada ca o mătură de foc, răspândind miros de păr ars. Era calul. Trecu pe deasupra lor într-un salt teribil gonind nebuneşte peste câmp. Se ducea instinctiv către canal, şi căzu în el cu un sfârâit de fier care se stinge.

În urma lui, târându-se ca un demon beat şi scoţând grohăituri înspăimântătoare, ieşi altă arătare de foc, porcul, care se nărui în mijlocul ogorului, arzând ca o torţă de seu.

Acum nu mai rămăseseră în picioare decât zidurile, bolta de viţă, cu lăstarele răsucite de pârjol, şi stâlpii care arătau ca nişte dâre de cerneală pe un fond roşu.

Batistet, cu gândul că s-ar mai putea salva ceva, alerga năuc pe poteci, bătând pe la uşile caselor apropiate, care păreau să clipească sub reflexul incendiului.

— Ajutor! Ajutor!... Foc! Foc!...

Vorbele lui se pierdeau, trezind ecoul van al ruinelor şi al

cimitirelor.

Tată-său zâmbi cu amărăciune. Degeaba striga. *Huerta* era surdă pentru ei. În casele albe erau ochi care pândeau curioşi printre crăpături; poate guri care râdeau cu o bucurie copilăroasă; dar nicio voce care să zică: „Venim!”

Pâinea! Cu ce preț se agoniseşte! Şi câte rele aduce oamenilor!

Într-una dintre case lucea o lumină slabă, gălbuie, tristă. Teresa, buimăcită de primejdie, vru să se ducă într-acolo să ceară ajutor, cu nădejdea pe care ți-o dă sprijinul altuia, cu iluzia vreunei minuni pe care o aştepți la nenorocire.

Bărbatu-său o opri cu o expresie îngrozită. Nu; acolo, nu. Oriunde aiurea, numai acolo nu.

Şi ca omul care s-a prăbuşit în adâncuri atât de mari încât nu mai poate simți remuşcări, îşi întoarse privirea de la pârjol şi se uită la acea lumină plăpândă; lumină de făclii care ard fără strălucire, pâlpâind într-o atmosferă unde parcă se mai simte încă fluturarea morții.

Adio Pimentó! Pleci mulțumit de pe lume! Casa şi bunurile duşmănitului intrus îți vor lumina leşul mai bine decât făcliile cumpărate de nemângâiata Pepeta, picurând galbene lacrimi de lumină.

Batistet se întoarse disperat din alergătura lui zadarnică. Nimeni nu răspundea.

Huerta, încruntată şi tăcută, se despărțea de ei pentru totdeauna.

Erau mai singuri decât în mijlocul unui deşert; pustiul duşmăniei era de o mie de ori mai rău decât acela al naturii.

O să fugă de aici şi o să înceapă altă viață, simțind cum îi urmăreşte îndeaproape foamea; o să lase în urmă ruina muncii lor şi trupşorul unuia dintre el, al micuțului *Albaet*, care putrezea în sânul acelui pământ, ca o jertfă nevinovată a unei bătălii fără cruțare.

Şi, cu resemnare de orientali, se aşezară toți pe dâmb, aşteptând acolo zorile, cu spatele înțepenit de frig, perpeliți din față de rugul care le colora chipurile cu reflexe sângerii,

urmărind cu o pasivitate fatalistă prăpădul focului, care mistuia treptat toate strădaniile lor şi le prefăcea în fluturi de cenuşă, plăpânzi şi pieritori, întocmai ca vechile lor iluzii de muncă şi viaţă paşnică.

Valencia,
octombrie-decembrie 1898.

blasco ibáñez

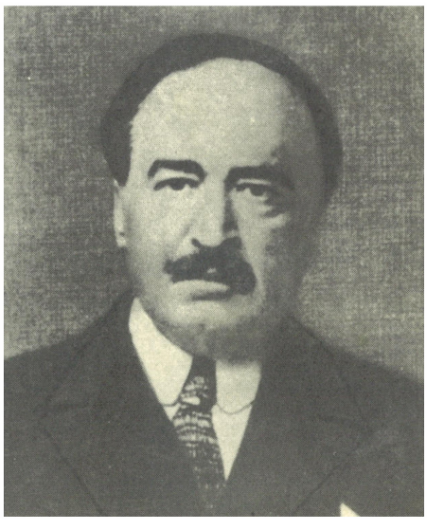

bibliotheca pentru toți
bpt
Lei 4
editura pentru literatură

„...«*Opera mea va fi în slujba păcii... Idealul meu este ca de-a lungul veacurilor oamenii să poată trăi înconjurați de cît mai mult bine și cît mai puțină durere...*» Ne înclinăm în fața acestor cuvinte. Scurtă vreme după ce le-a scris, grădinile de la *Fontana Rosa* s-au învești-mîntat în doliu. Romancierul spaniol de faimă mondială agoniza. Ultimele lui cuvinte au fost: «*Grădina mea ...grădina mea*». Nici nu putea șopti ceva mai frumos în clipa morții un romancier din Valencia, grădina Spaniei."

MARÍA TERESA LEÓN

{1} Pseudonimul lui Mariano José Larra (1802–1837), ziarist pasionat, patriot, militant pentru progresul țării, luptător împotriva închistării feudale.

{2} José Echegaray (1832–1916), matematician, inginer, ministru, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1905; a scris peste 100 de drame şi comedii în versuri, lipsite de valoare, exagerat romantice, exaltate, declamatorii.

{3} Guillermo Díaz Plaja, *Istoria generală a literaturii Hispanice* cu o introducere a lui Don Ramón Menendez Pidal: *Caractere primordiale ale literaturii spaniole cu referire la alte literaturi hispanice, latină, portugheză şi catalană.*

{4} *Emilia Pardo Bazán,* (1851–1921), scriitoare spaniolă de o mare erudiție; a candidat pentru fotoliul academic dar a eşuat.

{5} *Benito Pérez Galdos* (1843–1920), scriitor spaniol, comparabil cu Balzac prin fresca *Epsodios Nacionales (Episoade naționale) în* 46 volume, sinteză a istoriei Spaniei secolului al XIX-lea, prezentată cu mijloacele literaturii. Ideea fundamentală o constituie patriotismul şi lupta poporului. Scriitorul indică drumul democrației şi progresului. Romanul *Doña Perfecta,* scriere independentă, a fost tradus şi în româneşte.

{6} *Sorolla Bastida Joaquín* (1863–1923), pictor spaniol – peisagist şi portretist. Către sfârşitul sec. al XIX-lea se dedică tematicii locurilor natale, obținând un mare succes cu lucrările lui atât în Spania cât şi în străinătate.

{7} *Benlliure Gil* (José) (1855–1937), pictor spaniol, director al Academiei de Arte Frumoase din Roma. Mai are doi frați tot artişti: Juan Antonio – pictor şi Mariano – sculptor.

{8} *Pi y Margall Francisco* (1824–1901), politician, om de drept şi scriitor. A introdus republicanismul federal în Spania, contribuind la instaurarea Republicii. Mai târziu devine preşedintele Republicii.

{9} Naquet, Vacquerie, Lockroy: politicieni radicali francezi din epocă.

{10} Georges Clemenceau (1841–1929), politician francez, militant al extremei stângi. A format „Blocul de stânga". Preşedinte al consiliului de miniştri în 1917, a dat noi impulsuri războiului.

{11} Ambarcațiune pescărească cu pânze.

{12} Localitate situată la 21 km de Barcelona.

{13} *Henry James* (1843–1918), scriitor american, naturalist la început; va cultiva, apoi, nuvela psihologică.

{14} *Guglielmo Ferrero* (1871–1942), sociolog şi istoric italian, profesor la Roma şi Geneva. Împreună cu Lombroso scrie *Femela delicventa,* 1893. Prin metoda analogiei cu istoria contemporană, vrea să lumineze problemele obscure ale istoriei antice. Scrie *Mărirea şi decadența Romei*, 1902–1907. Mult mai popular în străinătate decât în Italia.

{15} În Valencia o mare întindere de pământ străbătută de canale de irigație.

{16} Acesta este titlul original, desemnând un tip caracteristic de casă țărănească din *huerta* valenciană.

{17} Ardei iute.

{18} Lucrătore la fabricile de țigări.

{19} Un fel de biliard.

{20} Referire la luptele duse de spanioli între 1808–1812 împotriva armatelor franceze invadatoare din perioada cuceririlor napoleonice.

{21} *Parretino* – bonetă albastră catalană.

{22} Monedă de aur.

{23} *Câşti* – sumă de bani plătibilă la date fixe şi reprezentând o parte din arenda unei moşii.

{24} Măsură de suprafață, variind în diferitele regiuni ale Spaniei, în jur de 64 ari.

{25} Liberator.

{26} Oieri.

{27} Luptător patriot în războaiele de partizani.

{28} Grupări revoluționare din Mallorca şi Valencia, care au luptat împotriva apăsătoarei politici fiscale a lui Carlos al V-lea (1516–1555).

{29} Tubercule comestibile din care se prepară o băutură răcoritoare.

{30} *Sueldo* – monedă veche care valora a douăzecea parte dintr-o liră.

{31} *Libra* – veche monedă, valorând, aproximativ, 4 pesete.

{32} Formă mai pretențioasă a numelui Batiste.

{33} *Siñor* (corect señor), domn.

{34} *Real* – monedă echivalând cu a patra parte dintr-o peseta.

{35} Joc foarte răspândit în Spania, în care jucătorii lovesc mingea *(pelota)* de un perete *(frontón).*

{36} Fecioare care, în Grecia antică, purtau pe cap coşulețe cu ofrande aduse zeilor.

{37} Epoca de recucerire a teritoriilor spaniole ocupate de mauri (începutul sec. al VIII-lea, sfârşitul celui de al XV-lea).

{38} *Cuarto* – veche monedă spaniolă de aran1ă, echivalând cu trei centime dintr-o pesetă.

{39} Dintre diferitele dialecte care se vorbeau în Spania, cel castilian a devenit limbă literară, deosebindu-se destul de mult de dialectele vorbite în restul țării.

{40} Călugăr.

{41} Louis-Gabriel Suchet (1772–1826), general al lui Napoleon, în timpul războiului de cucerire a Spaniei.

{42} Loc unde se incinerează animalele moarte.

{43} De la *alba,* care înseamnă zori, nume dat copiilor morți la o vârstă fragedă.

{44} 24 iunie.

{45} Nume dat smochinelor din prima recoltă a anului.

{46} Aluzie la posibilitatea de răscumpărare a serviciului militar.

{47} Dans popular.

{48} Oraş din provincia Valencia.

{49} Bărbați care poartă un veşmânt elegant cu anumite elemente rustice.

{50} Un fel de pilaf cu carne şi zarzavaturi, foarte obişnuit prin părțile Valenciei.

{51} Măsură conținând aproximativ 10 litri.